

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Actituds, transmissió i usos lingüístics dels tàtars de Crimea

Miquel Cabal Guarro

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 3.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 3.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0. Spain License.**

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Miquel Cabal Guarro

***Actituds, transmissió i usos lingüístics
dels tàtars de Crimea***

Directora: M. Carme Junyent

Tesi doctoral

Universitat de Barcelona
Departament de Lingüística General

Programa de doctorat de ciència cognitiva i llenguatge (HDK08)
Línia de recerca en lingüística teòrica i aplicada (101134)

Taula de continguts

Resum	4
Agraïments.....	5
1. Introducció	4
1.1 Presentació	5
1.2 Justificació	5
1.3 Tàtars o tàrtars	6
2. El marc teòric	9
2.1 Consideracions terminològiques	9
2.1.1 Llengua materna	9
2.1.2 Rodnoi iazik (родной язык)	11
2.1.3 Llengua titular	13
2.1.4 Síntesi	13
2.2 El context històric, polític i legal	14
2.2.1 El context soviètic	14
2.2.1.1 Planificació i política lingüístiques	14
2.2.1.2 Planificació i política lingüístiques a l'URSS	15
2.2.1.3 Fases de la política lingüística a l'URSS	16
2.2.2 Les <i>nacionalitats</i> a l'URSS	19
2.2.2.1 Antecedents i fonaments.....	20
2.2.2.2 Construcció del sistema de nacionalitats.....	21
2.2.2.3 Implementació del sistema de nacionalitats	23
2.2.2.4 Ecllosió, acostament i fusió (расцвет, сближение, слияние)	24
2.2.2.5 La russificació	25
2.2.3 Els censos (pre i post)soviètics	29
2.2.3.1 La pregunta sobre llengua als censos	31
2.2.3.2 Els censos a la Crimea postsoviètica	32
2.2.4 De la desaparició de l'URSS fins a 2014	34
2.2.5 La llei de llengües de 2012.....	38
2.2.6 De 2014 ençà	40
2.2.7 La Carta Europea de Llengües Regionals i Minoritàries a Rússia i Ucraïna.....	43
2.3 Llengües amenaçades i vitalitat lingüística	44
2.3.1 Teoria de la llengua i les relacions entre grups ètnics (Giles <i>et al.</i> 1977).....	44
2.3.2 Escala de trencament intergeneracional (GIDS) (Fishman 1991, 2001)	46
2.3.3 Vitalitat i perill de desaparició de les llengües (UNESCO).....	48
2.3.4 Escala ampliada de trencament intergeneracional (EGIDS) (Lewis i Simons 2010)	51
2.3.5 Graus d'amenaça de les llengües	52
3. Acotació de l'estudi: els tàtars de Crimea	55
3.1 Apunt històric	56
3.1.1 Situació geogràfica	56
3.1.2 Antiguitat i Edat Mitjana.....	56
3.1.3 Del khanat de Crimea a la Revolució d'octubre	57
3.1.4 L'URSS.....	57
3.1.5 La deportació i la Segona Guerra Mundial.....	58
3.1.6 L'exili	60
3.1.7 El <i>retorn</i>	61
3.1.8 Els tàtars a Crimea	62
3.2. Apunt lingüístic	65
3.2.1 Filiació i tipologia	65
3.2.2 Inventari fonològic del tàtar de Crimea	66

3.2.3 La influència del rus.....	67
3.2.4 La qüestió de l'alfabet	69
3.3 Apunt demolingüístic	70
3.3.1 Esbós de l'escenari nacional crimeà	70
3.3.2 Tàtars i tàtars de Crimea	72
3.3.2.1 Esbós de l'escenari lingüístic crimeà.....	74
3.3.2.2 Quants parlants hi ha de tàtar de Crimea	75
3.3.4 Les escoles nacionals dels tàtars de Crimea	80
3.3.4.1 Les escoles a l'Imperi Rus	80
3.3.4.2 De l'indigenisme a l'annexió	82
3.3.4.3 De l'annexió ençà.....	84
4. Hipòtesis i conceptes.....	85
4.1 Les dues hipòtesis	86
4.1.1 Hipòtesi primera: hi ha un biaix en el recompte de parlants	86
4.1.2 Hipòtesi segona: la transmissió intergeneracional s'ha interromput	87
4.2 Els conceptes.....	88
4.2.1 Rodnoi iazik	88
4.2.2 Llengua inicial.....	88
4.2.3 Llengua amb el pare, amb la mare i amb progenitors	89
4.2.4 Llengua amb germans	89
4.2.5 Llengua a la llar, llengua amb la xarxa social	89
5. Metodologia i treball de camp	91
5.1 Planificació de la investigació	91
5.2 Mètodes i eines de la investigació	92
5.2.1 Dades declarades i observades: la intersubjectivitat	92
5.2.2 L'enquesta com a eina.....	94
5.2.3 Disseny de l'enquesta	95
5.2.4 El qüestionari	97
5.2.4.1 Llengua nativa (<i>rodnoi iazik</i>) i L1	97
5.2.4.2 L1 dels progenitors.....	98
5.2.4.3 Llengua amb els germans i amb la xarxa social.....	98
5.2.4.4 Competència lingüística.....	99
5.2.4.5 Identitats	99
5.2.4.6 Actituds i representacions.....	99
5.3 La mostra.....	100
5.4 Treball de camp: planificació, dinàmiques i contratemps	102
5.5 Programari	104
6. Anàlisi i resultats	106
6.1 La mostra inicial.....	106
6.1.1 Origen geogràfic dels informants i progenitors	108
6.1.2 Distribució per població de referència	108
6.1.3 Nivell d'estudis dels progenitors	109
6.1.4 Ocupació dels progenitors	109
6.2 Llengua inicial.....	110
6.2.1 Llengua inicial i grup d'enquesta	110
6.2.2 Llengua inicial i grup d'edat.....	111
6.2.3 Llengua inicial i població de referència	112
6.2.4 Síntesi de l'anàlisi de la llengua inicial.....	113
6.3 Llengua nativa (<i>rodnoi iazik</i>)	114
6.4 Llengua amb la mare i amb el pare	116
6.5 Llengua amb progenitors	120
6.5.1 Índex de tàtar amb progenitors i grups d'edat	120

6.5.2 Índex de tàtar amb progenitors i població de referència.....	120
6.6 Llengua amb germans	121
6.6.1 Llengua amb germans per població de referència.....	121
6.6.2 Índex de tàtar amb germans i grups d'edat	122
6.6.3 Índex de tàtar amb germans i població de referència.....	123
6.7 Llengua amb la xarxa social.....	124
6.7.1 Llengua amb xarxa social per població de referència	124
6.7.2 Llengua amb la xarxa social per grup d'edat	125
6.7.3 Índex de tàtar amb la xarxa social per grups d'edat.....	125
6.7.4 Llengua amb la xarxa social: tipologia	127
6.7.4.1 Llengua amb els amics.....	128
6.7.4.2 Llengua amb la resta de la xarxa social.....	129
6.8 Llengua a la llar.....	133
6.9 La competència declarada	134
6.10 Identitats.....	136
6.11 Les actituds lingüístiques	140
7. Conclusions	144
7.1 La dimensió lingüística de la identitat tàtara	144
7.2 L'equívoc de la llengua nativa (<i>rodnoi iazik</i>).....	145
7.3 El declivi dels usos	145
7.4 La interrupció de la transmissió	146
7.5 Aportacions generals a la recerca	146
7.6 Recomanacions en matèria de política lingüística	147
7.7 Línies d'investigació futura	148
8. Bibliografia	151
9. Annexos.....	162

Resum

El poble tàtar de Crimea va patir una deportació l'any 1944 i va viure a l'exili fins a l'esfondrament de la Unió Soviètica. El cas d'una llengua que s'hagi esvaït del territori històric i no hi hagi tornat fins al cap de mig segle com a llengua minoritzada és únic a Europa i no se'n documenta cap de semblant a banda de l'hebreu, amb la gran diferència que l'hebreu es va reimplantar al seu territori històric com a llengua estatal dominant.

Aquest treball aborda la transmissió lingüística intergeneracional del tàtar de Crimea. Per mitjà d'un estudi quantitatiu amb 572 enquestes sociolingüístiques recollides a Crimea la primavera de 2011 i de la pròpia observació de la realitat crimeana, l'estudi analitza els usos lingüístics, les actituds i la dimensió identitària dels tàtars per avaluar-ne el grau d'interrupció de la transmissió lingüística. L'absència de dades demolingüístiques fiables per al tàtar de Crimea i per a bona part de les llengües mitjanes i petites de l'espai postsoviètic fa que resulti imprescindible recórrer a dades quantitatives i qualitatives pròpies si es vol avaluar el grau de substitució lingüística en una zona concreta.

A banda d'això, les dades dels censos oficials i de les principals obres de referència en matèria demolingüística presenten un biaix molt marcat que deriva d'una greu confusió terminològica que s'arrossega des de mitjan s. XIX: la interpretació del terme *rodnoi iazik* (llengua nativa). El fet que aquest concepte s'entengui habitualment en l'àmbit postsoviètic com a *llengua materna*, amb tots els equívocs que planteja aquest terme, fa que no se sàpiga mai si es fa referència a la llengua inicial, la llengua habitual o la llengua en què es té més competència.

Vistes les dades de què disposem i, sobretot, després de confrontar les respostes a la pregunta sobre *rodnoi iazik* amb les respostes sobre llengua inicial i usos, creiem que la interpretació correcta del concepte és *llengua d'identificació*. D'aquesta manera, doncs, les dades demolingüístiques de l'espai postsoviètic queden invalidades i cal trobar una nova manera de comptar parlants, sigui quin sigui el concepte de *parlant* que tinguem al cap.

El tàtar de Crimea, doncs, compta amb molts menys parlants dels que se li suposen i se li atribueixen generalment. A banda d'això, una bona part dels parlants joves i urbans mostren un grau elevat de russificació i fan un ús molt restringit del tàtar. Això és així fins i tot en l'àmbit de les escoles nacionals dels tàtars de Crimea, les úniques que teòricament imparteixen l'ensenyament en tàtar.

Aquest treball aborda una qüestió que s'havia plantejat en alguns àmbits però que mai no s'havia atacat de manera directa i amb dades empíriques. Confronta les dades declarades de *rodnoi iazik* amb les dades declarades de llengua inicial i ho completa amb dades d'usos i actituds. Per tant, aconsegueix un quadre prou complet que permet avaluar la situació de la llengua. El fet que els informants vagin dels 12 als 62 anys també dona una bona perspectiva generacional a l'estudi.

Finalment, el treball també planteja la necessitat de casar les dades observades, com a expressió d'una mirada experta i externa, amb les dades declarades, com a manifestació de les percepcions internes de la població que és objecte d'estudi.

Agraïments

Voldria escriure quatre ratlles per agrair de tot cor moltes coses a molta gent. Com que no m'hi cabria, n'hauré d'escriure unes quantes més. Començaré per la part més institucional, com marca la usança acadèmica.

En primer lloc, vull donar les gràcies a la M. Carme Junyent, que un bon dia va confiar en mi, que va acceptar de dirigir aquest treball i que m'ha donat una llibertat de moviments sense la qual aquesta feina no hauria arribat mai enlloc. A més a més, haig d'agrair-li també que m'aconseguís el finançament necessari per viatjar a Crimea i fer-hi el treball de camp que ha fornit aquesta tesi d'unes dades úniques i molt valuoses.

També vull agrair molt sincerament l'ajuda incondicional que he rebut del Ricard San Vicente, l'Ivan Garcia, el Joan Castellví, la Dorota Szmidt, la Bożena Zaboklicka, l'Helena Vidal i l'Andrei Zainuldínov. A tots, moltes gràcies per acollir-me i deixar-me treballar al vostre costat. El departament de Filologia Eslava on vaig estudiar, que després va ser una secció i que vés a saber què acabarà sent, m'ha donat un aixopluc sense el qual tampoc no hauria pogut enllestir aquesta feina.

De la mateixa manera, vull donar les gràcies al Francesc Xavier Vila, l'Albert Bastardas, l'Emili Boix, la Vanessa Bretxa, el Natxo Sorolla, el Guillem Pujades i el Xavier Tenorio per haver-me ajudat molt des del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació. A l'Albert, en primer lloc, per haver-me donat l'oportunitat d'integrar-me un temps a l'equip. Al Xavier, per la mirada crítica i enciclopèdica amb què aborda qualsevol qüestió. A la Vanessa, pels consells i la creença inexplicablement incondicional en la realització d'aquest treball. Al Guillem, per haver estat un afable company de feina. Al Natxo, pels comentaris i consells de savi en horaris intempestius i per haver-me llançat una toia que vaig entomar i que s'ha transformat en tesi doctoral. I al Xavi, perquè ha estat la llum que m'ha il·luminat en l'eSPeSSor i perquè té una mirada oberta que m'ha permès inventar sense complexos. A tots, moltes gràcies. Montse, ara la toia te la llanço a tu!

A l'Oksana Tyshchenko-Monastyrskya (дякую!), la Nariye Seydametova, l'Enise Abibullaeva (sağolunuz!) i les institucions acadèmiques on treballen, gràcies per ajudar-me tant i en tantes coses. Per haver-me facilitat l'entrada i l'estada a Crimea i haver-me ofert contactes, bibliografia, te i *txeburekis*. Tot és important i tot suma quan fas feina lluny de casa.

Vull recordar i agrair també la feina dels mestres Joan Alberich i Maria Teresa Fau. Els coneixements de català, de grec clàssic, de traducció i dels diversos camps de la lingüística que van saber transmetre'm em van obrir les portes d'un món que ara també és meu.

Enfilo la recta emotiva amb el Jero i la Isabel, a qui haig d'agrair que hagin exercit de contrafort durant tot aquest temps. Quan arrossegues projectes tan llargs, sovint desatens el que és més important. Gràcies per ser-hi i per ajudar en tot el que ha calgut.

Els meus germans tenen bona part de responsabilitat en tot això. La Laia m'ha acompanyat en el procés d'aprendre a escriure i a dir coses que s'entenguin. Va aconseguir vèncer les forces que li

anaven en contra i ara és més jove i més feliç que quan vaig començar aquesta tesi. Vull donar-te les gràcies, sobretot, per no desistir. Sense tu no ho hauria pogut fer.

El Lluís em va ajudar a aprendre rus i a bellugar-me sol pel món: quan em va acompanyar a Sant Petersburg l'estiu de 1993 i, temps després, quan em va ajudar a pagar l'estada a la Universitat de Moscou. Sense això, mai no hauria tirat endavant com a traductor ni hauria gosat mai marxar tot sol a Crimea. Gràcies, Lluís, sense tu tampoc no ho hauria pogut fer.

A la mare li haig d'agrair que un bon dia, ara fa exactament vint-i-cinc anys, m'acompanyés a l'Escola Oficial d'Idiomes de Barcelona-Drassanes. El carrer de l'Est era en un barri xino que ja no existeix, i per matricular-me de rus amb tretze anys m'hi havia d'acompanyar un tutor. Gràcies per no haver-me preguntat per què volia aprendre rus. I gràcies per no haver-me preguntat tampoc per què he volgut fer el que he fet fins ara. I gràcies, en definitiva, per ser-hi sempre que t'he necessitat.

Vull acabar donant les gràcies a l'Elvira. Per la fe i l'escepticisme, pels ànims i les crítiques, per la paciència i la presència, per una ajuda infinita que no sé si mai seré capaç de compensar-te. Gràcies a tu, al Pere i al Jaume per haver-me suportat durant tota aquesta època tan convulsa.

1. Introducció

1. Introducció

Aquesta tesi doctoral és una de les encarnacions que ha acabat tenint la nostra relació amb Crimea, iniciada ara fa uns deu anys. En un primer viatge a la península, vam descobrir l'existència d'un poble que fins llavors desconeixíem del tot: els tàtars de Crimea. Vam veure que vivien en àrees concretes, sovint en terres ocupades (recuperades, segons la terminologia pròpia) que copaven posicions en gremis determinats i que es dedicaven majoritàriament a tasques tradicionals i de servei. També vaig saber que parlaven una llengua turquesa força propera al turc. I que la història d'aquest poble era tan extremament tràgica com desconeguda.

Amb el temps, i malgrat la magra bibliografia existent, vam arribar a aprofundir en diversos aspectes de la història i la realitat dels tàtars. Un dels fets que més ens va cridar l'atenció va ser la situació de la llengua: ens va semblar que devia representar un fenomen sociolingüístic únic entre les llengües del món per la història, igualment única, dels seus parlants.

Deportats en massa per Stalin el 1944, els tàtars de Crimea van aconseguir mantenir la llengua a l'exili malgrat tots els esforços que va fer l'aparell de l'Estat Soviètic per impedir-ho. Quan se'ls va permetre de retornar a la península, després de la caiguda de l'URSS, els tàtars van reimplantar la llengua al territori on havia estat pròpia. D'aquesta manera, els tàtars van retornar a la seva terra històrica com a minoria nacional i lingüística, i amb els drets nacionals i lingüístics certament delmats.

El desplaçament (forçat) i el retorn (voluntari) de tots els parlants d'una llengua i, amb ells, de la llengua mateixa, en una distància molt gran i un període de temps dilatat és un fet molt poc comú en la història de les llengües. El cas de l'hebreu, que potser és el que ens ve al cap si parlem de desplaçament, retorn i revitalització, només és comparable amb el del tàtar fins a un cert punt, pel fet que l'hebreu és llengua oficial i hegemònica a l'Estat d'Israel, mentre que el tàtar és una llengua minoritària de Crimea que tot just gaudeix d'un suposat grau de cooficialitat en un territori de la Federació Russa que ostenta una certa autonomia, si més no en teoria.

La primavera del 2011, amb l'ajut econòmic de la Fundació Aurèlia Figueras, vam poder fer una estada de set setmanes a Crimea. La nostra intenció era fer-hi treball de camp per mitjà d'enquestes sociolingüístiques. Com que volíem centrar-nos en l'estudi de la transmissió de la llengua, així com de les actituds i els usos lingüístics, vam pensar que el més profitós seria endegar la feina a les anomenades *escoles nacionals* dels tàtars de Crimea. A través de les criatures i de les seves famílies, vam recollir les dades que ens han permès desenvolupar una bona part d'aquest estudi.

Per descomptat, l'ajuda que ens van oferir els departaments de llengua i literatura tàtares de Crimea de les dues principals universitats crimeanes va tenir un valor inestimable, tant pel que fa a l'adaptació del qüestionari, com pel que ateny factors més aviat logístics i morals.

A final de setembre del mateix 2011 vam tornar a Crimea, aquesta vegada amb un equip de rodatge. Durant deu dies de treball molt intens, vam recórrer pràcticament tota la península. Vam entrevistar-

nos amb tota mena d'agents dels àmbits polític i cultural i amb tàtars de molts llocs i extraccions diverses. A banda del material videogràfic que vam enregistrar, vam tenir ocasió de recollir molta informació que, al capdavant, també ha tingut un pes específic en aquesta tesi. A més a més, el muntatge i postproducció del documental s'han allargat en el temps tant com la redacció d'aquest treball, de manera que totes dues coses han dialogat i s'han complementat molt més que no prevèiem inicialment.

L'elaboració d'aquesta tesi doctoral ha passat per diversos estadis. No cal dir que els esdeveniments polítics, socials i, per desgràcia, també bèl·lics que han tingut lloc a Crimea i Ucraïna els darrers tres anys i mig han provocat una sèrie de canvis d'última hora en la redacció, sobretot pel que fa al context polític i legal en què el tàtar de Crimea ha d'escriure ara el seu futur.

1.1 Presentació

Aquesta tesi doctoral té una doble intenció. D'una banda, a partir de les dades recollides en el treball de camp, l'estudi vol demostrar que el tàtar de Crimea és efectivament una llengua amenaçada, sigui quina sigui l'escala que apliquem per contrastar-ho, malgrat que les dades demolingüístiques que tenim a l'abast ens diuen més aviat el contrari. A la llum de les dades obtingudes, la transmissió generacional de la llengua queda profundament en entredit. Aquest aspecte compromet molt la vitalitat del tàtar i n'amenança la pervivència.

D'altra banda, aquesta tesi també vol obrir una via d'estudi sobre un fet que afecta lleis i polítiques lingüístiques de bona part dels estats postsoviètics. El material recollit en el treball de camp ens permet inferir que pràcticament totes les dades demolingüístiques de l'URSS i dels estats sorgits després de la caiguda del bloc soviètic presenten, com a mínim, un biaix molt marcat i per tant són, en termes generals, errònies.

L'estudi de cas del tàtar ens ha permès detectar una diferència notable entre els suposats parlants d'aquesta llengua, que es desprenen de les dades dels censos, i el nombre real de parlants que es pot projectar a partir de les dades recollides. El que habitualment coneixem en el nostre àmbit com a *llengua materna*, i que en l'àmbit de la russofonia es coneix com a *rodnoi iazik*, és a dir, *llengua del grup o de l'estirp*, és un dels factors que han propiciat aquest biaix general, com veurem més endavant.

1.2 Justificació

La comunitat dels tàtars de Crimea entén la llengua com un dels elements identitaris més significatius, potser el més important. És un dels estendards de la comunitat i un dels pilars que vertebrèn la societat tàtara, fins i tot per davant de la religió. Les actituds cap al tàtar són sempre molt positives i pràcticament tota la comunitat s'identifica amb la llengua. Per tant, determinar-ne el grau de vulnerabilitat té la funció preventiva d'assenyalar un perill imminent i manifest, un perill que amenaça un dels baluards de la cultura dels tàtars de Crimea.

La tradició lingüística de l'Europa Oriental no s'ha interessat mai gaire per la sociolingüística. A banda d'alguns estudis de caire antropològic o etnogràfic, no hi ha gaire bibliografia sobre la matèria fins després de la desaparició de l'URSS. Des de llavors, en països com la República Txeca i Eslovènia o, sobretot, a les repúbliques bàltiques, hi han despuntat investigadors de primera línia que han fet aportacions valuosíssimes a la disciplina sociolingüística. El cas ucraïnès podríem dir que encara té mig camí per recórrer, però és ben cert que els sociolingüistes ucraïnesos han aportat algun element interessant al debat, sobretot els darrers deu anys.

El fet que el món acadèmic crimeà, però, hagi continuat vinculat eminentment a Rússia i no a Ucraïna ni a la resta d'Europa, ha provocat que la sociolingüística a la península de Crimea hagi romàs estancada durant tots aquests anys. Després de l'annexió, no cal dir que ha esdevingut una matèria tristament residual. Si diem *tristament* és perquè amb el conflicte russoucrainès ha quedat més clara que mai la necessitat de dur a terme recerca seriosa en matèria sociolingüística en territoris potencialment sensibles. Una recerca que pugui contribuir, encara que sigui de manera tangencial, a evitar conflictes que massa sovint troben excusa i fonament en aspectes lingüístics i nacionals que, abordats des d'altres perspectives, podrien haver-ne estat la solució i no pas l'esca.

Per acabar, ens sembla que és molt necessari d'alertar sobre la possibilitat que les dades que s'empren en el vast territori dels estats postsoviètics siguin errònies. No hem d'oblidar que aquestes dades són les que es fan servir com a pretext per elaborar polítiques lingüístiques, per implementar normes i fins i tot per pervertir discursos, ja sigui de manera malintencionada o involuntària, en un seguit de llocs on fàcilment es pot encendre l'espurna del conflicte.

1.3 Tàtars o tàrtars

Abans d'iniciar la part expositiva de l'estudi, ens sembla pertinent de fer un aclariment general a un etnònim que fem i farem servir de manera profusa. Segons el *Diccionari etimològic de la llengua russa* de Max Vasmer (Фасмер 1971:702), la paraula russa *mamař* (*tatar*) prové d'una arrel turca antiga que podria haver designat els pobladors de les planes del nord de la Xina, la zona on històricament han habitat els uigurs. El fet que la mateixa paraula en mongol i calmuc vulgui dir 'quec, tartamut' i la parofonia amb creacions més properes com *bàrbar* i *berber*, fan pensar que és un mot de creació expressiva per referir-se als pobles veïns que parlen una llengua que no s'entén.

Segons el *Diccionari Català-Valencià-Balear* (Alcover-Moll 2002, vol. x:166), *tartre* o *tàrtar* ('Nadiu o propi de Tartària', documentat a Llull i a les cròniques de Jaume I i Muntaner) són mots derivats del llatí *Tartārus*. Diu el *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales*¹ que l'origen del mot francès *tartare* és una contaminació medieval de la paraula turca *tatar* amb el *tàrtar* grecollatí. El *Tάρταρος* grec, la capa més profunda de l'infern que segons Hesíode i Homer era encara més avall que l'Hades, sembla que en algun moment de la fosca Edat Mitjana es va identificar amb les terres inhòspites de l'Àsia Central que poblaven els genets turquesos i mongols.

¹ <http://www.cnrtl.fr/etymologie/tartare>

El català devia adaptar aquesta forma contaminada a partir de l'occità i per això en trobem una forma catalanitzada a la literatura medieval. Segles més tard, només la fa servir una vegada Antoni de Bofarull (1862:36), la resta d'autors empenen la forma *tàrtar*, sempre per designar de manera genèrica els pobles i les llengües turqueses de les estepes centreesiàtiques.

Actualment, la forma *tàrtar* té molta puixança en l'àmbit culinari, sobretot pel paper que la cuina francesa ha tingut en la difusió d'aquest tipus de preparació. Per designar pobles i llengües, en canvi, la situació és una altra. Les versions adaptades al català de les autodenominacions de les llengües i pobles escindits de l'antic genèric *tàrtar* (pensem, per exemple, que seria força incongruent denominar *tàrtars* i no *tàtars* els nadius del Tatarstan), a més a més de la profusió de la forma *tàtar* (sense la erra medial) en altres llengües europees (anglès, alemany, italià), ens porten a preferir aquesta forma moderna adaptada directament de l'etnònim original *tatar* i desestimar una forma que potser sí que té certs vincles històrics amb el poble tàtar modern, però que arrossega una quantitat notable de reminiscències infernals que voldríem evitar.

2. El marc teòric

2. El marc teòric

2.1 Consideracions terminològiques

Atesa la quantitat de termes que farem servir i el context en què ens belluguem, ens sembla oportú aclarir en quin sentit els fem i per què. Ens valem de conceptes que, en aparença, poden resultar molt transparents però que en realitat, i en bona mesura, són els culpables de grans malentesos i biaixos en investigacions de tota mena, especialment en l'entorn postsoviètic.

Conceptes que aparentment es defineixen sols, com són *llengua materna* i el suposat equivalent rus *rodnoi iazik*, amaguen una barreja de significats que han tingut i tenen conseqüències greus i diverses.

2.1.1 Llengua materna

La primera documentació d'aquesta expressió data de principi del s. XII, quan apareix en escrits eclesiàstics per referir-se a les llengües autòctones diferents del llatí. Des de llavors i fins a final del s. XIV, la *llengua materna* s'estén per Europa i va apareixent-hi en diverses formes. Així, trobem que Dante s'hi refereix a la seva *Divina Comèdia* en l'expressió *parlar materno* i que Wyclif fa servir tant *modyr language* com *modyr tongue* ja l'any 1380 (Tabouret-Keller 2004:279).

El 1953, la UNESCO va publicar una definició del concepte de *llengua materna* que havia elaborat un grup d'experts. Com que se cita a bastament a la bibliografia i continua tenint molt de pes en la comprensió general de l'expressió, la reproduïm a continuació:

Mother or native tongue. The language which a person acquires in early years and which normally becomes his natural instrument of thought and communication.
(UNESCO 1953:46)

El terme, però, té un espectre molt més ampli que no pas el que transmet aquesta definició. I és justament aquesta amplitud, aquesta manca de concreció, el que acaba plantejant una sèrie d'inconvenients que en contraindiquen l'ús en textos acadèmics, tal com han assenyalat diversos autors (Skutnabb-Kangas 1981; Vila i Moreno 2012). Més enllà del fet que aglutina propietats que fan referència a àmbits molt diversos (adquisició, competència, funció i identificació), presenta un biaix sexista que s'ha accentuat amb el pas del temps (Vila i Moreno et al. 2002).

Pressuposar i/o acceptar que una llengua es transmet per la via materna, també implica acceptar que els rols familiars són els mateixos de fa segles. Que la mare continua sent la responsable de l'educació dels fills i que això és així en totes les societats, en tots els models familiars i en tots els casos individuals. Evidentment, com apunta Vila i Moreno (2002:96), «aquesta visió és simplement fal·laç i etnocèntrica». Hi afegiríem, potser, que a més a més de tot això, és extremament retrògrada i simplista.

Ens sembla pertinent assenyalar també que el terme *llengua materna* comporta un element d'immanència i essencialisme que és impropï de la interpretació moderna del fet lingüístic. Des del

moment que entenem que la llengua és una extensió del *fer* més que no pas del *ser*, i que com a tal presenta característiques extrínseques i circumstancials, hem d'aconseguir que les categories que emprem per classificar-la i analitzar-la en respectin aquesta naturalesa.

A banda d'aquestes consideracions generals de caire social i filosòfic, diguem-ne, la definició mateixa del concepte *llengua materna* és controvertida i genera equívocs. Vegem quines són les diverses definicions del terme, segons la ja clàssica taula de Skutnabb-Kangas (1981:18) amb traducció de Vila i Moreno (et al. 2002:97):

Criteria	Definició
<i>Origen</i>	llengua o llengües apreses en primer lloc
<i>Competència</i>	llengua o llengües que es coneixen millor
<i>Funció</i>	llengua o llengües que s'utilitzen més
<i>Identificació</i>	
<i>Interna</i>	llengua o llengües amb les quals hom s'identifica
<i>Externa</i>	llengua o llengües amb les quals hom és identificat

Cinquanta anys després de la primera definició i vint anys després d'aquesta taula, la UNESCO va oferir una revisió del concepte de *llengua materna* que incorpora els paràmetres criteris descrits més amunt:

The term 'mother tongue', though widely used, may refer to several different situations. Definitions often include the following elements: the language(s) that one has learnt first; the language(s) one identifies with or is identified as a native speaker of by others; the language(s) one knows best and the language(s) one uses most. 'Mother tongue' may also be referred to as 'primary' or 'first language'. The term 'mother tongue' is commonly used in policy statements and in the general discourse on educational issues. (UNESCO 2003:15)

La diversitat de criteris amb què podem emprar el concepte, doncs, és prou gran com perquè les interpretacions que n'inferim presentin grans diferències. El fet és que en contextos monolingües, sobretot quan parlem de llengües majoritàries, el més habitual és que la *llengua materna* compleixi tots els criteris citats i que, per tant, casi amb totes les definicions proposades:

For **linguistic majorities** (e.g. speakers of Norwegian in Norway, or speakers of Japanese in Japan) all the definitions usually converge. They have learned Norwegian/Japanese first, they identify with Norwegian/Japanese, are identified by others as native speakers of Norwegian/Japanese, know Norwegian/Japanese best and use Norwegian/Japanese most. Thus, a combination of all the definitions can be used. (Skutnabb-Kangas 2008:86)

Per contra, en l'àmbit de les llengües minoritzades, la quantitat de casos en què aquesta convergència no té lloc és enorme. Podem trobar tota mena de combinacions per il·lustrar que molt difícilment el concepte de *llengua materna* podrà arribar a complir els diversos criteris exposats. Skutnabb-Kangas (2001:110), malgrat tot, finalment dóna una sortida al terme i afirma que «a combination of definitions by origin and identification shows in my view the highest degree of

awareness of linguistic human rights: **the mother tongue(s) is/(are) the language(s) one has learned first and identifies with**», la negreta és de l'autora. No ens sembla que les dues coses hagin de coincidir necessàriament, però potser sí que és la interpretació més raonable del terme o, si més no, la menys confusa.

2.1.2 Rodnoi iazik (родной язык)

Per a algú que estigui familiaritzat amb els estudis (post)soviètics o que, ras i curt, sàpiga rus, pot resultar desconcertant que el terme *rodnoi iazik* es tracti en un apartat diferent del concepte anterior.

Tradicionalment, aquest terme rus s'ha fet servir per traduir **llengua materna**, i viceversa. La bibliografia anglòfona ha fet servir en general el terme **native language**, sinònim habitual de **mother tongue**. Mentre que el tàtar de Crimea en diu *ana tili*, que és literalment 'llengua mare'. L'ucraïnès fa servir l'equivalent del rus: *рідна мова (ridna mova)*.

La paraula russa *язык (iazik)* vol dir 'llengua'. Tant en el sentit físic, és a dir, en referència a l'òrgan musculós que ens permet articular sons i, el que potser és més important, xuclar líquids i empassar sòlids sense ofegar-nos; com en sentit figurat, diguem-ne, o potser més aviat figurant, atès que en aquest cas la paraula fa referència a un sistema que ens permet representar el material i l'immaterial d'una manera abstracta i alhora convencional. Així, doncs, recorrent a un concepte traductològic no poc controvertit, podríem dir que *iazik* i *llengua* són dues paraules *equivalents*.

Pel que fa a *rodnoi* ('natal, proper, carnal, estimat'), és un adjectiu derivat del substantiu *rod* ('genus, estirp, clan'), que també ha generat el verb *rodit* ('parir', també 'néixer' en la versió reflexiva *rodítsia*, o sigui, 'parir-se') i encara un altre substantiu que ens interessa: *ródina*, que en rus vol dir 'pàtria', però que en altres llengües eslaves, com el txec, l'eslovac o el polonès, vol dir 'família' (Фасмер 1971:490-491).

Per tant, doncs, queda força clar que el camp semàntic en què es mou l'adjectiu *rodnoi* no és gaire diferent del camp semàntic de l'adjectiu *materna*. En aquest cas, però, no ens semblen mots traductològicament equivalents.

L'attribut *rodnoj* accolé à langue (*jazyk*) réfère à ce qui a rapport à sa propre naissance, les liens du sang, et, par extension, à ce qui est affectivement proche.
(Tabouret-Keller 2004:278)

L'expressió completa *rodnoi iazik*, per consegüent, «serait ainsi la langue du clan, du groupe, tout en étant la langue de la naissance, celle reçue dans et par la naissance» (Seriot 2004:243). És important que fem notar aquest doble vessant de l'expressió fa referència a la llengua del grup (de seguida veurem de quin grup) i a la llengua de sang, de naixement. És a dir, en tots dos casos marca la llengua amb atributs fixos, congènits i immutables. En això també coincideix fins a un cert punt amb *llengua materna*.

Il s'agit d'une perspective *fixiste*, ou *fatale*, pour laquelle on ne peut pas plus changer sa langue «native», ou «natale» que le lieu ou l'heure de sa naissance : il

est simplement absurde de penser qu'on peut changer sa mère... (Seriot 2004:243)

De la mateixa manera que la *llengua materna* presenta múltiples opcions de comprensió que en desaconsellen l'ús en l'àmbit científic, l'expressió *rodnoi iazik* també es pot entendre de diverses maneres.

Malgrat que no és un concepte clar, però, ha estat emprat de manera decisiva en molts moments de la història de les actuals terres postsoviètiques, des del primer cens tsarista de 1897 fins a l'actualitat, passant per la implementació del sistema de nacionalitats a l'URSS (cf. *infra* Construcció del sistema de nacionalitats).

A les disposicions preliminars de la controvertida llei de llengües d'Ucraïna de 2012, s'hi estableix que la *ridna mova* és «la primera llengua que una persona va aprendre de petit».²

En el cas dels censos oficials, però, la cosa no està tan clara, i quan es pregunta la *rodnoi iazik* de l'enquestat no se sap ben bé què es demana:

Instructions to census-takers, however, have never made it clear whether the question should be understood as the first language learned as a child (as later became the standard UN recommendation), or the language that people prefer to speak (as understood in German-speaking lands). (Arel 2002:820)

Així, doncs, veiem que l'equívoc a què ens conduïa la *llengua materna*, en aquest cas entre els criteris d'adquisició i ús, es reproduïx en el cas de *rodnoi iazik*.

Hi ha encara una tercera possibilitat de comprensió del terme que ha anat pes fins a esdevenir l'opció majoritària a l'espai postsoviètic (i diríem que també en el soviètic):

As sociological surveys revealed in the 1990s, many people understood the concept in a third way, namely, as the language of their nationality. [...] Soviet censuses first asked about nationality, immediately followed by a question on native language that many could have interpreted as basically the same question, i.e. as **the language native to their nationality, irrespective of their own language history**. (*ibid.*) (La negreta és nostra.)

Així, doncs, veiem que el *grup* de què parlàvem més amunt en definir l'adjectiu *rodnoi* és el grup nacional, la nacionalitat, l'ètnia, el grup etnolingüístic, etc. Cal fer notar que l'expressió russa perd notablement la vinculació amb la llengua o les llengües apreses i parlades per cada persona, i esdevé un tret distintiu més de la nacionalitat, encara que sigui només de manera nominal.

Recuperant la immanència a què fèiem referència més amunt a propòsit de la *llengua materna*, veiem que:

---

². <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/ed20161108>

Les traduccions del rus i l'ucraïnès són nostres si no hi indiquem el contrari.

En els estats etnocràtics, s'interpreta que la llengua nativa (*rodnoi iazik*) és una qualitat «natural», invariable i innata de l'individu. (Шульга 2009) (Les cometes són de l'autor.)

Pensem, per tant, que la manera correcta de llegir el terme *rodnoi iazik* és interpretar-lo com a *llengua d'identificació*, és a dir, la llengua amb què hom s'identifica o és identificat, la llengua que l'individu considera que és la seva (Bretxa i Riera 2014:64). Quant a les implicacions del terme amb les dades censals, vegeu infra.

2.1.3 Llengua titular

En l'àmbit postsoviètic es fa servir un terme que en altres contextos no sempre s'entén. Ens referim a *llengua titular* (*титальный язык, titalni iazik*). Segons el *Diccionari de termes de sociolingüística* (Михальченко 2006), el terme té l'origen a la Federació Russa, als anys 1990, quan es va començar a emprar per designar la llengua pròpia de la nació o nacionalitat (cf. Infra) que donava nom cada territori autònom. L'ús es va estendre a tots els territoris de l'àmbit postsoviètic.

Així, per exemple, mentre que la llengua titular de Baixkíria és el baixkir o la de l'Uzbekistan és l'uzbek, al Daguestan no hi ha llengua titular perquè cap de les llengües pròpies del territori no li dóna nom. Segons el *Gran diccionari jurídic* (Сухарев 2007), que cita la Llei Federal russa «De la política estatal de la Federació Russa en relació amb els compatriotes que es troben a l'estranger», la **nació titular** (*титальная нация, titalnaia natsia*) és: «La part de la població d'un Estat, la nacionalitat de la qual determina el nom de l'Estat en qüestió». La particularitat i la importància del terme rau en el fet que al·ludeix al vincle de la llengua a un territori determinat.

2.1.4 Síntesi

Malgrat tots els problemes i equívocs que poden arribar a generar, els conceptes de *llengua materna* i *rodnoi iazik* s'utilitzen profusament en àmbits molt diversos, com poden ser l'acadèmic, el jurídic o el demolingüístic. No els emparem en aquesta tesi amb els sentits amplis pels motius exposats.

Per abordar els quatre criteris que ens han de permetre analitzar les diverses cares del fet lingüístic (adquisició, competència, funció i identificació) i que els termes analitzats transmeten de manera amalgamada, seguirem les alternatives terminològiques proposades per Vila i Moreno *et al.* (2002:100). Ens fa l'efecte sembla que ofereixen la precisió que exigeix tot treball científic. D'acord amb aquesta proposta, doncs, farem servir els termes de la manera següent:

Criteri	Denominació	Descripció
Adquisició	llengua primera (L1)	llengua o llengües apreses en primer lloc
	llengua familiar	llengua o llengües apreses en el nucli familiar
Competència	llengua dominant	llengua o llengües que es coneixen millor
Funció	llengua (d'ús) habitual	llengua o llengües que s'utilitzen més
Identificació	llengua d'identificació	llengua o llengües amb què hom s'identifica o és identificat

2.2 El context històric, polític i legal

2.2.1 El context soviètic

L'Estat Soviètic va heretar el vast gresol de pobles, llengües, cultures i religions que l'Imperi Rus havia aglutinat durant segles d'expansió territorial i el va eixamplar més encara amb la incorporació de nous territoris. Segons el cens oficial de 1926, a la Unió Soviètica s'hi parlaven cent seixanta-nou llengües (Lewis 1971:147). Per descomptat, hem d'agafar aquesta xifra com a referencial i no entendre-la ni de bon tros com a exacta, tal com ens indica Kirkwood (1990b:10):

The Soviet Union is a complex multilingual society containing over a hundred different nationalities and languages. The exact number of each is difficult to establish for several reasons, including problems of definition and changing practice in collecting census data between the census of 1926 and those of 1959, 1970 and 1979.

Lewis (1971:147) ho explica en els mateixos termes:

Since the criteria employed in interpreting the ethnic affiliations of the population have been changed, it is difficult to relate estimates of the number of nationalities and of their sizes which have been produced at different times. In 1926 it was claimed that there were upward of 169 nationalities. In 1949, only 70 were claimed. The 1959 census identifies 109 nationalities.

Sigui quin sigui el nombre de llengües que es parlaven al territori soviètic, la diversitat lingüística i nacional de l'URSS és innegable. És prou evident, també, que aquesta mateixa diversitat va plantejar un repte colossal en matèria de planificació i política lingüístiques.

Hi ha molts aspectes pels quals la planificació i la política lingüístiques a l'URSS tenen interès per a la nostra investigació. En primer lloc, perquè fins a un cert punt s'hi desenvolupen com a disciplines *avant la lèttre*, és a dir, abans que es teoritzés acadèmicament en aquests camps. Recordem que la planificació i la política lingüístiques neixen, si més no nominalment, amb l'article de Haugen «Planning in Modern Norwegian», de 1959, mentre que la planificació i la política lingüístiques a la Unió Soviètica arrenquen just després de la Revolució.

Si bé no és objecte d'aquest treball aprofundir de manera minuciosa en els detalls de la teoria política soviètica en aquestes matèries ni en les actuacions i els processos particulars d'implementació consegüents, sí que veiem necessari d'exposar quin punt de vista mantenim sobre els conceptes de planificació i política lingüístiques i què pensem que els confereix rellevància i una certa singularitat a l'hora de contextualitzar la sociolingüística del tàtar de Crimea.

2.2.1.1 Planificació i política lingüístiques

En primer lloc, cal que establim de quina manera entenem els conceptes de política i planificació lingüístiques. En el cas que ens ocupa, ens sembla pertinent de prendre com a referent la definició que en fan Boix-Fuster i Vila i Moreno (1998:274-275) perquè ens ajuda a il·lustrar la naturalesa dual

del concepte, desdoblant en una àrea teòrica i una altra de pràctica, una dualitat que veurem que és molt present en l'àmbit soviètic:

Nosaltres proposem d'entendre per *política lingüística* la determinació del paper que han de jugar les varietats lingüístiques en la competició social en una comunitat donada.

Entenem per *planificació lingüística* el cicle format per l'organització, la posada en pràctica i l'avaluació d'un conjunt coherent d'actuacions de política lingüística adreçat a aconseguir uns objectius explícits de transformar la realitat sociolingüística, així com la disciplina que estudia aquestes pràctiques.

Abans de centrar-nos estrictament en la planificació lingüística soviètica, ens convé d'exposar també els dos enfocaments generals que s'hi distingeixen de manera tradicional. Tant Fasold (1984:250-251) com Appel i Muysken (1987:49-50) hi estableixen dos grans vectors. En reproduïm la versió d'Appel i Muysken (*op. cit.*):

The first is often called the **theory of instrumentalism** (cf. Haugen, 1971). It is not very popular among (socio-)linguists, but it probably has many lay adherents. Tauli (1968) is one of its most forceful advocates. He **sees language as a tool or an instrument**, which implies that it can be evaluated, changed, regulated and improved, and even that new languages can be created.

The **sociolinguistic theory of language planning** is based on two principles: (a) all known languages are symbolic systems of **equal** native value; (b) language planning should not only deal with the technical aspects of language, but also with its **social** aspects. (La negreta és nostra.)

2.2.1.2 Planificació i política lingüístiques a l'URSS

Hem de tenir molt en compte que la Unió Soviètica no era un simple estat autoritari, sinó un constructe de caire completament totalitari (Lewis 1983:309). Això va tenir unes implicacions evidents i decisives en matèria de planificació i política lingüístiques:

This means not just that the society is completely mobilized and the activities of all its citizens controlled to a great degree, but that so far as possible all social, political, and economic activities are coordinated so as to ensure the success of a 'national plan'. **The languages of the Soviet Union do not escape from the requirements of the 'national plan'**. (Lewis 1983:309) (La negreta és nostra.)

El potent estat totalitari soviètic, capaç de dissenyar polítiques i planificacions lingüístiques que brollaven de la ideologia marxista-leninista, si més no en l'estadi inicial de l'URSS, va aconseguir dur a terme el procés complet de desenvolupament i implementació d'una planificació lingüística que més endavant va tenir ocasió d'avaluar, corregir i adaptar sempre que li va caldre. Com bé diuen Boix-Fuster i Vila i Moreno (1998:275): «Tota llengua es troba imbricada en una matriu sociocultural, i és sobre aquesta matriu que caldria intervenir quan s'actua en política lingüística». Doncs bé, l'estat soviètic podia actuar i va actuar sobre aquesta matriu d'una manera global.

It represented a conscious effort on the part of the Communist leadership to shape both ethnic identity and national consciousness through language. As a totalitarian state, **the USSR represents a country where language policy, however radical, could be implemented at the will of the government.** (Grenoble 2003:VII) (La negreta és nostra.)

2.2.1.3 Fases de la política lingüística a l'URSS

Si recordem els dos grans plantejaments que hem exposat abans en matèria de política i planificació lingüístiques, l'instrumentalitzador i el sociolingüístic, en el cas de la Unió Soviètica, tal com fa notar Kirkwood (1990:1-2), l'Estat Soviètic va passar de l'un a l'altre al llarg del temps:

Is Soviet LP an example of the instrumentalist approach or the socio-linguistic? **In the 1920s and 1930s it was arguably socio-linguistic.** Lenin's language policy, as an arm of nationality policy, was to promote the national languages of the former Russian Empire. They were to serve as the medium of education. No language should be given priority over any other (Lenin 1961a-c). In the later period, however, although the authorities maintain that their language policy continues to be Leninist, **actual Soviet practice suggests that the approach became more obviously instrumentalist.** (La negreta és nostra.)

Les diverses fases de la política lingüística del govern soviètic s'articulen generalment al voltant de quatre fases, que coincideixen en gran mesura amb canvis polítics i socials fàcilment identificables. Així, a grans trets i de manera més o menys consensuada, s'hi estableixen els períodes següents: indigenista, centrípet, de tensions i d'equilibri (Crisp 1989; Koutaissoff 1951; Kreindler 1989; Lewis 1972). Veurem els punts més significatius d'aquestes fases, sobretot per les implicacions i la repercussió que van tenir en matèria lingüística i nacional i els efectes que en perduren en l'actualitat.

El període indigenista és conegut també amb el nom rus original: коренизация (korenizàtsia), és a dir, 'arrelament'. És un període caracteritzat per l'alfabetització massiva, la codificació de llengües estàndard i de sistemes ortogràfics nous (sobretot de base llatina), el suport a les llengües de totes les nacionalitats, una política nacional *centrífuga* i la creació de territoris autònoms de base nacional. Cronològicament, s'inicia amb la Revolució i s'acaba a les primeries de la dècada de 1930 (Lewis 1972).

L'indigenisme entronca directament amb les teories que Lenin i els bolxevics defensaven ja molt abans de la Revolució. De fet, la Internacional Socialista de Londres de 1896 ja havia preconitzat una resolució a favor de l'autodeterminació dels pobles que s'interpreta com a fonament per a la doctrina política de Lenin en matèria nacional i lingüística:

Der Kongreß erklärt, daß er für volles Selbstbestimmungsrecht aller Nationen eintritt und mit den Arbeitern eines jeden Landes sympathisiert [sic!], das gegenwärtig unter dem Joche des militärischen, nationalen oder anderen Despotismus leidet, er fordert die Arbeiter aller dieser Länder auf, in die Reihen der klassenbewußten Arbeiter der ganzen Welt zu treten, um mit ihnen gemeinsam für

die Überwindung des internationalen Kapitalismus und die Durchsetzung der internationalen Sozialdemokratie zu kämpfen.³ (Internacional Socialista 1896)

Lenin, sensibilitzat amb les minories nacionals del territori de l'Imperi Rus, va llegir el dret a l'autodeterminació com a dret a la secessió (Kreindler 1977). De la mateixa manera, interpretava que les llengües i les institucions pròpies de les nacionalitats de la Unió Soviètica eren absolutament inviolables (Lewis 1972). El fet últim, en realitat, és que s'entenia que l'internacionalisme proletari només era assolible si el socialisme estava ben arrelat i integrat a totes les cultures nacionals (Koutaissoff 1951). Com ja hem vist més amunt, el punt central de la política de les nacionalitats era la llengua. En aquest sentit, Lenin va expressar molt clarament les línies mestres de la política lingüística dels primers anys de l'URSS:

Els marxistes russos creiem que no hi ha d'haver una llengua estatal obligatòria; en canvi, sí que cal dotar la població d'escoles on s'ensenyi en llengües locals alhora que cal incloure en la constitució una llei fonamental que invalidi tots els privilegis de qualsevol de les nacions i tota violació de les lleis de les minories nacionals. Pensem que no hi ha ningú que hagi d'estudiar la gran i poderosa llengua russa **a cop de bastó**. (Lenin, 1914) (La negreta és nostra.)

Durant els anys 1920, doncs, la política lingüística i cultural de l'omnipotent estat soviètic va posar en pràctica polítiques que partien d'aquestes línies generals i va tirar endavant un procés de desenvolupament i afirmació nacionals de les minories del territori de la Unió. Aquest procés, que va coincidir en el temps amb la Nova Política Econòmica, tenia l'objectiu de garantir que les minories nacionals poguessin desenvolupar-se plenament i en tots els sentits com a pobles lliures dins de l'URSS.

El foment de l'alfabetització i dels mitjans de comunicació en llengües minoritàries van passar a ser un dels estandards de la política cultural dels primers anys de l'URSS (Leprêtre 2002; Slezkine 1994).

Una persona analfabeta queda fora de la política. El primer que cal és que aprengui de lletra. Sense això, la política no pot existir. (Lenin 1918, *apud*)

Tal com afirma Crisp (1989:36): «The mass eradication of illiteracy is recognised even by those most suspicious of the motives of Soviet nationality and cultural policy as one of the major achievements of the early period». La taula següent il·lustra el creixement de la població alfabetitzada entre 1926 i 1959 en algunes de les nacionalitats soviètiques:

	Karakalpaks	Kazakhs	Kirguís	Tadjiks	Turcmans	Uigurs	Uzbeks
1926	1,3	7,0	4,5	2,2	2,0	4,5	3,8
1959	51,0	52,1	52,4	52,3	51,9	54,5	51,0

Dades en %. Font: elaborat per Lewis (1972) a partir dels censos de 1926 i 1959.

³ Aquest Congrés declara que defensa el ple dret de cada nació a l'autodeterminació [*Selbstbestimmungsrecht*] i expressa la seva simpatia vers els obrers de totes els països que actualment pateixen sota el jou militar, nacional o d'altres absolutismes. Aquest Congrés crida els obrers de tots aquests països a unir-se als rengles dels obrers amb consciència de classe [*Klassenbewusste* — els que comprenen llurs interessos de classe] de tot el món per tal de lluitar plegats per la derrota del capitalisme internacional i per la conquesta dels objectius de la socialdemocràcia internacional.

Les bases teòriques de la política indigenista s'estableixen en els punts següents de les actes del PCUS de 1921 (Crisp 1989; Lewis 1972; Slezkine 1994):

...It was resolved to help the non-Russian peoples:

- to develop and consolidate their Soviet statehood in forms appropriate to the national characteristics and way of life of these peoples;
- to develop and consolidate judicial, administrative, economic and governmental bodies operating in the native language and composed of local people who know the way of life and psychology of the local population;
- to develop the press, schools, theatre, clubs and cultural institutions in general in the native language;
- to establish and develop a wide network of general and technical-professional courses and schools in the native language.

(КПСС 1970:252) (*apud* Crisp 1989:24)

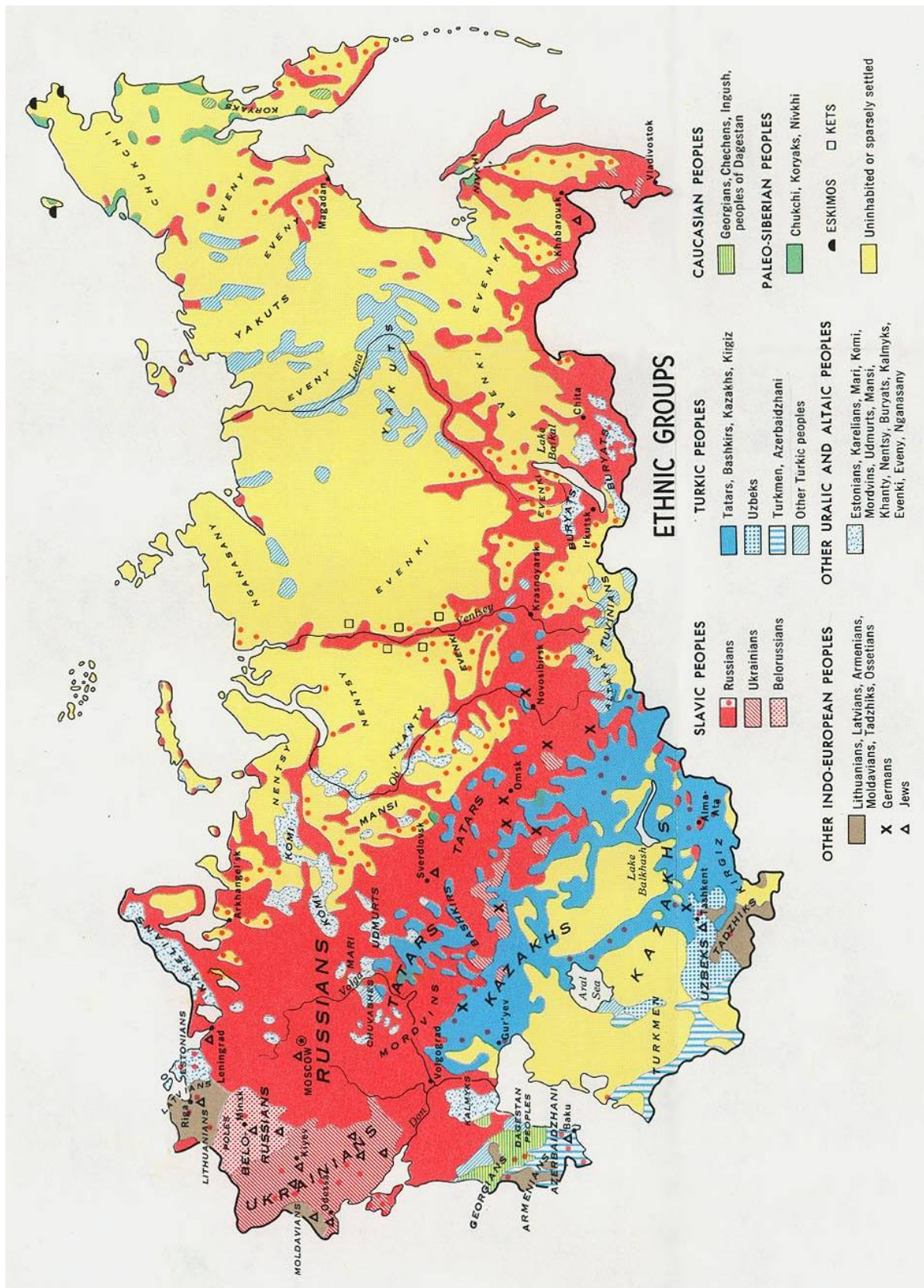
Tal com es desprèn d'aquests principis, l'indigenisme volia representar una localització del socialisme. És a dir, una adaptació de la política soviètica a les llengües i costums de les nacionalitats de la Unió que, durant el període tsarista, s'havien vist privades de drets col·lectius. D'aquesta manera, es pretenia que el socialisme penetrés com a garant de la llibertat dels pobles i com a marc únic per al desenvolupament de l'home lliure dins d'un món socialista (Leprêtre 2002). El procés indigenista era la via d'entrada de la doctrina de l'internacionalisme proletari, era una actuació local amb aspiracions globals.

Les mesures pràctiques que es van adoptar per tal de poder tirar endavant aquestes bases teòriques de localització van afectar molts àmbits. Un dels vessants més destacables en el tema que ens ocupa és precisament l'estudi científic de les llengües de l'URSS i el desplegament de totes les funcions de les llengües diferents del rus. Per primera vegada van fer-se estudis sistemàtics i rigorosos de fonètica i dialectologia de llengües que fins llavors amb prou feines havien estat documentades. L'objectiu d'aquests estudis era escollir la variant dialectal que havia de servir de base per dur a terme processos complexos i complets d'estandardització (Crisp 1989).

Quant als sistemes d'escriptura, moltes llengües àgrafes van adoptar-ne un de nou i moltes altres van canviar de sistema. Aquest últim és el cas de les llengües turqueses, escrites fins llavors en alfabet àrab. Totes les llengües turqueses de l'URSS, a més a més de les llengües paleosiberianes, finoúgriques i caucàsiques van iniciar un procés d'adopció de l'alfabet llatí entre 1926 i 1936 (Koutaissoff 1951; Sebba 2006). La tolerància envers els nacionalismes de les minories, la creença en l'expansió immediata del comunisme arreu del món i la voluntat ferma de garantir l'èxit del procés indigenista van facilitar aquesta adopció (Lewis 1972).

Pel que fa als mitjans de comunicació, entre 1928 i 1938 el nombre de diaris no russos va passar de 205 en 47 llengües a 2.188 en 66 llengües (Slezkine 1994). Per il·lustrar-ho amb xifres relatives, hem de tirar més enrere i més endavant en el temps: el 1913, només el 10% dels 859 diaris existents es publicaven en les llengües minoritàries, mentre que el 1940, amb deu vegades més diaris, les publicacions en les llengües de les nacionalitats arribaven ja al 25% (Lewis 1972:58).

2.2.2 Les nacionalitats a l'URSS

Les nacionalitats a l'URSS el 1974

<http://www.lib.utexas.edu/maps/commonwealth/ussr_ethnic_1974.jpg>

2.2.2.1 Antecedents i fonaments

Encara que no ho sigui pel seu contingut, la lluita del proletariat contra la burgesia és, en primer lloc i per la seva forma, una lluita nacional.

(Marx i Engels 1848 [2015]) [Traducció de Jordi Moners Sinyol]

Amb aquesta i altres frases menys concises del Manifest Comunista de Marx i Engels com a punt de partida, la dicotomia que la lluita nacional i la de classe van generar en la teoria política comunista ha suscitat tota mena de postures i ha produït una bibliografia ingent i diversa. En el cas de l'URSS, aquesta dialèctica va ocupar un espai central.

Què és el que preocupa especialment les minories nacionals?

Una minoria nacional no està insatisfeta per la manca d'unió nacional, sinó perquè no té el dret de parlar en la seva llengua [*rodnoi iazik*]. Deixeu que la faci servir i la insatisfacció li passarà sola. Una minoria nacional no està insatisfeta per la manca d'una unió artificial, sinó perquè no té escoles pròpies [*rodnie xkoli*]. Doneu-li escoles i la insatisfacció deixarà de tenir fonament. Una minoria nacional no està insatisfeta per la manca d'unió nacional, sinó perquè no té llibertat de pensament (llibertat religiosa), de moviments, etc. Doneu-li aquestes llibertats i deixarà d'estar insatisfeta. És per això que la igualtat de les nacions en totes les seves manifestacions (llengua, escoles, etc.) és un punt imprescindible per solucionar la qüestió nacional.

(Stalin 1913 [1946:362])

A principi de novembre de 1917, en una de les primeres resolucions adoptades encara en plena sotragada revolucionària, el president del Soviet de Comissaris Populars (Vladímir Lenin) i el Comissari Popular d'Afers de les Nacionalitats (Ióssif Stalin) van signar la *Declaració de drets dels pobles de Rússia* (de Rússia, perquè l'URSS encara no s'havia constituït com a tal).

La declaració argumentava que el règim tsarista havia atiat i sistematitzat una política d'incitació a l'odi entre els diversos pobles de l'imperi i que, per tant, calia redreçar la situació de manera que es construís un marc de confiança i de fraternitat entre totes les nacionalitats sorgides de la Rússia dels tsars. La declaració concretava aquestes intencions en quatre punts:

El Consell de Comissaris Populars ha decidit fonamentar les seves actuacions relatives a la qüestió de les nacionalitats de Rússia sobre els principis següents:

1. Igualtat i sobirania dels pobles de Rússia.
2. Dret dels pobles de Rússia a la lliure autodeterminació, inclosa la secessió i la creació d'un estat independent.
3. Abolició de tots els privilegis i restriccions de caire nacional i nacional-religiós.⁴
4. Lliure desenvolupament de les minories nacionals i dels grups etnogràfics que poblen el territori de Rússia.

---

⁴ Veurem més endavant que el cens de l'Imperi Rus de 1897 vinculava directament la religió i la nacionalitat, de manera que totes dues categories podien inferir-se l'una de l'altra.

(Lenin i Stalin 1917)

La política de la primigènia Unió Soviètica en matèria de nacionalitats brollava tant d'aquesta declaració com de diversos escrits de Lenin i Stalin (Grenoble 2003; Kirkwood 1990a). El pilar fonamental del constructe polític que va bastir l'Estat Soviètic a l'entorn d'aquestes nacionalitats era el principi d'igualtat que se cita en el primer dels quatre punts reproduïts més amunt. Aquest component, sobretot en el vessant lingüístic, va servir de base per al programa de desenvolupament nacional i cultural que l'URSS va desplegar durant la dècada de 1920 (Kreindler 1977:86). El concepte de *nacionalitat* en el sentit soviètic, doncs, resulta bàsic per entendre diversos fenòmens de gran rellevància en matèria sociolingüística i, per tant, cal esclarir-lo.

2.2.2.2 Construcció del sistema de nacionalitats

L'estat va bastir el sistema de les nacionalitats en l'estadi inicial de l'URSS, especialment durant la dècada de 1920 i a principi de la de 1930. Els objectius que perseguia aquest sistema eren molts i diversos, però els principals i més transcendents entenem que eren els següents: facilitar l'acostament i la comprensió del comunisme a tots els pobles de l'URSS (Lewis 1983:313), demostrar l'efecte modernitzador del socialisme (Sabot 1995:236), evitar els conflictes nacionals incipients que bullien a la Rússia tsarista (Crisp 1989:24) i, per damunt de tot, emmarcar i legitimar un immens projecte de control, estratificació i classificació de la realitat i les representacions socials (Abramson 2001:177).

L'Estat Soviètic es va servir de tres instruments que havien de permetre-li articular aquest sistema: l'organització federal, el sistema de passaports interns i la dominació integral de la societat per part del PCUS (Zaslavsky 1982:92). Per comprendre com es va sistematitzar aquest control, en veurem resumidament alguns aspectes.

L'URSS no va néixer ni es va desenvolupar com a estat nació, sinó que es va organitzar a partir d'una sèrie d'entitats subestatales que, al seu torn, sí que s'assentaven sobre una base nacional. Per mitjà de la superestructura composta d'aquestes entitats, l'Estat Soviètic va fomentar el model de nacionalitat politicoterritorial, però va desplaçar-ne el pes a les unitats subestatales. Així, doncs, la multinacionalitat de l'Estat Soviètic no va ser conseqüència de la diversitat nacional que va heretar l'URSS, encara que aquest fet pugui semblar paradoxal, sinó que va resultar de la institucionalització que el propi govern central va desplegar com a via per articular la diversitat nacional i que va cristal·litzar en un federalisme d'arrel etnoterritorial. És a dir, l'URSS va promoure el model que vincula els fets nacionals amb territoris concrets, i va materialitzar-lo en els cinquanta-tres *objectes* autònoms que componien la Unió (Brubaker 1994). Això d'una banda.

D'altra banda, la construcció d'aquest nou estat soviètic a partir de la reinterpretació de l'Imperi Rus com a federació multinacional implicava la creació, el desenvolupament i la legitimació d'un sistema que permetés classificar els ciutadans i que, a més a més, ho fes d'una manera pretesament objectiva, rigorosa i incontestable. Aquest sistema de classificació va ser el de les anomenades *nacionalitats*, això és, les identitats nacionals. Amb això, l'URSS va fomentar també el model que lliga

el fet nacional a una sèrie de trets personals etnoculturals (Arel 2002b; Grenoble 2003; Hirsch 1997; Brubaker 1994).

Donant validesa simultàniament als dos models que permeten justificar l'existència d'un fet nacional (territorial i cultural) i institucionalitzant-los, la Unió Soviètica va fomentar una dualitat que acabaria atiant un seguit d'incongruències.

Així, per exemple, mentre que les unitats subestatals i les nacionalitats personals es fonamentaven en unes mateixes categories que provenien de les llistes de nacionalitats que la Comissió per a l'Estudi de la Composició Tribal de l'URSS i els Països Limítrofs generava i revisava contínuament (Hirsch 1997:258), es donava la circumstància que no tenien una relació biunívoca. És a dir, la nacionalitat personal s'heretava i era independent del lloc de naixement i/o residència, per la qual cosa el malaparellament entre les nacionalitats etnocultural i etnoterritorial era (i és) un fet molt habitual (Brubaker 1994:55).

La construcció de la categoria de *nacionalitat* va requerir el treball profús d'un gran nombre d'etnògrafs, lingüistes i estadístics des de 1917 fins a 1939. En tots aquests anys i amb tres censos oficials pel mig, els especialistes van anar retallant la llista de nacionalitats reconegudes amb una clara intencionalitat política: l'aglutinament i la fusió de determinats grups i l'aïllament d'altres. Acabat el procés, les nacionalitats soviètiques ja no eren un *totum revolutum*, sinó un sistema perfectament estructurat (Hirsch 1997:277). En tot aquest procés d'assignació nacional, la llengua hi va tenir un paper clau:

For the non-European parts of the Soviet Union, ethnographers established a list of official nationalities from a composite of ethnic traits, and language became the core marker retrospectively, *after* the state-sponsored standardization of dozens of languages following the first Soviet census. (Arel 2001:104)

Com que la llengua va ser el principal criteri polític en la categorització nacional a l'URSS (Lewis 1972:50-51), les fronteres administratives que es van traçar en els territoris de base nacional van ser en gran manera un reflex de les fronteres lingüístiques. L'empenta política al criteri lingüístic va fer que la llengua esdevingués el símbol per excel·lència de pertinença al grup i, alhora, l'instrument essencial per preservar-ne la integritat.

La llengua, o més aviat les llengües, doncs, van convertir-se en un dels punts centrals de la política de les nacionalitats i, per consegüent, van esdevenir també un dels eixos vertebradors en la construcció de la Unió Soviètica. La política lingüística de l'URSS, per tant, va funcionar com un braç més de la política de les nacionalitats: estaven estretament intricades i era impossible de plantejar-les per separat (Исаев 1979:300-301; Grenoble 2003:40).

By its very nature language is the quintessential symbol, the symbol par excellence. [...] [By] it becomes clearer why language is more likely than most symbols of ethnicity to become *the* symbol of ethnicity. Language is the recorder of paternity, the expresser of patrimony and the carrier of phenomenology. Any vehicle carrying such precious freight must come to be viewed as equally precious, as part of the freight, indeed, as precious in and of itself. (Fishman 1989:32)

2.2.2.3 Implementació del sistema de nacionalitats

Alguns documents oficials recollien la nacionalitat dels ciutadans ja durant la segona meitat de la dècada de 1920 (Hirsch 1997:258), però no va ser fins a l'any 1932 que l'URSS no va introduir l'obligatorietat del document d'identitat per als ciutadans majors de setze anys (l'anomenat *passport intern*). En aquest document, hi constava per primera vegada la nacionalitat de tots els ciutadans. En el procés l'obtenció d'aquests primers passaports, els ciutadans havien de declarar oralment la nacionalitat, que hi quedava pertinentment registrada (Zaslavsky 1982:92).

Entre 1933 i 1935 es va estendre documentació a la immensa majoria de la població soviètica. D'ençà d'aquell moment, la nacionalitat que havia quedat registrada en el passaport va esdevenir per a tothom una característica intrínseca, immutable i, el que és encara més sorprenent, hereditària. Només podien escollir la nacionalitat els fills de matrimonis mixtos que, generalment, escollien la de la mare. En el cas de matrimonis mixtos en què un dels membres era de nacionalitat russa, la prevalença de la tria d'aquesta era clara (Zaslavsky 1982:93).

El sistema de passaports interns va convertir-se en l'expressió legal i burocràtica de la identitat nacional des del punt de vista etnocultural. Per bé que els etnògrafs soviètics eren plenament conscients que:

La filiació ètnica o nacional, a diferència del sexe o de l'edat, no és una categoria biològica, sinó social; no queda determinada en néixer, sinó que es forja en el transcurs de la socialització de l'individu, de la seva orientació social; en aquest cas, en el transcurs d'una tria ètnica conscient. A diferència dels paràmetres definits biològicament, que no depenen de l'individu, [...] la filiació ètnica (o orientació nacional) pot variar al llarg de la vida. (Козлов 1982:297)

La nacionalitat (com a expressió d'aquesta filiació ètnica o nacional, com diu Kozlov) va quedar fossilitzada. Era (i és, perquè els efectes que va tenir encara perviuen) un reflex pervers de la realitat, l'expressió immutable d'una categoria que, si entenem que pot variar al llarg de la vida d'un individu, no podem admetre de cap manera que pugui heretar-se *ad aeternum*.

En l'espace de plus d'un siècle, la classification des nationalités a progressivement dérivé d'un processus d'identification, mû par des préoccupations d'ordre ethnologique conduisant à toujours plus de distinctions, vers une fixation institutionnelle des catégories nationales répondant à une logique administrative. (Blum i Gousseff 1997:62)

La categoria de nacionalitat perpetua l'autoidentificació d'un ciutadà de la dècada de 1930 en els seus descendents. Això ha provocat i provoca situacions que són el paroxisme de l'absurd, com per exemple el fet que es comptin com a ucraïnesos ciutadans de la República del Kazakhstan que fa quatre generacions que són al país, que en fa tres que han abandonat la llengua ucraïnesa en favor del rus i que segueixen els usos i costums russos i/o kazakhs. O bé fills de matrimonis mixtos que, en un moment donat de la seva vida, preferirien haver triat la nacionalitat de l'altre progenitor i, no només no podran fer-ho, sinó que fins i tot potser hauran de transmetre una nacionalitat no desitjada als fills (Козлов 1982:298; Zaslavsky 1982:93).

Casos com aquests, tan hipotètics com probables, posen de manifest que la nacionalitat soviètica, des del punt de vista de la identitat cultural i nacional, va esdevenir ben aviat una pura entelèquia. Una entelèquia primordialista que ha impedit l'aparició d'identitats cíviques complexes i mutables en tot l'espai postsoviètic. Mentre que, d'una banda, la idea de nacionalitat funcionava com a sistema interioritzat de disciplina social, d'altra banda era el material amb què els ciutadans van aprendre a reimaginar la pròpia subjectivitat (Abramson 2001:181-182).

2.2.2.4 Ecllosió, acostament i fusió (расцвет, сближение, слияние)

El desplegament del programa de les nacionalitats estava dissenyat en tres fases ben definides. Les dues primeres tenien un objectiu a curt termini, entès com un pas necessari cap a la fi última: la fusió de totes les nacions en un sol poble proletari (Grant 1989; Алпатов 2000; Козлов 1982).

La primera fase d'aquest procés, del qual veurem més detalls en la descripció de la política lingüística a l'URSS (*cf. infra*), rep en rus el nom de *расцвет* (*rastsvet*, 'floriment, prosperitat, auge, ecllosió').⁵ Aquest període tenia l'objectiu d'igualar per la banda alta totes les nacionalitats de l'URSS, és a dir, facilitar a totes les nacionalitats de l'Estat els elements propis d'una societat desenvolupada i moderna, a imatge i semblança de la russa, per descomptat. De fet, aquest propòsit no deixava de ser l'expressió executiva del primer punt de la declaració de Lenin i Stalin que hem citat més amunt i que recordem que establia: «Igualtat i sobirania dels pobles de Rússia» (Lenin i Stalin 1917).

Aquesta implementació tenia conseqüències en matèria lingüística i cultural, però també en l'àmbit polític i administratiu. Així, doncs, durant els anys d'ecllosió, la majoria de les nacionalitats van poder dotar-se de:

- Una estructura politicoadministrativa pròpia que podia tenir diverses formes.⁶
- Les estructures pròpies de tota entitat autònoma: escoles, mitjans de comunicació, institucions culturals, etc.
- Una llengua literària estandarditzada (*codificada*, en vocabulari soviètic).⁷

Evidentment, l'existència de tots aquests elements va propiciar el sorgiment d'elits culturals i polítiques al si de totes les nacionalitats. Unes nacionalitats que, ara sí, es trobaven ben arrelades al territori assignat (Grant 1989; Алпатов 2000; Козлов 1982).

Un cop igualades les diverses *societats*, per dir-ho llis, havia de començar el procés d'*acostament* (сближение, *sbljénie*). El govern de l'URSS entenia que com més semblants fossin dos fets nacionals en les seves diverses expressions, més fàcilment podrien trobar espais comuns i de contacte que en facilitin un acostament real. Aquest acostament tenia l'objectiu de fomentar la fraternitat entre les nacionalitats.

---

⁵ Sembla que el nom surt de la frase «расцвет языков под сталинским солнцем», «el floriment de les llengües sota el sol de Stalin». Ho diu Alpàtov (Алпатов 2000), però no en cita la font.

⁶ Per ordre jeràrquic, de més a menys potents: república socialista soviètica, república socialista soviètica autònoma, districte autònom (*óblast*) o territori autònom (*okrug*).

⁷ Això, en molts casos, va suposar en primer lloc la introducció d'una escriptura, un canvi d'alfabet o bé una reforma ortogràfica.

Ja amb les realitats nacionals igualades i agermanades, l'URSS preveia assolir el darrer estadi del programa: la fusió (слияние, *sliànie*). No cal dir que la fusió de tots els pobles (totes les nacionalitats) de l'URSS s'esperava que tingués lloc per mitjà de la llengua russa. Això, de fet, és el que va promoure el govern soviètic sobretot a partir de la dècada de 1950, quan es va començar a gestar la identitat d'un *homo sovieticus* que, com a mínim, havia de parlar rus. Veiem, doncs, que en definitiva això de la fusió era un eufemisme per *substitució lingüística* (Grant 1989; Lewis 1972; Lewis 1983).

La integració econòmica dels pobles soviètics i la difusió entre ells de la ideologia de l'internacionalisme n'han afavorit l'acostament ètnic. El procés, però, ha tingut lloc amb una lentitud notable i amb alguna especificitat, atès que el desenvolupament cultural i lingüístic de les nacions soviètiques, a diferència del desenvolupament social i econòmic, no s'ha vist condicionat tant per exigències de caire estatal com per les pròpies de cada nació i, en part (pel que fa a la llengua, per exemple), s'han pogut constrènyer a les comunitats ètniques (nacionals). Els processos d'integració en aquest sentit han quedat determinats per la difusió cada vegada més gran del rus com a llengua de comunicació entre les nacionalitats, per l'anivellament de molts elements de la cultura material, etc. (Козлов 1982: 299-300)

Sigui com sigui, el programa de tres passos només va funcionar parcialment. Una de les paradoxes més tangibles del règim soviètic és que, si bé era un sistema que privilegiava el socialisme internacional per sobre de totes les altres expressions d'identitat nacional o subnacional, si més no en teoria, a la pràctica va servir d'incubadora de noves nacionalitats (Brubaker 1994; Abramson 2001).

2.2.2.5 La russificació

La política desplegada en l'etapa indigenista, però, va fer un gir sobtat (de la mateixa manera que el va fer la política econòmica, en abandonar la NEP per entrar en els cruents plans quinquennals estalinistes).

Unpopular and unpalatable as the prospect of assimilation must appear to the Soviet nationalities, the new Program did not avoid making reference to it. The burial of nationalities comes, of course, as an anticlimax after the solemn pledges of continued ethnic growth and persistent flourishing of national cultures. (Low 1963:11)

Com a manifestació de la tensió permanent entre forces centrípetes i centrífugues que va regir la política lingüística i nacional soviètica, la segona meitat de la dècada de 1930, Stalin va emprendre una purga per depurar les elits polítiques i culturals de les diverses nacionalitats que ell mateix havia contribuït a potenciar per mitjà de les polítiques indigenistes. L'argument esgrimit va ser que aquestes elits havien anat més enllà del que era sovièticament acceptable en el desenvolupament de les polítiques d'arrelament, de manera que havien traspassat la línia del *xovinisme* i havien assolit un inacceptable *nacionalisme burgès* (Low 1963; Lewis 1972; Kirkwood 1990b; Williams 2015). Aquest gir centrípet va adoptar diverses formes.

«As a more centralist ideology of the state developed, the authorities recognised that the simultaneous modernisation of more than a hundred individual peoples was no longer a desirable goal, the official line of consolidation around the Russian people began to be prominent, and it was realised that in many ways the best means of achieving this was through L[anguage] P[lanning]» (Crisp 1989:40).

El 1937, el Comitè dels Alfabetes, amb el suport del Comissariat d'Afers de les Nacionalitats, va decidir que totes les llengües del territori de la Unió Soviètica havien d'escriure's en alfabet ciríl·lic (Lewis 1972:169; Sebba 2006:103).

Diversos factors van contribuir a aquesta decisió. Probablement, l'adopció de l'alfabet llatí a Turquia el 1928 i la por d'una revifalla dels moviments panturquistes que havien proliferat fins al 1923 (Laitin *et al.* 1992:144-149) van tenir-hi un pes específic. De la mateixa manera, la mesura també buscava afavorir el procés d'*acostament* i *fusió* de les nacionalitats (veg. Supra) per mitjà de l'apropament de l'escriptura de les llengües a la grafia ciríl·lica tradicional del rus (Lewis 1972:169).

Entre 1937 i 1939, l'alfabet ciríl·lic va substituir el llatí en tots els estàndards que s'havien creat durant els anys 1920 (Slezkine 1994:443). Mai, però, no es va fer pública una campanya clara de ciril·lització. El govern soviètic afirmava que les llengües nacionals havien abraçat el ciríl·lic *motu proprio*, d'una manera totalment democràtica, però mai no s'han adduït documents que ho demostrin (Crisp 1989:33; Koutaissoff 1951:124). L'objectiu de la ciril·lització era clar, tal com va expressar el 1952 el turcòleg Baskàkov després de veure'n els efectes (citats per Sengupta 2003:146):

«The adoption of the Russian script by most of the languages has not only contributed to their development, but has been of notable assistance to the various nationalities of the Soviet Union in their successful mastery of the Russian language and in the assimilation of Russian culture. It has in fact provided them with a uniform basis on which to acquire literacy both in their native tongue and in Russian».

Així, doncs, la ciril·lització va constituir una part notable en l'inici del procés de russificació de les minories. Per tant, ens trobem davant d'un plantejament contradictori, un dels molts que al·ludeix: mentre d'una banda es fomentava l'ensenyament i la premsa en totes les llengües de les nacionalitats soviètiques amb l'objectiu de fer arribar el comunisme i facilitar el camí cap a la llibertat dels pobles de l'URSS dins d'un món socialista, d'altra banda se'n ciril·litzava l'escriptura a fi de facilitar una russificació incipient (Leprêtre 2002; Lewis 1972:60-61).

Alhora, es va aprofitar l'oportunitat que donava l'estandardització de les llengües de les nacionalitats minoritàries per fer-hi incorporacions lèxiques. Totes les llengües havien de disposar d'una terminologia completa per als nous temps i es va optar per fomentar els sistemes interns de producció de neologismes i per afavorir la incorporació de calcs i préstecs, en gran mesura del rus (Koutaissoff 1951:124-127; Lewis 1972:172-174): «Not less than a half of all entries in a modern Soviet national language-dictionary consists of Russian borrowings and calques» (Moskovich 1989:88). A les llengües turqueses, el procés va anar acompanyat per una eliminació sistemàtica de préstecs moderns del persa i de l'àrab, que eren substituïts per opcions d'origen rus (Crisp 1989:34). Així,

doncs, veiem com la russificació soviètica va tenir un component invasiu en diversos vessants de les llengües minoritàries:

While tsarist russification may have been more blatantly aimed at people, Soviet russification was more pervasive: it was no longer just people who were russified but also languages, their lexicons, grammars, and orthographies, and even territories, russified as a result of state-sponsored migration (Pavlenko 2008:281).

Aneta Pavlenko fa menció dels moviments forçosos de població com a mitjà russificador. A banda de qüestions polítiques i geoestratègiques (CF supra?), sembla clar que un dels objectius que perseguia el govern central soviètic amb les deportacions massives era també la redistribució de la població russòfona pel vast territori de l'URSS.

Furthermore, measures (such as forced migrations) were undertaken that resulted in changing population demographics, having a direct impact on what is a central issue here: the very nature of the Soviet population. (Grenoble 2003:VII)

Després de les migracions i deportacions, moltes de les *nacionalitats* es van trobar desplaçades i immerses en entorns lingüístics que no els eren propis, com és el cas dels tàtars de Crimea. De la mateixa manera, la població russòfona a les repúbliques de les diverses nacionalitats va augmentar notablement. El colonialisme d'assentaments sembla que és el més efectiu en matèria d'assimilació nacional i substitució lingüística, si el contraposem als altres models colonials, és a dir, el comercial i el d'explotació (Mufwene 2002).

What planning, economic development, colonization of the border regions and intermingling of the nationalities of the U.S.S.R. is bound to lead to is an increasing assimilation —assimilation especially to the largest, the Russian nationality. (Low 1963:8)

El març de 1938, és a dir, gairebé de manera simultània amb l'expansió de l'alfabet ciríl·lic, el govern de l'URSS va introduir l'obligatorietat de l'ensenyament de la llengua russa a totes les escoles, en un gest que s'interpreta com una evidència de la voluntat de russificació (Crisp 1989:29). La posició de força que prenia el rus era proporcional a la minva en l'ensenyament de les altres llengües. Per exemple, si al Daguestan de l'any 1928 hi havia sistemes escolars en dotze de les llengües indígenes, a final dels 1940 ja només n'hi havia mitja dotzena (Lewis 1972:71-73).

L'ensenyament del rus va anar en augment en tots els nivells de l'educació. A partir del curs 1958-1959, totes les escoles van començar a impartir classes de llengua russa des de primària, encara que no tinguessin oficialment el rus com a llengua vehicular, i a generalitzar l'ús del rus per impartir diverses matèries d'ensenyament. Així, per exemple, les escoles de Carèlia van passar íntegrament al rus ja al curs 1958-1959, mentre que les escoles txuvaixes no van fer el canvi complet fins al curs 1962-1963. Les repúbliques van reaccionar de maneres molt diverses davant la nova llei d'educació. El rus s'impartia en totes les escoles de la Unió, mentre que les llengües nacionals anaven reduint la seva presència a les escoles russes de tot el territori (Bilinsky 1962; Kreindler 1989). El fet és que la llengua russa es va instal·lar a tots els nivells educatius de les escoles de la Unió.

En un pas definitiu en la fase de *fusió* de les diverses nacionalitats, la llei d'ensenyament de 1958 va permetre que els alumnes de les escoles *nacionals* (és a dir, les que no tenien el rus com a llengua vehicular) poguessin matricular-se en escoles amb el rus com a llengua vehicular. A més a més, la llei convertia l'aprenentatge de les llengües titulars de les repúbliques en optatiu per als alumnes russos. Les llengües de territoris autònoms que no eren repúbliques no eren ni tan sols matèria optativa, encara que fossin llengües amb molts parlants, com el tàtar, el baixkir o el txuvaix (Lipset 1967:188). Això va provocar que, de mica en mica, els russos deixessin d'aprendre ni tan sols els rudiments de les altres llengües nacionals, mentre que els membres de les altres nacionalitats havien d'estudiar rus en tots els estadis de l'educació obligatòria i n'havien d'assolir un nivell nadiu si tenien intenció d'accedir a l'educació superior (Lewis 1972:165; Kreindler 1985:353-355; Slezkine 1994:449).

Amb tots aquests canvis en matèria educativa, les escoles nacionals van adoptar un model bilingüe amb manteniment de la llengua pròpia que tendia a l'assimilacionisme, mentre que les escoles russes van seguir un model *mainstream* amb ensenyament de llengua estrangera que tendia al monolingüisme (segons el model de Baker, 2001:192 i s.)

La República Socialista Federativa Soviètica de Rússia (RSFSR) incloïa, al seu torn, territoris amb diversos graus d'autonomia que comptaven amb importants bosses de població de diverses *nacionalitats*. A l'últim cens oficial realitzat a l'URSS (1989), la RSFSR tenia un 83% de població russa (120 milions d'individus), mentre que les minories anaven des dels 5,5 milions de tàtars (gairebé un 4% de la població total de la federació) fins als 85 censats que van declarar l'orok com a *rodnoi iazik*. Es lamenta Yaroslav Bilinsky (1962:148) que no tenia accés a les dades de les repúbliques autònomes i els territoris autònoms de la RSFSR i que, per tant, no va poder tenir-les en compte en el seu estudi. El que resulta interessant de la RSFSR és que, en rus, es diu *Rossískaia* (российская). Aquest adjectiu vol dir 'rus', però en referència geogràfica a Rússia (Россия, *Rossia*). L'adjectiu que fa referència a la nacionalitat i la llengua russes és *ruski* (русский). Així, doncs, resulta que els russos no tenien república epònima. No eren nació titular enlloc (cf. Supra). Aquest fet, que pot semblar anecdòtic, no ho és en absolut i és en l'origen de molts conflictes de l'espai postsoviètic, on la població russa s'ha vist de sobte sense un territori de referència.

2.2.3 Els censos (pre i post)soviètics

Gairebé totes les dades sobre llengües i parlants de l'espai (pre i post)soviètic s'extreuen dels censos oficials. Diem *gairebé* perquè n'hi ha una part ínfima que prové de les enquestes d'ús, però això és una tendència incipient que es limita als països bàltics i, en menor mesura, a Ucraïna. Moldàvia i Bielorússia també ofereixen dades oficials extretes dels censos relatives a la llengua habitual.

Podem entendre que els censos s'assemblen als estudis d'opinió i les consultes populars, però que tenen sempre implicacions en els constructes públics de l'estat (Abramson 2001:178; Arel 2002:214). Diu Bourdieu (1973:226) que «un des effets les plus pernicioeux de l'enquête d'opinion consiste précisément à mettre les gens en demeure de répondre à des questions qu'ils ne se sont pas posées». En el cas del cens de la Rússia imperial i dels primers censos soviètics, les preguntes que els enquestats no s'havien fet mai eren precisament les relatives a la nacionalitat i la llengua. Al problema que això podia generar, s'hi afegia el fet que els enquestadors i els enquestats sovint interpretaven les preguntes de manera diferent: d'una manera que pot diferir molt de com nosaltres n'interpretem les respostes, també (Silver 1984:25-27).

El material etnolingüístic dels censos de població s'obté a partir de respostes a preguntes concretes. Només cal que modifiquem la formulació d'una pregunta i en lloc de demanar la «Nacionalitat», per exemple, preguntem «A quin poble pertany?», o bé que fem alguna precisió a les instruccions, com és ara que establim que la pregunta sobre *rodnoi iazik* fa referència a la llengua apresada de petit, per obtenir uns resultats diferents, notablement desviats de les dades del cens. (Козлов 1982:297)

Els censos urbans de la dècada de 1860 i el cens general de 1897, el primer i únic que es va fer a l'Imperi Rus, incloïa preguntes sobre la llengua i la religió dels enquestats. Les instruccions per als enquestadors explicitaven que la llengua equivalia a la nacionalitat i, per tant, la categorització lingüística que es desprenia de les dades del cens s'acceptava de manera general com a categorització nacional (Blum i Gousseff 1997:56; Cadiot 2005:442)

En determinats casos, a més a més, aquesta categorització s'aprofitava amb intencions capcioses. L'ucraïnès i el bielorús, per exemple, es categoritzaven com a dialectes del rus, de manera que els parlants d'aquestes llengües no poguessin legitimar una nacionalitat particular i esdevinguessin membres *peculiaris* de la nacionalitat russa (Hirsch 1997:261).

Els cinc censos complets que es van fer a la Unió Soviètica (els anys 1926, 1939, 1959, 1970 i 1979) demanaven als enquestats la llengua (*rodnoi iazik*) i la nacionalitat. Els de 1970 i 1979, a més a més, incloïen una pregunta sobre competència en una segona llengua. El fet és que, al llarg dels anys, les instruccions que rebien els enquestadors censals per abordar les preguntes sobre nacionalitat i llengua van anar variant. I sobretot va variar-ne la interpretació que els enquestats feien del que se'ls preguntava, pel fet que la categoria de *nacionalitat* i les implicacions que tenia en relació amb la de *llengua (rodnoi iazik)* també havien anat evolucionant, com hem vist més amunt (Silver 1984; Arel 2002b; Подлесных 2010).

Problems arise in the use of data on nationality and language because the definitions employed and operational rules followed in the taking of the different censuses and in the tabulation and presentation of the results have changed over the years. The significance of these rules and definitions has not been widely recognized, even by users of census data, which has often resulted in a confounding of the language and nationality measures. The history of the confounding of the different ethnic dimensions can be dated from the interpretation of "native language" in the 1897 census. (Silver 1984:27).

Per si tot això fos poc, els censos soviètics de 1920, 1926 i 1939 presentaven un garbuix terminològic considerable pel que fa a la nacionalitat. Els termes *национальность* (*natsionàlnost*, 'nacionalitat'), *народность* (*naródnost*, 'poble amb trets nacionals'), *гражданство* (*grajdanstvo*, 'ciutadania') i *племя* (*plémia*, 'tribu') sovint apareixien confosos a les instruccions i fins als qüestionaris, de manera que ni els enquestadors ni els enquestats eren capaços de d'interpretar-ne el significat d'una manera prou clara (Hirsch 1997:261; Blum i Gousseff 1997:66; Arel 2002:221).

També cal tenir en compte que el procés de categorització de les nacionalitats (supra) va coincidir en el temps amb diversos censos soviètics, especialment entre 1920 i 1940. Els censos d'aquests anys i fins i tot el de 1970 van servir per acabar de modelar les llistes de nacionalitats admeses a partir de la fusió i l'agrupament de diverses nacionalitats (Blum & Gousseff 1997; Lewis 1972). Els censos alimentaven i complementaven el procés de construcció nacional, a fi d'aconseguir la inculcació general de l'imaginari de les nacionalitats:

Throughout Soviet rule, but especially during the first two decades, the nationality question on the census was designed, if somewhat indirectly, to re-educate the masses to think that the hierarchical, national, territorial-administrative structure of the Soviet Union reflected the society's natural ethnic composition. (Abramson 2001:181)

Temps després, la pregunta sobre la nacionalitat era sospitosa de no reflectir correctament la realitat soviètica i de servir als *autors burgesos* per denunciar una *falsa russificació* (supra):

Les estadístiques ètniques no reflecteixen la realitat d'una manera exacta, perquè es dona el cas que molts centenars de milers o fins i tot milions de persones s'inclouen en el contingent d'una nacionalitat o una altra només perquè no existeixen termes que es corresponguin amb la seva condició ètnica real, i això no pot considerar-se una situació normal. El fet encara s'agreuja més perquè, en la majoria de casos, aquesta gent es compten com a russos, cosa que aprofiten els autors burgesos per il·lustrar la tesi d'un suposat «procés russificador» en marxa en el nostre país, quan la veritat és que els russos s'han volgut incorporar al poble soviètic i de mica en mica es fusionen amb altres pobles de l'URSS. Hem de tenir l'esperança, doncs, que aquest procés importantíssim d'acostament i fusió de les nacions o, com nosaltres en diem, el procés d'integració nacional, quedarà reflectit en els nous censos de població de l'URSS. (Козлов 1982:301)

2.2.3.1 La pregunta sobre llengua als censos

Quant a la pregunta sobre la llengua, des del primer cens tsarista que presenta problemes derivats sobretot de la inconcreció terminològica del terme *rodnoi iazik* (supra). Les instruccions del cens de 1897 deien tautològicament que «la llengua nativa és la que l'individu considera nativa», que era com no dir res (Arel 2002:219). Durant els anys 1920 i 1930, els etnògrafs i responsables dels censos van discutir a bastament què volien saber per mitjà de la pregunta sobre la llengua dels enquestats, sense arribar a aclarir si els demanaven la llengua d'ús habitual, la primera llengua apresada en la infància o la llengua en què tenien més competència (Hirsch 1997; Arel 2002b; Подлесных 2010). Això va fossilitzar el terme confús *rodnoi iazik* en els qüestionaris censals soviètics i en molts dels postsoviètics. A més a més:

"Native language" started to be interpreted in the later Soviet population censuses not as one's mother language, but as the language of one's ethnic affinity, thus preventing tension between one's identity and lack of language knowledge. (Zamyatin 2012:80)

El fet, doncs, que la pregunta sobre llengua fos confusa i que la població identifiqués el concepte *rodnoi iazik* bàsicament amb la llengua pròpia (o identificativa) de la nacionalitat va provocar que la llengua s'interpretés com una reafirmació d'aquesta i que, per tant, s'hi consignés la resposta corresponent, independentment de la llengua d'ús habitual, la primera llengua apresada en la infància o la llengua en què tenien més competència (Silver 1984).

Recording language and nationality separately, while making it a central tenet of Soviet nationality policy that each nationality necessarily had a distinct language, left open the possibility of assigning a language-based nationality that was distinct from actual language use. (Arel 2001:104)

La idea de «rodnoi iazik», que en sociolingüística es defineix bé com a llengua materna o familiar, bé com a primera llengua apresada, per a la majoria de representants de pobles turquesos i d'altres nacionalitats està lligat amb la idea de «llengua de la seva nacionalitat» i, independentment del grau de competència que en tingui, representa l'indicador principal de la seva filiació nacional. (Баскаков 1999:88)

Tot i que aquest fet és conegut a bastament i ha estat advertit per diversos autors (Taagepera 1970; Hirsch 1997; Arel 2002b; Abramson 2001; Uehling 2004b), mai no ha tingut ni el ressò ni les conseqüències que en serien esperables i fins i tot desitjables.

Malgrat totes les evidències que la categoria de llengua als censos (*rodnoi iazik*) no respon en absolut a la llengua habitual ni a la primera llengua apresada en la infància, totes les investigacions, anàlisis i polítiques lingüístiques de l'espai postsoviètic continuen aferrant-se a les dades esbiaixades que se'n poden extreure per emetre conclusions igualment esbiaixades. Fins i tot Aneta Pavlenko (2008) equipara les dades de *rodnoi iazik* dels censos amb la primera llengua dels enquestats.

Pel que fa a la pervivència de les categories de nacionalitat i *rodnoi iazik* a les preguntes dels censos d'estats i altres territoris postsoviètics, a partir de l'estudi dels diversos impresos censals, hem

detectat que s'han mantingut en els d'Armènia (2001), Azerbaidjan (2008), Bielorrússia (2009), Crimea (2014), Estònia (2012), Geòrgia (2002 i 2014), Kazakhstan (2009), Kirguizistan (1999), Letònia (2000, el de 2011 ja no), Lituània (2001 i 2011), Moldàvia (2004 i 2014), Rússia (2010), Tadjikistan (2010), Transdnítria (2015), Turkmenistan (2010) i Ucraïna (2001). Cal destacar que només han demanat la llengua habitual els censos de Bielorrússia (2009), Letònia (2011, sense *rodnoi iazik*) i Moldàvia (2004 i 2014, també *rodnoi iazik*) (formularis annexos). És a dir, que tot l'espai postsoviètic (tretze estats i dos territoris no reconeguts per la comunitat internacional) manté aquesta categoria inconcreta, excepte Letònia, que en va prescindir ja al cens de 2011.

2.2.3.2 Els censos a la Crimea postsoviètica

Com hem vist, els censos que s'han dut a terme a Crimea des de la caiguda de la Unió Soviètica, l'ucraïnès de 2001 i el rus de 2014, contenen la tradicional pregunta sobre *rodnoi iazik*. En tots dos casos, però, veurem que amb intencions diferents. En el cas del cens de 2014, a més a més, el clima de guerra que en va envoltar el desplegament devia influir molt en les respostes de la minoria tàtara i, sobretot, de la minoria ucraïnesa de la península.

Al cens ucraïnès de 2001, les instruccions per als enquestadors sobre la pregunta de llengua eren les següents:

Instruccions per a la setena pregunta: característiques lingüístiques

Llengua nativa (*rodnoi iazik*). Com a resposat a la pregunta sobre la llengua nativa, cal anotar la llengua que l'enquestat consideri que és la seva llengua nativa. La llengua nativa pot no coincidir amb la nacionalitat. Si a l'enquestat li costa d'assenyalar una llengua nativa, cal anotar la llengua que domini millor o la llengua que faci servir habitualment a casa i en el dia a dia. (Суринов 2014)

Tot i aquestes indicacions, en el cas concret dels tàtars de Crimea, que van desaparèixer com a nacionalitat dels censos durant cinquanta anys, la declaració del tàtar de Crimea com a *rodnoi iazik* en el cens, «evokes for respondents a political category of belonging, not the language in which they are most comfortable or speak most fluently» (Uehling 2004:159).

De fet, com veurem, la resposta correspon a la llengua amb què l'enquestat s'identifica, independentment de si hi és competent o no. El cens ucraïnès de 2001 va estar ple d'irregularitats, moltes de les quals tenen a veure amb la percepció generalitzada que les categories de llengua i nacionalitat són equivalents i extrapolables l'una de l'altra. Anant una mica més enllà:

One woman related that she had confronted the census-taker saying, 'First you ask, then you fill out the form'. The census-taker reportedly replied, 'Why ask when I know what you are?!' In this incident, the census-taker based her action on the individual's surname, which was a Crimean Tatar one. (Uehling 2004:156)

Pel que fa al cens rus de 2014, les instruccions censals indicaven:

Pregunta 9.3. Llengua nativa (*rodnoi iazik*). La llengua nativa és la llengua que l'enquestat considera nativa, independentment del coneixement que en tingui. És la llengua que va aprendre de petit, o bé la llengua familiar, o bé la llengua materna.

En aquest camp pot anotar-s'hi una sola llengua que l'enquestat consideri nativa.

Si en menciona més d'una, s'ha d'anotar la que l'enquestat esculli. (Суринов 2014)

És molt interessant de veure que les instruccions retraten totes les facetes de la inconcreció del terme *rodnoi iazik*. Però encara és més interessant constatar que, l'any 2001, més enllà de totes les complicacions que hi pogués haver, les instruccions deien clarament que la llengua nativa, si l'enquestat no sabia ben bé quina indicar, era la que parlés millor o la que parlés més sovint i que no tenia relació amb la nacionalitat. Mentre que al cens de 2014, el coneixement en aquest cas era menyspreable i la llengua nativa podia ser la L1 o bé la llengua familiar, és a dir, la llengua de l'estirp, de la nacionalitat. El fet és que els enquestats i els enquestadors sembla que van continuar interpretant la categoria a la manera soviètica i van respondre de manera general a la pregunta sobre *rodnoi iazik* amb el que entenem que és la llengua d'identificació.

Els resultats dels censos a Crimea es descriuen més avall, a l'apunt sociolingüístic sobre la península.

2.2.4 De la desaparició de l'URSS fins a 2014

La caiguda de la Unió Soviètica no va suposar cap canvi en la legislació lingüística d'Ucraïna. Fins a la promulgació de la Constitució ucraïnesa de 1996, la norma d'aplicació al país era la llei soviètica «Sobre les llengües a la República Socialista Soviètica d'Ucraïna», de 1989, que va entrar en vigor l'1 de gener de 1990. Aquesta llei de llengües soviètica va continuar vigent al territori de la Ucraïna independent fins a la promulgació de la controvertida llei de llengües de 2012.

El caire general de l'articulat de la llei de 1989 i el fet que no tingués associat cap reglament d'implementació van fer que, a la pràctica, la política lingüística ucraïnesa es regís pels principis constitucionals i per tota una sèrie de lleis específiques d'àmbit restringit (comerç, publicitat, educació, etc.). La llei de 1989 declarava l'ucraïnès *única llengua estatal*, però també establia l'obligatorietat de l'estudi de la llengua russa en l'àmbit educatiu. Així mateix, atorgava al rus l'estatus de *llengua de comunicació entre nacionalitats*.

Tot això quedava reflectit en aquests punts:

PREÀMBUL

La llengua ucraïnesa és un dels **elements fonamentals de la identitat nacional** del poble ucraïnès.

ARTICLE 2 – LLENGUA ESTATAL DE LA REPÚBLICA SOCIALISTA SOVIÈTICA D'UCRAÏNA

D'acord amb la Constitució de la RSS d'Ucraïna, **l'ucraïnès és la llengua estatal** de la RSS d'Ucraïna.

ARTICLE 4 – LLENGÜES DE COMUNICACIÓ ENTRE NACIONALITATS

A la RSS d'Ucraïna, **l'ucraïnès, el rus i altres llengües poden emprar-se com a llengües de comunicació entre nacionalitats**.

La RSS d'Ucraïna garanteix la lliure utilització de la llengua russa com a llengua de comunicació entre les nacionalitats de l'URSS.

ARTICLE 27 – LLENGUA DE FORMACIÓ I INSTRUCCIÓ A L'ENSENYAMENT OBLIGATORI

L'estudi de les llengües ucraïnesa i russa és obligatori a tots els centres d'educació obligatòria.

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>

Aquest era el marc legal, doncs, quan Crimea va promoure i aprovar la primera constitució de la regió autònoma l'any 1992 (decret del Soviet Suprem de Crimea 1992/7/259). L'article sisè d'aquesta constitució primerenca proclamava:

La llengua oficial i de treball és el rus. Les llengües estatals de la República de Crimea són el tàtar de Crimea, el rus i l'ucraïnès.

El govern central d'Ucraïna, que en aquell moment treballava en la redacció de la futura Constitució, va suggerir unes quantes modificacions al text de la Constitució crimeana que es van executar per mitjà d'una sèrie de decrets del Soviet Suprem de Crimea (1993/1/10, 1994/2/73, 1994/3/170, 1994/4/228).

El 17 de març de 1995, el president ucraïnès, Leonid Kutzma, va signar el decret del Parlament 1995/11/67 que derogava la Constitució de Crimea i totes les lleis crimeanes que contravinguessin la legislació ucraïnesa. El president del Soviet Suprem de Crimea, Ievgueni Supruniuk, va signar el decret 1995/10/833 de reconeixement de derogació de la Constitució el 4 d'octubre de 1995.

L'1 de novembre de 1995 Crimea va promulgar una nova constitució. El 4 d'abril de 1996 el text va quedar ratificat pel Parlament Ucraïnès, que tanmateix en va excloure el preàmbul, una sèrie de parts i determinades denominacions. Concretament, la segona part de l'article 1, els articles 6, 7, 9, 15, 40, 43, 46, 55 i 71, la primera part del 98, els punts 8, 13 i 22 de la segona part de l'article 98; la tercera part del 98; els articles 99, 102 i 105; la tercera part de l'article 107; l'article 111; els punts 11 a 18 i 20 de la segona part de l'article 113; els punts 4, 5, 7 i 8 de la segona part de l'article 116; els punts 7 i 8 de la primera part de l'article 118; l'article 120; el capítol 22; els articles 128 i 133, i les denominacions *República de Crimea* (per *República Autònoma de Crimea*) i *ciutadà (ciutadans) de la República de Crimea* (per *ciutadans que es trobin a la República de Crimea*).

L'aprovació de la Constitució d'Ucraïna el 28 de juny de 1996 va tornar a comprometre el text de la Constitució de Crimea. El text crimeà declarava que el Parlament de Crimea era l'òrgan legislatiu competent a la península i n'establí el procediment d'elecció de diputats. Com que la norma contravenia la Constitució d'Ucraïna, aprovada el mateix any, va caldre determinar de nou l'estatus de la República Autònoma en una nova redacció de la Constitució crimeana.

El 1999 Crimea promulgava finalment la nova Constitució, en vigor fins a l'annexió russa, que s'ajustava a la legislació ucraïnesa i que recollia elements de la llei soviètica. L'article desè, fent un circumloqui groller per evitar d'anomenar la llengua ucraïnesa, deia:

A la República Autònoma de Crimea, juntament amb la llengua estatal, cal assegurar l'operativitat, el desenvolupament, l'ús i la protecció del rus, el tàtar de Crimea i les llengües d'altres grups ètnics.

<http://zakon3.rada.gov.ua/krym/show/rb239k002-98>

I hi afegia:

El rus, la llengua que parla la majoria de la població i la més acceptable per a la comunicació entre nacionalitats, s'emprarà en tots els àmbits de la vida pública.

Ibid.

Aquest article, que atorgava al rus un paper preponderant en l'àmbit públic, va ser recorregut pel govern ucraïnès. El Constitucional, però, va pronunciar-se a favor de Crimea (sentència de 14 de desembre de 1999, 10-RP/99) i, a més a més, va eixamplar la potestat reguladora en aquest sentit fins als municipis:

Els òrgans locals del Govern central, els òrgans de la República Autònoma de Crimea i els governs locals poden emprar el rus i les altres llengües de les minories nacionals juntament amb la llengua estatal».

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>

Pel que fa a la llengua de l'ensenyament, la Constitució de 1998 no diferia gaire de l'anterior que, de fet, tampoc no postulava principis gaire divergents respecte als de la Constitució Ucraïnesa.

Malgrat els principis constitucionals i la realitat sociolingüística de la península, el parlament de Crimea va impulsar i desplegar, des de final de 2006, un pla per al bon desenvolupament de la llengua russa. El govern autònom postulava que, en els deu anys anteriors al pla, la millora i l'avanç de l'ucraïnès i del TC havien estat tan grans, que ara era el rus qui es veia amenaçat per la potent llengua de l'Estat (disposició 214-5/06 del govern autònom de Crimea, d'octubre de 2006).

Recapitem i sintetitzem totes aquestes contradiccions legislatives en un quadre sinòptic:

Legislació ucraïnesa	Legislació crimeana 1992	Legislació crimeana 1995	Legislació crimeana 1998
<p>Constitució ucraïnesa (CU), 28/06/1996</p> <p>Article 10</p> <p>La llengua estatal d'Ucraïna és l'ucraïnès.</p> <p>L'Estat assegura el desenvolupament i la funcionalitat de l'ucraïnès en totes les esferes socials i en tot el territori d'Ucraïna.</p> <p>A Ucraïna, el lliure desenvolupament, l'ús i la protecció del rus i de la resta de llengües de les minories nacionals d'Ucraïna estan plenament garantits.</p>	<p>Constitució de Crimea, 6/05/1992 (derogada)</p> <p>Article 6</p> <p>La llengua oficial i la llengua de treball és la llengua russa. Les llengües estatals a la República de Crimea són el tàtar de Crimea, el rus i l'ucraïnès.</p> <p>Els ciutadans de la República de Crimea tenen garantit el dret d'utilitzar la seva llengua materna o qualsevol altra, així com el dret d'escollir lliurement la llengua de l'educació.</p>	<p>Constitució de Crimea, 1/11/1995</p> <p>Article 6</p> <p>1. Официальным языком и языком делопроизводства в Республике Крым является русский язык. Государственными языками в Республике Крым являются крымскотатарский, русский и украинский языки.</p>	<p>Constitució de Crimea, 21/10/1998</p> <p>Article 10</p> <p>A la República Autònoma de Crimea, juntament amb la llengua oficial, cal assegurar l'aplicació, el desenvolupament, l'ús i la protecció del rus, el tàtar de Crimea i les llengües d'altres nacionalitats.</p> <p>El rus, la llengua que parla la majoria de la població i la més acceptable per a la comunicació entre nacionalitats, s'emprarà en tots els àmbits de la vida pública.</p>
<p>Article 11 CU</p> <p>L'Estat promou la consolidació i el desenvolupament de la nació ucraïnesa, de la seva consciència històrica, de les seves tradicions i la seva cultura, així com el desenvolupament de la identitat ètnica, cultural, lingüística i religiosa de tots els pobles indígenes i de les minories nacionals d'Ucraïna.</p>	<p>Article 138 CU</p> <p>De les competències de la República de Crimea:</p> <p>8) Assegurar la funcionalitat i el desenvolupament de la llengua estatal i de les llengües i cultures nacionals de la República Autònoma de Crimea.</p> <p>9) participar en el desenvolupament i la realització de programes estatals per al retorn dels pobles deportats.</p>		<p>Article 18</p> <p>17) Assegurar la realització de programes i la resolució de qüestions que garanteixin el funcionament i el desenvolupament de l'ucraïnès com a llengua estatal, així com del rus, el tàtar de Crimea i les altres llengües nacionals.</p> <p>21) Participar en el desenvolupament i la realització dels programes estatals d'Ucraïna per al retorn dels ciutadans deportats de Crimea.</p>

Article 53 CU

Els ciutadans que pertanyen a les minories nacionals tenen, segons la llei, el dret de rebre l'ensenyament en la seva llengua materna, o bé d'estudiar la seva llengua en centres educatius públics o per mitjà d'associacions culturals de la seva minoria.

**Llei de l'ensenyament 120-
l/a de 2/07/1992**

La llengua oficial i la de treball en l'àmbit de l'educació és el rus.

Segons la Constitució de la República de Crimea, **la direcció de cada centre pot determinar de manera autònoma la llengua de l'ensenyament**, a partir de la llista de llengües estatals.

L'Estat garanteix el dret a l'aprenentatge de les llengües estatals de la República de Crimea, a demanda dels pares o tutors dels estudiants.

Per tal d'ensenyar llur llengua materna a grups nacionals poc nombrosos o poc compactes, poden crear-se assignatures obligatòries o optatives a les escoles públiques o religioses, mentre que en llocs amb una població compacta d'un grup nacional, **l'Estat garanteix el dret d'aprendre la llengua materna si els pares o els tutors dels estudiants en manifesten el desig, i sempre que les possibilitats del centre ho permetin.**

Article 10

3. A la República Autònoma de Crimea, els ciutadans tenen garantit el dret a l'educació en llengua materna als centres d'ensenyament preescolar, el dret d'aprendre la llengua materna, el dret d'estudiar en llengua materna als centres docents de titularitat estatal, autonòmica o municipal o bé per mitjà de societats culturals nacionals.

2.2.5 La llei de llengües de 2012

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

Després d'anys de treball i de molts esborranys desestimats, el 2012 el govern presidit per Víktor Ianukóvitx va presentar el projecte de la llei «Sobre els principis de la política lingüística estatal». El procés d'aprovació va estar marcat per moltes irregularitats i per un conflicte encès i violent entre els dos sectors de la Rada, el parlament ucraïnès: els partits anomenats *nacionalistes* s'hi oposaven frontalment, mentre que els anomenats *prorussos* hi eren favorables. Els opositors esgrimien que era una llei que havia d'acabar arraconant l'ucraïnès en moltes regions de majoria russòfona i que, a més a més, es feia per acontentar un Kremlin poc satisfet amb el tracte que Ucraïna donava a la llengua russa. Els altres, al seu torn, apel·laven als drets lingüístics no ja només dels russòfons ucraïnesos, sinó de totes les minories nacionals del país.

La llei de 2012 introduïa una noció que fins llavors no s'havia plantejat en el debat lingüístic ucraïnès: la de *llengua regional*. Segons la CELRM, citada a la mateixa llei ucraïnesa, les llengües regionals o minoritàries són:

Article 1.a

i practicades tradicionalment en un territori d'un Estat per súbdits d'aquest Estat que constitueixen un grup de nombre inferior a la resta de la població de l'Estat; i

ii diferents de la/les llengua/-gües oficials d'aquest Estat;

http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_cat.pdf

La llei estipulava que qualsevol llengua que fos *llengua materna* d'un mínim d'un 10% de la població en un territori determinat (ja fos regió, província, districte o municipi) podia assolir el grau de cooficialitat en aquest territori sempre que els representants de la minoria en qüestió ho sol·licitessin a l'òrgan de govern competent. Aquesta regulació obria la porta a la cooficialitat de divuit llengües en els diversos nivells territorials.

Article 7. Llengües regionals o llengües de les minories d'Ucraïna

2. En el marc de la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, les llengües regionals i minoritàries d'Ucraïna per a les quals aquesta llei estableix mesures de promoció són: rus, bielorús, búlgar, alemany, armeni, eslovac, gagaús, grec modern, jiddisch, moldau, polonès, romanès, romaní, tàtar de Crimea, hongarès, rutè, caraïta i krimtxak.

3. A les llengües definides en el punt segon d'aquest article se'ls apliquen les mesures de promoció de les llengües regionals i minoritàries previstes en aquesta llei, sempre que la quantitat de parlants de la llengua regional en qüestió que viuen en el territori en què es parla aquesta llengua constitueixen un deu per cent o més de la població.

Sorprenentment, el govern crimeà no va adoptar la llei en considerar que «no ens ofereix res de nou, per la qual cosa hem decidit d'emparar-nos en la nostra constitució» [Declaracions de Vladímir Konstantínov, president del Parlament de Crimea, el 28 de març de 2013.

<<http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/03/27/6986562/>> [Consulta: 11 de juliol de 2016]]

L'argúcia evitava que el tàtar de Crimea obtingués el grau de cooficialitat a la península.

A banda de Crimea, la llei es va desplegar al territori ucraïnès i els resultats no van ser ni de bon tros tan devastadors com dibuixaven els partits opositors. El rus es va declarar cooficial a vuit regions de l'est i el sud del país, mentre que el romanès/moldau i l'hongarès van ser reconegudes com a llengües oficials en una quinzena de municipis i districtes del sud-oest d'Ucraïna.

Previsió d'agost de 2012

[Creative Commons 3.0]

Realitat a desembre de 2013

Després de la caiguda del govern de Ianukóvitx, el 23 de febrer de 2014 la Rada va votar la derogació de la llei. Cinc dies més tard, la presidència de la Rada vetava la derogació de la llei, però aquest gest va arribar massa tard.

Els separatistes prorussos van prendre l'amenaça de derogació com a pretext per atraure una gran part de la població russòfona de les regions orientals. En una enquesta de juny de 2007, només el 10,4% dels ucraïnesos orientals es mostraven a favor d'una secessió [<http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll_id=318> [Consulta: 11 de juliol de 2014]. La instrumentalització de la llengua en el conflicte va tenir l'efecte desitjat: l'amenaça de discriminació lingüística va empènyer molts russòfons cap al bàndol prorús.

Evidentment, el govern interí que ocupà el poder a Kíev fins a les presidencials que va guanyar Poroixenko també hi va tenir una gran responsabilitat. L'exhibició de simbologia feixista i la identificació de les llengües amb posicions polítiques va fer pensar a molts russòfons que els drets lingüístics a la nova Ucraïna se'ls complicaven. A més a més, en tot això també hi va tenir un paper clar el Kremlin, que en més d'una ocasió va manifestar que no abandonaria *la seva gent*, que faria el que calgués per garantir els drets dels russòfons d'Ucraïna i d'allà on fos.

Poroixenko hauria d'haver aprofitat la conjuntura per proposar una solució al conflicte lingüístic d'Ucraïna. És possible que la situació convulsa que ha viscut i que viu encara el país hagi estat el millor moment per impulsar una via d'entesa entre les diverses posicions.

2.2.6 De 2014 ençà

Amb l'esclat de la crisi crimeana a final de febrer de 2014, després de la invasió subtil de l'exèrcit rus i, sobretot, un cop celebrat el referèndum de secessió del 16 de març de 2014, a Crimea es produeix un trencament del marc politicojurídic existent. El territori de la península es declara objecte autònom de la Federació Russa i signa l'adhesió amb l'Estat rus l'endemà mateix del referèndum.⁸ Ara cal veure, doncs, quin és el marc legal de la Federació Russa en matèria lingüística i quines són les lleis de llengües i les mesures d'implementació previstes tant a Rússia com a la República de Crimea.

Legislació russa

D'una banda, a la Constitució de la Federació Russa de 1991 s'hi mencionen una sèrie de drets que poden afectar de manera directa o indirecta els parlants de TC.

Article 26.2

Everyone shall have the right to use his or her native language, to a free choice of the language of communication, upbringing, education and creative work.

Article 68

- 1. The Russian language shall be a state language on the whole territory of the Russian Federation.**
- 2. The Republics shall have the right to establish their own state languages.** In the bodies of state authority and local self-government, state institutions of the Republics **they shall be used together with the state language of the Russian Federation.**
- 3. The Russian Federation shall guarantee to all of its peoples the right to preserve their native language** and to create conditions for its study and development.

Article 69

The Russian Federation shall **guarantee the rights of the indigenous small peoples** according to the universally recognized principles and norms of international law and international treaties and agreements of the Russian Federation.

<http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm> (traducció oficial a l'anglès)

De conformitat amb l'articulat de la Constitució, la Llei de Llengües de la Federació Russa, de 1998, estableix que:

Article 3

- 1. El rus ha de ser llengua estatal a tot el territori de la Federació Russa.**
- 2. D'acord amb el que diu la Constitució, les repúbliques tenen el dret de declarar altres llengües estatals pròpies.**

---

⁸ Cronologia dels fets a <http://unpo.org/article/17122>

6. A la Federació Russa, **els alfabet** de la llengua estatal de la Federació Russa i de **les llengües estatals** de les repúbliques **es basteixen sobre la base de l'alfabet ciríl·lic**. Poden determinar-se altres bases gràfiques per als alfabet de la llengua estatal de la Federació Russa i de les llengües estatals de les repúbliques per mitjà de lleis federals. [Esmena de desembre de 2002.]

<http://www.consultant.ru/>

Pel que fa a la Constitució de la República de Crimea de 2014, aprovada com a llei federal de la Federació Russa, a l'article 10.1 estableix que:

Les llengües estatals a la República de Crimea són **el rus, l'ucraïnès i el tàtar de Crimea**.

<http://crimea.gov.ru/content/uploads/files/base/Konstitutsiya.pdf>

Finalment, cal citar el projecte de llei de llengües que el govern de la República de Crimea té al calaix des del mes de desembre de 2014 i que, per tant, encara no s'ha aprovat ni implementat. L'articulat de la llei esbossa un marc legal en matèria lingüística que s'acosta molt al que ja definia l'estatut d'autonomia del territori crimeà quan es trobava sota sobirania ucraïnesa. L'article 3 diu:

Article 3 (redactat 2016)

1. Les llengües estatals de la República de Crimea són **el rus, el tàtar de Crimea i l'ucraïnès**.

2. **El rus és la llengua de comunicació entre nacionalitats** a la República de Crimea.

Les llengües dels representants d'altres pobles de la Federació Russa que viuen en el territori de la República de Crimea tenen tot el suport de l'Estat.

3. A la República de Crimea, els alfabet de les llengües estatals de la República de Crimea es basteixen sobre la base de l'**alfabet ciríl·lic**. Poden determinar-se altres bases gràfiques per a les llengües estatals de la República de Crimea per mitjà de lleis federals.

<http://crimea.gov.ru/draft/4526>

Val la pena fer notar un parell de modificacions que s'han fet en aquest article en el procés de redacció de la llei, que encara no s'ha acabat. La versió que es podia obtenir del projecte de llei a la mateixa adreça web del govern crimeà l'abril de 2015 presenta lleugeres diferències amb l'articulat de 2016, però en aspectes que resulten significatius:

Article 3 (redactat 2015)

1. Les llengües estatals de la República de Crimea són **el tàtar de Crimea, el rus i l'ucraïnès**.

A la República de Crimea, les llengües estatals ostenten els mateixos drets en matèria de protecció, desenvolupament i millora.

2. **El rus és la llengua de comunicació entre nacionalitats** a la República de Crimea.

Les llengües dels representants d'altres pobles de la Federació Russa que viuen en el territori de la República de Crimea tenen tot el suport de l'Estat.

3. A la República de Crimea, els alfabet de les llengües estatals de la República de Crimea es basteixen sobre la base de l'**alfabet ciríl·lic**. Poden determinar-se altres bases gràfiques per

a les llengües estatals de la República de Crimea per mitjà de lleis de la República de Crimea en virtut dels poders concedits per la legislació de la Federació Russa.

<http://crimea.gov.ru/draft/4526>

La primera diferència, de caire estrictament simbòlic però no per això poc rellevant, és que el tàtar de Crimea se citava en primer lloc a l'articulat de 2015, mentre que actualment és el rus el que ocupa el lloc preeminent en l'enumeració de les llengües estatals de la república.

Veiem també que ha desaparegut la segona part del punt primer de l'article, de manera que la menció explícita que es feia l'any 2015 del peu d'igualtat que havia de regir la convivència de les tres llengües estatals ha estat eliminada en la redacció de 2016.

De la mateixa manera, la segona part del punt tercer ha patit una modificació subtil però simbòlica: la República de Crimea ja no és qui legisla sobre els alfabetos en virtut dels poders concedits per la Federació Russa, sinó que és directament la Federació Russa qui legisla en aquest sentit.

2.2.7 La Carta Europea de Llengües Regionals i Minoritàries a Rússia i Ucraïna

Havent vist el marc legislatiu ucraïnès i rus, cal que avaluem de manera sintètica quin paper pot jugar la Carta Europea de Llengües Regionals i Minoritàries (en endavant, la Carta) en el futur del tàtar de Crimea.

El 2 de maig de 1995, l'Estat ucraïnès va signar la Carta, que va ratificar el 1999.⁹ El Tribunal Constitucional en va declarar-ne inconstitucional una part al cap de mig any, de manera que la ratificació va quedar derogada. El 19 de setembre de 2005, Ucraïna va tornar a ratificar la Carta, que va entrar en vigor finalment l'1 de juny de 2006. Els russòfons ucraïnesos van lluitar molt perquè la Carta es desplegués al territori, però el doble joc a Crimea (on els mateixos russòfons no volien que s'hi apliqués) en van retardar molt la implementació.

De fet, la Llei de Llengües que hem vist més amunt (cf. Supra) és l'expressió que va acabar tenint l'aplicació de la Carta a Ucraïna. El procés convuls de redacció, aprovació i derogació d'aquesta llei és un bon indicador de la dificultat que ha tingut Ucraïna per tirar endavant els principis de la Carta.

Pel que fa a Rússia, la Federació va signar la Carta el 10 de maig de 2001. No l'ha ratificada mai. Els motius que esgrimeix l'estat rus per evitar de ratificar i desplegar la Carta són essencialment els següents (Соколовский & Тишков 2010):

- L'existència (o presència) de gairebé 160 llengües a la Federació.
- Les complicacions derivades de la vastitud territorial.
- El finançament.

Les 160 llengües que branda l'Estat rus, d'altra banda, van des del tàtar (que oficialment compta amb uns cinc milions de parlants), fins a llengües ja gairebé desaparegudes, com l'udegué o l'orotx. En qualsevol cas, el registre de llengües es podria extreure de la informació recollida als censos de població.

Pel que fa al territori, la dispersió i les divisions i subdivisions administratives sembla evident que poden arribar a complicar molt el procés de documentació i avaluació de l'estat de les llengües de la Federació i el posterior desplegament de la Carta. Però també sembla que ha de ser un procés necessari per al bon funcionament de l'Estat rus.

Finalment, és poc versemblant que la Federació Russa no pugui finançar un procés com aquest. Aprofitant les entitats subestats, l'amplíssima xarxa d'universitats i instituts d'investigació, les dades censals o fins i tot l'exèrcit de lleua, Rússia podria portar a terme una tasca que a priori sembla titànica, però que finalment contribuiria com cap altre a eixamplar l'àmbit d'aplicació de la Carta a un territori enorme i de gran diversitat lingüística i cultural.

---

⁹ Totes les dates d'aquesta cronologia d'aprovacions i ratificacions està extreta de la pàgina oficial del Tractat, <http://conventions.coe.int> (consultada el 8/4/15).

2.3 Llengües amenaçades i vitalitat lingüística

Per concloure que una llengua està amenaçada —amenaçada en qualsevol de les dimensions del fet lingüístic, s'entén (Vila i Moreno 2012:15)— i determinar els passos adequats per endegar-ne un procés de revitalització o de capgirament de la substitució lingüística (Fishman 1991), si escau, cal establir-ne primer el grau de vitalitat (Grenoble & Whaley 2006).

Hi ha diversos models per avaluar el grau de vitalitat d'una llengua. Els més desenvolupats, difosos, criticats i emprats són els de Giles, Bourhis i Taylor (1977), Fishman (1991), Brenzinger *et al.* (2003) i, finalment, Lewis i Simons (2010). No tots aborden la qüestió de la mateixa manera, els exposem a continuació de manera succinta.

Després veurem la determinació dels graus d'amenaça segons la proposta de Campbell i Muntzel (1989) i de la UNESCO (Moseley 2010).

2.3.1 Teoria de la llengua i les relacions entre grups ètnics (Giles *et al.* 1977)

El model que proposen Giles, Bourhis i Taylor (1977:307-318) en el capítol final de *Language, Ethnicity and Intergroup Relations* (Giles 1977) parteix de la base que

Language is a highly structured and sophisticated but flexible, subtle process, which capitalizes on man's most significant resources including thought, symbolism and emotion.

A banda d'entendre la llengua com a procés, cosa que ens acostava a autors com QUI??, els autors especifiquen que aquest procés i, sobretot, les relacions entre els diversos processos, és a dir, entre les diverses llengües i els corresponents grups etnolingüístics (en terminologia dels autors) no tenen lloc en el buit («do not occur in a vacuum»), sinó que reben l'influx d'una gran quantitat de variables situacionals i estructurals que sovint defineixen el *clima sociopsicològic* en què s'esdevenen aquestes relacions. Entenem que aquestes *variables* són equivalents, en certa manera, als elements que integren la perspectiva ecològica que M. Carme Junyent (1998:107-129) aboca sobre les llengües. Que són, en definitiva, les circumstàncies concomitants a qualsevol fet lingüístic.

L'objectiu del model que proposen els autors és sistematitzar totes les variables que defineixen aquest entorn i que, en combinar-se, determinen el grau de vitalitat del grup etnolingüístic en qüestió i de la llengua d'aquest grup —perquè els autors no fan cap distinció entre una vitalitat i l'altra, cosa que fins a un cert punt ens sembla criticable. Giles i companyia entenen que

The vitality of an ethnolinguistic group is that which makes a group likely to behave as a distinctive and active collective entity in intergroup situations.

Plantegen que cada variable pot valorar-se en una escala de set graus, de manera que la mitjana resultant d'aquesta avaluació també ha de tenir set graus. No sabem, però què ens indica quina valoració hem de fer en cada cas:

very high / high / medium-high / medium / medium-low / low / very low

Les variables estructurals que poden exercir influència en la vitalitat dels grups etnolingüístics s'organitzen al voltant de tres grans eixos: l'estatus, els factors demogràfics i el suport institucional. Sota cadascun d'aquests eixos, s'hi apleguen les diverses variables. Reproduïm a continuació la taxonomia dels autors (1977:309):

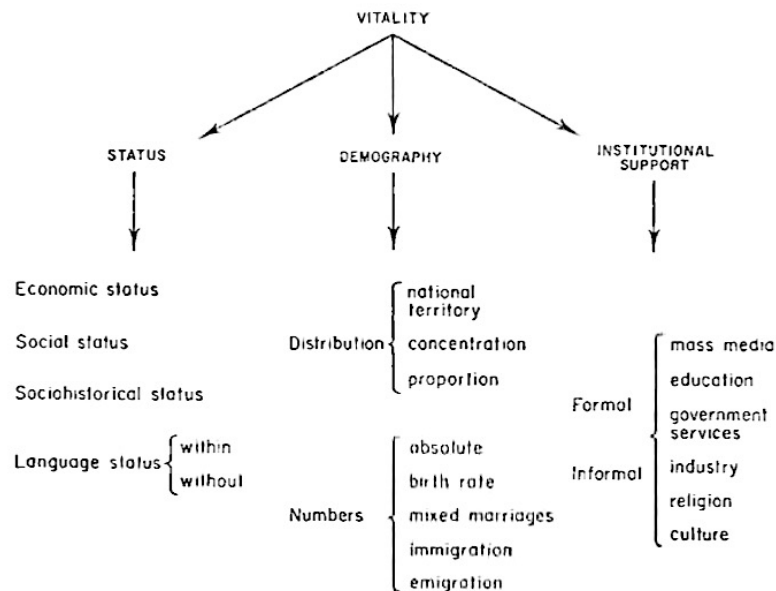

Fig. 1

A taxonomy of the structural variables affecting ethnolinguistic vitality.

Fem una revisió sumària de totes aquestes variables:

A) Factors relatius a l'estatus:

- a) Estatus econòmic: control de la vida econòmica que ha assolit el grup
- b) Estatus social: lligat a l'anterior, grau d'(auto)estima social
- c) Estatus sociohistòric: importància del passat (períodes de lluita, de resistència, etc.)
- d) Estatus de la llengua: tant a dins com a fora del territori del grup

B) Factors demogràfics:

- a) Distribució del grup:
  - i) Territori nacional: noció de pàtria històrica, arrelament
  - ii) Concentració territorial
  - iii) Proporció: en relació amb altres grups
- b) Xifres:
  - i) Nombre absolut de parlants de la llengua
  - ii) Taxa de natalitat del grup etnolingüístic
  - iii) Taxa de matrimonis mixtos amb altres grups etnolingüístics
  - iv) Processos migratoris (immigració/emigració, dirigida o espontània)

C) Suport institucional, sigui formal o informal:

- a) Presència als mitjans de comunicació: propis o compartits

- b) Grau de penetració en els diversos nivells de l'administració
- c) Presència en els àmbits polític i empresarial
- d) Presència en els àmbits religiosos i culturals

Hi ha diversos factors d'aquesta taxonomia que s'han de tenir molt en compte a l'hora d'analitzar la vitalitat etnolingüística dels tàtars de Crimea, com veurem infra (vatan, sürgün, natalitat, escoles, concentració, religió).

2.3.2 Escala de trencament intergeneracional (GIDS) (Fishman 1991, 2001)

El model de Fishman per capgirar la substitució lingüística atribueix el pes específic del procés a la transmissió intergeneracional. Totes les consideracions que fa i les solucions que proposa van dirigides a recuperar i/o fomentar aquesta transmissió intergeneracional de la llengua amenaçada.

Fishman insisteix en el fet que una llengua tradicionalment associada a un grup etnocultural és percebuda com un do molt especial i una marca d'identitat, i interpretada com una responsabilitat específica envers les generacions futures (2001:5). Aquest lligam indissociable entre llengua i cultura és essencial en el model de l'autor, que argumenta que la llengua indexa i alhora simbolitza la cultura, però que a més a més també serveix per crear-ne una part (1991:20-26).

El procés de capgirament de la substitució lingüística, doncs, no se circumscriu només a l'àmbit lingüístic, sinó a tot l'àmbit cultural del grup de parlants de la llengua amenaçada, i que té com a objectiu la recuperació, la recreació i la conservació d'una «complete way of life» (2001:452).

Hi ha diversos aspectes del model fishmanià que no s'adiuen a segons quins casos. Tal com indiquen Boix-Fuster i Vila (1998:312):

La proposta de J. A. Fishman (1991) té una base essencialment consensualista i està dissenyada pensant en estats democràtics molt poc intervencionistes en política cultural i lingüística.

No ens estendrem en la crítica pertinent i ben argumentada d'aquests autors (1998:312-314), sinó que només en destacarem dos punts que ens semblen especialment rellevants en el cas que ens ocupa: que es confereix una responsabilitat desmesurada d'èxit o fracàs del procés al grup de parlants de la llengua amenaçada i que, en certa manera, se sobreentén que aquest grup gaudeix d'una gran autonomia per gestionar diverses etapes del procés quan, en la gran majoria de casos, és lamentablement a l'inrevés. Perquè, i citem de nou Boix-Fuster i Vila (1998:313):

Els processos de capgirament de la substitució lingüística tenen molts més aspectes de conflicte intergrup al i de dominació política del que el model de Fishman deixa veure.

Presentem a continuació la GIDS de Fishman en una taula elaborada a partir del que exposa l'autor (1991:88-108) i tot seguit en la taula de l'autor apareguda deu anys després (2001:466) i que presenta alguns estadis de manera més esquemàtica:

Stage 8	Most vestigial users of Xish are socially isolated old folks and Xish needs to be re-assembled from their mouths and memories and taught to demographically unconcentrated adults.
Stage 7	Most users of Xish are a socially integrated and ethnolinguistically active population but they are beyond child-bearing age.
Stage 6	The attainment of intergenerational informal oracy and its demographic concentration and institutional reinforcement.
Stage 5	Xish literacy in home, school and community, but without taking on extra-communal reinforcement of such literacy .
Stage 4	Xish in lower education (types a and b) that meets the requirements of compulsory education laws.
Stage 3	Use of Xish in the lower work sphere (outside of the Xish neighborhood/community) involving interaction between Xmen and Ymen.
Stage 2	Xish in lower governmental services and mass media but not in the higher spheres of either.
Stage 1	Some use of Xish in higher level educational, occupational, governmental and media efforts (but without the additional safety provided by political independence).

STAGES OF REVERSING LANGUAGE SHIFT:
SEVERITY OF INTERGENERATIONAL DISLOCATION
(read from the bottom up)

1. Education, work sphere, mass media and governmental operations at higher and nationwide levels.
2. Local/regional mass media and governmental services.
3. The local/regional (i.e. non-neighbourhood) work sphere, both among Xmen and among Ymen.
- 4b. Public schools for Xish children, offering some instruction via Xish, but substantially under Yish curricular and staffing control.
- 4a. Schools in lieu of compulsory education and substantially under Xish curricular and staffing control.

II. RLS to transcend diglossia, subsequent to its attainment

5. Schools for literacy acquisition, for the old and for the young, and not in lieu of compulsory education.
6. The intergenerational and demographically concentrated home-family-neighbourhood-community: the basis of mother-tongue transmission.
7. Cultural interaction in Xish primarily involving the community-based older generation.
8. Reconstructing Xish and adult acquisition of XSL.

I. RLS to attain diglossia (assuming prior ideological clarification)

2.3.3 Vitalitat i perill de desaparició de les llengües (UNESCO)

El model de la UNESCO proposa nou indicadors de la vitalitat d'una llengua:

- 1) Transmissió intergeneracional de la llengua
- 2) Nombre absolut de parlants
- 3) Proporció de parlants en el conjunt de la població
- 4) Canvis en els àmbits d'utilització de la llengua
- 5) Resposta als nous àmbits i mitjans
- 6) Disponibilitat de materials per a l'aprenentatge i l'ensenyament de la llengua
- 7) Actituds i polítiques dels governs i les institucions envers les llengües, inclosos l'ús i el rang oficials
- 8) Actituds dels membres de la comunitat envers la llengua pròpia
- 9) Tipus i qualitat de la documentació

Per valorar aquests indicadors, es proposa una escala de sis graus (de zero a cinc). S'especifica què cal tenir en compte per fer la valoració, tot i que en alguns casos de manera molt general. Per avaluar el criteri de la transmissió intergeneracional, proposen:

	Grau de vitalitat	Població de parlants	
Transmissió intergeneracional	<i>no corre perill</i>	5	La llengua és utilitzada per tots els grups d'edat, criatures incloses.
	<i>vulnerable</i>	4	La llengua és utilitzada per algunes criatures en tots els àmbits i per totes en àmbits restringits.
	<i>en clar perill</i>	3	La llengua és utilitzada sobretot per les generacions parental i anteriors.
	<i>en perill greu</i>	2	La llengua és utilitzada sobretot per les generacions dels avis i anteriors
	<i>en situació crítica</i>	1	La llengua és utilitzada per molt pocs parlants, fonamentalment de la generació dels besavis.
	<i>extingida</i>	0	No en queden parlants.

Per avaluar el nombre de parlants, no hi ha un barem específic. L'única indicació és que com més petita sigui la comunitat de parlants, més vulnerable serà a la substitució lingüística.

Pel que fa al tercer factor, la proporció de parlants, sí que s'ofereix una guia per avaluar-lo, però en aquest cas és de caire general:

	Grau de vitalitat	Proporció de parlants	
Proporció de parlants	<i>no corre perill</i>	5	Tothom parla la llengua.
	<i>vulnerable</i>	4	Gairebé tothom parla la llengua.
	<i>en clar perill</i>	3	Una majoria parla la llengua.
	<i>en perill greu</i>	2	Una minoria parla la llengua.
	<i>en situació crítica</i>	1	Molt poca gent parla la llengua.
	<i>extingida</i>	0	Ningú no parla la llengua.

Per avaluar els àmbits d'utilització de la llengua, es proposa la guia següent.

	Grau de vitalitat	Població de parlants
Àmbits d'ús i funcions	<i>ús universal</i>	5 La llengua es fa servir en tots els àmbits i amb totes les funcions.
	<i>paritat plurilingüe</i>	4 Es poden fer servir dues o més llengües en la majoria d'àmbits i amb majoria de funcions.
	<i>àmbits minvants</i>	3 La llengua es fa servir a casa i per a moltes funcions, però la llengua dominant ja penetra a l'ambient familiar.
	<i>àmbits limitats</i>	2 La llengua es fa servir en àmbits socials limitats i amb unes quantes funcions.
	<i>àmbits molt limitats</i>	1 La llengua només es fa servir en un nombre d'àmbits restringit i amb molt poques funcions.
	<i>extingida</i>	0 La llengua no es fa servir en cap àmbit ni amb cap funció.

Es fa notar, en aquest apartat, que el plurilingüisme és habitual pràcticament arreu del món i que el més important per assegurar el futur d'una llengua és que tingui una funció positiva en àmbits culturalment rellevants. Quant a l'avaluació de la resposta a nous àmbits i mitjans:

	Grau de vitalitat	Població de parlants
Nous àmbits i mitjans	<i>dinàmica</i>	5 La llengua es fa servir en tots els àmbits nous.
	<i>robusta/activa</i>	4 La llengua es fa servir en la majoria d'àmbits nous.
	<i>passiva</i>	3 La llengua es fa servir en molts àmbits nous.
	<i>compromesa</i>	2 La llengua es fa servir en alguns àmbits nous.
	<i>mínima</i>	1 La llengua només es fa servir en uns quants àmbits nous.
	<i>inactiva</i>	0 La llengua no es fa servir en cap àmbit nou.

Pel que fa a la disponibilitat de materials escrits que permetin l'aprenentatge i l'ensenyament de la llengua, la UNESCO fa la gradació següent:

	Grau de vitalitat	Disponibilitat
Materials disponibles	5	Hi ha una ortografia normativa i una tradició de lectura i escriptura. Gramàtiques, diccionaris, textos, literatura i mitjans de comunicació diaris. La llengua escrita es fa servir a l'administració i a l'educació.
	4	Hi ha materials escrits. Les criatures aprenen a llegir i escriure la llengua a l'escola. La llengua escrita no es fa servir a l'administració ni a l'educació.
	3	Hi ha materials escrits i les criatures poden conèixer la llengua escrita a l'escola. No se'n promou l'alfabetització amb mitjans impresos.
	2	Hi ha materials escrits però és possible que només siguin útils per a determinats membres de la comunitat. Per als altres, poden tenir un valor simbòlic. La llengua no és als programes escolars.
	1	La comunitat coneix una ortografia pràctica i s'escriuen alguns materials.
	0	La comunitat no té cap ortografia.

Els factors setè i vuitè aborden les *actituds*. En primer lloc, les *actituds* oficials, que nosaltres entenem que són més aviat manifestacions de la política lingüística i que, per tant, no haurien d'anomenar-se *actituds*. En segon lloc, les que sí que són les actituds pròpies dels parlants. Les presentem seguides:

	Grau de vitalitat	Manifestacions	
Política lingüística	<i>suport igualitari</i>	5	Totes les llengües estan protegides.
	<i>suport diferenciat</i>	4	Les llengües minoritàries són protegides sobretot en l'àmbit privat. L'ús de la llengua té prestigi.
	<i>assimilació passiva</i>	3	No hi ha una política explícita per a les llengües minoritàries. En l'àmbit públic preval la llengua dominant.
	<i>assimilació activa</i>	2	El govern encoratja l'assimilació a la llengua dominant. Les llengües minoritàries no estan protegides.
	<i>assimilació forçosa</i>	1	La llengua dominant és l'única llengua oficial, mentre que les no dominants no són reconegudes ni protegides.
	<i>prohibició</i>	0	Les llengües minoritàries estan prohibides.

	Grau de vitalitat	Manifestacions dels membres de la comunitat
Actituds dels parlants	5	<i>Tots</i> els membres atorguen valor a la llengua i volen que es promogui.
	4	<i>La majoria</i> de membres del grup donen suport al manteniment de la llengua.
	3	<i>Molts</i> membres del grup donen suport al manteniment de la llengua, d'altres hi són indiferents o poden donar suport a la pèrdua.
	2	<i>Alguns</i> membres del grup donen suport al manteniment de la llengua, d'altres hi són indiferents o poden donar suport a la pèrdua.
	1	<i>Pocs</i> membres del grup donen suport al manteniment de la llengua, d'altres hi són indiferents o poden donar suport a la pèrdua.
	0	A ningú el preocupa que es perdi la llengua. Tothom prefereix fer servir la llengua dominant.

Per acabar, el model de la UNESCO també valora la documentació existent de la llengua que és objecte d'estudi. En aquest cas, els criteris proposats són:

	Grau de vitalitat	Naturalesa de la documentació	
Documentació	<i>excel·lent</i>	5	Hi ha gramàtiques si diccionaris complets, textos extensos i un flux constant de materials lingüístics. Hi ha molts registres anotats d'àudio i vídeo d'alta qualitat.
	<i>bona</i>	4	Hi ha una gramàtica bona i un cert nombre de gramàtiques acceptables, diccionaris, textos, literatura i mitjans de comunicació quotidians. Hi ha prou registres anotats d'àudio i vídeo d'alta qualitat.
	<i>acceptable</i>	3	Hi pot haver una gramàtica acceptable o un nombre suficient de gramàtiques, diccionaris i textos, però no mitjans de comunicació quotidians. Poden haver-hi registres d'àudio i vídeo de qualitat variable o amb un grau divers d'anotació.
	<i>fragmentària</i>	2	Hi ha alguns esborranys de gramàtica, llistes de paraules i textos d'utilitat per a una investigació lingüística limitada, però sense prou cobertura. Poden haver-hi registres d'àudio i vídeo de qualitat variable, amb o sense anotació.
	<i>insuficient</i>	1	Hi ha pocs esborranys de gramàtica, llistes breus de paraules i textos fragmentaris. No hi ha registres d'àudio i vídeo, o n'hi ha d'una qualitat inutilitzable o que no estan anotats.
	<i>indocumentada</i>	0	No hi ha material de cap mena.

El model indica que la gradació que ha de permetre avaluar els diversos indicadors és de caire orientatiu i que cal adaptar-la a cada cas, al context local i al propòsit del projecte.

2.3.4 Escala ampliada de trencament intergeneracional (EGIDS) (Lewis i Simons 2010)

Sobre la base de la GIDS de Fishman (1991), Lewis i Simons (2010) presenten una escala que vol avaluar la vitalitat de totes les llengües, estiguin o no amenaçades. És la que aplica Ethnologue per avaluar el grau d'amenaça de les llengües del món. Aquesta escala GIDS ampliada, o EGIDS (Extended Graded Intergenerational Disruption Scale), incorpora el paper de les institucions i els estats a l'escala de Fishman. Incorpora els criteris de la UNESCO per establir el grau d'amenaça que afecta cada estadi (veg. *infra*). La reproduïm a continuació la versió de Simons i Lewis (2013:7), que conté algunes precisions d'ordre menor en la redacció, però que ens ha semblat més acurada.

Level	Label	Description	UNESCO
0	International	The language is widely used between nations in trade, knowledge exchange, and international policy.	Safe
1	National	The language is used in education, work, mass media, and government at the nationwide level.	Safe
2	Provincial	The language is used in education, work, mass media, and government within official administrative subdivisions of a nation.	Safe
3	Wider Communication	The language is widely used in work and mass media without official status to transcend language differences across a region.	Safe
4	Educational	The language is in vigorous oral use and this is reinforced by sustainable transmission of literacy in the language in formal education.	Safe
5	Developing	The language is vigorous and is being used in written form in parts of the community though literacy is not yet sustainable.	Safe
6a	Vigorous	The language is used orally by all generations and the situation is sustainable.	Safe
6b	Threatened	The language is still used orally within all generations but there is a significant threat to sustainability because at least one of the conditions for sustainable oral use is lacking.	Vulnerable
7	Shifting	The child-bearing generation can use the language among themselves but they do not normally transmit it to their children.	Definitely Endangered
8a	Moribund	The only remaining active speakers of the language are members of the grandparent generation.	Severely Endangered
8b	Nearly Extinct	The only remaining speakers of the language are elderly and have little opportunity to use the language.	Critically Endangered
9	Dormant	There are no fully proficient speakers, but some symbolic use remains as a reminder of heritage identity for an ethnic community.	Extinct
10	Extinct	No one retains a sense of ethnic identity associated with the language, even for symbolic purposes.	Extinct

2.3.5 Graus d'amenaça de les llengües

Un cop avaluada la vitalitat, podem determinar el grau d'amenaça d'una llengua. David Crystal (2000:20) diu que el més assenyat és pensar que n'hi ha tres nivells, que una llengua pot estar segura, amenaçada o extingida.

Michael Krauss (1992:4) hi afegeix una categoria amb el raonament següent:

Languages no longer being learned as mother-tongue by children are beyond mere endangerment, for, unless the course is somehow dramatically reversed, they are already doomed to extinction, like species lacking reproductive capacity. Such languages I shall define as 'moribund'.

Tant Kinkade (1991) com Wurm (1998) amplien la gradació de l'amenaça a cinc. En reproduïm la versió resumida que Crystal (2000:20-21) ofereix de tots dos autors:

viable languages: have population bases that are sufficiently large and thriving to mean that no threat to long-term survival is likely;

viable but small languages: have more than c. 1,000 speakers, and are spoken in communities that are isolated or with a strong internal organization, and aware of the way their language is a marker of identity;

endangered languages: are spoken by enough people to make survival a possibility, but only in favourable circumstances and with a growth in community support;

nearly extinct languages: are thought to be beyond the possibility of survival, usually because they are spoken by just a few elderly people;

extinct languages: are those where the last fluent speaker has died, and there is no sign of any revival.

(Kinkade 1991:160-163)

potentially endangered languages: are socially and economically disadvantaged, under heavy pressure from a larger language, and beginning to lose child speakers;

endangered languages: have few or no children learning the language, and the youngest good speakers are young adults;

seriously endangered languages: have the youngest good speakers age 50 or older;

moribund languages: have only a handful of good speakers left, mostly very old;

extinct languages: have no speakers left.

(Wurm 1998:192)

Grenoble i Whaley (2006:18) prenen com a base les propostes anteriors, però amplien la gradació a sis nivells. Ens sembla que és l'opció més ben resolta de totes les presentades. S'articula de la manera següent:

Safe: A language is considered safe when all generations use the language in all or nearly all domains. It has a large speaker base relative to others spoken in the same region and, therefore, typically functions as the language of government, education, and commerce. Many safe languages enjoy official status within nation-states, and as such tend to be held in higher prestige than other languages.

At Risk: A language is at risk when it is vital (being learned and used by people of all different age groups) without any observable pattern of a shrinking speaker base, but it lacks some of the properties of a safe language. For example, it is spoken in a limited number of domains or has a smaller number of speakers than other languages in the same region.

Disappearing: A language is disappearing when there is an observable shift towards another language in the communities where it is spoken. With an overall decreasing proportion of intergenerational transfer, the speaker base shrinks because it is not being replenished. Disappearing languages are consequently used in a more restricted set of domains, and a language of wider communication begins to replace it in a greater percentage of homes.

Moribund: A moribund language is one that is not transmitted to children.

Nearly Extinct: A language can be considered nearly extinct when only a handful of speakers of the oldest generation remains.

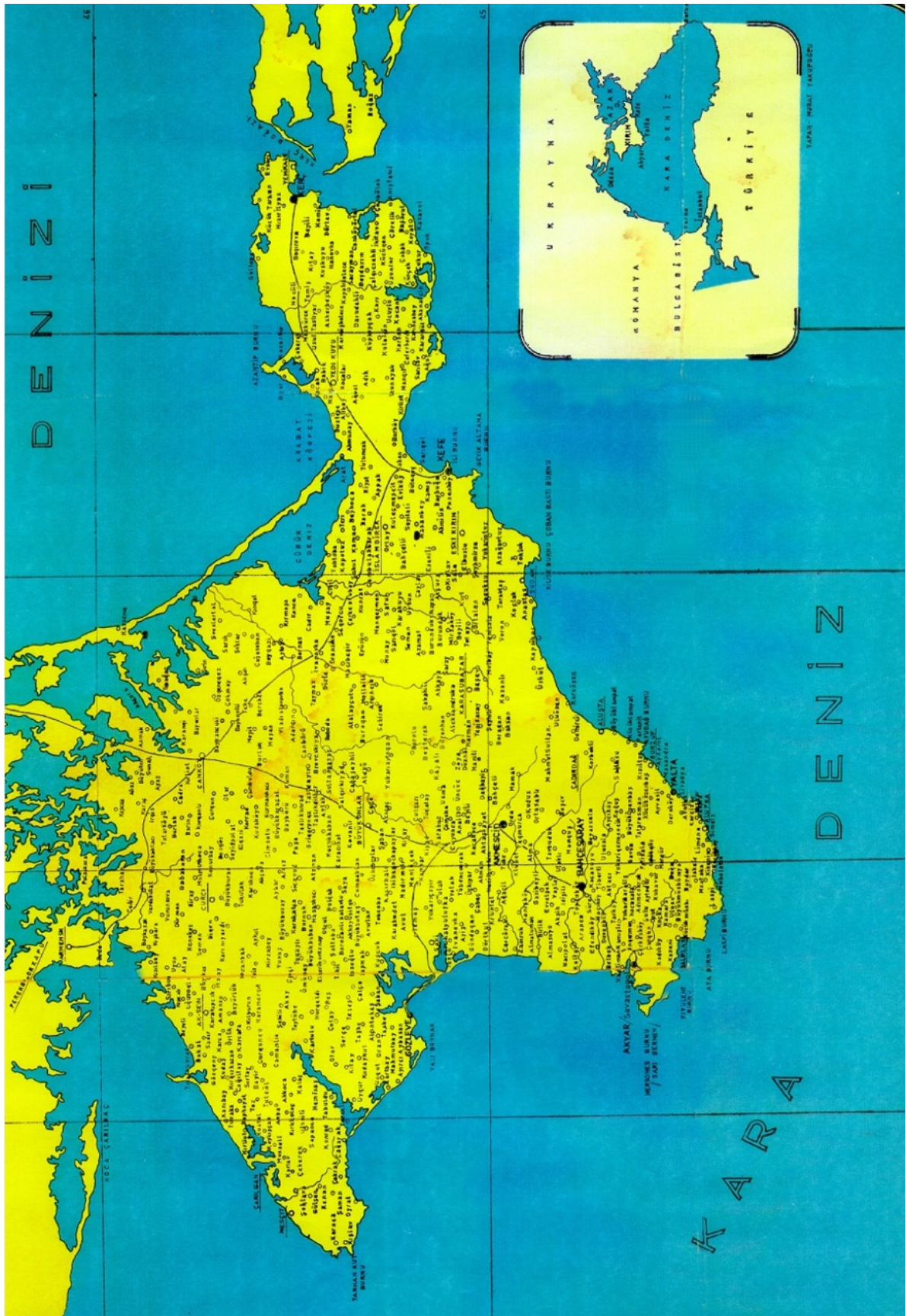
Extinct: An extinct language is one with no remaining speakers.

Finalment, la UNESCO (Moseley 2010) també hi estableix sis graus, però d'una manera molt més senzilla que en el model anterior:

<i>sûre</i>	la langue est parlée par toutes les générations ; la transmission intergénérationnelle est ininterrompue
<i>vulnérable</i>	la plupart des enfants parlent la langue, mais elle peut être restreinte à certains domaines (par exemple: la maison)
<i>en danger</i>	les enfants n'apprennent plus la langue comme langue maternelle à la maison
<i>sérieusement en danger</i>	la langue est parlée par les grands-parents ; alors que la génération des parents peut la comprendre, ils ne la parlent pas entre eux ou avec les enfants
<i>en situation critique</i>	les locuteurs les plus jeunes sont les grands-parents et leurs ascendants, et ils ne parlent la langue que partiellement et peu fréquemment
<i>éteinte</i>	il ne reste plus de locuteurs

3. Acotació de l'estudi: els tàtars de Crimea

3. Acotació de l'estudi: els tàtars de Crimea

3.1 Apunt històric

Per acotar el nostre estudi, en primer lloc farem un breu repàs de la història dels tàtars de Crimea. Per a la redacció d'aquest capítol, ens hem servit de les obres de referència més rellevants i autoritzades en aquest camp, com són les d'Alan Fisher (1978), Edward Allworth (1998), Brian G. Williams (1998, 2001 i 2015), Greta Lynn Uehling (2004) i Server Tairov (Таиров 2011), així com del magnífic i enciclopèdic llibre de Neal Ascherson (2001) sobre el mar Negre. Per facilitar la lectura d'aquesta part, doncs, que té un contingut més de contextualització que no d'argumentació científica, n'hem obviat aquestes referències generals i hi hem fet notar només les referències literals i les d'altres autors i obres.

3.1.1 Situació geogràfica

La península de Crimea està situada al mar Negre. Limita al Nord amb el continent europeu, amb el que ara és Ucraïna, al qual està unit per l'istme de Perekop. A l'Est no té continuïtat territorial amb l'actual Federació Russa, de la qual queda separada per l'estret de Kertx (4-15 km). Les aigües del mar Negre banyen gairebé tot el perímetre de la península, fora de la costa nord-oriental, que representa aproximadament un 20 % del total, i que rep l'embat del mar d'Azov (Донец & Бучацкий 2008).

3.1.2 Antiguitat i Edat Mitjana

Des de l'antiguitat, amb les colònies gregues establertes a la costa de la península que Heròdot anomena Tàurida, Crimea ha estat habitada per pobles de procedències molt diverses, com els escites i els sàrmates. Fins a les invasions godes del s. III, diversos governants hi van mantenir diferents formes d'estat, però sempre en bones relacions amb els grecs i, posteriorment, amb l'Imperi Romà. Després dels gots, la península va ser objecte de nombroses ocupacions. Cronològicament: huns, búlgars, khàzars, bizantins, kiptxaks (turquesos) i mongols. Durant el s. XIII, els genovesos també es van establir a les fortificacions costaneres de les rutes d'orient que havien bastit els venecians i es van fer amb el control econòmic i comercial de Crimea i del mar Negre durant gairebé dos segles.

Va ser justament entre els s. XIII i XV quan es va començar a gestar la identitat del grup que ara coneixem com a tàtars de Crimea. Els mongols, que durant la dècada de 1240 van conquerir totes les planes del Sud d'Ucraïna i també la península de Crimea, van ser decisius en aquesta etnogènesi. La fusió dels mongols amb la població turquesa kiptxak de l'estepa del Nord de Crimea, i d'aquests mateixos kiptxaks amb els grecs i bizantins de la costa Sud, va donar com a resultat la configuració dels tres subgrups de tàtars de Crimea que encara ara són identificables: els *nogais* (plana), els *tats* (muntanya) i els *yalboylus* (costa). Mentre que els dos darrers grups es dedicaven bàsicament a l'agricultura i la ramaderia, els *nogais* van mantenir un fort caràcter mongol.

Most Crimean Tatars were actually agriculturists or sedentary shepherds who lived in the mountains and on the shores of the southern Crimea. The greater portion of

the Tatars, known [...] as *Tats* (mountain Tatars) or *Yaliboyus* (coastal Tatars), were distinct from the nomadic population which was known as the *Nogais*. The *Nogais* roamed the Crimea's northern steppe lands and adjoining plains of what is today the southern Ukraine and physically and linguistically resemble the more Mongoloid Turkic peoples of the East, such as the Kazakhs and Kirghiz. (Williams 1998:287)

3.1.3 Del khanat de Crimea a la Revolució d'octubre

Després de la caiguda de l'Imperi de l'Horda Daurada (1441), les ètnies turqueses que habitaven la península van fundar el primer khanat independent de Crimea, sota el regnat de Hacı Giray. El 1478 Khanat va esdevenir subsidiari de l'Imperi Otomà. Després que els cosacs bloqueguessin Crimea per l'istme de Perekop, es van succeir les pugnes entre ells i els otomans. Com a vassalls dels sultans d'Istanbul, els genets nogais (els turcomongols del Nord de Crimea) van participar en totes les ràtzies otomanes contra els russos i en l'expansió territorial cap a l'Oest. Sembla que aquests avantpassats dels tàtars de Crimea eren l'avantguarda de totes les campanyes de l'Imperi Otomà a Europa (Williams 2013).

El 1783, l'últim reducte independent a Europa del que havia estat l'Horda Daurada, va caure i Crimea va quedar sota control de l'Imperi Rus que guanyava un accés immillorable a les aigües del mar Negre. En aquest moment hi va haver la primera gran onada migratòria de tàtars cap a Turquia.

La primera i la segona Guerres de Crimea (1854-1856 i 1877-1878), que van deixar la península devastada, van ser la causa de la segona i més important onada migratòria cap a Anatòlia i altres regions de l'Imperi Otomà.

Durant la Primera Guerra Mundial i la Guerra Civil Russa, a Crimea hi va haver canvis constants de poder, entre els quals un breu període de control alemany. La península va ser el darrer baluard de l'Exèrcit Blanc del general Wrangel (1920).

3.1.4 L'URSS

El 1921, alliberada la península de les forces tsaristes, es va crear la República Socialista Autònoma de Crimea, integrada a la República Socialista Federativa Soviètica de Rússia (RSFSR). La creació d'aquest territori autònom va ser una recomanació de Sultan Galiev, l'assessor en temes musulmans de Stalin al Comissariat d'Afers de les Nacionalitats. Galiev va veure que l'única manera d'atraure els tàtars envers el comunisme era fer-los partícips de la construcció del nou Estat. A més a més, sembla que amb aquest moviment també tenia al cap l'expansió de la revolució socialista a altres països del mar Negre. Com a efecte de les diverses onades migratòries de tàtars cap a Turquia des que la península crimeana s'havia integrat a l'Imperi Rus, se suposava que a la nova república anatòlica (que tot just s'acabava de formar) hi havia a l'entorn de cinc milions de tàtars de Crimea. Galiev pensava que una Crimea soviètica en què la minoria tàtara se sentís còmoda i protagonista podia servir d'esquer per estendre el comunisme a d'altres territoris majoritàriament musulmans del Pròxim Orient, i que aquesta entrada dels soviets havia de fer-se per Turquia (Bennigsen 1992:120).

És cert que l'Estat Soviètic va construir una república crimeana que no tenia una base nacional, com sí que tenien la resta de territoris autònoms de l'URSS. No obstant això, i tot i que no n'eren la nacionalitat epònima —recordem que la república es deia República Socialista Autònoma de Crimea i no pas **República Socialista Autònoma dels Tàtars de Crimea**—, els tàtars sí que hi eren tractats *de facto* com a poble indígena i, per tant, com a beneficiaris de la política indigenista que hem descrit més amunt (cf. ON?).

The policy of *korenizatsiia*, developed by Lenin, and grudgingly supported by Stalin until the late 1920s, contributed to the territorialization and consolidation of Crimean Tatar nationality by supporting the development of the Crimean Tatar language, increasing the national intelligentsia and formally institutionalizing ethnicity in the Crimean State apparatus. (Williams 2015:74)

La política indigenista, que tenia com a principal objectiu l'aplicació del principi «socialista en el fons, nacional en la forma», va ser la responsable principal que els tàtars de Crimea (com moltes altres nacionalitats soviètiques) adquirissin una consciència nacional forta i molt lligada al territori de la península. A més a més, l'esforç ateïtzador del poder soviètic va deslligar en bona mesura la identitat tàtara de la religió musulmana i la va acabar d'arrelar a Crimea. Durant els anys 1920, hi havia 350 escoles que tenien el tàtar com a llengua vehicular, la Universitat de la Tàurida impartia llengua i cultura tàtares, es formaven mestres i es van reobrir teatres i museus nacionals.

El període indigenista va portar al poder Veli Ibrahimov, nacionalista comunista que va aprofitar la posició de força per exacerbar l'aplicació dels principis indigenistes a Crimea. Com a altres territoris de l'URSS, durant els anys 1920 i principi dels 1930, a Crimea va néixer i va desenvolupar-s'hi una elit intel·lectual amb un component nacional molt marcat. Això va fer preveure a Stalin —que va passar de ser Comissari Popular de les Nacionalitats a primer secretari del PCUS i, per tant, hereu de Lenin al capdavant de l'URSS— que la política d'afirmació de les identitats nacionals acabaria exercint una poderosa força centrífuga a la Unió Soviètica i que, per tant, calia contrarestar-la en primer lloc amb una onada russificadora de tendència centrípeta i, finalment, amb un període de soviètzació que aconseguís crear i difondre una nova identitat soviètica transnacional.

3.1.5 La deportació i la Segona Guerra Mundial

La Segona Guerra Mundial també va suposar un cop molt dur per a Crimea. L'exèrcit nazi va destinar grans esforços i molts recursos per aconseguir el control de la península i integrar-la al seu pla d'expansió cap a l'Est.

Durant la guerra, una desena part de la població tàtara va ser cridada a les files de l'Exèrcit Roig. Molts altres tàtars treballaven en la indústria de guerra o en els cossos sanitaris. El 1942, Crimea es va integrar al Tercer Reich i va ser administrada com a província. La regió muntanyosa de la costa, però, es va mantenir a mans dels partisans de l'Exèrcit Roig, una cinquena part dels quals eren tàtars.

És cert que una part de la població va rebre els nazis amb els braços oberts i que va col·laborar-hi durant l'ocupació. Això era un fet relativament habitual en els territoris que havien patit els excessos de l'estalinisme més cruent: purgues, col·lectivització, deskulakització, etc., eren records que

contrastaven amb el bon tracte rebut per part dels alemanys durant la Primera Guerra Mundial. Molts dels tàtars que suposadament van col·laborar amb els nazis (segons fonts de tots dos bàndols) eren presoners que es veien obligats a complir ordres. D'altres van ser reclutats com a *Ostarbeiter* i desplaçats a camps de treball d'Àustria i Alemanya, d'on ja no van tornar, bé perquè hi havia mort, bé perquè l'URSS els acusava de traïdors.

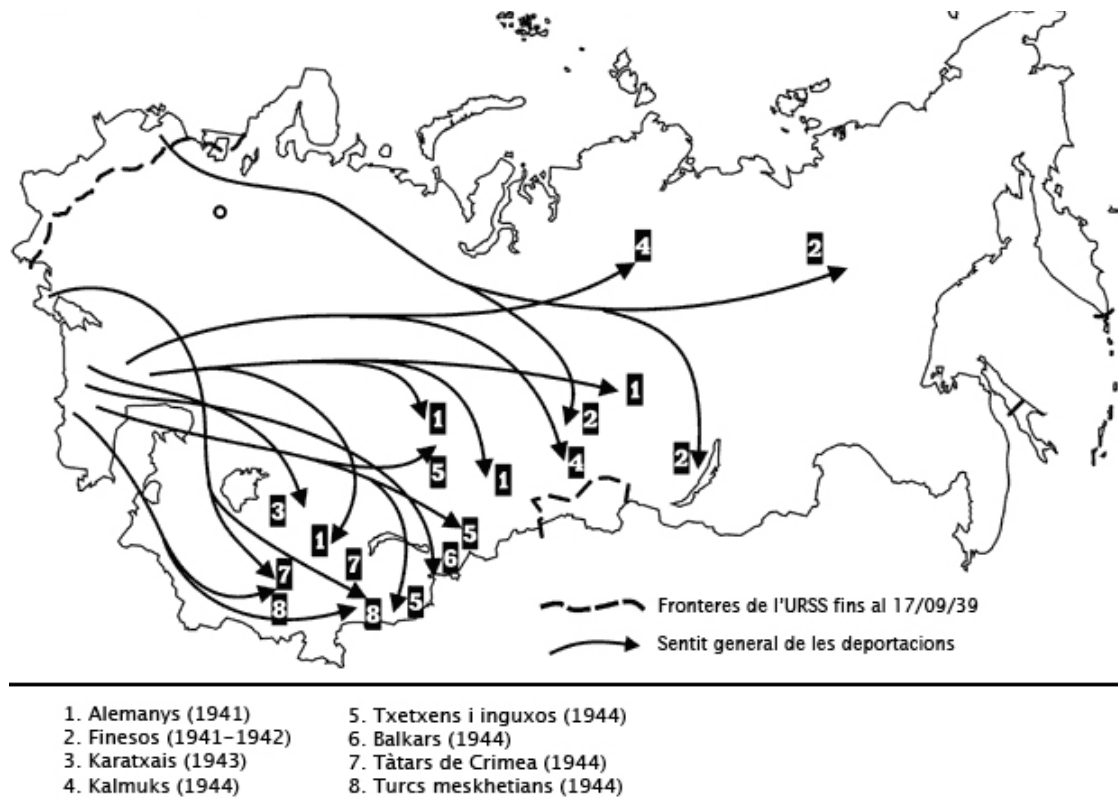
Sigui com sigui, el col·laboracionisme amb els nazis no és patrimoni exclusiu dels tàtars de Crimea. Si ens cenyim a la Unió Soviètica, trobarem col·laboracionistes pràcticament en totes les nacionalitats que van tenir l'oportunitat de col·laborar amb el Reich: finesos, carelians, lituans, moldaus i, per descomptat i en un nombre molt superior a tots aquests, ucraïnesos i russos. Però és que si obrim el focus i l'ampliem a tot Europa, no cal ni que mencionem els casos de França, Itàlia o Espanya, on la col·laboració va ser fins i tot de caire institucional. A més a més, quan l'Exèrcit Roig va entrar a Crimea, la part de la població tàtara que havia col·laborat amb els nazis, s'havia retirat amb la Wehrmacht.

El funcionament de la Crimea ocupada no va diferir gens del funcionament de la resta de territoris ocupats pels nazis: arrestos, afusellaments, treballs forçats, explotació econòmica, destrucció dels equipaments educatius i culturals, espoli dels béns històrics i artístics, etc. (Некрич 1978).

Malgrat tot, la propaganda soviètica es va posar en funcionament per difondre la idea de la traïció generalitzada dels tàtars de Crimea i d'altres pobles. Durant els anys 1930, Stalin ja havia fet un assaig macabre de deportació amb els 170.000 coreans que vivien a l'Extrem Orient per comprovar la capacitat i la força de la maquinària de l'Estat a l'hora de bellugar grans quantitats de població, en aquest cas, al Kazakhstan. El 1941, els alemanys del Volga també van ser deportats al Kazakhstan. L'any 1943, va ser el torn de karatxais i calmucs. El 1944 els va tocar als txetxens i ingúixos (tot i que els nazis no havien estat mai en contacte amb la república que compartien aquests dos pobles del Caucas), als balkars i, finalment, als tàtars de Crimea i els turcs meskhetians (Некрич 1978; Полян 2000).

El maig de 1944, les tropes roges van derrotar els nazis en una sanguinària ofensiva en la qual van prendre Sevastópol, ciutat portuària d'enorme valor simbòlic per als russos, tant des del punt de vista històric com geoestratègic. El Comissari Popular de l'Interior, Lavrenti Bèria, va enviar una carta immediatament a Stalin suggerint-li que fes deportar tota la població tàtara a l'Uzbekistan. Una setmana després, la matinada del 18 de maig de 1944, efectius de l'NKVD van carregar 190.000 tàtars de Crimea en trens de bestiar i de mercaderies i els van enviar majoritàriament a l'Àsia Central (un 82 % van anar a parar a l'Uzbekistan). Els testimonis dels supervivents de la deportació són realment esfereïdors, sobretot per la cruesa del viatge que relaten (Cabal Guarro 2016).

L'objectiu primer de les deportacions estalinistes era depurar zones estratègicament sensibles. En aquest cas, sembla que Stalin tenia la intenció d'ocupar dues províncies de Turquia que feien frontera amb Armènia i, per tant, va voler *netejar* tots els territoris de població turquesa i musulmana que podia entorpir-li els plans.

Font: traducció de la versió russa que apareix a Полян (2000).

3.1.6 L'exili

Els primers dotze anys d'exili, els tàtars de Crimea van viure en zones de reclusió especial, on s'aplicava un règim, una mena d'estat d'excepció permanent. Mancats de recursos, de passaports, de propietats i de drets civils, els tàtars no van veure com se'ls rehabilitava fins al 1967. El decret de rehabilitació, però, no els reconeixia com a nacionalitat soviètica, sinó que tan sols els concedia certes regions autònomes d'Uzbekistan perquè s'hi instal·lessin de manera definitiva. El Moviment Nacional dels Tàtars de Crimea va rebutjar el pla. Fins al 1989 no se'ls va restituir el dret de tornar a la seva terra (Бекирова 2004). També aquell any, per primera vegada des de la deportació, un cens oficial els va incloure en la llista de nacionalitats que podien triar els enquestats.

Estava previst que els tàtars s'assimilessin als altres pobles turquesos en una sola generació (Williams 2002). Això hauria suposat un procés d'assimilació i de substitució lingüística fulminant.

The Crimean Tatars are doomed to be assimilated by de peoples among whom they are now living. Thus, a people with a long, glorious and tragic past will disappear from history. (Lemerrier-Quellejey 1968:25)

Això, ara ho sabem, no va ser així. O, si més no, no es va donar en els paràmetres que s'esperava. Les autoritats soviètiques no van tenir prou en compte la importància de la religió musulmana com a vincle i del sentiment *panturc* dels pobles turquesos de l'URSS (Czerwonnaja 2007). Malgrat tot, els tàtars de Crimea van aconseguir forjar i preservar un sentiment identitari. Tot i que oficialment no existien com a poble i que, per tant, no tenien dret a mitjans de comunicació ni a rebre educació en

la seva llengua, agrupats al voltant de la família i sempre amb la idea del retorn a la pàtria, els tàtars van aconseguir sobreviure a un intent flagrant de genocidi encobert.

El 1956, Nikita Khrushxov va fer un gest envers les *nacions castigades*. Però mentre que d'una banda va permetre el retorn dels txetxens i dels ingúixos al Caucas, es va limitar a relaxar les restriccions d'assentament dels tàtars de Crimea i a permetre'ls la publicació d'un diari en la seva llengua. Això, lluny d'enfonsar-los, va acabar de motivar-los per organitzar-se i continuar una lluita per aconseguir el restabliment de tots els seus drets com a poble.

Pel que fa a Crimea, l'any 1945 va passar a ser un *óblast* (regió) de la RSFSR. El 1954 es va traspasar a Ucraïna, una decisió de Khrushxov que encara no s'ha acabat d'explicar. En aquell moment, els russos representaven prop d'un 75 % de la població de la península (CENS). L'autonomia s'hi va restituir el 1991. El territori va adoptar forma de subjecte autònom (amb la consideració de *república autònoma*) dins de la república ucraïnesa independent.

3.1.7 El retorn

Els intents de *retorn* a Crimea, iniciats als anys 1960, sempre acabaven amb la detenció i expulsió dels tàtars. Ens referim al retorn en cursiva, perquè és una tornada molt especial. El fet és que la immensa majoria dels *retornats* mai no havien estat a Crimea. Per tant, no hi tornaven, sinó que hi anaven, hi migraven. La idea de retorn l'hem d'entendre en sentit ampli: fa referència a la tornada de la nacionalitat tàtara a Crimea, no pas al retorn individual dels tàtars. Ens ha semblat important d'indicar-ho, sobretot perquè la pràctica totalitat dels tàtars de Crimea que es van instal·lar a la península entre el 1990 i el 2000 eren nascuts a l'exili.

El Moviment Nacional va fer molta feina des de principi dels 1960 per aconseguir la restitució dels drets dels tàtars. Protestes, peticions i retorns frustrats van ser els mitjans que van fer servir els integrants del moviment, amb Mustafa Jemilev al capdavant, per pressionar les autoritats soviètiques, sempre d'una manera pacífica (Cabal Guarro 2016). Com afirma Czerwonnaja (2007:197-198), el que fa que el Moviment Nacional sigui únic és que ha aconseguit fites grandioses en els àmbits jurídic, demogràfic, social, cultural i polític; que tot ho ha assolit sense concessions d'un estat soviètic (primer) i d'un govern autonòmic (després) que es mostraven sempre molt reticents i suspicços envers les reivindicacions del poble tàtar, i, a més a més, que tot això ho ha tirat endavant per la via de la no violència, de la reivindicació democràtica i dels drets humans.

El 1987, amb molts entrebancs, 17.400 tàtars havien tornat a Crimea; el 1989 ja se n'hi van censar 46.807. Però no va ser fins al 1990 que van poder començar a tornar-hi legalment. El 1991, ja n'hi havien tornat 135.000; mentre que a final de 1991 ja n'eren 150.000 (Brudko, 1994). Segons dades de l'últim cens ucraïnès oficial, l'any 2001 hi havia 243.400 tàtars retornats a Crimea. El 2007 s'estimava que n'hi havien tornat 280.000, mentre que uns 200.000 romanien fora de la península, majoritàriament a l'Uzbekistan (Czerwonnaja 2007). Pel que fa al cens rus de 2014, dut a terme just després de l'annexió, diu que a la península de Crimea hi viuen 232.300 tàtars de Crimea i 45.000 tàtars (Почта 2014). Segurament, el clima de guerra en què es va desenvolupar el cens no va propiciar gaire la sinceritat dels enquestats, molts dels quals van voler dissimular la nacionalitat. A

efectes pràctics i tenint en compte aquesta situació, podem donar per bona l'estimació de 280.000 tàtars de Crimea que viuen actualment a la península.

3.1.8 Els tàtars a Crimea

Ja de nou a Crimea, els tàtars van començar a reorganitzar les seves institucions nacionals. El Qurultay, el congrés nacional plenipotenciari de representació del poble tàtar, es va reunir el 1991 per analitzar els problemes derivats del *retorn*. També va escollir els membres del Mejlis, el Consell Nacional dels Tàtars de Crimea, un òrgan representatiu i executiu que s'escull de manera assembleària i que té rèpliques locals. El desplegament de l'agenda política dels tàtars a la nova Crimea ucraïnesa va quedar en mans d'un Mejlis presidit per Mustafa Jemilev (Wilson 1998).

Les reivindicacions essencials dels tàtars eren les següents: volien que el govern reconegués oficialment els seus òrgans (Qurultay i Mejlis) com a interlocutors autoritzats; volien adquirir l'estatus de *poble indígena*; exigien una quota d'un terç de representació al parlament crimeà (quan eren tot just un 10 % del total de la població de la península), la restitució de les terres i propietats i l'oficialitat de la llengua tàtara en peu d'igualtat amb l'ucraïnès i el rus. Val a dir que tota la negociació política sobre aquests i altres aspectes, que els tàtars van portar a terme durant els anys 1990 i primers 2000 per aconseguir la restitució dels drets, i que va ser llarga i enrevessada, va coincidir amb les dues guerres de Txetxènia. Sens dubte, aquesta circumstància va fer augmentar les suspicàcies envers els tàtars i les pretensions territorials que poguessin amagar. Van aconseguir la representativitat de les seves institucions de manera simbòlica (només com a òrgans interlocutors, no com a òrgans de representació oficial) i la meitat de la quota parlamentària que havien demanat inicialment (Williams 2015; Wilson 1998).

Pel que fa a la consideració de *poble indígena*, és interessant veure que tant la constitució ucraïnesa com la russa fan menció dels *pobles indígenes* i en proclamen la protecció en el territori dels respectius estats i el respecte a la legislació internacional que els sigui d'aplicació.

Com que cap dels dos textos no defineix què és un *poble indígena*, en primer lloc veurem la definició que en fa la Conveni 169 de l'OIT sobre pobles indígenes i tribals de 1989 (OIT 1989) a l'article primer:

1. El presente Convenio se aplica:

(a) a los pueblos tribales en países independientes, cuyas condiciones sociales, culturales y económicas les distinguen de otros sectores de la colectividad nacional, y que estén regidos total o parcialmente por sus propias costumbres o tradiciones o por una legislación especial;

(b) a los pueblos en países independientes, considerados indígenas por el hecho de descender de poblaciones que habitaban en el país o en una región geográfica a la que pertenece el país en la época de la conquista o la colonización o del establecimiento de las actuales fronteras estatales y que, cualquiera que sea su situación jurídica, conservan todas sus propias instituciones sociales, económicas, culturales y políticas, o parte de ellas.

2. La conciencia de su identidad indígena o tribal deberá considerarse un criterio fundamental para determinar los grupos a los que se aplican las disposiciones del presente Convenio.

<http://www.ilo.org> (Traducció castellana oficial)

Entenem que els tàtars de Crimea compleixen el punt segon (tenen consciència de ser un poble indígena de Crimea) i el punt 1.b, habitaven la península abans de la conquesta i colonització russes i l'establiment de les fronteres dels estats moderns. Ara bé, ni Ucraïna ni la Federació Russa, no han ratificat mai el Conveni 169, de la mateixa manera que tampoc no van aprovar en el seu moment la Declaració de les Nacions Unides sobre els Drets dels Pobles Indígenes (ONU 2007). Segons el Conveni 169 i la Declaració de 2007, els pobles indígenes tenen dret a l'autodeterminació.

Queda clara, doncs, la por d'Ucraïna a reconèixer aquesta condició als tàtars de Crimea, que no van aconseguir-la durant els més de vint anys de reivindicació política. En un moviment que és tota una al·legoria de la política d'estira-i-arronsa que ha caracteritzat les relacions del triangle format pel govern de Kíev, els tàtars de Crimea i el govern autònom de la península, el parlament ucraïnès va aprovar l'acta de reconeixement de drets dels tàtars de Crimea com a poble indígena. Irònicament, però, el projecte de disposició va proposar-se l'endemà mateix del referèndum de secessió que va tenir lloc a Crimea sota invasió militar russa, el 17 de març de 2014, i es va aprovar quatre dies després. Entre d'altres coses, aquesta disposició ja innòcua declarava que:

1. Ucraïna garanteix la protecció i el desenvolupament de la identitat ètnica, cultural, lingüística i religiosa del poble tàtar de Crimea, com a poble indígena, així com de les altres minories nacionals d'Ucraïna.
2. Ucraïna garanteix l'exercici del dret d'autodeterminació del poble tàtar de Crimea en el marc d'un Estat ucraïnès sobirà i independent.
3. Ucraïna reconeix el Mejlis del poble tàtar de Crimea, òrgan executiu del Qurultay del poble tàtar de Crimea, així com el Qurultay mateix com a màxims òrgans de representació del poble tàtar de Crimea.
4. La Rada Suprema d'Ucraïna expressa el seu suport a la Declaració de les Nacions Unides sobre els Drets dels Pobles Indígenes.

Projecte de disposició 4475 sobre els drets dels tàtars de Crimea

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1140-vii>

A banda de la malaptesa que destil·la tot plegat, hi ha un aspecte notable en l'articulat: només es «garanteix l'exercici del dret d'autodeterminació del poble tàtar de Crimea dins d'un Estat ucraïnès sobirà i independent». Això evita que els tàtars puguin reclamar cap mena de reconeixement d'aquest dret per part d'Ucraïna en la conjuntura actual i, a més a més, permet que l'Estat ucraïnès eludeixi qualsevol focus de tensió que pugui agreujar la relació amb Rússia.

Pel que fa a la reclamació sobre l'oficialitat de la llengua tàtara, ja hem vist més amunt (cf. Legislació postUrss) que la legislació i la política lingüístiques eren un dels punts més problemàtics en l'equilibri de forces no ja només de Crimea, sinó de tot Ucraïna. Com hem exposat, l'article desè de la constitució crimeana de 1998, que marcava la línia general sobre les llengües a la península, deia:

A la República Autònoma de Crimea, juntament amb la llengua oficial, cal assegurar l'aplicació, el desenvolupament, l'ús i la protecció del rus, el tàtar de Crimea i les llengües d'altres nacionalitats.

El rus, la llengua que parla la majoria de la població i la més acceptable per a la comunicació entre nacionalitats, s'emparà en tots els àmbits de la vida pública.

A la pràctica, això suposava una presència aclaparadorament majoritària del rus en l'espai públic, tant en usos oficials com no-oficials.

Finalment, pel que fa a la restitució de terres, la reclamació també va resultar poc més que infructuosa. Els primers anys, els governs crimeà i ucraïnès s'emparaven en el decret soviètic de 1956, que estipulava que la suspensió de l'exili no suposava la restitució de les propietats (Червонная і Губогло 1992:187). Més endavant, les autoritats al·legaven que les terres tenien uns propietaris, per bé que en molts casos s'ha acabat demostrant que no era així i que, per tant, els tàtars les podien ocupar o adquirir. La pràctica més habitual entre els retornats era construir una petita caseta en una zona on ja n'hi hagués d'altres, és a dir, fer-se amb un tros de terra i després reclamar-ne els drets (Uehling 2004:223-225). Aquesta pràctica es coneix amb la paraula russa *samozakhvat* (*самозахват*), que vol dir 'autoapropiació'; però els tàtars en diuen *samovozvrat* (*самовозврат*), que significa 'autodevolució'. L'argument és que no es tracta d'una apropiació o usurpació, sinó d'una reapropiació del que ja els pertanyia.

3.2. Apunt lingüístic

3.2.1 Filiació i tipologia

El TC pertany a la branca turquesa de les llengües altaïques. És una de les llengües parlades per la població turquesa de la península de Crimea.

Les llengües turqueses formen un contínuum dialectal amb un grau d'intel·ligibilitat molt elevat, que es veu minvat només entre varietats separades per grans distàncies geogràfiques. A més a més d'això, la història dinàmica dels pobles turquesos fa que actualment resulti molt complicat d'establir una classificació de les llengües modernes a partir de criteris genètics i geogràfics. En el cas concret que ens ocupa, el tàtar de Crimea presentava ja abans de la deportació uns patrons complexos d'interacció entre les diverses varietats, segons el grau d'influx rebut de la llengua turca (Johanson i Csató 1998; Comrie 1981).

A l'antiga classificació de les llengües turqueses, de 1922, Aleksandr Samoilóvitx incloïa el tàtar de Crimea en el grup kiptxak, mentre que els dialectes meridionals els integrava en el grup oguz (el mateix grup del turc).

Comrie (1981) també estableix que el tàtar de Crimea es divideix en dos grans grups dialectals, el septentrional i el meridional. Els dialectes septentrionals els engloba en el subgrup cumà del grup kiptxak, mentre que els parlars meridionals els inclou al grup oguz (tot i que no ho reflecteix a la llista de classificació, sinó només a la part expositiva del text). A la classificació de Johanson i Csató (1998), en canvi, la llengua pertany al subgrup occidental del grup kiptxak de llengües turqueses, sense distincions dialectals. És l'única classificació que no presenta la distinció.

Per a Izidíniva (Изидинова 1997:299), que segueix la classificació de Baskàkov (1969), el dialecte septentrional (*nogai* o estepari) pertany al subgrup kiptxak-nogai del grup kiptxak i el central (anomenat *tat*) pertany al subgrup kiptxak-polovtsià del mateix grup kiptxak, mentre que el dialecte meridional (*yalıboylu*) s'inclou en el grup oguz.

És interessant de veure que Nikolai Baskàkov, l'eminent turcòleg rus, en un article de 1952 sobre la classificació de les llengües turqueses que fonamenta tot el discurs sobre els principis que Stalin havia dictat a l'opuscle *Marxisme i qüestions de lingüística* (de 1950), obvia del tot l'existència del tàtar de Crimea. No és fins a la segona edició de la seva imprescindible *Introducció a l'estudi de les llengües turqueses*, de 1969, que l'autor gosa reincorporar el tàtar de Crimea a la classificació dels grups lingüístics turquesos que hem vist més amunt. Això era tot just dos anys després que el Presídium del Soviet Suprem de l'URSS signés el decret de rehabilitació del poble tàtar crimeà.

Pel que fa a la classificació de Gabdulai Akhàtov, turcòleg del Tatarstan, confirma l'opinió més estesa de la separació dels dialectes en dos grups lingüístics diferents de la família turquesa.

Revisem en un quadre sinòptic la classificació del tàtar segons els diversos autors esmentats:

Veiem, doncs, que el tàtar de Crimea es troba en una de les zones de transició més marcades entre grups de llengües turqueses. Històricament, a la península hi ha hagut contactes entre otomans, d'una banda, i tàtars, nogais i karaïms, de l'altra (Johanson i Csató 1998:84). El fet que una mateixa llengua presenti dialectes que s'engloben en grups diversos de la família turquesa ens fa pensar que, en aquest cas, el terme *llengua* té més implicacions històriques i polítiques que no pas de caire lingüístic. Segurament, si hi apliquéssim estrictament aquest darrer criteri, els dialectes septentrionals del tàtar de Crimea acabarien fusionant-se amb el karaïm i el nogai, mentre que el dialecte de la costa probablement s'integraria amb el turc. Veurem més avall el paper que va tenir el moviment panturquista de Gasprinski i el programa indigenista de l'URSS en la *creació* de la llengua dels tàtars de Crimea.

No obstant això, en l'actualitat aquesta diferenciació geolectal del TC sembla pràcticament desapareguda (Reşitov 2011). Diversos factors hi han contribuït. L'impuls que Gasprinski va donar a la llengua literària a final del s. XIX i, sobretot, la llengua estàndard que va crear Bekir Çoban-zade hibriditzant el dialecte central (*tat*, del grup kiptxak) amb elements del dialecte meridional (*yalıboylu*, del grup oguz), van fer que ja abans de la deportació s'iniciés una tendència homogeneïtzadora en aquest sentit (Magocsi 2010:622; Williams 2015:75).

La migració (la deportació, en aquest cas) facilita el contacte entre dialectes i l'aparició de noves varietats, que poden ser també noves *koiné*:

Apart from pidginisation and creolisation, the most striking purely linguistic effect of migration is the formation of new dialects by the process of *koineisation*. Through koineisation, new varieties of a language are brought about as a result of contact between speakers of mutually intelligible varieties of that language. (Kerswill 2006:14) (La cursiva és de l'autor.)

És possible que en els anys a l'emigració, els tàtars de Crimea que van mantenir la llengua tendessin a anivellar les seves varietats amb les altres i a construir una *immigrant koine* com les que descriu Siegel (1985:374). Els grans moviments de població (i més encara en casos de deportació forçada, ens sembla) poden fer que les varietats geolectals del territori originari acabin desapareixent o confonent-se, ja sigui perquè apareix una nova *koiné* o perquè se n'adopta una de preexistent (Auer i Hinskens 1996; Kerswill 2006; Kerswill 2013; Siegel 1985).

3.2.2 Inventari fonològic del tàtar de Crimea

Malgrat que aquest treball no vol ser de cap manera un estudi tipològic exhaustiu, sí que ens sembla necessari de ressaltar alguns aspectes de la llengua que s'han vist afectats per les circumstàncies històriques que l'han acompanyada durant els darrers cent anys. Així, doncs, farem un repàs a l'inventari fonològic del TC. Berta (Johanson i Csató 1998) descriu els fonemes vocàlics següents:

/a/, /o/, /e/, /ə/, /i/, /ɤ/, /ɪ/, /u/

Izidinova (1997) hi afegeix un fonema /ə/ dialectal. Quant als fonemes consonàntics, Berta (Johanson i Csató 1998) enumera:

/b/, /v/, /w/, /g/, /d/, /d͡ʒ/, /z/, /ʒ/, /j/, /k/, /l/,
/m/, /n/, /ŋ/, /p/, /r/, /s/, /t/, /f/, /x/, /ʃ/, /t͡ʃ/, /h/

Tant Izidínova (1997) com Berta (Johanson i Csató 1998) assenyalen la faringal /h/ com a fonema dialectal en recessió. (Baskàkov no l'anomena)

3.2.3 La influència del rus

La influència del rus és cada vegada més palpable i evident sobre el TC, principalment en el que Hagège (2000) anomena *le noyau dur*.

Les interferències entre el rus i el TC van començar després de la invasió russa de la península, el 1793 (Fisher 1978). Aquesta interferència anava en una direcció concreta: la segona llengua (el rus) rebia l'influx de la llengua dels parlants (el TC). El vector de la influència va allargar-se fins als anys 1930.

Així, doncs, trobem manlleus russos antics, adaptats a la fonologia del tàtar i a l'harmonia vocàlica típica de les llengües turqueses (Эмирова 2008):

rus	tàtar de Crimea
царь ['tsarʲ]	чар [ˈt͡ʃar]
Екатерина [jikatʲirʲ'ina]	Катарна [katar'na]
Россия [rəsʲ:'iə]	Русие [rusi'e]
стакан [stək'an]	истакан [istak'an]

Després de la deportació, la manca de centres d'ensenyament en tàtar, un entorn lingüístic estrany i el paper preponderant del rus com a llengua de comunicació entre les nacionalitats van comportar que el vector d'influència canviés de sentit. Sense adduir-ne gaire exemples, perquè els treballs de sociolingüística crimeana estan lluny de ser sistemàtics i aprofundits, Emírova (Эмирова 2008) exposa els nivells d'interferència del rus en el TC modern:

- Lèxic: gran quantitat de préstecs i calcs semàntics, fraseològics i de sistemes de formació de paraules.
- Sintaxi: incompliment de l'ordre fix de la frase típica de les llengües turqueses.
- Fonologia: alteració de trets fonèmics i variació en la realització fonètica. Variació en els trets prosòdics característics de la llengua.

En el pla fonètic, la tataròloga sí que aporta alguns exemples de la influència de la llengua russa. La nasal velar [ŋ] es pronuncia com la nasal alveolar russa [n]; el so africad [d͡ʒ] no es pronuncia homoorgànic; l'africada dorsopalatal sorda [t͡ʃ] es pronuncia com la russa, és a dir, palatalitzada [t͡ʃʲ].

Entre els parlants més joves, hi ha una forta tendència a la russificació del sistema fonètic que es manifesta de la manera següent:

- Aparició de sons consonàntics palatalitzats de manera sistemàtica
- Delabialització i pronúncia ioditzada de les vocals labials
- Reducció vocàlica qualitativa, en lloc de quantitativa

Els sons consonàntics palatalitzats, calcats directament de la fonètica russa i que no són propis d'aquesta llengua turquesa, apareixen davant de totes les vocals anteriors. Es detecten, doncs, pronúncies del tipus:

[dʲef'tʲer] en lloc de [def'ter], 'llibreta'

[pʲenɗʒʲere'dʲe] en lloc de [penɗʒere'de], 'a la finestra'

La delabialització de les vocals i la pronúncia ioditzada les trobem, per exemple, a:

[kʲu'tʲuk] per [kv'tʲyk], 'petit'

['kʲerdʲi] en lloc de ['kørdi], 'ell veu'

[kʲur'sʲu] per comptes de [kʲyr'sʲy], 'cadira'

Quant a la reducció vocàlica qualitativa (característica del rus), trobem:

[mʲik'tʲep] en lloc de [mek'tep], 'escola'

[dʲi'mʲek] per [de'mek], 'parlar'

[ʃʲi'kʲerʲi] per [ʃe'kerli], 'ensucrat'

Amb tot això, podem afirmar que el rus exerceix una influència enorme sobre el sistema fonològic del TC. Veiem, doncs, tots els senyals que alerten d'un procés de substitució que probablement s'acosta a un punt de no-retorn (Junyent 1992):

- Interferència unidireccional: rus → tàtar
- Fragmentació de la base territorial del tàtar: els nous assentaments són dispersos.
- Procés de substitució a les zones urbanes (Bieder 1999; Cabal Guarro 2013).
- Reducció de les funcions: el TC es limita a les relacions interpersonals entre parlants (Эмирова 2010; Cabal Guarro 2013).
- Degradació de l'estatus de la llengua: una part de la societat de Crimea veu la reivindicació lingüística dels tàtars com una tornada al passat, com una expressió de nacionalisme ranci (Bieder 1999).

Dins de l'òrbita postsoviètica, podem comparar-hi una llengua com el bielorús que, havent estat fins i tot l'única llengua oficial de Bielorússia just després de la caiguda de l'URSS, actualment comparteix aquest estatus amb el rus i es troba en una conjuntura de recessió irrefrenable que en fa témer seriosament la desaparició (Giger i Sloboda 2008:318; Алпатов 2000:193-195; Smolicz i Radzik 2004:525). També és interessant veure el cas del Kirguizistan, on s'està produint un fenomen de pidginització entre el rus, el kirguís i l'uzbek (Orusbaev *et al.* 2008:488), malgrat que el kirguís és la llengua de l'estat i el rus n'és (només) la segona llengua oficial.

3.2.4 La qüestió de l'alfabet

Totes les llengües turqueses de l'URSS, a més a més de les llengües paleosiberianes, finoúgriques i caucàsiques, van iniciar un procés d'adopció de l'alfabet llatí entre 1926 i 1936 (Koutaissoff 1951; Grenoble 2003; Sebba 2006). La tolerància envers els nacionalismes de les minories, la creença en l'expansió immediata del comunisme arreu del món i la voluntat ferma de garantir l'èxit del procés indigenista van facilitar aquesta adopció (Lewis 1972).

Probablement van ser el triomf de la conversió a l'alfabet llatí a Turquia el 1928 i la por d'un creixement ràpid del sentiment panturquista els detonants que van fer saltar les alarmes ja a principi de la dècada de 1930 (Sebba 2006).

El 1937, finalment, el Comissariat de la Unió per al Nou Alfabet, amb el suport del Comissariat per a les Nacionalitats Soviètiques de l'URSS, va decidir que totes les llengües del territori de la Unió havien d'escriure's en ciríl·lic (Lewis 1972). Entre 1937 i 1939, l'alfabet ciríl·lic va substituir el llatí en tots els estàndards que s'havien creat durant la dècada dels anys 1920 (Slezkine 1994).

Els parlants moderns del TC no han estat capaços de deslligar la fonètica russa de la grafia ciríl·lica i han acabat descodificant la seva llengua a través del rus. Així, ja d'ençà dels anys 1930, el tàtar i altres llengües de l'URSS van incorporar trets fonètics del rus a través del procés de ciril·lització (Comrie 1981:33-34). Això ha estat així, sens dubte, per als *nous* TC, és a dir, els qui han estat escolaritzats en tàtar a Crimea després del retorn. La poca preparació dels mestres de tàtar (Эмирова 2008), el fet que molts d'ells tinguin el rus com a L1 i llengua familiar (Cabal Guarro 2013) i l'entorn lingüístic eminentment russificat de la península han fet que l'influx de la llengua russa sigui enorme en tots els nivells de la llengua dels TC.

El procés de transició a la grafia llatina endegat els darrers anys ha hagut d'abandonar-se abans de ser completat, perquè la legislació russa obliga a fer servir alfabet de base ciríl·lica a totes les llengües de la Federació. Evidentment, aquest comportament erràtic pel que fa a l'escriptura complica molt l'establiment, l'acceptació i el desenvolupament d'un estàndard modern de la llengua dels TC. A més a més, provoca que els usuaris de la llengua es confonguin i dubtin més del que és desitjable en l'ús de qualsevol llengua.

3.3 Apunt demolingüístic

3.3.1 Esbós de l'escenari nacional crimeà

Per bé que les dades dels censos (post)soviètics en matèria nacional i lingüística són altament criticables i cal abordar-les amb molta precaució, tal com ja hem assenyalat més amunt (cf. Supra), són les úniques que tenim per fer un esbós dels principals grups nacionals i lingüístics de la península de Crimea.¹⁰ En els tres darrers censos conduïts a Crimea, la distribució de la població per nacionalitats és la següent:

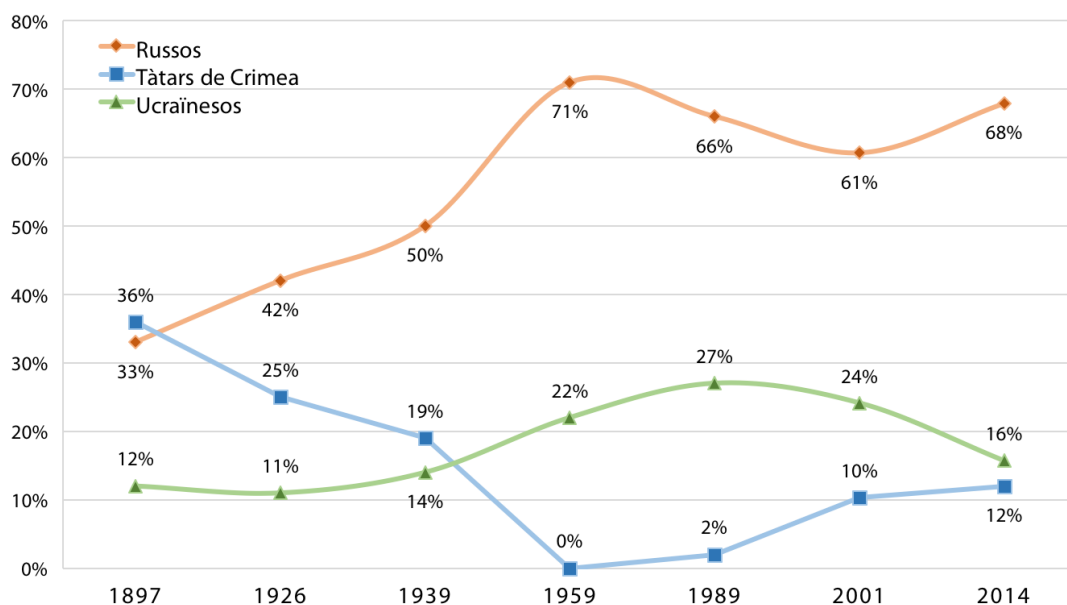
	Cens soviètic de 1989		Cens ucraïnès de 2001		Cens rus de 2014		2014 sobre 2001
Tota la població de Crimea	2.430.495	100,00%	2.401.209	100,00%	2.284.769	100,00%	95,20%
dels quals van indicar nacionalitat	2.430.495	100,00%	2.390.319	99,55%	2.197.564	96,18%	91,90%
Russos	1.629.542	67,05%	1.450.394	60,68%	1.492.078	67,90%	102,90%
Ucraïnesos	625.919	25,75%	576.647	24,12%	344.515	15,68%	59,70%
Tàtars de Crimea	38.365	1,58%	245.291	10,26%	232.340	10,57%	94,70%
Tàtars	10.762	0,44%	13.602	0,57%	44.996	2,05%	330,80%
Bielorussos	50.054	2,06%	35.157	1,47%	21.694	0,99%	61,70%
Armenis	2.794	0,11%	10.088	0,42%	11.030	0,50%	109,30%
Àzeris	2.415	0,10%	4.377	0,18%	4.432	0,20%	101,30%
Uzbeks	876	0,04%	3.087	0,13%	3.466	0,16%	112,30%
Moldaus	6.609	0,27%	4.562	0,19%	3.147	0,14%	69,00%
Jueus	17.731	0,73%	5.531	0,23%	3.144	0,14%	56,80%
Coreans	2.423	0,10%	3.027	0,13%	2.983	0,14%	98,50%
Greus	2.684	0,11%	3.036	0,13%	2.877	0,13%	94,80%
Polonesos	6.157	0,25%	4.459	0,19%	2.843	0,13%	63,80%
Gitanos	1.698	0,07%	1.905	0,08%	2.388	0,11%	125,40%
Txuvaixos	4.621	0,19%	2.679	0,11%	1.990	0,09%	74,30%
Búlgars	2.186	0,09%	2.282	0,10%	1.868	0,09%	81,90%
Alemanys	2.356	0,10%	2.790	0,12%	1.844	0,08%	66,10%
Mordovians	4.582	0,19%	2.574	0,11%	1.601	0,07%	62,20%
Georgians	1.780	0,07%	2.137	0,09%	1.571	0,07%	73,50%
Tadjiks	353	0,01%	808	0,03%	874	0,04%	108,20%
Mari	1.906	0,08%	1.192	0,05%	801	0,04%	67,20%
Caraites	882	0,04%	715	0,03%	535	0,02%	74,80%
Krimtxaks	604	0,02%	280	0,01%	228	0,01%	81,40%
Altres	13.196	0,54%	13.699	0,57%	14.319	0,65%	104,50%

De més a menys representants segons el cens de 2014.

¹⁰ Les dades de Crimea i Ucraïna que fem servir en aquest capítol sempre que parlem de dades censals provenen de les pàgines oficials dels censos, consultades a <http://demoscope.ru/>, <http://www.ukrcensus.gov.ua>, <http://www.gks.ru/>, així com de les dades de censos històrics de Kozlov i Txijova (Козлов и Чижова 2003:334).

Font: elaboració pròpia a partir de http://www.gks.ru/free_doc/.../obsh_itog_kfo.docx

El quadre incorpora dades del darrer cens soviètic, el de 1989, de manera que podem veure-hi l'enorme crescuda del contingent de tàtars de Crimea a les dades de 2001, així com la davallada notable del nombre d'ucraïnesos entre 2001 i 2014. Per agafar més perspectiva sobre les fluctuacions dels representants de les nacionalitats a la península, presentem tot seguit un gràfic comparatiu de la composició nacional de Crimea a partir de les dades censals des de 1897, en època de l'Imperi tsarista, i fins l'any 2014, amb el territori ja annexionat per la Federació Russa. A efectes pràctics, només hi representem russos, tàtars de Crimea¹¹ i ucraïnesos, els tres grups nacionals més nombrosos del territori:

Font: elaboració pròpia a partir de dades dels censos

Al cens de 1959 hi hem de fer notar l'absència total de tàtars de Crimea, quinze anys després de la deportació. Difícilment ningú s'hagués declarat *tàtar de Crimea* en aquell moment, però és que a més a més la nacionalitat tàtara de Crimea havia desaparegut del catàleg oficial de nacionalitats, de manera que era impossible declarar-se'n (Supra).

En termes generals, el canvi més destacable dels darrers anys és la disminució pronunciada de població ucraïnesa i un augment directament proporcional de la població russa. La població que es declarava tàtara de Crimea va augmentar molt entre 1989 i 1994, i després va mantenir una pujada menys marcada fins a principi dels 2000. En aquell moment els tàtars van deixar de tornar de l'Uzbekistan, especialment després de la disminució d'ajuts per al retorn de final dels 1990 i de l'annexió russa de 2014 (Williams 2015:146-160).

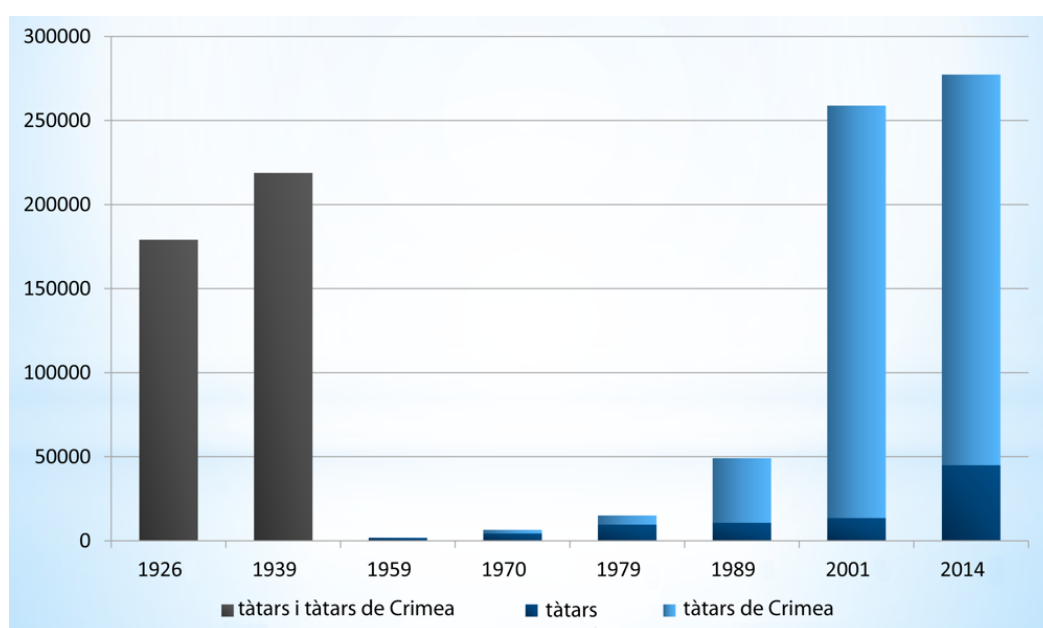
¹¹ Per a les dades de 2014 sobre els tàtars, vegeu el punt següent.

3.3.2 Tàtars i tàtars de Crimea

El cens de 2014 presenta una particularitat que afecta el recompte de tàtars de Crimea: la població que s'hi va declarar tàtara (sense precisar res més) es va multiplicar per 3,3 en relació amb la que s'havia declarat tàtara al cens de l'any 2001. Aquest fet no té explicació en termes estrictament demogràfics, per la qual cosa ens inclinem a interpretar que és un biaix provocat en bona mesura pel clima de guerra en què es va desenvolupar el cens. Un clima que devia influir molt en algunes de les tries dels enquestats, sobretot en matèria nacional i lingüística, tant en el cas d'ucraïnesos que optessin per declarar-se russos, com en el cas de tàtars de Crimea que preferissin declarar-se tàtars i proud. De fet, a Crimea, els tàtars s'identifiquen gairebé sempre com a tàtars, sense especificar res més. És un fet que hem pogut comprovar en el nostre estudi, també pel que fa a la llengua, que els enquestats anomenen amb més freqüència tàtar (*tatarski, татарский*) que no pas tàtar de Crimea (*krimskotatarski, крымскотатарский*).

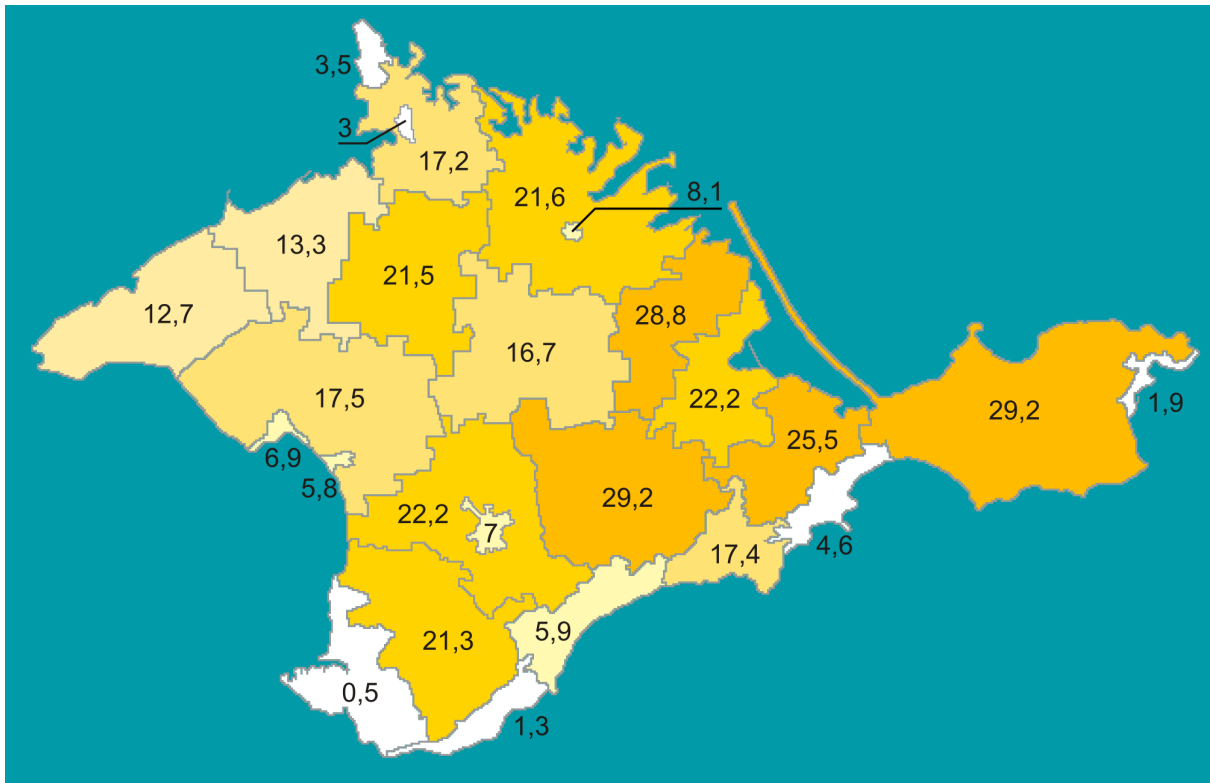
Per redreçar el biaix que acabem de descriure, l'oficina d'estadística de la Federació Russa (ROSSTAT) indica a l'informe sobre el cens crimeà de 2014 que 21.500 dels 45.000 enquestats que es declaren *tàtars* són nascuts a l'Uzbekistan i que, per tant, cal considerar-los tàtars de Crimea i, consegüentment, afegir-los al contingent d'aquesta nacionalitat. Resulta difícil fer una hipòtesi acurada sobre la població estricta de tàtars no crimeans (és a dir, els qui es reconeixen com a tàtars, tàtars de Kazan, tàtars baixkirs, tàtars siberians, teptians o tàtars kriaixens) a partir del romanent (23.500 individus).

Si acceptem el supòsit que la població de tàtars no crimeans s'ha mantingut estable des de 2001, quan se'n van censar 13.600, podem afegir aproximadament 10.000 individus més d'aquest romanent al nombre de tàtars de Crimea. Així, doncs, i segons aquesta hipòtesi, el nombre total de tàtars de Crimea residents a Crimea ascendiria a 263.840, és a dir, un 12,01 % de la població total de la península crimeana. El resum oficial de la mateixa agència ROSSTAT sobre aquest cens, tanmateix, tira pel dret i ofereix un quadre comparatiu de la població tàtara des de 1926 fins a 2014, amb dades agregades de tàtars i tàtars de Crimea. Així, doncs, els serveis d'estadística russos interpreten que tots els tàtars que viuen a Crimea s'han de comptar com a tàtars de Crimea.

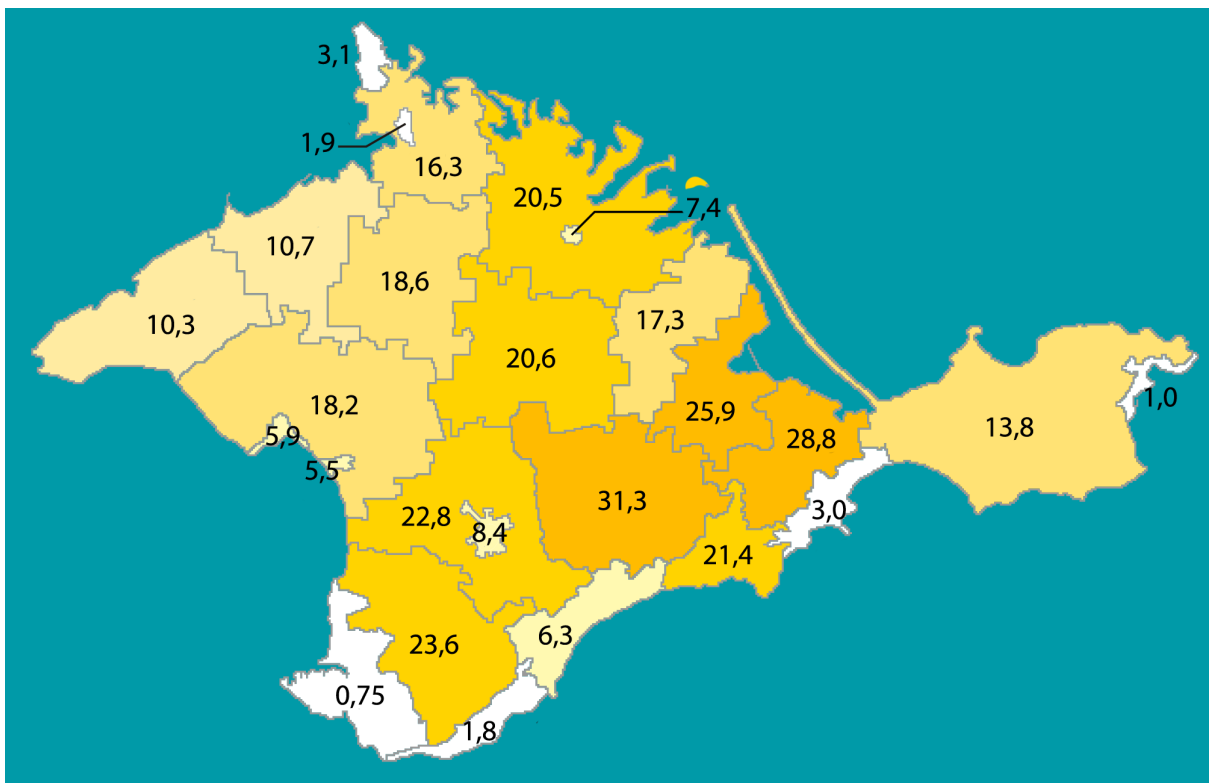
Font: traduït de l'informe de ROSSTAT (Суринов 2014:22)

Proporció de tàtars de Crimea en % per districtes i districtes urbans 2014

Font: Wikimedia Commons a partir de les dades del cens de 2001

Proporció de tàtars de Crimea en % per districtes i districtes urbans 2014

Font: Font: elaboració pròpia a partir de les dades del cens de 2001

3.3.2.1 Esbós de l'escenari lingüístic crimeà

Si en termes nacionals les dades censals ja presenten problemes, en el cas de la llengua la cosa s'agreuja, pel fet que totes les dades recollides fan referència a la llengua declarada com a *rodnoi iazik* (cf. Supra). Si analitzem les preguntes sobre llengua dels darrers tres censos conduïts a Crimea, veurem que no han variat gaire. Això és especialment destacable pel fet que el de 1989 encara va tenir lloc a l'URSS, el de 2001 va desenvolupar-se quan Crimea era un territori autònom d'Ucraïna i el de 2014 es va dur a terme en el marc de l'ocupació russa i l'annexió *de facto* de la península a la Federació Russa. En aquest cens de 2014, les preguntes sobre llengua eren:

9 ВЛАДЕНИЕ ЯЗЫКАМИ Coneixement de llengües	
9.1 Владеете ли Вы русским языком?	Sabeu rus?
да ☐	нет ☐ sí / no
9.2 Какими иными языками Вы владеете?	
Quines altres llengües sabeu?	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>
	язык жестов ☐ llengua de signes
9.3 Ваш родной язык	
La vostra llengua nativa (<i>rodnoi iazik</i>)	<input type="text"/>

Font: fragment i traducció del full L1 del cens oficial crimeà de 2014

Les dades demanades no difereixen gaire de les que el govern ucraïnès demanava l'any 2001:

7. Ваши мовні ознаки	<input type="text"/>	<input type="text"/>
а) рідна мова (вказити)		<input type="text"/>
б) якщо Ваша рідна мова не українська, то вкажіть чи володієте вільно українською мовою	1 ☐ так	2 ☐ ні
в) інша мова, якою Ви вільно володієте (вказити)	<input type="text"/>	<input type="text"/>

7. Característiques lingüístiques
- llengua nativa (ridna mova), indiqueu-la
  - si la llengua nativa no és l'ucraïnès, indiqueu si el domineu sí / no
  - una altra llengua que sapigueu

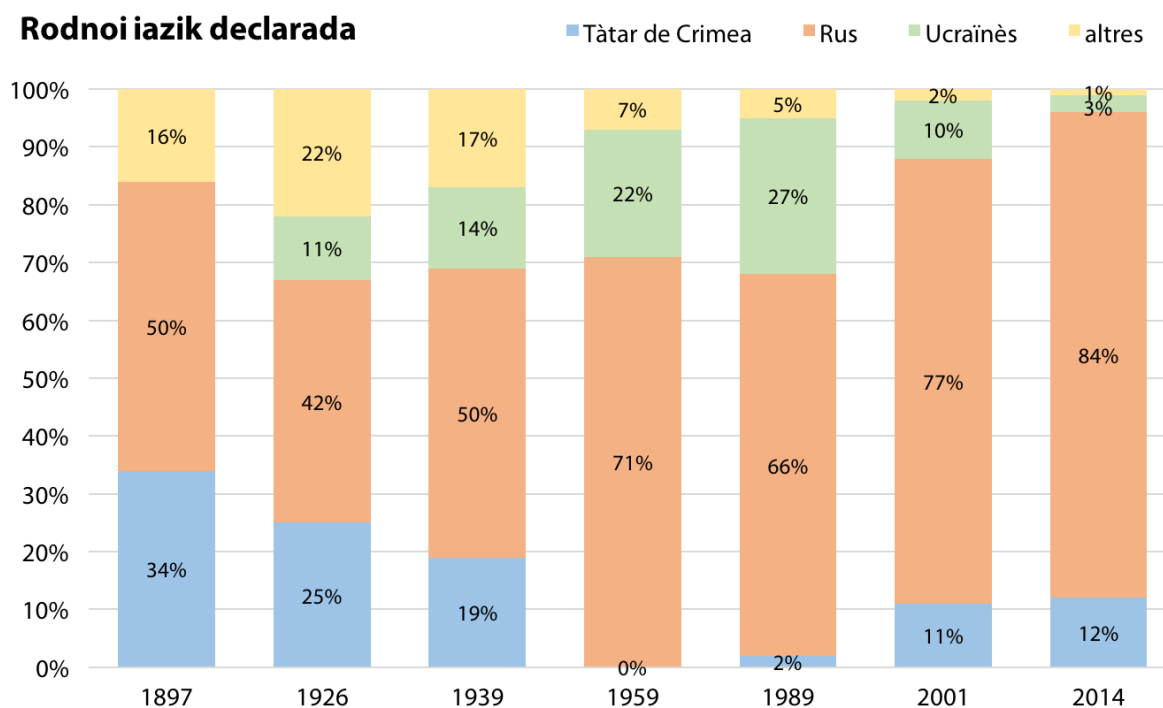
Font: fragment i traducció del full 2S del cens oficial ucraïnès de 2001

Al seu torn, el darrer cens soviètic (el de 1989) demanava la llengua nativa i el coneixement d'una altra llengua dels pobles de l'URSS:

9 Родной язык. Указать также другой язык народов СССР, которым свободно владеет	9 Llengua nativa (<i>rodnoi iazik</i>) Indiqueu una altra llengua dels pobles de l'URSS que també domineu.
---	---

Font: fragment i traducció del full V del cens oficial de l'URSS de 1989

Segons el cens d'Ucraïna de 2001, un 77 % de la població de la península de Crimea tenia el rus com a llengua nativa, mentre que un 11,4 % declarava el tàtar de Crimea i un 10,1% triava l'ucraïnès. En l'actualitat, el tàtar sembla que s'ha estabilitzat (sempre que hi comptem una part dels tàtars declaradament no crimeans) i que ha desplaçat l'ucraïnès com a segona llengua més parlada a la península.

Font: elaboració pròpia a partir de dades oficials dels censos

Veiem que la llengua russa ha guanyat terreny al llarg del s. xx (les dades de 1897 representen rus i ucraïnès alhora), i encara més els darrers anys. Si bé no hem de prendre al peu de la lletra les dades censals, com ja hem dit repetidament, sí que en podem inferir algunes tendències. Per exemple, que l'ucraïnès ha experimentat un retrocés de set punts percentuals com a *rodnoi iazik* declarada entre els censos de 2001 i 2014, els mateixos punts d'increment que ha registrat el rus en el mateix període.

3.3.2.2 Quants parlants hi ha de tàtar de Crimea

Resulta gairebé impossible establir un nombre acurat de parlants quan no es pot recórrer a enquestes lingüístiques. Tal com hem vist, per a Crimea tenim dades censals que podem interpretar, però ens cal trobar també dades dels altres territoris on hi ha comunitats nombroses de tàtars. Per fer una estimació del total de parlants de tàtar de Crimea, en primer lloc recorrerem a les dades dels censos oficials. Després les compararem amb les que ofereixen les principals institucions que recullen dades demolingüístiques arreu del món.

Per establir la dada de parlants a partir del cens, comparem el percentatge de nacionals que declaren com a nativa la llengua pròpia de la nacionalitat (és a dir, la *rodnoi iazik*). En el cas que ens ocupa, i seguint les indicacions de l'informe de ROSSTAT que hem citat, hem afegit els qui declaren

el tàtar com a llengua nativa als qui declaren el tàtar de Crimea. Les dades per als qui es defineixen com a tàtars el 2014, però, són molt dubtoses. Se n'haurien de segregar com a mínim els 21.500 nascuts a l'Uzbekistan, però això (de moment) no ha transcendit i, per tant, ens limitem a reproduir la informació tal com l'ofereix el cens.

	Cens soviètic de 1989		Cens ucraïnès de 2001		Cens rus de 2014	
	<i>rodnoi</i>	rus	<i>rodnoi</i>	rus	<i>rodnoi</i>	rus
Russos	99,83%	–	99,70%	–	99,83%	–
Tàtars de Crimea	93,33%	2,79%	93,00%	5,90%	94,35%	5,57%
Tàtars	69,52%	29,96%	64,80%	25,00%	74,54%	24,81%
Ucraïnesos	52,55%	47,37%	40,40%	59,50%	20,26%	79,68%
Àzeris	78,14%	20,50%	55,80%	37,90%	59,15%	37,49%
Armenis	52,90%	46,10%	52,90%	46,10%	52,83%	46,80%
Moldaus	55,53%	42,93%	31,00%	66,00%	24,92%	73,33%
Búlgars	27,36%	70,95%	18,40%	77,60%	18,47%	80,57%
Grecs	22,24%	76,42%	23,80%	71,80%	15,42%	83,26%
Bielorussos	34,53%	64,79%	17,10%	81,80%	8,66%	91,12%
Polonesos	9,83%	67,06%	4,10%	74,60%	3,98%	85,63%
Jueus	6,09%	93,34%	1,90%	96,70%	1,31%	97,73%

Font: elaboració pròpia a partir dels censos

Aquest indicador, el de representants d'una nacionalitat que declaren com a *rodnoi* la llengua de la nacionalitat, és el que s'ha pres sempre com a pretext per afirmar que els pobles indígenes (a l'URSS i, per extensió, a tot l'espai postsoviètic) presenten una forta lleialtat lingüística (Weinreich 1979:99):

In the case of the Soviet Union language loyalty is reflected in the extremely high retention rates given for the indigenous languages. (Kirkwood 1990:7)

Veiem que això ara ja no és així, si més no per a la gran majoria de nacionalitats que, com queda reflectit en el quadre anterior, de cens en cens es mostren cada vegada més russificades. En el cas del tàtar de Crimea (i del rus, és clar, però ara ens cenyim a les llengües indígenes) sembla que aquest comportament lleialista es manté i fins i tot va en ascens. Com ja hem argumentat més amunt (supra.), en el cas del tàtar de Crimea ens fa l'efecte que aquesta lleialtat lingüística aparent no reflecteix més que un alt grau de lleialtat nacional.

Sigui com sigui, i per poder fer una hipòtesi del nombre de parlants de tàtar de Crimea a partir de dades declarades, en el cas que acceptéssim que el 94,35 % dels 263.840 tàtars crimeans censats a **Crimea** són efectivament parlants de tàtar de Crimea (que és el que es fa arreu a partir de les dades dels censos), obtindríem un total de 248.933 parlants. Aquest 94,35 % serà el factor de conversió que farem servir per convertir tàtars de Crimea en parlants de tàtar de Crimea de manera hipotètica. El podem aplicar directament als 5.000 tàtars de Crimea que segons el cens de 2001 habitaven la costa del sud d'**Ucraïna** i que, per tant, ja no s'han comptat en el cens rus. Farien 4.718 parlants més.

Pel que fa a les comunitats de tàtars de Crimea de la diàspora, comencem amb la de **Turquia**, que teòricament és la més nombrosa. Els censos turcs no publiquen dades sobre minories lingüístiques i nacionals. Així, doncs, ens hem de basar en les estimacions que en fan les associacions de tàtars de Crimea de Turquia. Segons Jankowski (2000), hem de comptar que com a molt hi ha 150.000 tàtars de Crimea a la República de Turquia (concentrats sobretot a la ciutat d'Eskişehir i rodalies), dels quals només les generacions més grans mantenen la llengua. Si tenim en compte que la població de més de cinquanta anys a la província d'Eskişehir representava prop del 26 % del total,¹² podem comptar uns 39.000 tàtars de les generacions més grans i, per tant, 36.797 parlants de tàtar de Crimea. Per contrastar aquesta dada, podem tenir en compte que un 0,28 % de la població de Turquia té una llengua turquesa diferent del turc com a llengua materna (Konda 2007:19). Això vol dir que prop de 200.000 turcs són parlants de turcman, àzeri, tàtar, tàtar de Crimea, etc. Amb aquest paràmetre, el nombre de parlants de tàtar de Crimea sembla sobredimensionat, però no tenim cap referència per ajustar-lo.

A la regió de Dobruja, a **Romania**, hi ha una comunitat de tàtars de Crimea que, segons el cens romanès de 2011, compta amb 17.677 parlants (enquestats que van declarar el tàtar com a *limba materna*, sense que puguem aventurar-nos a interpretar què vol dir exactament aquest concepte).¹³

A l'**Uzbekistan** el darrer cens que s'hi va fer va ser el soviètic de 1989. L'única dada que podem fer servir és la que apareix a l'*atlas ètnic* (Ильхамов 2002:206), segons el qual l'any 2000 hi havia 10.046 tàtars de Crimea, la qual cosa representaria 9.478 parlants. Això contrasta fortament amb les estimacions del Mejlis de Crimea, que estima que a l'Uzbekistan encara hi ha uns 100.000 tàtars de Crimea. (comunicació personal)

El cens del **Kazakhstan** de 2009 llista 1.532 tàtars de Crimea.¹⁴ Com que no en sabem la llengua, hi aplicarem el factor de conversió i, d'aquesta manera, obtindrem una xifra hipotètica de 1.445 parlants.

El cens de **Bulgària** de 2011 registra 1.372 enquestats que declaren el *tatarski* com a llengua materna (*майчин език, maitxin ezik*).¹⁵

A la **Federació Russa**, segons el cens de 2010, hi ha 308 tàtars de Crimea que declaren coneixement de la llengua pròpia de la nacionalitat.¹⁶

En el cas del **Kirguizistan**, és molt difícil saber quants parlants de tàtar de Crimea hi pot haver. Als censos, tàtars i tàtars de Crimea hi apareixen junts, de manera que no se'n pot determinar el nombre de parlants ni de manera hipotètica. A més a més, cal tenir en compte que els tàtars de Crimea que van anar a parar al Kirguizistan després de la deportació van ser uns 9.000 (Бурай 1992:146), per la qual cosa el grau d'assimilació a la població kirguís o a la minoria tàtara devia ser important ja quan

¹² <http://www.turkstat.gov.tr/PreTabloArama.do>

¹³ <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2>

¹⁴ <http://stat.gov.kz/getImg?id=WC16200032705>

¹⁵ <http://www.nsi.bg/census2011/index.php>

¹⁶ http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm

va caure l'URSS. Entre els enquestats del nostre estudi, només un 0,7 % són nascuts al Kirguizistan. Optem, doncs, per descartar aquest contingent.

Per sintetitzar totes aquestes dades hipotètiques sobre parlants, les exposem en forma de taula sinòptica:

Parlants hipotètics de tàtar a partir de dades oficials	
Crimea i Ucraïna	254.000
Turquia	36.800
Dobruja (Romania)	18.000
Uzbekistan	9.500
Kazakhstan	1.500
Bulgària	1.400
Rússia	300
Total	321.500

Veiem, doncs, que si tenim en compte les dades oficials el tàtar de Crimea comptaria com a màxim amb 321.500 parlants.

Pel que fa a l'*Ethnologue*, a la darrera edició (Lewis *et al.* 2015:11), en diu el següent:

Crimean Tatar [crh] (Crimean, Crimean Turkish). 260,000 in Ukraine (2006 A. Goriainov). Population total all countries: 475,540. Krym, autonomous republic. Also in: Bulgaria, Kyrgyzstan, Moldova, Romania, Russian Federation, Turkey, United States, Uzbekistan. Status: 5 (Developing). Recognized language (2009, No. 1167-VI, Autonomous Republic Crimea Republic Constitution (amended), Articles 11-13), protected language. Class: Turkic, Southern. Lg Use: Mostly the older generations speak it, but it could be shifting up in use. Lg Dev: Taught in a few schools. Two local universities have faculties of Crimean Tatar. Poetry. Newspapers. TV. Grammar. NT: 1666–2011. Writing: Cyrillic script. Latin script, official use since 1997. Other: Sometimes confused with, but distinct from, Tatar [tat]. Muslim.

Les dades per a Crimea i Ucraïna pràcticament coincideixen amb les nostres. L'informant que cita l'*Ethnologue* (Lewis *et al.* 2015) ens ha confirmat que es va limitar a transmetre la informació del cens ucraïnès i d'altres fonts consultades, a més a més de comentaris propis, a SIL International i que aquesta organització ni tan sols va contrastar la informació abans de penjar-la a la web d'*Ethnologue* (Goriainov 2016). No sabem d'on surt la resta de parlants dels altres països perquè no se'n cita cap font, així que el total de parlants (475.540) és més que sospitós.

La UNESCO (Moseley 2010) també presenta unes dades dubtoses sobre el tàtar de Crimea. En primer lloc, té dues entrades per a la mateixa llengua, una a Crimea i l'altra a Dobruja (Romania). Sobre el tàtar de Crimea a Crimea, en diu el següent:

Number of speakers: 100.000
 Comrie in the Atlas of the world's languages (1994): "Maria S. Polinsky advises me that the number of solid first language speakers of Crimean Tatar may not exceed 100,000"; census figures are much higher, but may be inflated

Pel que fa al tàtar de Dobruja diu això:

Number of speakers: 20.000

Estimate for Romania on the basis of the 2002 census, which did not differentiate Crimean Tatar and Nogay speakers; possibly a few thousand more in Bulgaria

El nombre de parlants de Romania i Bulgària casen amb els que hem inferit dels censos. Tal com diu l'atles, aquestes també es basen en dades censals.

Pel que fa al comentari de Comrie que apareix citat a Moseley i Asher (1994), la professora Polinsky (2016) ens va confirmar el següent:

As far as the numbers go, they are certainly very imprecise, but here's what guided my considerations. Between 1945 and 1989, Russian (Soviet) censuses did not count Crimean Tatars. In the late 1980--early 1990s, the estimate of Crimean Tatar population was a little over 300 thousand. [...] So let's assume that the number is about 300,000. Using the most optimistic estimates, only older people in that count would have been speakers of Crimean Tatar; assuming that the total number is spread over three generations, we can get to the number of 100,000 (which I suspect is really high).

Per tant, la UNESCO fonamenta l'avaluació del grau d'amenaça del tàtar de Crimea en una elucubració feta amb certa malaptesa. Si hi ha 300.000 tàtars de Crimea, és poc acurat dividir-los en tres generacions i posar-ne 100.000 a cada una. Però, fins a cert punt, això és anecdòtic. El que ja no sembla anecdòtic és que el registre principal de llengües amenaçades estableixi un diagnòstic a partir d'un comentari improvisat i no-contrastat que, a més a més, incorre en errors metodològics greus.

3.3.4 Les escoles nacionals dels tàtars de Crimea

Tal com hem vist en el capítol sobre el procés de russificació (cf. Supra), el sistema escolar soviètic dividia les escoles per llengua vehicular (anomenades *escoles nacionals*). Així, doncs, totes les llengües de l'URSS podien servir com a llengües de docència si bé, com també hem vist, el paper preponderant del rus en la societat soviètica va afavorir-lo com a llengua escolar generalitzada en detriment de les altres.

Tanmateix, en el procés de russificació de l'educació i, sobretot, en la tria de la llengua escolar també hi intervenien (i hi intervenen) factors més difícils d'avaluar i determinar en cada cas, factors que són de la mateixa naturalesa que els que poden conduir a la substitució lingüística:

These include migration, industrialization, urbanization, proletarianization, and government policies concerning which languages can and cannot be used in schools and other institutions. (Kulick 1992:8)

Per descomptat, tots aquests factors han tingut un pes enorme en la història del poble tàtar i de molts altres pobles de l'espai postsoviètic, especialment des de la Revolució Russa. Les transformacions socials, els moviments (forçats) de població i les polítiques (lingüístiques) tant de l'URSS com dels estats sorgits l'any 1991 han influït tremendament en l'educació i, per consegüent, en la llengua (o llengües) de l'educació dels tàtars de Crimea.

3.3.4.1 Les escoles a l'Imperi Rus

L'Estat tsarista aplicava una política lingüística repressiva a les escoles de la Rússia europea. Fora dels casos dels territoris finlandès i polonès, a la resta de territoris *nacionals* la llengua vehicular era sempre el rus. A la segona meitat del s. XIX va sorgir la preocupació sobre la llengua a les escoles dels territoris no europeus, especialment els ocupats per *nacionalitats* de religió musulmana. Diversos agents del govern tsarista, amb l'orientalista i missioner Nikolai Ilminski al capdavant, van desenvolupar un sistema escolar que tenia l'objectiu de convertir els musulmans a la fe ortodoxa per mitjà de l'estudi dels textos sagrats també en la llengua pròpia (Dowler 1995).

The Il'minskii school usually had a four-year program, most often consisting of two two-year sections. In the junior section, instruction took place in the native language. The subjects taught were Scripture, Russian, Church Slavonic, reading in the native language, handwriting, singing and physical exercises. In the senior section, there was more emphasis on Russian (ten hours per week instead of six) and less on reading in the native tongue (two hours instead of four). **Although Russian was used more in the senior than in the junior section, the native language remained an essential instrument of instruction throughout the program.** Russian was taught by means of translation from and into the native language, a method that assumed some knowledge of the grammar of the latter. (Dowler 1995:520, la negreta és nostra.)

La llei d'educació que finalment es va promoure el 1870 va ser la consagració del sistema d'Ilinski, de manera que l'ensenyament de les llengües pròpies dels pobles turquesos i altres pobles de religió musulmana hi quedava assegurat.

La necessitat d'ensenyar rus (a més a més de la llengua pròpia) a les diverses nacionalitats musulmanes de l'Imperi, va sorgir de les observacions que els inspectors del tsar van fer als seus territoris respectius. Així, doncs, trobem per exemple el valuosíssim testimoni del ministre d'educació rus, el comte Dmitri Tolstoi (cosí llunyà de l'escriptor), que a l'informe de 1867 sobre les escoles explica el següent:

En les estades a Livàdia, Vostra Altesa Imperial sens dubte deu haver advertit que els tàtars de Crimea no ja només parlen malament o bé no parlen en absolut el rus, sinó que de vegades ni tan sols entenen la nostra llengua. Això és així perquè a Crimea no hi ha escoles russes per als tàtars i perquè a les escoles tàtares no s'hi estudia rus. Aquestes darreres escoles en realitat són centres de formació religiosa a càrrec de mul·làs. Hi va gent de totes les edats i les criatures hi aprenen a llegir i escriure en àrab. L'assignatura principal que s'hi imparteix és l'Alcorà. Actualment hi ha 136 escoles d'aquesta mena a Crimea, amb 4.471 estudiants. Per als mahometans, l'assistència a aquestes escoles és obligada dels sis als quinze anys. Hi estudien cada dia (excepte el divendres) unes set hores (tres al matí i tres després de dinar).

Hi deu haver uns cent mil tàtars de Crimea de tots dos sexes. I es pot dir que tots estan alienats de Rússia. Això seria un fet lamentable a tot arreu, però a la frontera de l'Estat resulta perillós i tot, cosa que s'ha fet palesa amb els esdeveniments de l'última guerra. No seria just dir que el govern no s'ha preocupat mai abans d'aquest tema tan important. Ben al contrari, ja fa temps que va prendre consciència de la significació que tenia i, des de 1827, va assajar tots els sistemes d'educació possibles per als tàtars de Crimea: es va intentar d'atraure els nens tàtars a les escoles ordinàries introduint-hi l'estudi de la llengua tàtara; es van obrir línies tàtares tant separades com en escoles parroquials; finalment, es va mirar d'introduir l'ensenyament del rus a les madrasses. Però aquests intents no van donar cap resultat visible en l'educació de la gran majoria de tàtars, perquè no es va invertir l'energia necessària en la implementació i perquè el Govern no es va centrar en un sistema únic i ben dissenyat, sinó que va explorar totes les possibilitats. Com en tots els centres educatius, aquí també va quedar clar que no pot haver-hi res més inútil que fer proves, que a l'escola només s'hi pot introduir el que ja s'ha provat i ja no és objecte de dubte ni de vacil·lacions. (Министерство Народнаго Просвѣщенія 1869:158-159)

El Ministeri d'Educació va encarregar un informe sobre el problema dels tàtars de Crimea i l'educació que alertava del vincle indissociable que els tàtars establien entre llengua i religió, i apuntava que rebutjaven la llengua russa precisament perquè l'associaven a la fe ortodoxa (Министерство Народнаго Просвѣщенія 1869:99). A les recomanacions finals elaborades per diversos experts, entre d'altres coses s'hi suggeria que calia obrir escoles tàtares a diversos llocs de la península,

formar mestres i professors, impartir llengua, literatura, història i geografia russes de manera obligatòria, a més a més de tàtar de Crimea, etc. I que tot això havia de fer-se amb la màxima celeritat, perquè es tractava d'un territori i una població especialment sensibles (Министерство Народнаго Просвѣщенія 1869:146-156).

No cal dir que el programa es va desplegar ben fins al 1905, quan la política educativa imperial va fer un nou gir russificador. Alarmades sobretot per les reformes educatives que el tàtar de Crimea i panturquista Ismail Bey Gasprinski havia difós a les escoles de les diverses nacionalitats musulmanes, les autoritats tsaristes van iniciar una sèrie de reformes destinades a enfortir el paper de la llengua russa i de la religió ortodoxa, amb l'objectiu d'accelerar el procés russificador (Dowler 1995:525-531).

Les idees de Lenin en matèria nacional i lingüística i l'aversion que professava a aquest *xovinisme* russificador sembla que van néixer i es van desenvolupar en aquesta darrera època de l'Imperi Rus (Kreindler 1977).

3.3.4.2 De l'indigenisme a l'annexió

L'indigenisme de què ja hem parlat (supra) va omplir Crimea d'escoles nacionals durant els anys 1920-1930 i les va dotar del personal i els recursos necessaris per desplegar el projecte educatiu soviètic en llengua tàtara. A les acaballes del període indigenista, en el curs 1938-1939, a Crimea hi havia 427 escoles amb el tàtar com a llengua vehicular. Això representava un 34 % del total d'escoles i un 23 % del total d'escolars (Касьянов *et al.* 1989).

A l'**emigració**, principalment a l'Uzbekistan, l'escolarització dels tàtars de Crimea va tenir lloc sobretot en rus i, en menor mesura, en (rus i) uzbek. Segons les nostres dades, un 85 % de la població adulta nascuda fora de Crimea va estudiar en rus, un 9 % en uzbek, un 4 % en rus i tàtar i un 2 % en altres llengües. Diu Emírova (1995) que:

No va ser fins al 1965 que els escolars tàtars de 3r a 10è no van tenir la possibilitat d'estudiar dues hores per setmana de tàtar de Crimea. En el curs 1986-1987, per exemple, prop de 5.000 escolars tàtars estudiaven la seva llengua en quaranta escoles de l'Uzbekistan. Els l'ensenyaven 45 mestres, dels quals només la meitat eren especialistes en llengua i literatura tàtares, graduats a l'Escola Universitària de Pedagogia de Taixkent.

Ja **després de la caiguda de l'URSS**, els tàtars van iniciar la reconstrucció del sistema escolar tàtar a Crimea. Segons dades de l'Associació de Mestres de Tàtar de Crimea «Maarifçi» (Каджаметова 2005), l'any 1993 es va tornar a obrir una escola amb el tàtar de Crimea com a llengua vehicular a la península, després de cinquanta anys, a la població crimeana d'Oktiàbrskoie. Des de llavors i fins al curs 2014-2015, es van anar obrint escoles nacionals tàtares, alhora que algunes escoles russes obrien línies en tàtar i d'altres oferien el tàtar de Crimea com a assignatura optativa.

Vegem algunes d'aquestes dades sobre l'escolarització en tàtar de Crimea **el curs 2005-2006** en el quadre següent, en què hi comparem dades del curs 1938-1939:

	Escoles de les quals tàtars			Escolars dels quals tàtars		
Curs 2005-2006	575	13	2,26%	258.914	46.968	18,14%
Curs 1938-1939	1.258	427	33,94%	200.000	45.000	22,50%

Font: elaboració pròpia a partir de Каджаметова (2005) i Касьянов (*et al.* 1989)

Veiem, doncs, que mentre que en el curs 1938-1939, la ràtio per escola nacional tàtara era de 105,39 escolars tàtars, el curs 2005-2006 la mateixa ràtio era de 3.612,92. Això representa una ràtio gairebé 35 cops més gran i, evidentment, un nombre d'escoles nacionals exageradament insuficient que el mateix curs 2005-2006 dibuixava l'escenari següent:

Tipus d'ensenyament		Escolars		
Escoles nacionals		13	4.070	8,67 % 12,50 % com a llengua vehicular
Escoles russes	Línies en tàtar	133	1.802	3,84 %
	Estudi intensiu		403	0,86 % 65,15 % com a assignatura
	2-3 hores per setmana		28.182	60,00 %
	Optatiu		2.013	4,29 %
	No l'estudien		10.498	22,35 % de cap manera

Font: elaboració pròpia a partir de Каджаметова (2005)

Hem vist més amunt que el curs 2005-2006, a Crimea hi havia 259.000 escolars repartits en 575 escoles. D'aquests, un 18,14 % (46.968) eren tàtars de Crimea, mentre que les escoles nacionals tàtares representaven només un 2,26 %. Malgrat les línies en tàtar i les altres opcions d'ensenyament, fins a un 22,35 % dels escolars tàtars no aprenien de cap manera el tàtar de Crimea a l'escola crimeana.

El govern de la península, enfrontat permanentment al govern central de Kíev, actuava *de facto* com a autoritat única i plenipotenciària del territori. Sempre va dotar d'un pressupost molt escàs l'anomenada Secció d'Educació en Tàtar de Crimea del Ministeri d'Educació i Ciència de la República Autònoma (Suleymanova 2011). Per aquest motiu, el bon funcionament de les escoles de la xarxa nacional tàtara depenia (i depèn) en gran mesura d'ajuts que provenien (i provenen) de l'estranger. Des de 1997, l'Agència de Cooperació i Coordinació de Turquia (TIKA) ha fet grans inversions en infraestructures educatives i culturals a la península i ha centrat bona part del pressupost total per a Ucraïna a les escoles nacionals dels tàtars de Crimea (Gür, Yıldız *et al.* 2010-2013).

D'altra banda, la Universitat de Gdańsk i la Fundació Crimea promouen intercanvis acadèmics amb Polònia i faciliten la inserció dels tàtars a l'espai acadèmic europeu.¹⁷

¹⁷ <http://fundacjakrym.org>

3.3.4.3 De l'annexió ençà

El **marc legislatiu** vigent en matèria d'educació després de l'annexió russa de 2014 és la Llei federal 273, de 29 de desembre de 2012, «De l'educació a la Federació Russa», que a l'article 14è («La llengua de l'educació») diu el següent:

1. A la Federació Russa es garanteix el dret a l'educació en la llengua estatal de la Federació Russa, així com a l'elecció de la llengua vehicular dins de les possibilitats que ofereixi el sistema educatiu.
2. Als centres educatius, les activitats docents es duen a terme en la llengua estatal de la Federació Russa, sempre que aquest article no es redacti d'una altra manera.
3. Als centres educatius de titularitat estatal i municipal, situats al territori d'una república de la Federació Russa, pot introduir-s'hi l'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües estatals de les repúbliques de la Federació Russa, d'acord amb la legislació de les repúbliques de la Federació Russa. [...] L'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües estatals de les repúbliques de la Federació Russa no es faran en detriment de l'ensenyament i l'aprenentatge de la llengua estatal de la Federació Russa.
4. Els ciutadans de la Federació Russa tenen dret de rebre l'educació preescolar, primària i secundària obligatòria en una de les llengües natives dels pobles de la Federació Russa, així com el dret d'estudiar una de les llengües natives dels pobles de la Federació Russa, dins de les possibilitats que ofereixi el sistema educatiu.

(Llei Federal 273 de la Federació Russa 2012)

Com ja hem vist (*supra*), les *llengües estatals* de la República de Crimea són el rus, l'ucraïnès i el tàtar de Crimea. Per tant, i tenint en compte la legislació vigent a Crimea i a la Federació Russa (*supra*), sembla que ha de ser possible rebre tota l'educació obligatòria en llengua tàtara.

També sembla, però, que la cua del primer punt de l'articulat de la Llei («dins de les possibilitats que ofereixi el sistema educatiu») s'empra com a pretext per negar aquest dret de manera discrecional. Fora de les escoles nacionals, l'ensenyament de la llengua tàtara ha passat a ser extraescolar i extracurricular en gairebé tots els centres d'ensenyament (Seydametova 2016). Segons el govern crimeà, això és així perquè no hi ha prou demanda per part dels pares perquè s'obrin línies en tàtar, extrem que aquests neguen, com acostuma a passar en aquests casos (Гусакова 2015).

Un altre aspecte a tenir en compte és que fins a mitjans de març de 2016 les escoles tàtares no han disposat dels nous llibres de text del Ministeri d'Educació de la Federació Russa traduïts al tàtar de Crimea, per la qual cosa totes les assignatures s'han hagut d'impartir en rus des de l'annexió també a les escoles nacionals. Això, per descomptat, ha estat una font inesgotable de problemes i, de retruc, ha afectat les línies en tàtar de les escoles russes, que han quedat diluïdes per falta de material docent (Redacció Крым.Реалии 2016).

Tot el que hem assenyalat ens fa pensar que el sistema escolar en tàtar de Crimea haurà de superar unes quantes dificultats dins del marc de la Federació Russa.

4. Hipòtesis i conceptes

4.1 Les dues hipòtesis

Dins del marc teòric que hem exposat fins ara, plantejarem i desenvoluparem dues hipòtesis que intentarem corroborar o desmentir per mitjà de l'aplicació d'una sèrie de conceptes, que esclareirem a continuació. Aquestes hipòtesis pensem que ens poden ajudar a desentrellar en gran mesura la qüestió central d'aquesta investigació:

Fins a quin punt podem considerar que el tàtar de Crimea és una llengua amenaçada?

Les dues hipòtesis que ens han de permetre recollir prou elements com per donar una resposta a aquesta pregunta inicial les exposem a continuació.

4.1.1 Hipòtesi primera: hi ha un biaix en el recompte de parlants

HIPÒTESI PRIMERA: la mala interpretació del concepte *rodnoi iazik* (llengua materna/nativa) provoca un biaix notable en el recompte de parlants.

El sistema de nacionalitats heretat de l'època soviètica i les implicacions conceptuals que arrossega provoquen que els mateixos parlants de tàtar de Crimea confonguin la llengua d'identificació amb la llengua inicial (L1).

Això, a banda de l'equivoc personal que pot representar en el cas de cada parlant, genera una idea global errònia sobre la quantitat de parlants que tenen el tàtar de Crimea com a llengua inicial. A més a més, aquest biaix en el nombre de parlants s'institucionalitza per mitjà dels censos oficials, que perpetuen la confusió dels dos conceptes citats, en la majoria de casos, amb una intencionalitat política manifesta.

El nombre total de parlants de tàtar de Crimea sempre s'infereix del nombre d'enquestats del cens de població que han declarat el tàtar de Crimea com a *rodnoi iazik* (veg. Supra). A aquest nombre de parlants, pretesament real, se n'hi afegeix una altra bossa que hipotèticament manté la llengua en l'emigració.

Amb aquestes dades a la mà, s'atribueix als tàtars de Crimea (i a moltes altres nacionalitats postsoviètiques) una alta lleialtat lingüística (o *retention*, segons Kirkwood (1990:17)), però pensem que la realitat és tota una altra i que els parlants de tàtar de Crimea són molts menys que els

consignats arreu. Igualment, ens sembla que aquest biaix és extrapolable pràcticament a tots els recomptes de parlants de l'espai postsoviètic, mediatitzats sempre per l'herència del constructe soviètic de les nacionalitats i per les xifres que aquest genera als censos oficials.

Per validar la primera hipòtesi, compararem la *rodnoi iazik* declarada amb la llengua inicial dels enquestats i amb altres indicadors, com per exemple la llengua amb els progenitors, la llengua a la llar, els usos fora de casa, etc.

4.1.2 Hipòtesi segona: la transmissió intergeneracional s'ha interromput

HIPÒTESI SEGONA: els usos lingüístics dels parlants de tàtar de Crimea comprometen la transmissió intergeneracional de la llengua de manera greu.

La manca d'enquestes d'usos en el marc crimeà fa que resulti impossible d'avaluar quin és el grau d'ús del tàtar de Crimea en diverses esferes, principalment en l'àmbit familiar i en la xarxa social quotidiana dels parlants. Aquesta impossibilitat també implica que no puguem conèixer l'evolució d'usos del tàtar de Crimea a través de les generacions i que, per tant, no puguem aventurar-nos a postular que la transmissió intergeneracional s'ha interromput o corre perill d'interrompre's. No obstant això, la història del poble tàtar i la comparació amb altres pobles de l'espai postsoviètic ens aboca a pensar que aquesta transmissió sí que està en procés d'interrupció, que les generacions més grans són les que mantenen la llengua, mentre que la generació més jove viu un procés profund de substitució lingüística.

4.2 Els conceptes

Presentem a continuació els conceptes que ens han de permetre abordar d'una manera sistemàtica el procés de validació o falsejament de les hipòtesis exposades. Hem construït els conceptes a partir dels indicadors extrets de les enquestes, que ens ofereixen variables dependents i factors estructurals. Les primeres fan referència a les tries, actituds i comportaments lingüístics dels informants, mentre que els factors estructurals són elements de l'entorn que exerceixen una influència més o menys determinant en aquestes mateixes tries, actituds i comportaments.

4.2.1 Rodnoi iazik

Aquesta variable, de caire estructural si l'entendem com a llengua nativa i la identifiquem amb la L1, passa a ser dependent si la interpretem com a llengua d'identificació. Ens inclinem per caracteritzar-la com a variable híbrida, doncs, d'arrel estructural però de desenvolupament i evolució dependents, si més no des del punt de vista estrictament personal de l'informant. Aquest concepte s'ha pres de manera directa de l'indicador del mateix nom, que s'ha obtingut per mitjà d'una pregunta tancada amb una opció oberta:

- Quina és la teva llengua nativa (*rodnoi iazik*)?
  1. Tàtar de Crimea
  2. Rus
  3. Ucraïnès
  4. Una altra, quina? .....

4.2.2 Llengua inicial

La primera llengua apresada de petit és una variable de tipus estructural. A l'enquesta oferíem cinc opcions de resposta:

5. Només en tàtar
6. Sobretot en tàtar, de vegades en .....
7. Igual en tàtar que en .....
8. Sobretot en ....., de vegades en tàtar
9. Només en .....

A partir de les respostes, hem obtingut un índex de L1 tàtar de Crimea amb valor percentual. És a dir, hem recodificat les respostes de la manera següent, tenint en compte el percentatge d'ús de tàtar:

	Índex L1 tàtar
1. Només en tàtar	100 %
2. Sobretot en tàtar, de vegades en	75 %
3. Igual en tàtar que en	50 %
4. Sobretot en ....., de vegades en tàtar	25 %
5. Només en	0 %

4.2.3 Llengua amb el pare, amb la mare i amb progenitors

Hem fet la mateixa recodificació, de manera que hem obtingut un índex percentual d'ús del tàtar amb el pare (Lp) i amb la mare (Lm). La mitjana dels dos índexs ens ha donat l'índex de tàtar de la llengua amb progenitors. La llengua amb progenitors i la L1, tot i que són indicadors propers, poden no coincidir. Hi ha diversos motius per a aquesta divergència, però ens inclinem a pensar que es declara «la llengua inicial com a ús lingüístic del passat i la llengua amb progenitors com a ús en el present» (Tenorio Segarra 2013:411).

4.2.4 Llengua amb germans

La recodificació d'aquest indicador ha suposat una decisió menys clara i automàtica que la recodificació dels indicadors anteriors. Les opcions de la pregunta (les preguntes) de la llengua amb els germans eren només tres, de manera que l'hem recodificat de la manera següent:

	Índex L1 tàtar
1. Només en tàtar	100 %
2. Igual en tàtar que en	50 %
3. Només en	0 %

Per tant, aquest indicador presenta un biaix simplificador important, però com que el presenta tant per excés com per defecte, ens serveix com a marca de tendència. L'índex de tàtar de la llengua amb els germans correspon a la mitjana de l'índex tàtar de la llengua amb cada germà (els informants podien donar-nos dades de fins a quatre germans).

4.2.5 Llengua a la llar, llengua amb la xarxa social

La variable de llengua a la llar s'ha construït a partir de la mitjana dels índexs de tàtar dels usos amb progenitors i germans. No hem pogut tenir en compte la família extensa perquè no vam registrar si hi havia membres de la família extensa que convisquessin amb l'informant ni quins eren.

La variable de llengua amb la xarxa social s'ha construït a partir de la mitjana dels índexs de tàtar que l'informant va declarar per a cada integrant de la xarxa social (les deu persones amb qui més es relacionava quotidianament).

5. Metodologia i treball de camp

5. Metodologia i treball de camp

En aquest treball volíem abordar dos aspectes interrelacionats de la sociolingüística del tàtar de Crimea, la problemàtica entre llengua inicial i llengua d'identificació i la transmissió intergeneracional de la llengua.

Per fer-ho, d'una banda havíem d'aconseguir dades que ens permetessin crear categories que mai abans no s'havien tabulat en aquest context i, de l'altra, havíem d'analitzar aquestes mateixes dades i construir variables que ens permetessin comprovar les hipòtesis de la pregunta inicial.

5.1 Planificació de la investigació

La naturalesa de la investigació requeria un treball de camp. Un treball de camp que ens permetés recollir les dades mencionades de la manera més ràpida i eficient possible. En primer lloc, doncs, calia triar el com i el quan d'aquest treball de camp. El camp, és a dir, el lloc on havíem de dur a terme el treball, no presentava gaires dubtes: havíem d'anar a Crimea. És cert que hauríem pogut conduir la investigació entre els tàtars de la diàspora i visitar l'Uzbekistan, Romania o Turquia, però vam pensar que era més aconsellable deixar aquests destins per a investigacions futures que poguessin sorgir al fil d'aquesta primera aproximació a la realitat sociolingüística del poble tàtar de Crimea.

Sabíem que havíem d'anar a Crimea a recollir dades, doncs. Moltes dades. Vam valorar quina podia ser la millor manera d'accedir a informants tàtars que estiguessin disposats a explicar-nos coses. Inicialment, la idea va ser contactar amb el Mejlis, el Consell Nacional del Poble Tàtar, i exposar-los el projecte d'investigació. Després d'analitzar l'activitat del Mejlis, però, vam desestimar aquesta idea. Vam suposar que el Mejlis ens hauria ofert contactes de les associacions de tàtars de Crimea afins a la institució, associacions que molt sovint es dediquen a la promoció de la llengua i a activitats de dinamització en matèria cultural i nacional. Això hauria suposat un biaix molt gran en els informants i, per tant, hauria contribuït a l'obtenció d'unes dades excessivament uniformes i políticament molt mediatitzades.

Vam analitzar altres opcions i l'única que ens va semblar que satisfecia les necessitats de l'estudi van ser les escoles. Tot i que la intenció primigènica no era cenyir-nos només a les escoles nacionals dels tàtars de Crimea, ja explicarem per què va acabar sent així (infra).

La via de les escoles tenia dues motivacions principals: hi podíem trobar molts tàtars joves de procedències i extraccions socials diverses, asseguts i disposats a contestar i, a més a més, els mateixos joves podien fer-nos de missatgers i demanar als seus familiars (de procedències i extraccions socials igualment diverses) que contribuïssin a la investigació. D'aquesta manera, havíem d'aconseguir un espectre poblacional ampli, tant pel que fa a procedència com a l'edat dels informants.

5.2 Mètodes i eines de la investigació

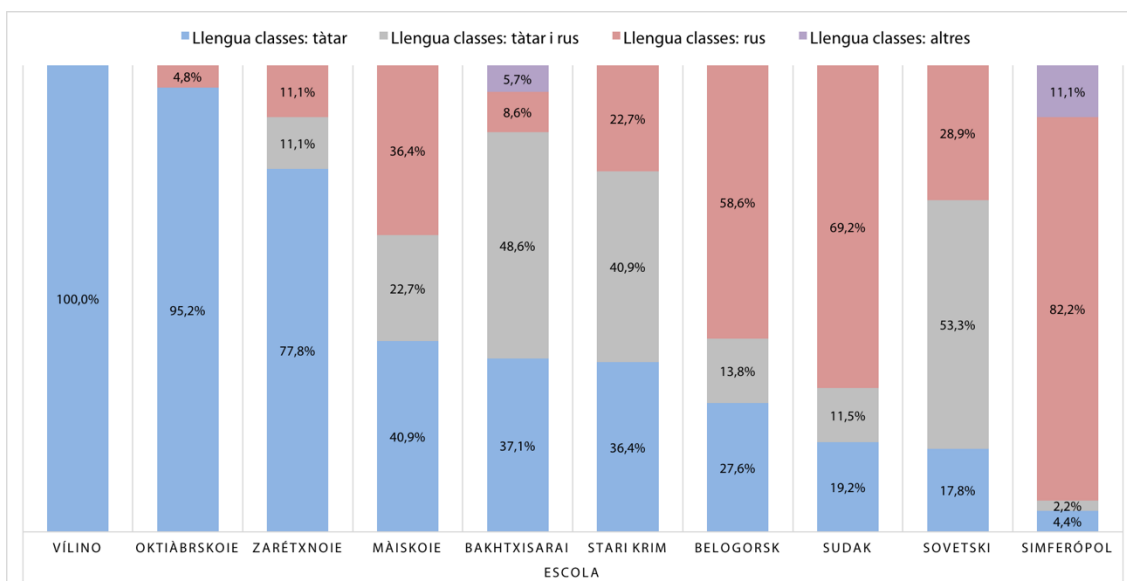
La decisió d'engegar la investigació a les escoles nacionals dels tàtars de Crimea va trobar una validació inesperada que, a més a més, va aportar llum als mètodes i eines necessaris per tirar-la endavant. El fet és que la planificació d'aquest estudi va coincidir en el temps amb una de les darreres onades de recollida i anàlisi de dades del projecte RESOLSEC, continuació de RESOL.

Liderat per F. Xavier Vila i Moreno i emmarcat en el camp del plurilingüisme social i l'educació, el projecte RESOL (i continuacions) és desenvolupat per investigadors de diferents disciplines de les ciències socials i les humanitats. L'objectiu inicial de RESOL era l'anàlisi en l'evolució de les competències, els usos i les ideologies lingüístiques dels preadolescents i adolescents de diferents punts de Catalunya (Noguera, Manlleu, Mataró, San Just Desvern i Sant Joan Despí), la Franja d'Aragó (Baix Cinca i La Llitera) i les Illes Balears (Palma). El projecte va tenir continuïtat amb RESOLSEC (2010-2012) i RESOL3 (2013-2015), projectes que seguien els mateixos alumnes de RESOL al llarg de l'ensenyament secundari i analitzaven els canvis que havien tingut lloc entre l'educació primària, l'educació secundària obligatòria (ESO) i la no-obligatòria (batxillerat i cicles formatius). Amb els tres projectes encadenats, l'estudi acumula dades dels mateixos informants en quatre moments de la vida (6è de primària, 1r d'ESO, 4t d'ESO i batxillerat/cicles formatius). Això ha permès construir una base de dades sociolingüístiques longitudinals única a Europa, que abraça qüestions sociodemogràfiques, sociolingüístiques i de consum cultural. En la recerca es va fer servir un qüestionari, a banda d'entrevistes en grup per recollir informació qualitativa i fer proves de competència lingüística en algunes poblacions (Bretxa i Riera & Vila i Moreno 2012; Comajoan et al. 2013; Bretxa i Riera 2014; Illamola i Gómez 2015; Sorolla Vidal 2015; Vila i Moreno & Salvat 2013).

Tot i que el nostre contacte amb RESOL va ser tangencial, vam tenir l'oportunitat de participar en la recollida de dades (enquestes en escoles) i vam veure quina mena d'informació se'n podia extreure. Era el tipus d'informació que necessitàvem per al nostre estudi, la qual cosa va fer-nos decidir a emprar mètodes i eines molt semblants: havíem de passar enquestes (un qüestionari sociolingüístic) i fer entrevistes en grup. Havíem d'emprar una eina quantitativa i una de qualitativa, doncs.

5.2.1 Dades declarades i observades: la intersubjectivitat

Com que la investigació requeria eines d'anàlisi quantitativa i qualitativa, calia que prenguéssim en consideració un problema metodològic que s'ha abordat a bastament en la bibliografia sobre la recerca en ciències socials, sobretot pel que fa a estudis en el camp de la llengua i la identitat. Ens referim a la desavinença entre dades declarades i dades observades (Trudgill 1972:187-188; Gumperz 1982:69; Boix 1993:171; Rosselló i Peralta & Ginebra Domingo 2014:272). Aquesta divergència, que és evident i innegable, pot fer-nos desestimar dades apriorísticament. Tanmateix, en aquest estudi hem optat per aprofitar la dialèctica que genera la tensió entre els dos tipus de dades, entenent que això ens ha d'ajudar a construir un relat de la realitat i ens ha de permetre elaborar-ne una anàlisi tan acurada com sigui possible. Vegem, per exemple, les respostes a la pregunta «En quina llengua es fan habitualment les classes a la teva escola?»:

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

Només pels colors d'aquesta imatge, podem veure que les respostes varien molt. La cosa seria acceptable, si no fos que totes les respostes fan referència a les mateixes classes de cada escola. És a dir, a l'escola del poble de Màiskoie, un 41 % dels escolars ens diuen que les classes generalment són en tàtar, un 23 % ens diu que són en tàtar i rus i un 36 % ens diu que són en rus. No podem saber en quina llengua es fan efectivament les classes a l'escola de Màiskoie, però podem intuir que s'hi fan en totes dues llengües d'una manera més o menys equilibrada.

Tampoc podem saber per què les respostes són tan divergents: pot ser que els informants no hagin entès del tot la pregunta, que no hagin sabut si demanàvem la llengua del mestre, la seva, la de l'assignatura que haurien d'estar fent en aquella hora que van dedicar a l'enquesta, la que se suposa que hauria de ser la llengua vehicular, etc.

El que podem deduir a partir de la nostra observació i de les dades que tenim, és que només a Vílino, Oktiàbrskoie i Zarétxnoie (pobles molt petits) les classes es fan en tàtar gairebé de manera exclusiva. Que a Simferópol, Sudak i Belogorsk (entorns urbans) s'hi fan en rus de manera exclusiva o majoritària. I que a la resta d'escoles s'hi fan d'una manera més o menys equilibrada en totes dues llengües.

A l'hora de criticar les dades declarades, sovint es diu que presenten un biaix molt marcat i que no són objectives perquè les rebem a través del filtre de qui les declara. Això és cert i ha de ser necessàriament així. De la mateixa manera que és cert que les dades observades també presenten un biaix molt marcat i que tampoc no són objectives perquè les rebem a través del filtre de qui les observa. I que això ha de ser per força així, també.

D'aquesta manera, si partim de la base que tots dos tipus de dades, tant les declarades com les observades, són esbiaixades i, consegüentment, no-objectives, podem aprofitar-ne la dialèctica per bastir un relat i fer una anàlisi de la realitat de la manera més intersubjectiva possible.

All constructions of reality, all notions of definition, identification, and explanation, all matters of education, enterprise, entertainment, interpersonal relations, organizational practices, cultic involvements, collective behavior, and political struggles of all sorts are rooted in the human accomplishment of intersubjectivity. (Prus 1996:2)

La dificultat principal de valorar les dades declarades i les observades alhora rau en la manera de presentar els resultats. Si abordem les dades declarades com una expressió de la visió intersubjectiva dels enquestats, les podem criticar des del punt de vista que ens dóna la nostra observació i, d'aquesta manera, obtenir un quadre que s'aproximi més a la realitat del que obtindríem a partir d'una sola font. Com bé diu Gumperz a propòsit de les alternances de codi (1982:69): «Social and ideological considerations outweigh actual usage as predictors of message form», per la qual cosa sembla que ens enfrontem a un fenomen efectivament no-objectivable i que, per consegüent, el més adequat és interpretar-lo des d'un plantejament intersubjectiu.

5.2.2 L'enquesta com a eina

La necessitat de recollir una gran quantitat de dades en molt poc temps ens va fer veure la necessitat de servir-nos d'una enquesta. Ens sembla pertinent citar un fragment de Bretxa i Riera (2014:124) que resumeix perfectament la controvèrsia que envolta la utilització de les enquestes en estudis de l'àmbit de les humanitats i les ciències socials:

Encara actualment, la utilització de les enquestes com a instrument d'anàlisi de la realitat social acostuma a ser motiu de discussió i controvèrsia en bona part de les ciències socials i entre els propis sociòlegs (Martínez et al. 2005:23-25). Els investigadors més oposats a l'ús de l'enquesta com a tècnica d'investigació, en destaquen principalment dos arguments: en primer lloc, la superficialitat de les respostes, ja que sempre es treballa amb dades declarades, i una tendència a la uniformitat dels resultats a través de la tabulació (Manheim & Rich 1998:145-146) i en segon lloc, les profundes limitacions de la tècnica per captar una realitat tan complexa i polièdrica com és la realitat social (Cardús & Estruch 1984).

D'altra banda, els sociòlegs que utilitzen les enquestes basen els seus arguments, principalment, en el pragmatisme que ofereix l'eina: l'enquesta és la tècnica més adient per quantificar un gran nombre de dades, tenint en compte uns límits de temps i de pressupost, o l'única a la qual es pot accedir en una situació concreta per abordar sociològicament un objecte d'estudi. L'enquesta és útil sobretot per descriure i per contrastar hipòtesis o models; i és menys útil per generar idees, teories o hipòtesis noves (Alvira 2004:14).

Certament, les enquestes no poden transmetre la complexitat de la realitat, però sí que poden recollir percepcions, opinions i fets des del punt de vista de l'enquestat. I és precisament això el que en valorem: el punt de vista de l'altre. Totes les visions del món són igual de vàlides i, per tant, hem de fer per tenir-les en compte.

5.2.3 Disseny de l'enquesta

Com hem dit més amunt, vam veure que les dades que recollia el projecte RESOL coincidien en gran manera amb les que necessitàvem per al nostre estudi (supra). Per això vam decidir que el qüestionari que faríem servir el tindria com a punt de partida (vegeu l'annex).

El qüestionari de RESOL, consensuat entre l'equip de sociòlegs i lingüistes del projecte, s'estructurava en els blocs següents:

- Bloc I: Dades **sociodemogràfiques** de l'informant i familiars
- Bloc II: Dades sobre l'**ús del temps** i activitats extraescolars
- Bloc III: Dades de **lleure i consum cultural**
- Bloc IV: Dades **sociolingüístiques familiars**
- Bloc V: Dades de **competència** lingüística en català i castellà
- Bloc VI: Dades d'**usos lingüístics dins l'escola**
- Bloc VII: Dades d'**usos lingüístics a la xarxa social**
- Bloc VIII: Dades de **confiança, actituds i representacions** lingüístiques

Per a una explicació aprofundida de les enquestes que es van prendre com a referència per a l'elaboració del qüestionari de RESOL i una descripció detallada de les preguntes, es pot consultar el treball de Bretxa i Riera (2014:130-133).

Per al nostre estudi vam decidir introduir-hi una sèrie de canvis, cadascun per una raó diferent. En primer lloc, vam creure necessari reduir el nombre de blocs: hi havia certa informació que no havíem d'aprofitar directament en la investigació i que haurien allargat molt els processos, tant el de recollida de dades com la feina posterior de codificació i anàlisi. Per tant, vam reduir els vuit blocs inicials als cinc blocs següents:

- Bloc I: Dades **sociodemogràfiques** de l'informant i familiars
- Bloc II: Dades **sociolingüístiques** de l'informant i familiars
- Bloc III: Dades de **competència** lingüística en tàtar, rus i ucraïnès
- Bloc IV: Dades d'**usos lingüístics a la xarxa social**
- Bloc V: Dades d'**actituds i representacions** lingüístiques

Les variables i indicadors que corresponen a cada bloc els podem veure a la taula següent:

Bloc	Variables i indicadors
I. Dades sociodemogràfiques	<ol style="list-style-type: none"> 1. Escola (o població) 2. Sexe 3. Data de naixement 4. Origen geogràfic familiar (propi i dels pares) 5. Residència 6. Any de retorn a Crimea 7. Nivell d'instrucció pares 8. Professió pare 9. Professió mare 10. (Nivell d'instrucció pròpia) 11. (Professió pròpia)

II. Dades sociolingüístiques	12. Llengua inicial (L1) 13. Llengua amb el pare 14. Llengua amb la mare 15. Llengua entre els pares 16. Llengua amb els germans 17. L1 del pare 18. L1 de la mare 19. (Llengua amb la parella)
III. Competència lingüística	20. Coneixements de tàtar (entendre, parlar, llegir i escriure) 21. Coneixements de rus (entendre, parlar, llegir i escriure) 22. Coneixements d'ucraïnès (entendre, parlar, llegir i escriure) 23. Coneixements d'altres llengües (entendre, parlar, llegir i escriure)
IV. Usos lingüístics	24. Llengua de les classes (de quan estudiava a l'escola) 25. Nom de les deu persones de relació més habitual 26. Tipus de relació 27. Llengua de relació
V. Actituds i representacions	28. Llengua d'identificació (<i>rodnoi iazik</i>) 29. Nacionalitat 30. Actituds vers el tàtar 31. Actituds vers el rus 32. Actituds vers l'ucraïnès

Font: elaboració pròpia a partir del qüestionari

A banda d'aquests indicadors i variables, també s'hi registrava l'escola (escolars) o la població (adults). Com es pot veure, hi ha determinats indicadors que apareixen entre parèntesis. Són els que corresponen al qüestionari específic per a la població adulta. Com hem dit més amunt (supra), els escolars ens havien de permetre arribar a familiars i coneguts adults, de manera que calia preveure determinades preguntes per recollir indicadors específics d'aquest grup d'edat (llengua amb la parella, nivell d'estudis, feina).

A partir d'aquests indicadors i variables, vam elaborar un primer esborrany d'enquesta i el vam fer arribar a la Dra. Oksana Tyshchenko-Monastyrskya, investigadora del departament de Llengües d'Ucraïna de l'Institut Potébnia de Lingüística de l'Acadèmia de Ciències ucraïnesa.¹⁸ Després d'una primera revisió, ens va comunicar que calia reformular la redacció de determinades preguntes, sobretot perquè preguntàvem coses que no eren habituals i havíem de deixar poc marge de dubte. En aquest sentit, vam afinar la redacció del qüestionari tan com ens va ser possible abans de desplaçar-nos a Crimea, l'abril de 2011.

Ja a Simferópol, vam iniciar els contactes amb els departaments de Llengua i Literatura Tàtares de Crimea de les dues principals universitats de la península i les úniques que compten amb aquests departaments, la Universitat Nacional de la Tàurida (TNU) i la Universitat d'Enginyeria i Pedagogia de Crimea (KIPU).¹⁹ Aquesta darrera institució, fundada el 1993 per satisfer les demandes dels

¹⁸ <http://www.inmo.org.ua/>

¹⁹ Totes dues institucions han canviat de nom des de l'annexió russa, però els departaments continuen funcionant i el professorat no ha variat gaire, més enllà d'algunes jubilacions.

<http://kipu-rc.ru/fakultet-istorii-iskusstv-i-krymskotatarskogo-yazyka-i-literatury/kafedra-krymskotatarskogo-i-turetskogo-yazykoznanija.html>

<http://ta.cfuv.ru/struktura/fakultet-krymskotatarskoj-i-vostochnoj-filologii/kafedra-krymskotatarskoj-filologii>

membres retornats de les nacionalitats deportades de Crimea, és la que aglutina la immensa majoria d'estudiants tàtars.

El cap del departament de Llengua i Literatura Tàtares de Crimea de la TNU, el professor Ayder Memetov, i la doctora Lemara Selendili, especialista en metodologia de la investigació filològica, van analitzar, comentar i corregir l'enquesta. Posteriorment, a la KIPU, la professora Edile Emirova (l'única que en aquell moment havia publicat articles de caire sociolingüístic sobre el tàtar de Crimea), i les doctores Emine Ganieva i Nariye Seydametova, van revisar l'enquesta per darrera vegada, van fer-hi les últimes correccions i van traduir-la al tàtar de Crimea. D'aquesta manera, a final d'abril de 2011 teníem l'enquesta llesta i adaptada al context que havíem d'estudiar. I la teníem en dues versions, en rus i en tàtar de Crimea. Val a dir que això ens va oferir dos indicadors que no havíem previst: la llengua del qüestionari (perquè l'informant n'escollia la versió que volia) i la llengua de les respostes (que no sempre era la mateixa que la del qüestionari).

5.2.4 El qüestionari

Més amunt (supra 4.2.4?) mencionàvem un plantejament de Bourdieu a propòsit dels estudis d'opinió, en què el sociòleg francès manifesta el perill que suposa demanar a algú que opini sobre algun tema que mai no ha rumiat. A partir d'aquí, vam intentar plantejar les preguntes de manera que no provoquessin aquesta sensació, sinó que suscitésen respostes ràpides i gairebé automàtiques. Per descomptat, hi ha determinades preguntes que requereixen una certa abstracció, però resultava del tot inevitable plantejar-les si volíem recollir dades d'usos, competència, actituds i representacions.

Vegem les preguntes que vam fer servir per recollir els indicadors que hem emprat en aquesta investigació. El qüestionari complet es pot consultar a l'annex.

5.2.4.1 Llengua nativa (*rodnoi iazik*) i L1

- Quina és la teva llengua nativa (*rodnoi iazik*)?
  1. Tàtar de Crimea
  2. Rus
  3. Ucraïnès
  4. Una altra, quina? .....
- En quina llengua parlàveu a casa quan eres petit?
  1. Només en tàtar
  2. Sobretot en tàtar, de vegades en .....
  3. Igual en tàtar que en .....
  4. Sobretot en ....., de vegades en tàtar
  5. Només en .....

Les mateixes possibilitats de resposta es donaven a les preguntes sobre llengua entre progenitors, llengua amb el **pare**, llengua amb la **mare** i llengua amb la **parella**.

5.2.4.2 L1 dels progenitors

El fet que la majoria de progenitors (en el cas dels adults, tots els progenitors) haguessin viscut fora de Crimea, haguessin assistit a escoles amb llengües vehiculars diverses i haguessin tingut relació amb representants de moltes altres nacionalitats, ens va semblar que eixamplava molt les possibilitats de resposta a la pregunta de llengua inicial dels progenitors. Per això es demanava en forma de pregunta oberta. Les divuit combinacions de llengües que van resultar de les respostes ens van confirmar la sospita inicial (es poden veure al manual de codificació annex).

- En quina llengua parlava la teva mare a casa quan era petita?
(Si no ho saps, indica en quina llengua parla (parlava) amb els seus pares)

5.2.4.3 Llengua amb els germans i amb la xarxa social

Pel que fa a les preguntes sobre usos lingüístics amb germans i xarxa social, les opcions de resposta quedaven reduïdes a tres. Les raons per reduir aquestes opcions van ser purament pràctiques. La taula hauria crescut considerablement i el temps que haurien hagut d'invertir els enquestats a respondre també hauria augmentat. El càlcul de temps de resposta de l'enquesta ja gairebé excedia els trenta minuts, de manera que vam prendre la decisió de retallar opcions en aquestes preguntes, que igualment ja resultaven prou entretingudes.

- Indica les deu persones amb qui et relaciones més en la teva vida quotidiana i digues en quina llengua hi parles.

	Nom	Qui és? (Amic, parent, parella...)	Només o sobretot en tàtar de Crimea	Només o sobretot en	Igual en ..... que en tàtar
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

- Si tens (tenies) germans o germanes, indica'n el nom, el sexe i en quina llengua hi parles (parlaves).

Nom	Sexe	Només o sobretot en tàtar de Crimea	Només o sobretot en	Igual en ..... que en tàtar
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

5.2.4.4 Competència lingüística

Per respondre a la pregunta de competència, vam reproduir el sistema d'avaluació habitual a l'espai postsoviètic, que és de cinc punts. Per a cada llengua indicada a l'esquerra hi havia un quadre de resposta com el següent:

- Valoreu com enteneu, parleu, llegiu i escriviu en...

		molt malament			perfectament		
Tàtar de Crimea	l'entenc	1	2	3	4	5	
/ rus / ucraïnès	el parlo	1	2	3	4	5	
/ ..... /	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	

5.2.4.5 Identitats

Aquesta pregunta era important perquè introduïa un concepte nou, el concepte d'identitat complexa. De fet, era la pregunta que contravenia el principi que hem mencionat més amunt segons el qual no havíem d'introduir preguntes sobre les quals els enquestats no haguessin rumiat mai. Va requerir moltes explicacions, però ens donava un punt de vista nou sobre la realitat que podia aportar-nos una informació molt valuosa i que mai abans no s'havia recollit.

- De 0 (gens) a 10 (plenament), indiqueu fins a quin punt us sentiu...

Tàtar de Crimea	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ucraïnès	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Rus	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Europeu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Turc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Què més?	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Què més?	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

5.2.4.6 Actituds i representacions

Vam plantejar deu afirmacions en tres blocs, un de relatiu al tàtar de Crimea, el segon al rus i el tercer a l'ucraïnès. Cada bloc contenia cinc afirmacions que indicaven mala actitud envers la llengua en qüestió i cinc que indicaven bona actitud, amb les quals l'enquestat havia de declarar acord o desacord per mitjà d'una resposta dicotòmica (sí/no). A l'actitud positiva li vam atribuir un +1 i la negativa un -1, de manera que la suma de respostes obtingudes ens ofereix un índex que pot anar de 10 (actitud del tot positiva) a -10 (actitud del tot negativa), passant pel 0 (actitud neutral) (Huguet Canalis & Suïls Subirà 1998; Sorolla Vidal et al. 2009).

5.3 La mostra

L'àrea d'estudi va ser Crimea. En ser el lloc on la població tàtara és més nombrosa i viu de manera més compacta i organitzada, era evident que era la zona on havíem de dur a terme la investigació. A més a més, la possibilitat d'accedir a informants escolars tàtars es multiplicava si fèiem l'estudi a la península.

Inicialment volíem cobrir la totalitat de les escoles nacionals tàtares, però només en vam visitar deu. Va ser impossible visitar-ne la resta bé per la complicada agenda dels centres (tres casos), bé perquè la direcció del centre va mostrar suspicàcies i recels i va preferir no autoritzar la visita (dos casos).

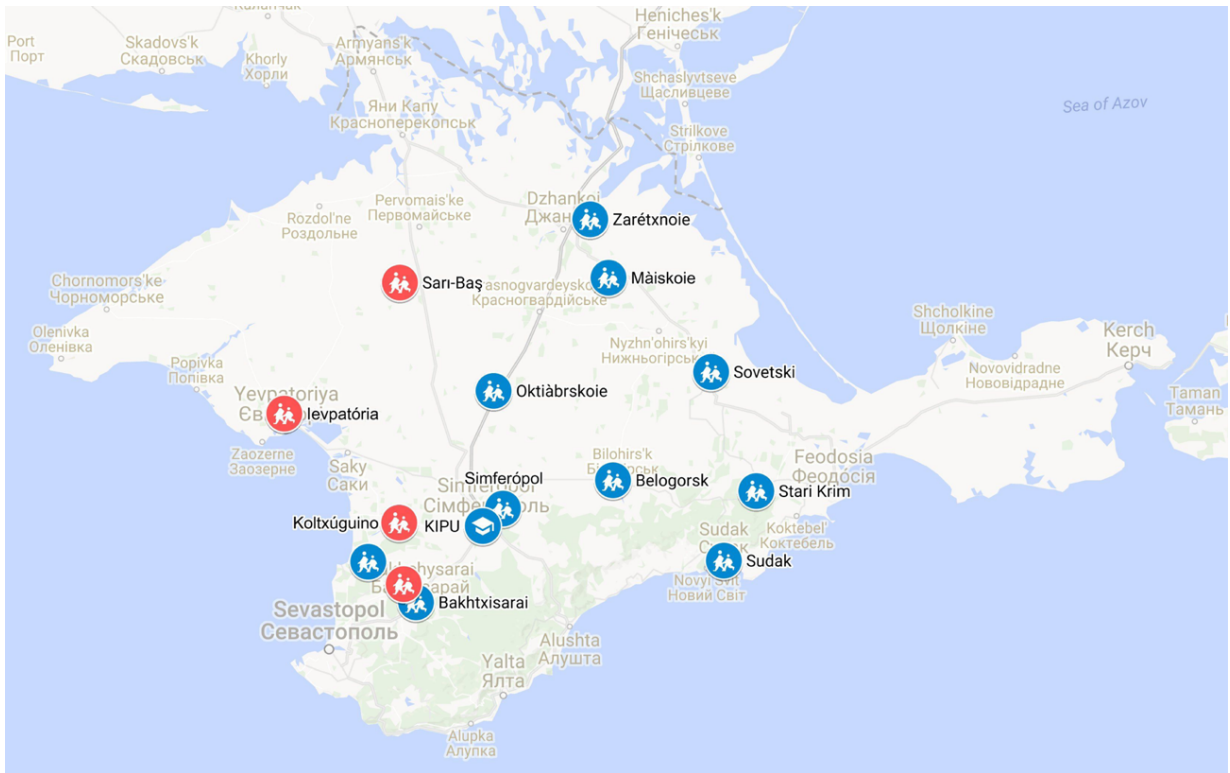
La Secció d'Educació en Tàtar de Crimea, que sí que va intercedir a favor nostre en relació amb les escoles nacionals, no ens va facilitar els contactes de les línies en tàtar de les escoles russes amb l'argument que en aquestes escoles no ens voldrien rebre. No vam poder enquestar escolars de fora de la xarxa tàtara, doncs. Entenem que això també pot provocar un biaix en els resultats.

La selecció de les poblacions de la mostra quedava determinada, doncs, per les escoles que havien aprovat l'enquesta. Com que ja hem fet un esbós de l'escenari nacional i poblacional crimeà (supra 4.4.3), ens limitarem a llistar les poblacions de la mostra, de més gran a més petita:

Població	habitants
Simferópol	332.317
Bakhtxisarai	28.173
Sudak	16.492
Belogorsk	16.354
Sovetski	10.324
Oktiàbrskoie	10.218
Stari Krim	9.277
Vílino	6.960
Màiskoie	2.016
Zarétxnoie	1.820

Font: elaboració propia a partir del cens 2014

Les escoles que havíem de visitar quedaven repartides per la geografia crimeana. La banda més desatesa va ser la zona (nord)occidental de la península, pels motius que ja hem exposat. Al mapa podem veure-hi les escoles visitades marcades amb color blau i les que van quedar pendents, amb color vermell.

Font: elaboració pròpia amb el generador de mapes de GoogleMaps

Sigui com sigui, la mostra es va prendre en zones de gran concentració de tàtars, tal com podem veure en el mapa que expressa el percentatge de població tàtara per municipis i districtes (supra).

5.4 Treball de camp: planificació, dinàmiques i contratemps

Entre el 6 i el 17 de maig de 2011 vam visitar les deu escoles amb què havíem pogut arribar a un acord. El calendari d'enquestes va quedar de la manera següent:

06/05/2011 Bakhtxisarai i Vílino
11/05/2011 Belogorsk i Stari Krim
12/05/2011 Màiskoie i Sovetski
13/05/2011 Oktiàbrskoie i Zarétxnoie
16/05/2011 Sudak
17/05/2011 Simferópol

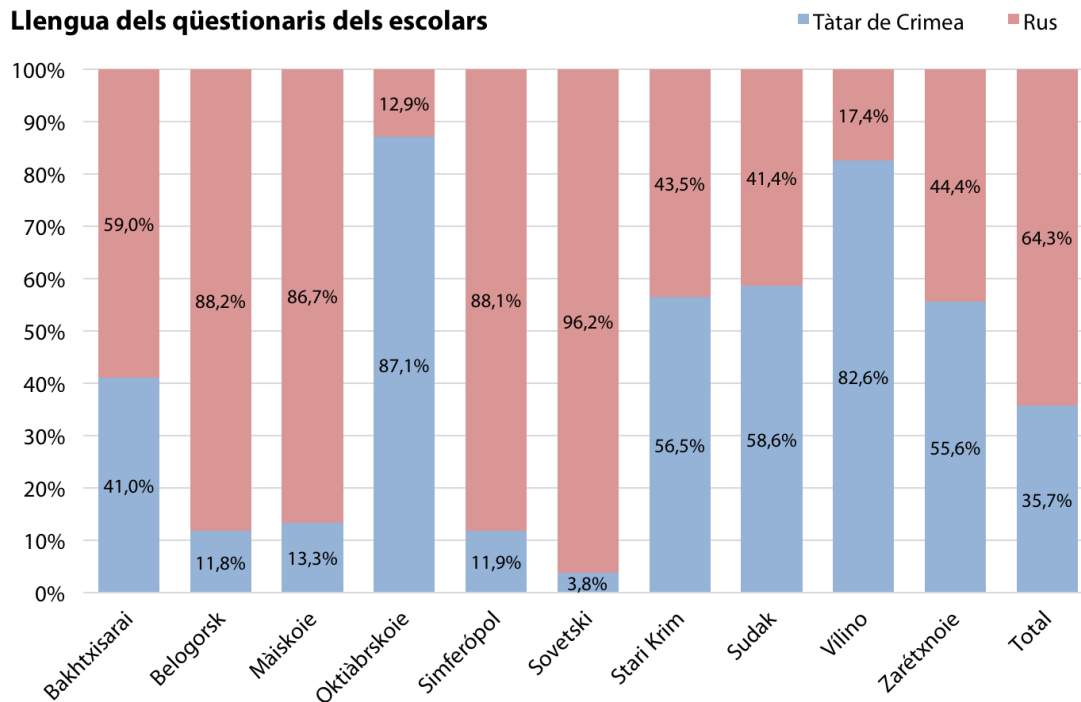
La Dra. Oksana Tyshchenko-Monastyrskya va acompanyar-me en tots els desplaçaments i va elaborar posteriorment un informe sobre l'estat de les escoles nacionals dels tàtars de Crimea per a l'Acadèmia de Ciències ucraïnesa. Val a dir que la presència d'aquesta investigadora, si bé va suposar una gran ajuda en termes logístics i acadèmics, probablement va fer créixer la tensió entre els enquestats, ja que

És difícil recollir dades vàlides –no dependents de la presència de l'investigador– quan fem treball de camp [...] Si se'ls demana directament com parlen i quins canvis de codi fan, és probable que tendeixin a donar una resposta tal com creuen que han de fer-ho, no pas tal com ho fan quotidianament. Aquests efectes distorsionadors són especialment notables quan el mateix investigador és un membre més de la comunitat que estudia. (Boix 1993:171)

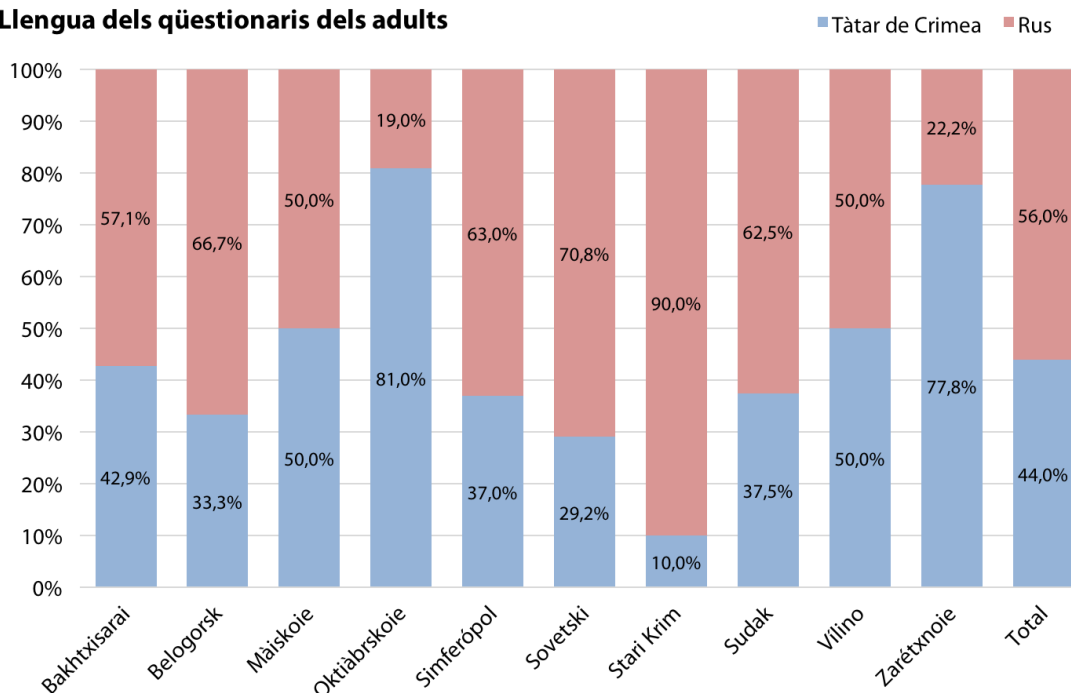
En aquest cas, la Dra. Tyshchenko-Monastyrskya és una ucraïnesa crimeana de Bakhtxisarai amb família política tàtara, per la qual cosa podríem considerar-la membre de la comunitat i, per tant, agent distorsionador.

A totes les escoles vam seguir el mateix protocol excepte a Simferópol. Fèiem una petita introducció en rus dels objectius del treball i donàvem algunes instruccions, especialment sobre les preguntes que pensàvem que podien presentar més problemes. Oferíem els qüestionaris en rus i en tàtar, de manera que eren els informants els que triaven en quina llengua el volien. Això va ser així a totes les escoles excepte la d'Oktiàbrskoie, on ens va fer l'efecte que la mestra havia preparat els alumnes per a la prova com si fos un examen. El percentatge de qüestionaris en tàtar va ser molt elevat, però feia la impressió que molts dels informants s'havien après de memòria les preguntes i les respostes. Molts d'ells ni tan sols entenien la pregunta sobre la data de naixement. Ara bé, entre els adults la proporció de qüestionaris en tàtar va ser pràcticament la mateixa. La distribució de la llengua del qüestionari per escoles i poblacions és la següent:

Llengua dels qüestionaris dels escolars

Llengua dels qüestionaris dels adults

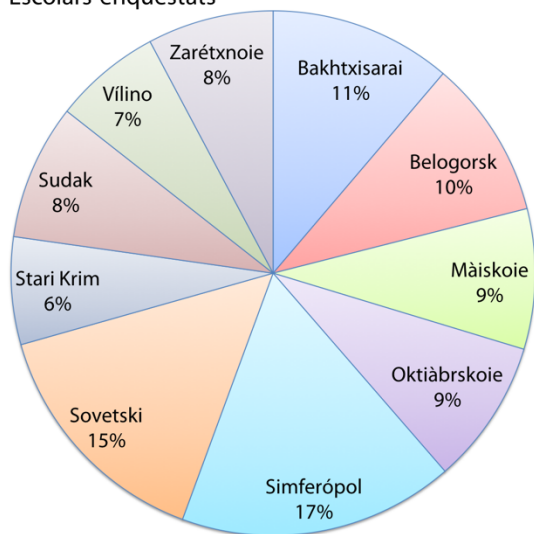

Font:
elaboració pròpia a partir de les dades de l'estudi

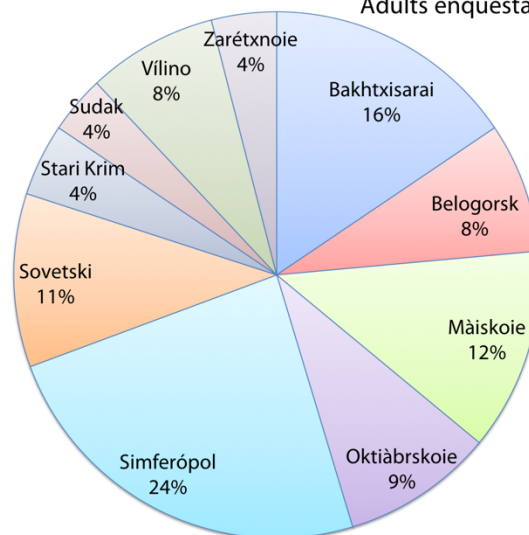
Les escoles de les poblacions més petites acostumen a atraure alumnes dels pobles de la rodalia. És sobretot així a les escoles d'Oktäbrskoie, Stari Krim, Vîlino, Mäiskoie i Zarétxnoie, que actuen com a centres comarcals de serveis i aglutinen estudiants de pobles molt petits.

La distribució d'enquestats per població és la següent:

Escolars enquestats

Adults enquestats

Escolars	%	n
Bakhtxisarai	11,24	39
Belogorsk	9,80	34
Màiskoie	8,65	30
Oktiàbrskoie	8,93	31
Simferópol	17,00	59
Sovetski	14,99	52
Stari Krim	6,63	23
Sudak	8,36	29
Vílino	6,63	23
Zarétxnoie	7,78	27
Total	100,00	347

Adults	%	n
Bakhtxisarai	15,56	35
Belogorsk	8,00	18
Màiskoie	12,44	28
Oktiàbrskoie	9,33	21
Simferópol	24,00	54
Sovetski	10,67	24
Stari Krim	4,44	10
Sudak	3,56	8
Vílino	8,00	18
Zarétxnoie	4,00	9
Total	100,00	225

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'estudi

Pel que fa a les entrevistes en grup, només vam aconseguir fer-ne cinc: Stari Krim, Sovetski, Sudak, Vílino i Zarétxnoie. El principal escull per a aquestes entrevistes va ser que les mestres no volien deixar els alumnes amb nosaltres. Intervenien massa en el procés i cohibien extraordinàriament els escolars. En la majoria de casos, les entrevistes van acabar sent una repetició de llocs comuns i frases ben intencionades que no conduïen gaire enlloc, motiu pel qual n'hem desestimat el contingut en aquest treball.

5.5 Programari

Per a la introducció i tractament de dades, així com per a l'elaboració de les gràfiques, hem emprat *Excel for Mac* de Microsoft (versions 2011 i 2016). Per a l'anàlisi de dades ens hem servit del paquet *SPSS Statistics for Mac* d'IBM (versions 18 i 22). Per a l'elaboració de mapes hem utilitzat el *Generador de mapes* de Google i per a correccions de gràfiques i grafisme en general ens hem valgut del *Photoshop* d'Adobe (versió CS5).

6. Anàlisi i resultats

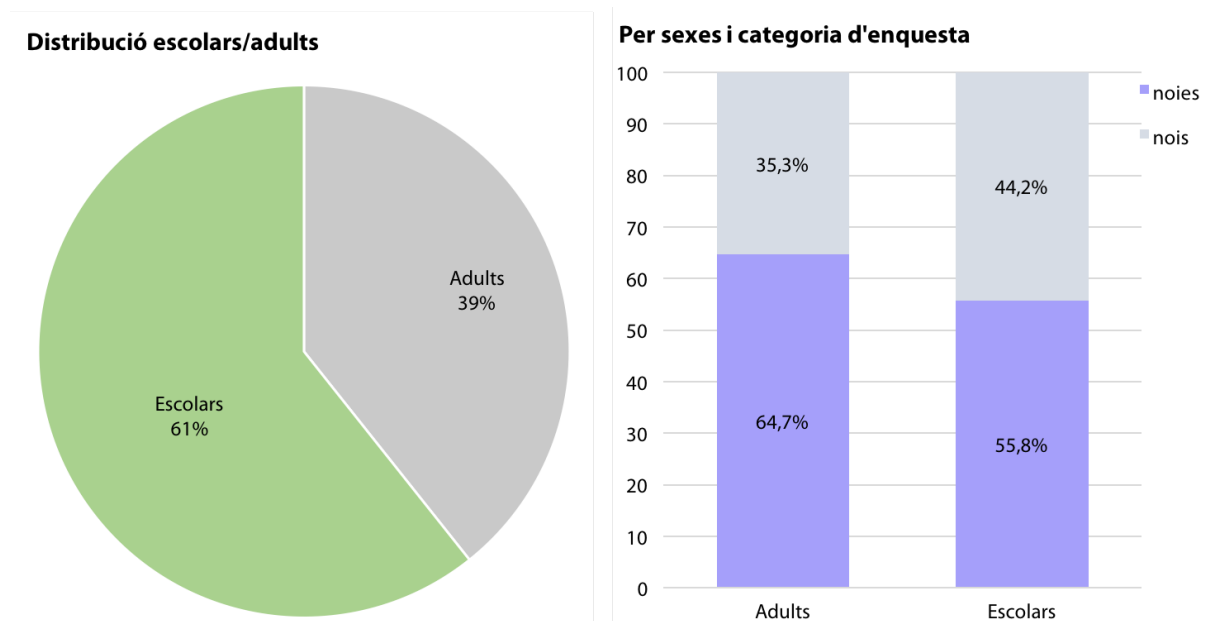

6. Anàlisi i resultats

A continuació presentarem els resultats obtinguts de manera analítica. Exposarem les dades de manera que permetin dibuixar un escenari complet en matèria d'usos, competències i actituds pel que fa a la llengua tàtara.

6.1 La mostra inicial

Vam recollir un total de 572 enquestes, de les quals 225 provenien d'informants adults i 347 eren d'escolars. Aquestes categories corresponen als informants que vam enquestar dins de les escoles (escolars) i els que van respondre l'enquesta fora de les escoles (adults). Per sexes, vam enquestar un 59,4 % de dones i un 40,6 % d'homes. Segons dades dels darrers censos, la distribució per sexes de la població de Crimea (i de Rússia) és d'un 54 % de dones i un 46 % d'homes. Per a les proves sobre llengua, actituds i identitats només hem tingut en compte els informants que es van declarar exclusivament tàtars de Crimea, un total de 543. Ens ha semblat que els usos lingüístics dels fills de parelles mixtes podien distorsionar els resultats que buscàvem. De manera gràfica per categoria d'enquesta (escolar o adult) i sexe, la distribució d'informants és la següent:

Font: dades pròpies

Pel que fa a les edats, la mitjana és de 24 anys. L'informant més gran de la mostra té 62 anys i la mitjana d'edat dels adults és de poc menys de 40 anys. Dels informants escolars, el més petit té 11 anys i el més gran en té 17, mentre que la mitjana d'edat és de poc més de 15 anys. Hem segmentat els informants en grups d'edat, també. Com que de més de 60 anys només n'hi havia un cas, el grup

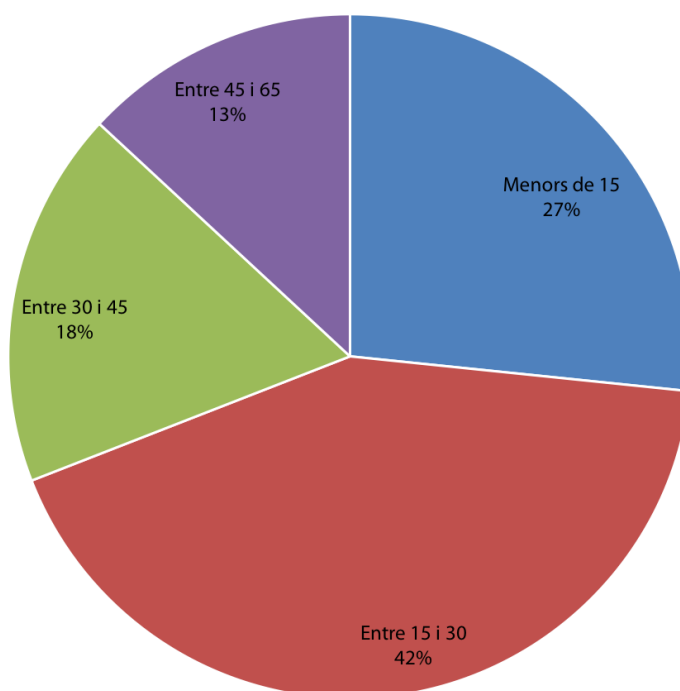
més gran no cobreix un espectre de quinze anys, sinó de vint. Altrament, hauríem tingut un grup d'edat amb un sol representant, cosa que no ens hauria servit de res a efectes estadístics.

Distribució dels informants per grups d'edat i població d'enquesta:

	Menors de 15	Entre 15 i 30	Entre 30 i 45	Entre 45 i 65
Bakhtxisarai	26,0%	28,8%	35,6%	9,6%
Belogorsk	38,5%	26,9%	23,1%	11,5%
Màiskoie	26,3%	33,3%	12,3%	28,1%
Oktiàbrskoie	17,4%	45,7%	15,2%	21,7%
Simferópol	8,0%	75,2%	12,4%	4,4%
Sovetski	35,1%	33,8%	8,1%	23,0%
Stari Krim	36,4%	33,3%	15,2%	15,2%
Sudak	54,1%	24,3%	21,6%	-
Vílino	27,0%	35,1%	27,0%	10,8%
Zarétxnoie	26,5%	52,9%	11,8%	8,8%
Total	26,6%	42,4%	17,8%	13,1%

Font: dades pròpies

Distribució d'informants per grups d'edat

Font: dades pròpies

La distribució gràfica per grups d'edat i població de l'enquesta es pot consultar a l'annex (infra). Amb els grups d'edat hem construït una piràmide que es pot comparar amb les piràmides de la resta de nacionalitats (annex).

Per cursos, un 47 % dels escolars enquestats feien 10è, un 35 % cursaven 8è, un 13 % eren alumnes de 9è i un 5 % encara feien 6è.

6.1.1 Origen geogràfic dels informants i progenitors

El 57 % dels informants són nascuts a Crimea, el 40 % a l'Uzbekistan i altres països de l'Àsia Central i el 3 % restant a d'altres estats postsoviètics. El primer lloc de procedència dels progenitors és l'Uzbekistan, a molta distància de la resta de països.

Origen geogràfic dels informants		
	Freqüència	Percentatge
Crimea	319	56,86
Uzbekistan	205	36,54
Tadjikistan	10	1,78
Rússia	9	1,6
Ucraïna	7	1,25
Azerbaidjan	5	0,89
Kirguizistan	4	0,71
Kazakhstan	2	0,36
Total	561	100,00

Font: dades pròpies

Origen geogràfic de la mare			Origen geogràfic del pare		
	Freqüència	Percentatge		Freqüència	Percentatge
Uzbekistan	296	63,52	Uzbekistan	279	61,86
Crimea	113	24,25	Crimea	124	27,49
Rússia	18	3,86	Tadjikistan	11	2,44
Tadjikistan	13	2,79	Rússia	10	2,22
Ucraïna	9	1,93	Kazakhstan	9	2
Kazakhstan	6	1,29	Azerbaidjan	5	1,11
Kirguizistan	4	0,86	Kirguizistan	4	0,89
Azerbaidjan	2	0,43	Ucraïna	3	0,67
Udmúrtia	2	0,43	URSS	1	0,22
URSS	1	0,21	Bielorússia	1	0,22
Bielorússia	1	0,21	Geòrgia	1	0,22
Polònia	1	0,21	Àsia Central	1	0,22
Total	466	100,00	Udmúrtia	1	0,22
			Armènia	1	0,22
			Total	451	100,00

Font: dades pròpies

6.1.2 Distribució per població de referència

La distribució d'enquestats per població de referència, és a dir, la població on vam fer l'enquesta o des d'on vam distribuir-la, és la següent:

Població	Freqüència	Percentatge
Bakhtisarai	74	12,94
Belogorsk	52	9,09
Màiskoie	58	10,14
Oktiàbrskoie	52	9,09
Simferópol	113	19,76

Sovetski	76	13,29
Stari Krim	33	5,77
Sudak	37	6,47
Vilino	41	7,17
Zarétxnoie	36	6,29
Total	572	100,00

Font: dades pròpies

6.1.3 Nivell d'estudis dels progenitors

Segons les dades declarades pels informants, aproximadament la meitat dels progenitors tenen estudis de formació professional o de grau mitjà. Prop d'un terç de les mares tenen estudis superiors, i també són les mares les que presenten més freqüència d'estudis de tercer cicle. Segons el cens de 2014, un 24 % dels tàtars de Crimea tenen estudis obligatoris i un 21 % tenen estudis superiors.

Sembla que hi pot haver hagut certa confusió entre els estudis de grau mitjà o de formació professional i les especialitzacions i màsters dels estudis superiors. D'altra banda, segons el cens només un 0,82 % dels tàtars no té estudis de cap mena i un ínfim 0,38% són analfabets.

	Mare		Pare	
	Freqüència	Percentatge	Freqüència	Percentatge
Obligatoris	120	22,18	119	22,41
Grau mitjà / FP	255	47,13	282	53,11
Diplomatura/llicenciatura	153	28,28	125	23,54
Tercer cicle	13	2,4	5	0,94
Total	541	100	531	100

6.1.4 Ocupació dels progenitors

Pel que fa a l'ocupació dels pares dels informants, les dades declarades pels escolars són molt menys acurades que les declarades pels adults. Mentre que aquests darrers gairebé sempre explicitaven el tipus de feina assalariada, funcional o per compte propi després de respondre, els escolars es limitaven a marcar la que els semblava que es devia ajustar més a la realitat.

Els percentatges resultants són prou consistents, però segurament el percentatge de desocupats hauria de ser sensiblement més elevat, per tal com el percentatge d'atur a Crimea segons les dades del cens de 2014 era del 8,5 % (un 10 % entre els homes i un 7,2 % entre les dones). En el cas dels tàtars de Crimea, la taxa d'atur s'enfilava fins al 13 % (un 16 % entre els homes i un 10 % entre les dones). Aquestes dades específiques dels tàtars ens fan pensar que la majoria d'informants van amagar que tenien algun dels progenitors en situació d'atur.

	Mare		Pare	
	Freqüència	Percentatge	Freqüència	Percentatge
Jornaler	33	6,19	22	4,32
Agricultor	2	0,38	23	4,51
Assalariat	176	33,02	245	48,04
Funcionari	184	34,52	97	19,02
Compte propi	55	10,32	85	16,67

Sense feina	22	4,13	13	2,55
Mestressa de casa	29	5,44	2	0,39
Jubilat	32	6,01	23	4,33
Total	533	100	510	100

Font: dades pròpies

6.2 Llengua inicial

L'anàlisi de freqüències de la llengua inicial ens n'ha retornat la distribució següent:

Llengua inicial declarada		
	Freqüència	Percentatge
Només tàtar	277	51,10
Sobretot tàtar, de vegades rus	142	26,20
Igual tàtar que rus	59	10,90
Sobretot rus, de vegades tàtar	48	8,90
Només rus	8	1,50
Altres combinacions	8	1,50
Total	542	100,00

Font: dades pròpies

Hi veiem que el percentatge d'informants que declaren el tàtar de Crimea com a llengua inicial exclusiva és la meitat del total, mentre que l'altra meitat declaren o bé el tàtar en combinació amb el rus, o bé altres combinacions i llengües en un percentatge molt residual. Poc més de tres quartes parts dels informants declaren el tàtar com a llengua dominant. Gairebé un 11 % declaren el tàtar i el rus en peu d'igualtat i una mica més d'un 10 % declaren el rus com a llengua inicial dominant.

6.2.1 Llengua inicial i grup d'enquesta

Si tabulem la llengua inicial amb els grups d'enquesta (escolar i adult), hi trobem la distribució següent:

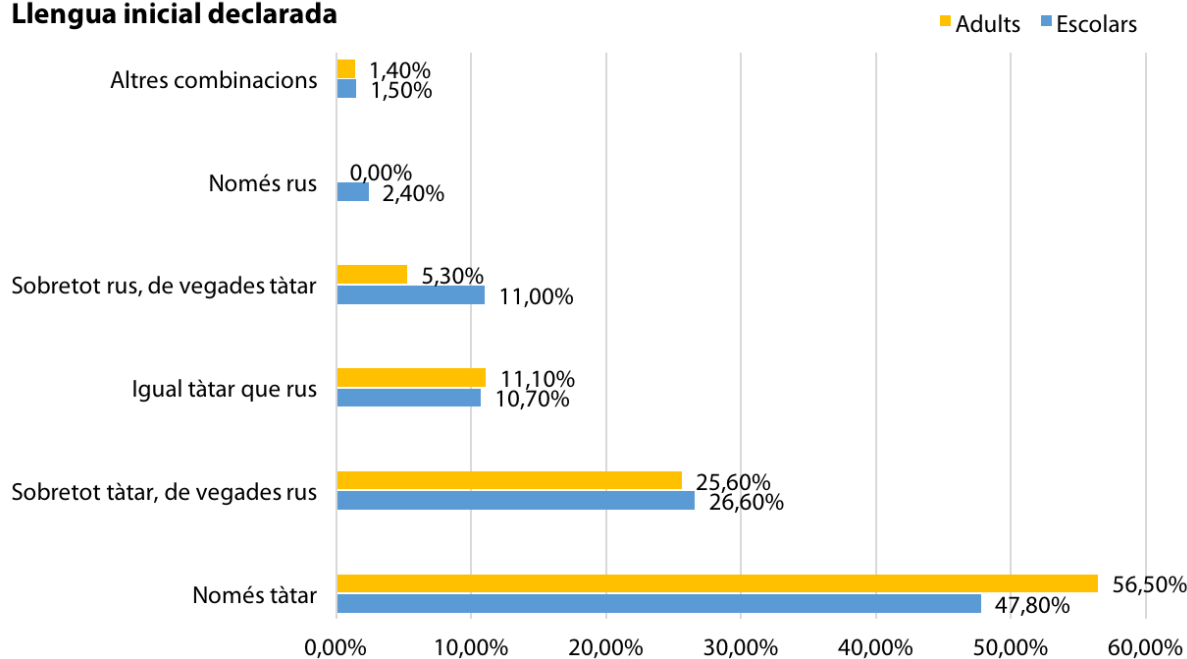
Llengua inicial declarada per grup d'enquesta				
		Escolars	Adults	Total
Només tàtar	n	160	117	277
		47,8%	56,5%	51,1%
Sobretot tàtar, de vegades rus	n	89	53	142
		26,6%	25,6%	26,2%
Igual tàtar que rus	n	36	23	59
		10,7%	11,1%	10,9%
Sobretot rus, de vegades tàtar	n	37	11	48
		11,0%	5,3%	8,9%
Només rus	n	8	0	8
		2,4%	0,0%	1,5%
Altres combinacions	n	5	3	8

		1,5%	1,4%	1,5%
Total	n	335	207	542
		100%	100%	100%

($\chi^2 = 11,672 / \text{sig. } 0,04$) Font: dades pròpies

El que destaca més d'aquesta tabulació és que el grup de L1 rus és absent entre els adults, mentre que el grup de rus dominant i tàtar és el doble entre els escolars que entre els adults.

Llengua inicial declarada

($\chi^2 = 11,672 / \text{sig. } 0,04$)

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

Veiem que els dos grans grups d'enquestats presenten diferències significatives en aquest indicador.

6.2.2 Llengua inicial i grup d'edat

Per aprofundir en l'anàlisi de la relació entre l'edat i la L1 declarada i veure com se n'articula la relació, hem fet una prova de mitjanes de l'índex de tàtar de Crimea com a L1 (veg. Supra) en relació amb els grups d'edat dels informants i hem vist que presenten una relació significativa. Les mitjanes de presència de tàtar de Crimea en la L1 declarada per grups d'edat es poden llegir a la taula titulada *informe*. Hi veiem que la diferència en l'índex de presència del tàtar com a L1 és gairebé 13 punts percentuals inferior entre el grup de 45 a 65 anys i el grup de menors de 15.

Informe

L1RecodPercent			
GrupEdat	Mitjana	N	Desviació estàndard
Menors de 15	73,78%	143	29,87%
Entre 15 i 30	77,13%	223	28,84%

Entre 30 i 45	80,34%	89	23,68%
Entre 45 i 65	86,27%	71	23,45%
Total	77,99%	526	27,85%

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	mitjana quadràtica	F	Sig.
L1RecodPercent *	Entre (combinat) grups	,806	3	,269	3,514	,015
GrupEdat	Dins dels grups	39,910	522	,076		
	Total	40,716	525			

Mesures d'associació

	Eta	Eta quadrada
L1RecodPercent *	,141	,020
GrupEdat		

Font: dades pròpies

6.2.3 Llengua inicial i població de referència

Hem repetit la prova en relació amb la població de referència i ens hi hem trobat diferències encara més significatives. Entre la població on l'índex de tàtar com a L1 és més elevat (Oktiàbrskoie, amb un 92,79 %) i la població on és més baix (Sudak, amb un 71,62 %) hi ha 21 punts percentuals de diferència. La prova de mitjanes de l'índex de tàtar de Crimea com a L1 en relació amb les poblacions de referència dels informants és la següent:

Informe

L1RecodPercent			
PoblacioReferencia	Mitjana	N	Desviació estàndard
Bakhtxisarai	71,64%	67	32,24%
Belogorsk	75,50%	50	29,23%
Màiskoie	77,27%	55	29,37%
Oktiàbrskoie	92,79%	52	11,44%
Simferópol	72,70%	98	26,40%
Sovetski	76,00%	75	30,05%
Stari Krim	90,15%	33	21,60%
Sudak	71,62%	37	26,46%
Vílino	91,03%	39	17,67%
Zarétxnoie	79,17%	36	30,76%
Total	78,41%	542	27,65%

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
L1RecodPercent *	Entre (combinat) grups	3,042	9	,338	4,692	,000
PoblacioReferencia	Dins de grups	38,326	532	,072		
	Total	41,369	541			

Mesures d'associació

	Eta	Eta cuadrada
L1RecodPercent *	,271	,074
PoblacioReferencia		

Font: dades pròpies

6.2.4 Síntesi de l'anàlisi de la llengua inicial

Hem vist que la llengua inicial dels informants és, pràcticament en la meitat de casos, una combinació de tàtar de Crimea i rus. La presència del tàtar en aquestes combinacions és el més difícil de determinar per als enquestats. Cada enquestat ha optat per un dels cinc graus de presència de la llengua russa que s'oferien a l'enquesta, però és obvi que a l'informant li resulta molt difícil (si no impossible) d'avaluar la presència d'una i altra llengua en el procés d'adquisició de la primera llengua quan era petit.

Com hem dit (supra), la llengua com a factor identitari té un pes notable i és un dels trets essencials d'identificació nacional i cultural, per la qual cosa ens inclinem a pensar que els informants poden haver esbiaixat les respostes en aquest sentit, és a dir, que poden haver declarat una presència de tàtar de Crimea com a L1 sensiblement superior a la que es va donar en la realitat. Aquest biaix és del tot incalculable, però hem de tenir present que és molt probable que existeixi.

Sigui com sigui, hi hagi un biaix més o menys marcat, hem vist i comprovat que la llengua inicial declarada és una variable molt relacionada amb d'altres i que presenta grans oscil·lacions en funció de l'edat de l'informant i de la població de referència.

6.3 Llengua nativa (*rodnoi iazik*)

Si en el cas de la llengua inicial hem pogut comprovar-ne la interrelació significativa amb altres variables, pel que fa a la llengua nativa els resultats són aclaparadorament diferents. En presentem els resultats en una taula de freqüències que s'explica tota sola:

Llengua nativa declarada		
	Freqüència	Percentatge
Tàtar de Crimea	529	97,60
Tàtar de Crimea i altres llengües	7	1,30
Rus	6	1,10
Total	542	100,00

Font: dades pròpies

Les combinacions de tàtar de Crimea i altres llengües inclouen rus (0,7 %), rus i ucraïnès (0,4 %) i rus i uzbek (0,2 %). Veiem, doncs, que la pràctica totalitat dels informants declaren el tàtar de Crimea com a llengua nativa.

Gairebé cap de les proves que hem dut a terme amb la variable de llengua nativa no ens han permès de relacionar-la amb cap altra variable, però ens sembla interessant de veure quina relació manté amb la variable de llengua inicial, que tot just hem descrit més amunt.

Llengua inicial per llengua nativa				
	Tàtar de Crimea	Tàtar de Crimea i altres llengües	Rus	Total
Només tàtar	98,90%	1,10%		100,00%
Sobretot tàtar, de vegades rus	98,60%		1,40%	100,00%
Igual tàtar que rus	94,90%	1,70%	3,40%	100,00%
Sobretot rus, de vegades tàtar	89,60%	6,30%	4,20%	100,00%
Només rus	100,00%			100,00%
Altres combinacions	100,00%			100,00%
Total	97,60%	1,30%	1,10%	100,00%

($\chi^2 = 21,975$ / sig. 0,015)

Font: dades pròpies

Llengua nativa per llengua inicial							
	Només tàtar	Sobretot tàtar, de vegades rus	Igual tàtar que rus	Sobretot rus, de vegades tàtar	Només rus	Altres combinacions	Total
Tàtar de Crimea	51,80%	26,50%	10,60%	8,10%	1,50%	1,50%	100,00%
Tàtar de Crimea i altres llengües	42,90%		14,30%	42,90%			100,00%
Rus		33,30%	33,30%	33,30%			100,00%
Total	51,10%	26,20%	10,90%	8,90%	1,50%	1,50%	100,00%

($\chi^2 = 21,975$ / sig. 0,015)

Font: dades pròpies

Hem ressaltat les caselles que ens sembla que indiquen fets que ajudaran a corroborar una de les hipòtesis del treball, en concret la primera, que suposa que el concepte de llengua nativa s'interpretava de maneres molt diferents, cosa que podia conduir a un fort biaix en el recompte de parlants.

Veiem a la taula de llengua inicial per llengua nativa que prop del 90 % dels qui declaren com a llengua inicial sobretot el rus i de vegades tàtar, és a dir, els qui presenten un índex de presència del tàtar en la L1 del 25 %, declaren el tàtar de Crimea com a llengua nativa. El 100 % dels qui només van aprendre rus com a L1 de petits i els hi van aprendre altres llengües també trien el tàtar de Crimea com a llengua nativa (*rodnoi iazik*).

Pel que fa als qui declaren el tàtar de Crimea com a llengua nativa, un 11 % el van aprendre en peu d'igualtat amb el rus quan eren petits, mentre que un 11 % van aprendre sobretot rus o només rus o bé altres llengües.

Sembla prou clar, doncs, que mentre que la pràctica totalitat (98,75 %) dels informants que declaren el tàtar de Crimea com a L1 dominant o exclusiva són coherents i també declaren aquesta llengua com a nativa, els que declaren el tàtar de Crimea i el rus com a L1 en proporció d'igualtat (94,90 %) i fins i tot els que declaren el rus com a L1 dominant o exclusiva (96,53 %) també trien el tàtar de Crimea com a llengua nativa.

Ni les tabulacions amb grups d'edat ni amb poblacions de referència no han donat diferències significatives.

6.4 Llengua amb la mare i amb el pare

L'anàlisi de freqüències de la llengua amb la mare i el pare ens n'ha retornat la distribució següent:

Llengua amb la mare		
	Freqüència	Percentatge
Només tàtar	234	43,70
Sobretot tàtar, de vegades rus	159	29,70
Igual tàtar que rus	67	12,50
Sobretot rus, de vegades tàtar	48	9,00
Només rus	25	4,70
Altres combinacions	2	0,40
Total	535	100,00

Font: dades pròpies

Llengua amb el pare		
	Freqüència	Percentatge
Només tàtar	236	45,00
Sobretot tàtar, de vegades rus	152	29,00
Igual tàtar que rus	65	12,40
Sobretot rus, de vegades tàtar	43	8,20
Només rus	26	5,00
Altres combinacions	2	0,40
Total	524	100,00

Font: dades pròpies

Veiem que totes dues variables presenten unes freqüències i uns percentatges pràcticament idèntics. Això ens permet pensar, doncs, que els usos amb mare i pare no difereixen gaire en cada informant.

Veiem que la presència del rus en els usos declarats amb la mare i el pare representen prop de cinc punts percentuals més que en L1.

Llengua amb la mare per grup d'edat					
	Menors de 15	Entre 15 i 30	Entre 30 i 45	Entre 45 i 65	Total
Només tàtar de Crimea	36,20%	29,50%	55,70%	78,60%	42,40%
Sobretot tàtar, de vegades rus	32,60%	36,80%	25,00%	12,90%	30,40%
Igual tàtar que rus	10,60%	16,40%	13,60%	5,70%	12,90%
Sobretot rus, de vegades tàtar	14,90%	10,00%	4,50%	1,40%	9,20%
Només rus	5,70%	6,80%	0,00%	1,40%	4,60%
Altres llengües	0,00%	0,50%	1,10%	0,00%	0,40%
Total	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

($\chi^2 = 73,795 / \text{sig. } 0,000$)

Font: dades pròpies

Llengua amb el pare per grup d'edat

	Menors de 15	Entre 15 i 30	Entre 30 i 45	Entre 45 i 65	Total
Només tàtar de Crimea	35,90%	33,20%	55,80%	76,80%	43,70%
Sobretot tàtar, de vegades rus	32,40%	36,00%	24,40%	11,60%	29,70%
Igual tàtar que rus	13,40%	14,20%	12,80%	7,20%	12,80%
Sobretot rus, de vegades tàtar	11,30%	10,00%	4,70%	2,90%	8,50%
Només rus	7,00%	6,60%	0,00%	1,40%	4,90%
Altres llengües	0,00%	0,00%	2,30%	0,00%	0,40%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

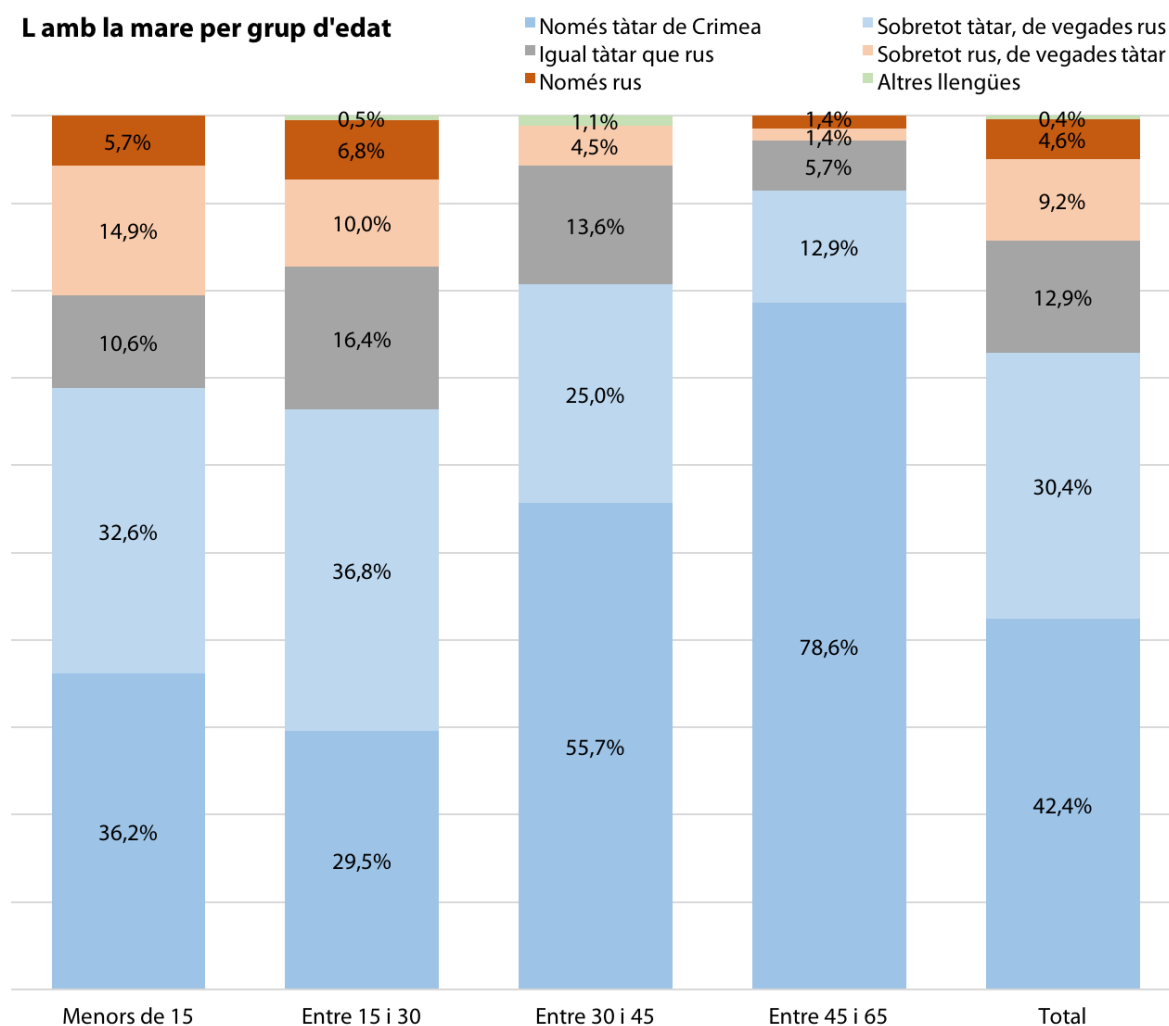
($\chi^2 = 65,313 / \text{sig. } 0,000$)

Font: dades pròpies

Els dos grups d'edat més joves presenten unes freqüències d'ús exclusiu del tàtar significativament més baixes.

També cal observar la freqüència d'usos dominants o exclusius de llengua russa amb tots dos progenitors en els dos grups més joves, significativament més elevada que en els grups de més edat. Tot això es veu clar en els dos gràfics següents:

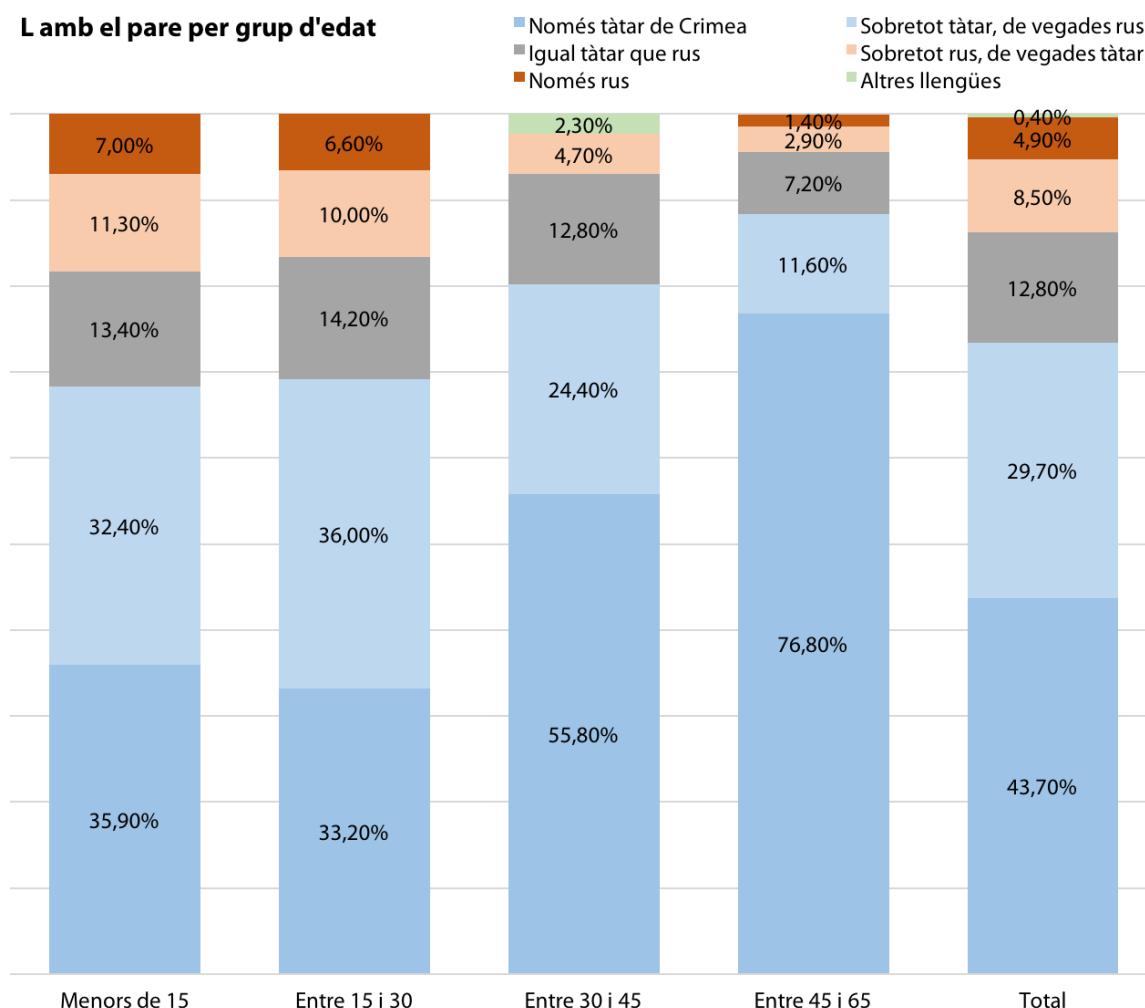
L amb la mare per grup d'edat

($\chi^2 = 65,313 / \text{sig. } 0,000$)

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

L amb el pare per grup d'edat

($\chi^2 = 65,313 / \text{sig. } 0,000$)

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

Pel que fa als usos amb mare i pare en relació amb la població de referència, també hi trobem que les poblacions més grans i més dinàmiques són les que mostren més varietat i alhora més presència de la llengua russa en la llengua amb pare i mare.

Llengua amb la mare per població de referència (transp.)

	Només tàtar de Crimea	Sobretot tàtar, de vegades rus	Igual tàtar que rus	Sobretot rus, de vegades tàtar	Només rus	Altres llengües	Total
Bakhtisarai	54,55%	16,67%	16,67%	12,12%	0,00%	0,00%	100,00%
Belogorsk	45,83%	33,33%	6,25%	4,17%	8,33%	2,08%	100,00%
Màiskoie	48,15%	29,63%	16,67%	1,85%	3,70%	0,00%	100,00%
Oktiàbrskoie	57,69%	34,62%	5,77%	1,92%	0,00%	0,00%	100,00%
Simferópol	18,37%	32,65%	18,37%	22,45%	7,14%	1,02%	100,00%
Sovetski	36,49%	33,78%	6,76%	12,16%	10,81%	0,00%	100,00%
Stari Krim	57,58%	18,18%	21,21%	3,03%	0,00%	0,00%	100,00%
Sudak	27,78%	36,11%	22,22%	11,11%	2,78%	0,00%	100,00%
Vílino	71,79%	23,08%	5,13%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Zarétxnoie	51,43%	37,14%	2,86%	0,00%	8,57%	0,00%	100,00%
Total	43,74%	29,72%	12,52%	8,97%	4,67%	0,37%	100,00%

($\chi^2 = 119,737 / \text{sig. } 0,000$)

Font: dades pròpies

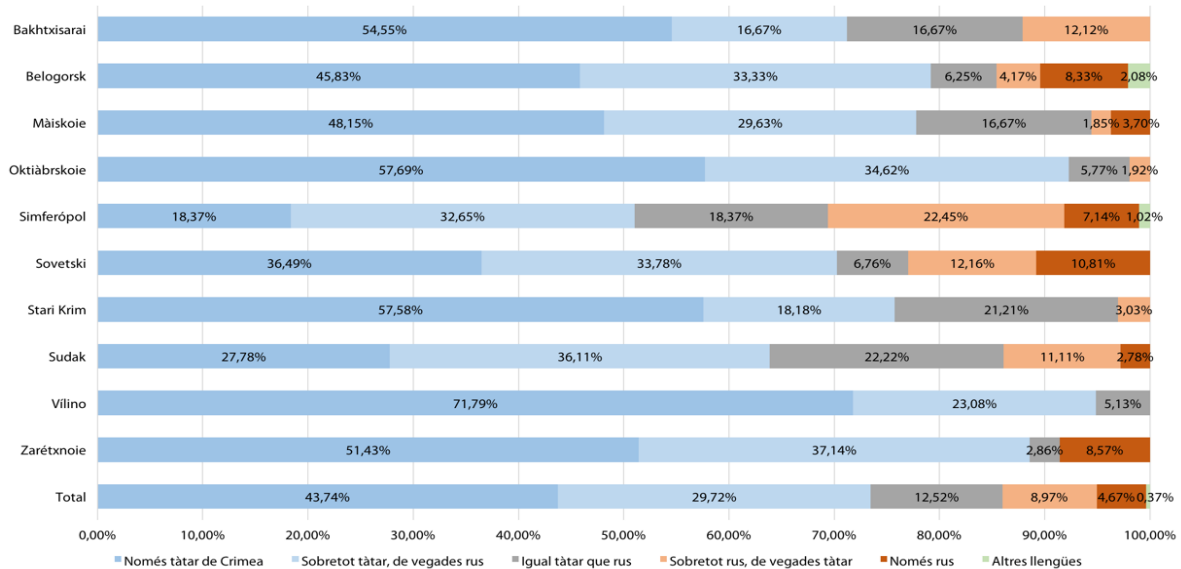
Llengua amb el pare per població de referència (transp.)

	Només tàtar de Crimea	Sobretot tàtar, de vegades rus	Igual tàtar que rus	Sobretot rus, de vegades tàtar	Només rus	Altres llengües	Total
Bakhtxisarai	50,77%	18,46%	18,46%	9,23%	1,54%	1,54%	100,00%
Belogorsk	40,82%	32,65%	6,12%	8,16%	10,20%	2,04%	100,00%
Màiskoie	47,17%	24,53%	16,98%	3,77%	7,55%	0,00%	100,00%
Oktiàbrskoie	64,71%	29,41%	3,92%	1,96%	0,00%	0,00%	100,00%
Simferópol	24,47%	29,79%	18,09%	20,21%	7,45%	0,00%	100,00%
Sovetski	33,80%	35,21%	9,86%	11,27%	9,86%	0,00%	100,00%
Stari Krim	59,38%	28,13%	9,38%	3,13%	0,00%	0,00%	100,00%
Sudak	26,47%	44,12%	26,47%	2,94%	0,00%	0,00%	100,00%
Vílino	69,23%	28,21%	2,56%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00%
Zarétxnoie	63,89%	22,22%	5,56%	2,78%	5,56%	0,00%	100,00%
Total	45,04%	29,01%	12,40%	8,21%	4,96%	0,38%	100,00%

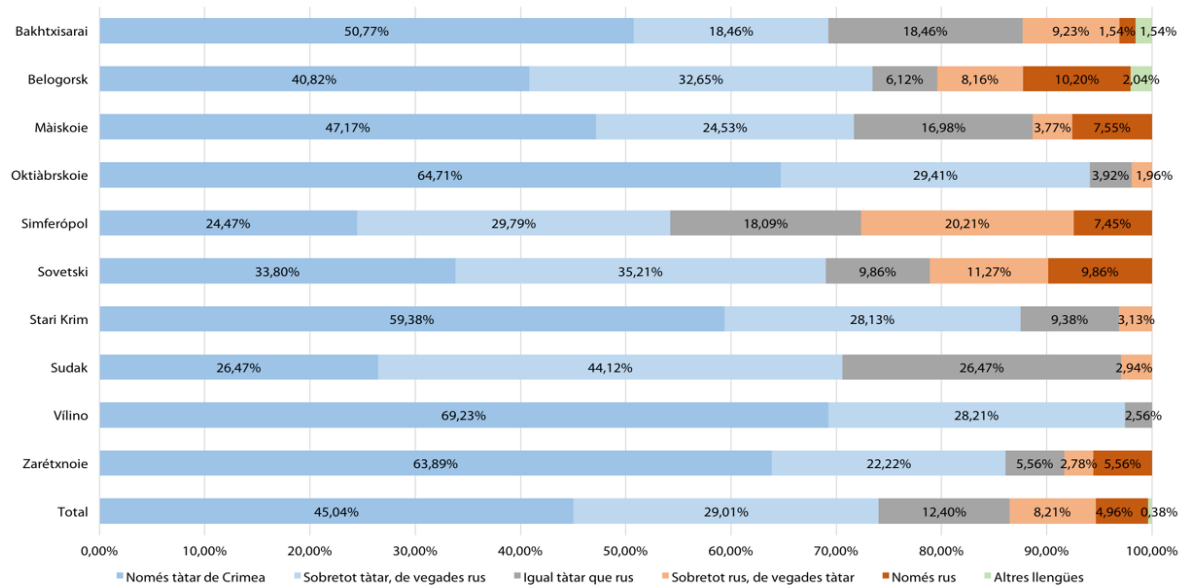
($\chi^2 = 107,881 / \text{sig. } 0,000$)

Font: dades pròpies

Llengua amb la mare per població de referència

Llengua amb el pare per població de referència

6.5 Llengua amb progenitors

L'índex de tàtar en la llengua amb els progenitors, que hem descrit més amunt, també presenta indicadors interessants si s'analitza en relació amb els grups d'edat i les poblacions de residència.

6.5.1 Índex de tàtar amb progenitors i grups d'edat

Quant als grups d'edat, hi ha 21 punts percentuals de diferència entre l'índex del grup de 45 a 65 anys i el de menors de 15 anys. Els resultats i la taula d'ANOVA són els següents:

Informe						
LProgenitors						
Grup d'edat	Mitjana	N	Desviació estàndard			
Menors de 15	69,41%	143	30,06%			
Entre 15 i 30	68,16%	223	28,96%			
Entre 30 i 45	81,96%	88	24,04%			
Entre 45 i 65	90,71%	70	19,58%			
Total	73,83%	524	28,57%			

Taula d'ANOVA						
			Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F Sig.
LProgenitors *	Entre	(combinat)	3,574	3	1,191	15,834 ,000
GrupEdat	grups					
	Dins de grups		39,120	520	,075	
	Total		42,694	523		

Mesures d'associació		
	Eta	Eta quadrada
LProgenitors *	,289	,084
GrupEdat		

6.5.2 Índex de tàtar amb progenitors i població de referència

Quant a l'índex de presència del tàtar en la llengua amb els progenitors en relació amb la població de referència, les mitjanes encara són més reveladores. Entre la població on es dona l'índex de tàtar més elevat en la llengua amb progenitors (Vílino, amb un 91,67 %) i la població on trobem l'índex més baix (Simferópol, amb un 58,80 %) hi ha gairebé 33 punts percentuals de diferència.

Informe			
PoblacioReferencia	Mitjana	N	Desviació estàndard
Bakhtxisarai	77,08%	66	26,46%
Belogorsk	71,00%	50	34,02%
Màiskoie	77,31%	54	26,61%
Oktiàbrskoie	87,74%	52	17,24%
Simferópol	58,80%	98	29,61%
Sovetski	67,33%	75	33,19%
Stari Krim	83,71%	33	20,37%

Sudak	71,96%	37	22,52%
Vílino	91,67%	39	13,55%
Zarétxnoie	82,64%	36	27,43%
Total	74,37%	540	28,63%

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
LProgenitors *	Entre (combinat)	5,551	9	,617	8,462	,000
PoblacioReferencia	Dins de grups	38,631	53	,073		
			0			
	Total	44,182	53			
			9			

Mesures d'associació

	Eta	Eta quadrada
LProgenitors *	,354	,126
PoblacioReferencia		

6.6 Llengua amb germans

Com ja hem explicat, la pregunta de la llengua amb els germans només presentava tres opcions de resposta. Per mitjà de la creació d'un grup de respostes múltiples, n'hem fet un recompte de freqüències:

Llengua amb els germans

	Freqüència	Percentatge
Només o sobretot tàtar	471	41,10
Igual tàtar que rus	189	16,50
Només o sobretot rus	487	42,50*
Total	1.147	100,00

* inclou els dos únics casos (que representen un 0,20 %) de «només o sobretot altres llengües»

Font: dades pròpies

És la primera taula en què veiem un ús del rus superior al del tàtar. De la mateixa manera que per a la llengua inicial i la llengua amb els progenitors, per a la llengua amb germans també hem creat un índex de presència de tàtar.

6.6.1 Llengua amb germans per població de referència

Per poblacions de referència, les oscil·lacions de les dades són significatives:

Llengua amb germans per població de referència

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
Bakhtxisarai	55,93%	8,47%	35,59%	100,00%
Belogorsk	32,99%	20,62%	46,39%	100,00%

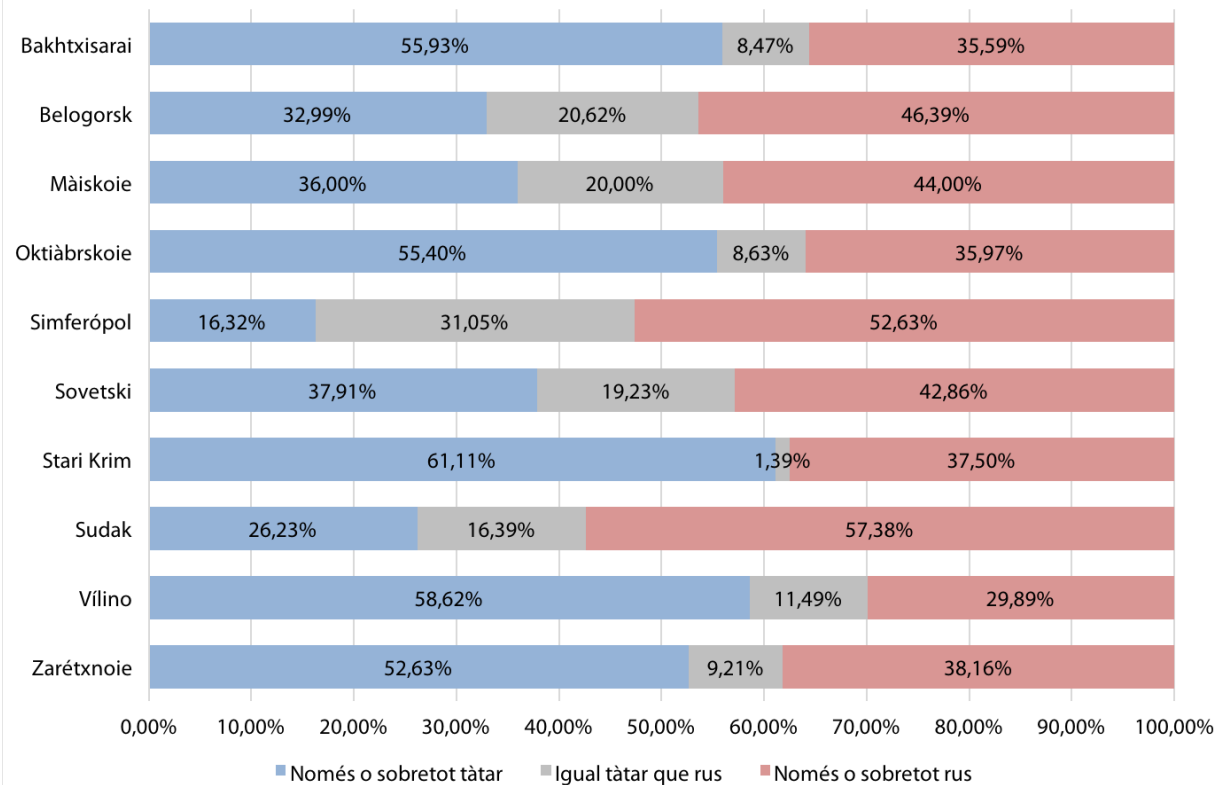

Màiskoie	36,00%	20,00%	44,00%	100,00%
Oktiàbrskoie	55,40%	8,63%	35,97%	100,00%
Simferópol	16,32%	31,05%	52,63%	100,00%
Sovetski	37,91%	19,23%	42,86%	100,00%
Stari Krim	61,11%	1,39%	37,50%	100,00%
Sudak	26,23%	16,39%	57,38%	100,00%
Vílino	58,62%	11,49%	29,89%	100,00%
Zarétxnoie	52,63%	9,21%	38,16%	100,00%

Font: dades pròpies

Gràficament, la presència del rus en les interaccions amb els germans és molt clara:

Llengua amb els germans per població de referència

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

6.6.2 Índex de tàtar amb germans i grups d'edat

La diferència entre el grup de més edat i el més jove és de 28 punts percentuals. En el grup més jove, la presència de tàtar es dona en molt poc més de la meitat de les interaccions dels informants amb els germans. El segon grup més jove també mostra una mitjana força baixa.

Informe			
GrupEdat	Mitjana	N	Desviació estàndard
Menors de 15	50,42%	129	0,35000
Entre 15 i 30	51,75%	207	0,34296
Entre 30 i 45	67,78%	82	0,30047
Entre 45 i 65	78,61%	67	0,27302

Total	57,82%	485	0,34414
-------	--------	-----	---------

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
MitjanaLGermaPercent *	Entre (combinat) grups	5,178	3	1,726	15,922	,000
GrupEdat	Dins de grups	52,142	481	,108		
	Total	57,320	484			

Mesures d'associació

		Eta	Eta quadrada
MitjanaLGermaPercent *	GrupEdat	,301	,090

6.6.3 Índex de tàtar amb germans i població de referència

En l'anàlisi de l'índex de presència del tàtar en les interaccions amb els germans dels informants en relació amb la població de referència, ens trobem que la població amb la mitjana més alta de l'índex (Stari Krim, gairebé amb un 80 %) té 42 punts percentuals més que la més baixa (Simferópol, amb només un 38 %).

Informe

PoblacioReferencia	Mitjana	N	Desviació estàndard
Bakhtxisarai	71,82%	59	,29598
Belogorsk	47,34%	47	,35445
Màiskoie	54,76%	49	,35722
Oktiàbrskoie	69,88%	48	,31863
Simferópol	38,04%	92	,31304
Sovetski	54,68%	73	,35184
Stari Krim	79,86%	30	,27160
Sudak	55,86%	32	,24885
Vílino	72,30%	37	,32753
Zarétxnoie	63,38%	33	,32472
Total	57,88%	500	,34478

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
MitjanaLGermaPercent *	Entre (combinat) grups	8,434	9	,937	9,024	,000
PoblacioReferencia	Dins de grups	50,882	490	,104		
	Total	59,316	499			

Mesures d'associació

		Eta	Eta quadrada
MitjanaLGermaPercent *	PoblacioReferencia	,377	,142

6.7 Llengua amb la xarxa social

Com en el cas de la llengua amb els germans, la pregunta de la llengua amb la xarxa social només ofería tres opcions de resposta. A partir d'un grup de respostes múltiples, també n'hem fet un recompte de freqüències:

Llengua amb la xarxa social		
	Freqüència	Percentatge
Només o sobretot tàtar	1.495	31,10
Igual tàtar que rus	1.961	40,70*
Només o sobretot rus	1.360	28,10**
Total	4.816	100,00

* inclou els 4 casos (un 0,08 %) de «igual tàtar que altres llengües»

** inclou els 8 casos (un 0,17 %) de «només o sobretot altres llengües»

Font: dades pròpies

Veiem que el percentatge de tàtar dominant és igual que en la llengua amb els germans, però que en l'àmbit de la xarxa social el grup més nombrós és el que es relaciona igual en tàtar que en rus.

6.7.1 Llengua amb xarxa social per població de referència

Per població de referència també hi veiem grans diferències, sobretot en els usos amb el tàtar com a llengua dominant. Als tres nuclis de naturalesa urbana, l'ús del tàtar és menor que als nuclis d'entorns rurals. Així, l'ús dominant del tàtar registra una freqüència de només un 9,55 % a Sudak, mentre que a Vílino mostra una ocurrència d'un 61,25 %. Igualment a la inversa, és a dir, mentre que el rus només és dominant en un 7,69 % de les interaccions diàries dels enquestats a Vílino, a Simferópol frega el 40 % d'usos lingüístics en les relacions quotidianes dels informants.

Llengua amb xarxa social per població de referència				
	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
Bakhtxisarai	44,05%	31,57%	24,39%	100,00%
Belogorsk	18,54%	43,48%	37,99%	100,00%
Màiskoie	33,48%	40,48%	26,04%	100,00%
Oktiàbrskoie	37,42%	39,67%	22,90%	100,00%
Simferópol	12,82%	47,29%	39,88%	100,00%
Sovetski	31,09%	35,67%	33,24%	100,00%
Stari Krim	45,19%	37,18%	17,63%	100,00%
Sudak	9,55%	56,42%	34,03%	100,00%
Vílino	61,25%	31,05%	7,69%	100,00%
Zarétxnoie	36,59%	44,69%	18,72%	100,00%

Font: dades pròpies

6.7.2 Llengua amb la xarxa social per grup d'edat

En relació amb els grups d'edat, els usos lingüístics amb la xarxa social també presenten variacions significatives. Veiem que només en el grup de més edat l'ús dominant del tàtar és el més freqüent (49,58 %); aquest grup també és el que presenta una taxa d'usos dominants de tàtar més baixa (5,36 %). Als grups d'edat més joves, els usos predominants són els que es fan només o sobretot en rus (en un 39,10 % de casos, en el grup de menors de 15 anys), mentre que els usos amb el tàtar com a llengua dominant hi representen una de cada quatre interaccions, aproximadament.

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
Menors de 15	24,20%	36,70%	39,10%	100,00%
Entre 15 i 30	24,89%	20,70%	33,70%	100,00%
Entre 30 i 45	41,55%	44,88%	13,58%	100,00%
Entre 45 i 65	49,58%	45,06%	5,36%	100,00%

Font: dades pròpies

Veiem, doncs, que els usos lingüístics amb el tàtar de Crimea com a llengua dominant són els menys freqüents en la xarxa social dels informants més joves, que tendeixen a relacionar-se majoritàriament només o sobretot en llengua russa.

6.7.3 Índex de tàtar amb la xarxa social per grups d'edat

Si interpretem la presència del tàtar de Crimea a les interaccions diàries a partir del mateix índex de tàtar que hem fet servir en la llengua amb els progenitors, per exemple, veiem que aquestes diferències que detectàvem a simple vista per mitjà de la comparació, són estadísticament significatives.

Entre la mitjana d'índex de tàtar dels menors de quinze anys (71 %) i la del grup de més edat (86 %) hi ha quinze punts percentuals de diferència. L'ANOVA d'aquesta mitjana i els grups d'edat, evidencia que la relació significativa s'estableix entre els grups d'edat més diferenciats, mentre que es redueix la significació entre els grups més propers.

	N	Mitjana	Desviació estàndard	Error estàndard	95% de l'interval de confiança per a la mitjana		Mínim	Màxim
					Límit inferior	Límit superior		
Menors de 15	128	71,1126	15,99690	1,41394	68,3146	73,9105	50,00	100,00
Entre 15 i 30	209	72,7898	15,15892	1,04856	70,7226	74,8569	50,00	100,00
Entre 30 i 45	74	81,6431	12,95536	1,50603	78,6416	84,6446	50,00	100,00
Entre 45 i 65	59	86,1441	10,32636	1,34438	83,4530	88,8351	65,00	100,00
Total	470	75,4033	15,46751	,71346	74,0013	76,8053	50,00	100,00

ANOVA

	Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Entre grups	13471,797	3	4490,599	21,195	,000
Dins de grups	98733,536	466	211,875		
Total	112205,333	469			

Proves post hoc

Comparacions múltiples

Variable dependent: LlenguaXarxaMitjanaPercent
Scheffé

(I) GrupEdat		Diferència de mitjanes (I-J)	Error estàndard	Sig.	95% de interval de confiança	
					Límit inferior	Límit superior
Menors de 15	Entre 15 i 30	-1,67718	1,63371	,788	-6,2609	2,9066
	Entre 30 i 45	-10,53053*	2,12566	,000	-16,4946	-4,5665
	Entre 45 i 65	-15,03149*	2,29049	,000	-21,4580	-8,6050
Entre 15 i 30	Menors de 15	1,67718	1,63371	,788	-2,9066	6,2609
	Entre 30 i 45	-8,85335*	1,96899	,000	-14,3778	-3,3289
	Entre 45 i 65	-13,35431*	2,14589	,000	-19,3751	-7,3335
Entre 30 i 45	Menors de 15	10,53053*	2,12566	,000	4,5665	16,4946
	Entre 15 i 30	8,85335*	1,96899	,000	3,3289	14,3778
	Entre 45 i 65	-4,50096	2,54052	,372	-11,6290	2,6271
Entre 45 i 65	Menors de 15	15,03149*	2,29049	,000	8,6050	21,4580
	Entre 15 i 30	13,35431*	2,14589	,000	7,3335	19,3751
	Entre 30 i 45	4,50096	2,54052	,372	-2,6271	11,6290

*. La diferència de mitjanes és significativa al nivell 0,05.

Subconjunts homogenis

LlenguaXarxaMitjanaPercent
Scheffé_{a,b}

GrupEdat	N	Subconjunt per a alfa = 0.05	
		1	2
Menors de 15	128	71,1126	
Entre 15 i 30	209	72,7898	
Entre 30 i 45	74		81,6431
Entre 45 i 65	59		86,1441
Sig.		,893	,219

Es visualitzen les mitjanes per a grups en els subconjunts homogenis.

a. Fa servir la mesura de la mostra de la mitjana harmònica = 92,894.

b. Les mides del grup no són iguals. Es fa servir la mitjana harmònica de les mides de grup. Els nivells d'error de tipus I no estan garantits.

6.7.4 Llengua amb la xarxa social: tipologia

La tipologia de la xarxa social és molt diversa. Hem provat d'agrupar-ne algunes categories amb freqüències baixes, però com que els usos lingüístics no eren semblants, ens ha semblat més pertinent mantenir-les totes, de manera que es pugui veure quins són els usos predominants en cada tipus de relació.

Hi ha relacions de tipus familiar directes i indirectes, però hi ha categories en què és impossible de dirimir-ho. Per exemple, sota l'epígraf *oncle/tieta*, s'hi inclouen tant els oncles i tietes carnals com els polítics. Hauríem pogut distingir els casos en què l'informant va fer servir la paraula tàtara que indica si es tracta d'un oncle o tieta carnal o polític, però hauríem hagut de crear un nou tipus de relació per a una desena justa de casos, cosa que no ens hauria aportat cap dada útil i que només hauria contribuït a fer créixer la ja voluminosa llista de tipus de relació.

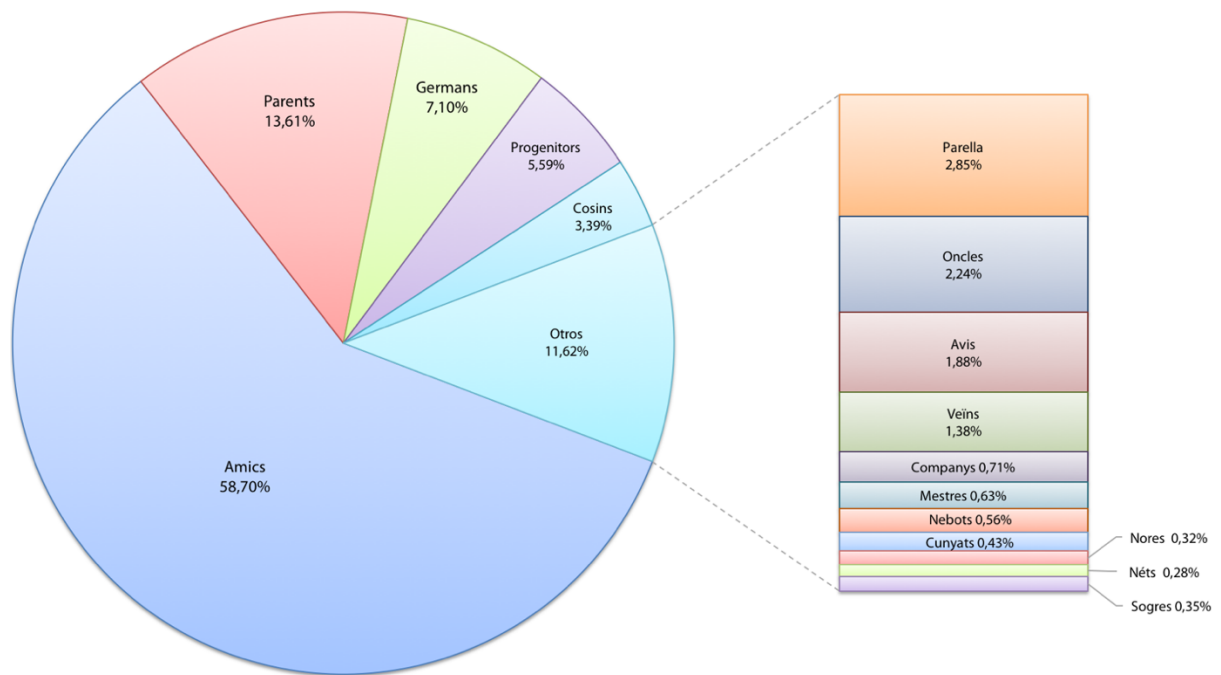
La categoria *parent* fa referència a tots aquells que s'han consignat així, sense cap altra indicació. Vam demanar explícitament que s'abstinguessin de registrar els progenitors i els germans a les caselles reservades a la xarxa social, però no ho vam aconseguir. Aquests dos grups ocupen els llocs quart i tercer de la taula de freqüències.

El grup més nombrós és el dels amics (58,70 %), amb un nombre de respostes gairebé 4,5 vegades més freqüent que el segon grup, el dels parents sense especificar (13,61 %). Això ens indica que sis de cada deu interaccions diàries es fan amb amics, per la qual cosa aquesta categoria de la xarxa és de llarg la més rellevant.

Freqüència xarxa social per tipologia

	Freqüència	Percentatge
Amics	2.722	58,70%
Parents	631	13,61%
Germans	329	7,10%
Progenitors	259	5,59%
Cosins	157	3,39%
Parella	132	2,85%
Oncles	104	2,24%
Avis	87	1,88%
Veïns	64	1,38%
Companyys	33	0,71%
Mestres	29	0,63%
Nebots	26	0,56%
Cunyats	20	0,43%
Nores	15	0,32%
Néts	13	0,28%
Sogres	16	0,35%
	4.637	100,00%

Font: dades pròpies

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

6.7.4.1 Llengua amb els amics

Ja hem vist que el contingent més important de la xarxa social són els amics. És necessari, doncs, que n'exposem particularment els resultats, sobretot pel que fa a les freqüències per grups d'edat.

Com en el cas de la llengua amb els germans i la llengua amb progenitors, veiem que el grup d'edat també és determinant en la tria lingüística amb els amics. Per als menors de quinze anys, el tàtar de Crimea només és llengua dominant en un 17 % de les relacions quotidianes. Per a aquest mateix grup d'edat, el més habitual és fer servir el rus com a llengua dominant per relacionar-se (43 %).

El grup de 15 a 30 anys tendeix a fer servir equilibradament el rus i el tàtar (42 %), però en un 35 % de les relacions quotidianes el rus hi té un paper dominant.

Pel que fa als informants dels grups de més edat, els més grans majoritàriament empenen el rus com a llengua dominant (47 %), mentre que el grup de trenta a quaranta-cinc anys fa servir el tàtar i el rus amb els amics generalment de manera equilibrada (45 %).

Llengua amb els amics per grup d'edat

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
Menors de 15	17,21%	39,52%	43,28%	100,00%
Entre 15 i 30	22,70%	42,10%	35,20%	100,00%
Entre 30 i 45	36,63%	44,99%	18,38%	100,00%
Entre 45 i 65	47,15%	43,86%	8,99%	100,00%

Font: dades pròpies

Pel que fa a la llengua amb els amics per població de referència, s'accentua la tendència que hem vist més amunt en el quadre general de freqüències de la llengua amb la xarxa social per població. És a dir, l'ús dominant del tàtar en les relacions amb els amics és molt poc freqüent a les poblacions urbanes (Belogorsk, Simferópol i, sobretot, Sudak). Però cal destacar que en un entorn rural com el de Sovetski, per exemple, el més habitual també és interactuar amb els amics en rus.

Llengua amb xarxa social per població de referència

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
Bakhtxisarai	32,64%	30,28%	37,08%	100,00%
Belogorsk	10,03%	41,91%	48,06%	100,00%
Màiskoie	25,64%	41,45%	32,91%	100,00%
Oktiàbrskoie	34,93%	40,12%	24,95%	100,00%
Simferópol	9,14%	43,94%	46,92%	100,00%
Sovetski	20,74%	33,55%	45,71%	100,00%
Stari Krim	32,60%	46,79%	20,61%	100,00%
Sudak	5,18%	56,74%	38,08%	100,00%
Vílino	66,12%	24,43%	9,45%	100,00%
Zarétxnoie	29,67%	48,81%	21,52%	100,00%

Font: dades pròpies

6.7.4.2 Llengua amb la resta de la xarxa social

La distribució d'usos lingüístics en les interaccions quotidianes per tipologia de relació és molt gràfica i ens presenta un problema greu d'ordre metodològic.

Hi veiem que el tàtar només és llengua dominant en les interaccions amb la família política amb qui l'informant guarda una posició privilegiada, sigui per edat o per tradició, és a dir, les joves i els gendres. En la resta de casos, la majoria d'interaccions es fan bé en tàtar i rus de manera equilibrada, bé en rus com a llengua dominant. És molt destacable el cas de les interaccions amb els fills, on veiem que fins a un 7 % es fan només o sobretot en rus i un 47 % en tàtar i rus.

Llengua amb xarxa social per relació

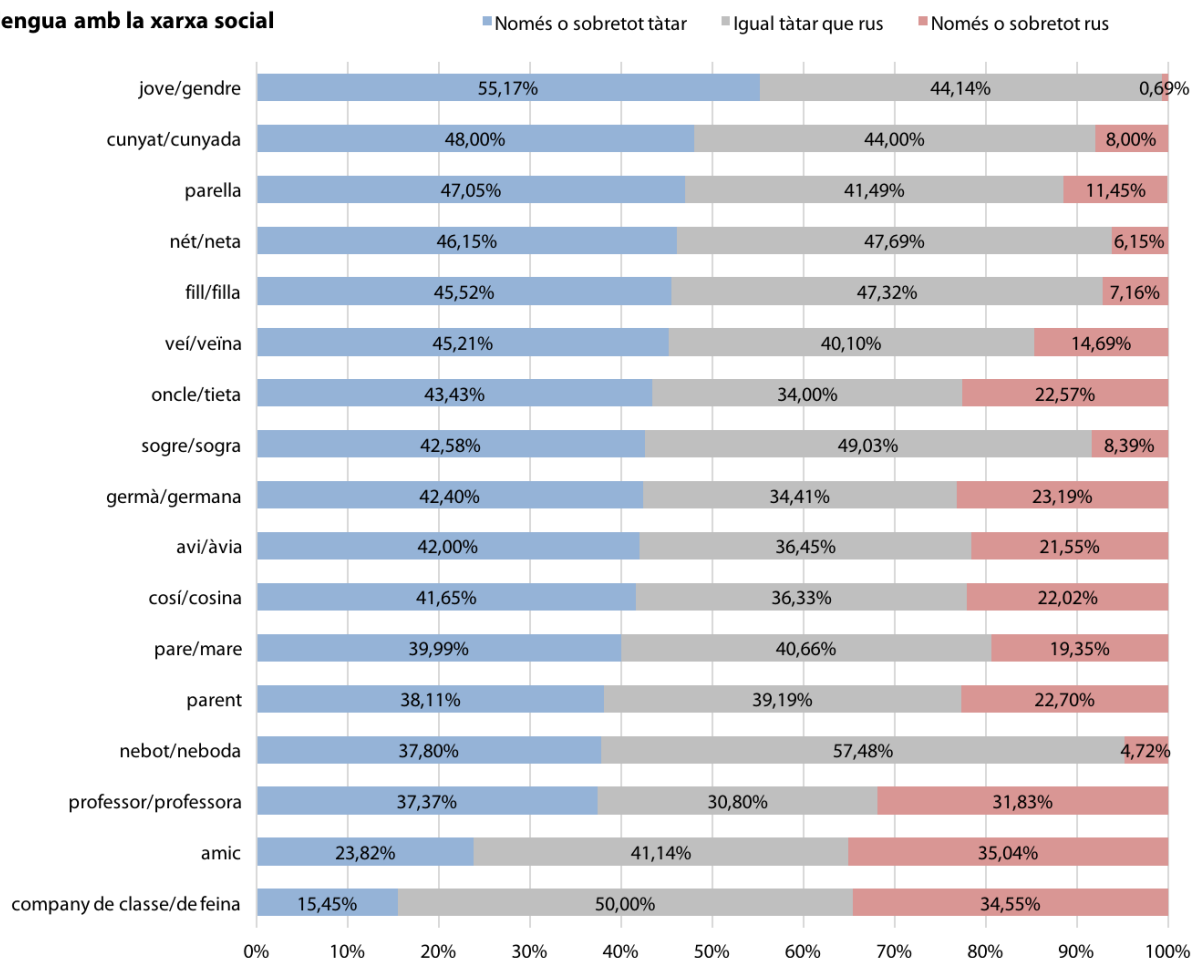
	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus	Total
jove/gendre	55,17%	44,14%	0,69%	100,00%
cunyat/cunyada	48,00%	44,00%	8,00%	100,00%
parella	47,05%	41,49%	11,45%	100,00%
nét/neta	46,15%	47,69%	6,15%	100,00%
fill/filla	45,52%	47,32%	7,16%	100,00%
veí/veïna	45,21%	40,10%	14,69%	100,00%
oncle/tieta	43,43%	34,00%	22,57%	100,00%

sogre/sogra	42,58%	49,03%	8,39%	100,00%
germà/germana	42,40%	34,41%	23,19%	100,00%
avi/àvia	42,00%	36,45%	21,55%	100,00%
cosí/cosina	41,65%	36,33%	22,02%	100,00%
pare/mare	39,99%	40,66%	19,35%	100,00%
parent	38,11%	39,19%	22,70%	100,00%
nebot/neboda	37,80%	57,48%	4,72%	100,00%
professor/professora	37,37%	30,80%	31,83%	100,00%
amic	23,82%	41,14%	35,04%	100,00%
company classe/feina	15,45%	50,00%	34,55%	

Font: dades pròpies

Llengua amb la xarxa social

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

El problema el plantegen les respostes recollides en aquesta pregunta sobre la llengua amb els progenitors i la llengua amb els germans. Les freqüències obtingudes en les respostes en relació amb les llengües amb progenitors i germans a la pregunta de la xarxa social i les obtingudes a les preguntes específiques sobre llengües amb pare i mare i llengua amb germans presenten diferències molt notables. Presentem a continuació una taula comparativa d'aquesta diferència:

Diferències entre les preguntes específiques i la de xarxa

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus
Llengua amb els progenitors			
pregunta específica	73,70%	12,45%	13,85%
pregunta xarxa social	39,99%	40,66%	13,95%
dif.	-33,71%	28,21%	0,10%
Llengua amb els germans			
pregunta específica	41,10%	16,50%	42,50%
pregunta xarxa social	42,40%	34,41%	23,19%
dif.	1,30%	17,91%	-19,31%

Font: dades pròpies

El primer que cal destacar d'aquestes diferències és que tenen conseqüències totalment oposades. És a dir, si a la llengua amb els germans les diferències equilibren a favor del tàtar, per dir-ho d'alguna manera, a la comparativa de llengua amb pare i mare les diferències equilibren clarament a favor del rus. Per tant, no podem suposar que hi hagi un patró d'afavoriment, sinó que hem de buscar altres explicacions a aquest biaix.

En primer lloc, podem suposar que a la pregunta sobre xarxes socials no s'hi han inclòs tots els progenitors ni tots els germans i que això n'ha esbiaixat els resultats. No és així: tots els informants que han referit un progenitor a la pregunta de xarxes, també hi ha consignat l'altre. I el mateix passa amb els germans. Si n'hi apareix un, hi apareixen tots. De manera que el biaix ha de tenir a veure més aviat amb altres factors.

Com que en tots dos casos el que creix més és el contingent *igual tàtar que rus*, pensem que el fet pot explicar-se de la manera següent: a l'hora de respondre de manera concreta sobre la llengua que es fa servir amb el pare o la mare, els informants fan un esforç d'abstracció però acaben donant una resposta que, a banda de recollir els usos reals de les interaccions, també conté una part de les preguntes que circumden la pregunta central, és a dir, la llengua apresada de petit i la llengua que els pares parlaven entre ells quan l'informant era petit. Això podria haver fet augmentar el contingent de *només o sobretot tàtar*, en detriment del grup *igual tàtar que rus*, que probablement s'hauria ajustat més a la realitat.

Pel que fa al biaix en la llengua amb els germans, l'explicació pot anar una mica en sentit contrari. Si a les respostes concretes es dóna una informació més polaritzada, a la pregunta sobre la xarxa les respostes són més neutres, per acomodació amb la llengua amb els progenitors, per exemple. En el cas dels menors de quinze anys, el biaix no és tan marcat, per la qual cosa podem sospitar que les variacions sí que es fan de manera més o menys conscient i que com més va l'experiència vital de l'informant, més esbiaixada és la informació que transmet en aquest sentit.

Pel que fa a les interaccions de base relacional diària de la gran majoria de menors de quinze anys fora de casa (amics i mestres), veiem que es desenvolupa eminentment en rus. És molt marcada la dominància del rus a l'entorn escolar. Cal tenir en compte que ens belluguem en un entorn escolar que teòricament funciona en tàtar de Crimea, és a dir, les escoles nacionals tàtares haurien de garantir un entorn tataròfon, però veiem que no és així de manera generalitzada. Un 47 % de les interaccions amb mestres es fan només o sobretot en rus.

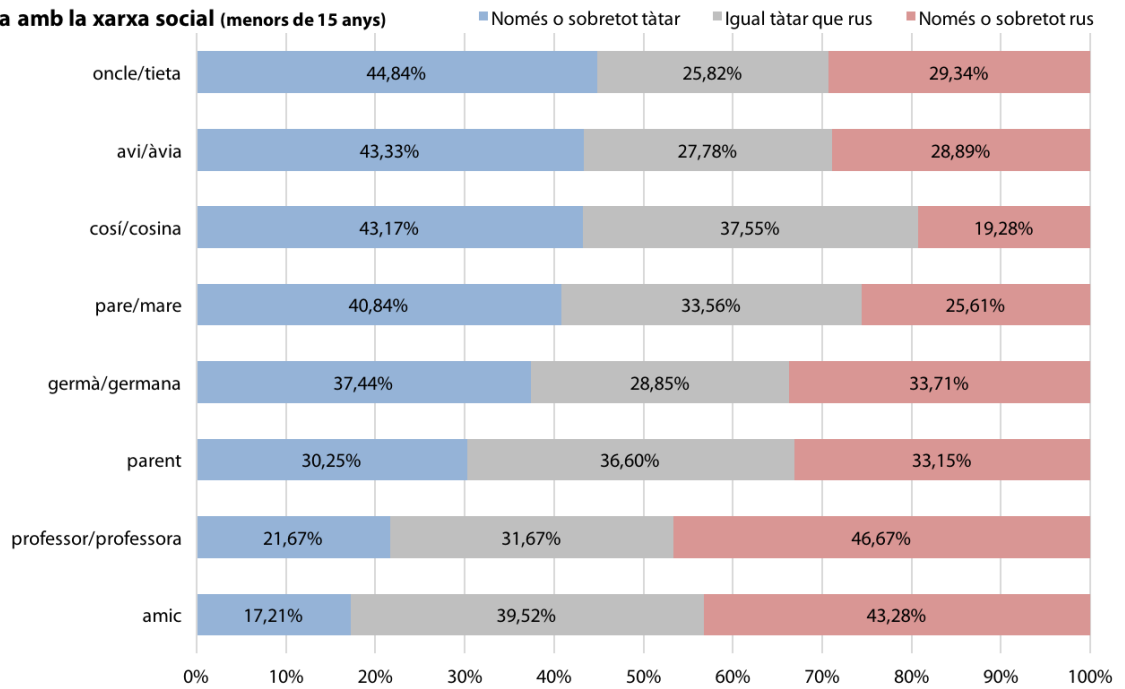
En canvi, amb oncles/tietes i avis/àvies les tornes s'inverteixen i més d'un 40 % de les interaccions es fan només o sobretot en tàtar.

Llengua amb xarxa social menors de 15 anys per relació

	Només o sobretot tàtar	Igual tàtar que rus	Només o sobretot rus
oncle/tieta	44,84%	25,82%	29,34%
avi/àvia	43,33%	27,78%	28,89%
cosí/cosina	43,17%	37,55%	19,28%
pare/mare	40,84%	33,56%	25,61%
germà/germana	37,44%	28,85%	33,71%
parent	30,25%	36,60%	33,15%
professor/professora	21,67%	31,67%	46,67%
amic	17,21%	39,52%	43,28%

Font: dades pròpies

Llengua amb la xarxa social (menors de 15 anys)

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

6.8 Llengua a la llar

Com ja hem indicat a la conceptualització, aquest índex s'ha creat a partir de la mitjana dels índexs de tàtar amb progenitors i germans. Com en pràcticament tots els conceptes analitzats, la llengua a la llar també mostra variacions significatives en funció dels grups d'edat i de la població de referència.

En el cas dels grups d'edat, la prova de mitjanes ens indica que el grup de més edat té 22 punts percentuals més en aquest índex que el grup de menors de quinze anys (86,87 % contra 64,29 %).

Informe

LFamiliar			
GrupEdat	Mitjana	N	Desviació estàndard
Menors de 15	64,28710	143	28,90214
Entre 15 i 30	62,68685	223	27,92472
Entre 30 i 45	77,39899	88	23,35260
Entre 45 i 65	86,86508	70	19,14551
Total	68,82422	524	27,82988

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
LFamiliar *	Entre grups (combinat)	40596,969	3	13532,323	19,307	,000
GrupEdat	Dins de grups	364467,660	520	700,899		
	Total	405064,629	523			

Mesures d'associació

		Eta	Eta quadrada
LFamiliar *	Eta	,317	,100
GrupEdat			

Pel que fa a la població, la capital és la que presenta un índex més baix de tàtar a la llar (51,70 %), fins a 34 punts percentuals més baix que Vílino, que té la mitjana més elevada (85,47 %).

Informe

LFamiliar			
PoblacioReferencia	Mitjana	N	Desviació estàndard
Bakhtxisarai	75,8207	66	24,64730
Belogorsk	63,5833	50	31,12145
Màiskoie	70,8848	54	27,00573
Oktiàbrskoie	82,3985	52	17,64709
Simferópol	51,7007	98	26,77420
Sovetski	62,5185	75	31,68182
Stari Krim	81,7761	33	21,40916
Sudak	68,0180	37	21,00619
Vílino	85,4701	39	16,20287
Zarétxnoie	77,0062	36	27,30237
Total	69,2078	540	27,80600

Taula d'ANOVA

		Suma de	gl	Mitjana	F	Sig.
		quadrats		quadràtica		
LFamiliar *	Entre grups (combinat)	64828,908	9	7203,212	10,848	,000
PoblacioReferencia	Dins de grups	351911,690	530	663,984		
	Total	416740,598	539			

Mesures d'associació

	Eta	Eta quadrada
LFamiliar *	,394	,156
PoblacioReferencia		

Així, doncs, tenim una altra variable que ens indica que la presència i l'ús del tàtar estan estretament lligats a l'àmbit territorial i a l'edat dels informants.

6.9 La competència declarada

Les mitjanes de competència en les tres llengües són elevades. Amb els resultats traslladats a una escala de 0 a 10, les mitjanes registrades són:

Mitjanes de competència

	Tàtar	Rus	Ucraïnès
Mitjana	8,66	9,47	7,74

Font: dades pròpies

Veiem que la competència més elevada es declara en rus, i la més baixa en ucraïnès, per bé que fins i tot aquesta registra un valor força alt. L'anàlisi de les mitjanes per sexes no mostra diferències significatives. Pel que fa als grups d'edat, les diferències són mínimes en el cas de la competència en tàtar i rus, però en el cas de l'ucraïnès presenten una variació estadísticament significativa entre els dos grups més joves i els dos de més edat.

Descriptius

		N	Mitjana	Desviació estàndard	Error estàndard	95 % de l'interval de confiança		Mínim	Màxim
						Límit inferior	Límit superior		
Mitjana competència tàtar	Menors de 15	140	8,5655	1,46607	,12391	8,3205	8,8105	4,50	10,00
	Entre 15 i 30	221	8,5875	1,55396	,10453	8,3815	8,7935	2,00	10,00
	Entre 30 i 45	83	8,7410	1,55266	,17043	8,4019	9,0800	2,00	10,00
	Entre 45 i 65	69	8,8623	1,59476	,19199	8,4792	9,2454	2,00	10,00
	Total	513	8,6433	1,53493	,06777	8,5101	8,7764	2,00	10,00
Mitjana competència rus	Menors de 15	140	9,3929	,82625	,06983	9,2548	9,5309	6,00	10,00
	Entre 15 i 30	221	9,4525	,90265	,06072	9,3328	9,5722	5,00	10,00
	Entre 30 i 45	82	9,7581	,46122	,05093	9,6568	9,8595	8,00	10,00
	Entre 45 i 65	66	9,4924	1,12828	,13888	9,2151	9,7698	4,00	10,00
	Total	509	9,4905	,86676	,03842	9,4150	9,5660	4,00	10,00
Mitjana competència ucraïnès	Menors de 15	139	8,6823	1,51560	,12855	8,4281	8,9364	2,00	10,00
	Entre 15 i 30	221	8,6667	1,45392	,09780	8,4739	8,8594	2,00	10,00
	Entre 30 i 45	82	5,7622	2,47983	,27385	5,2173	6,3071	2,00	10,00
	Entre 45 i 65	67	5,4453	2,26383	,27657	4,8931	5,9975	2,00	10,00
	Total	509	8,6433	1,53493	,06777	8,5101	8,7764	2,00	10,00

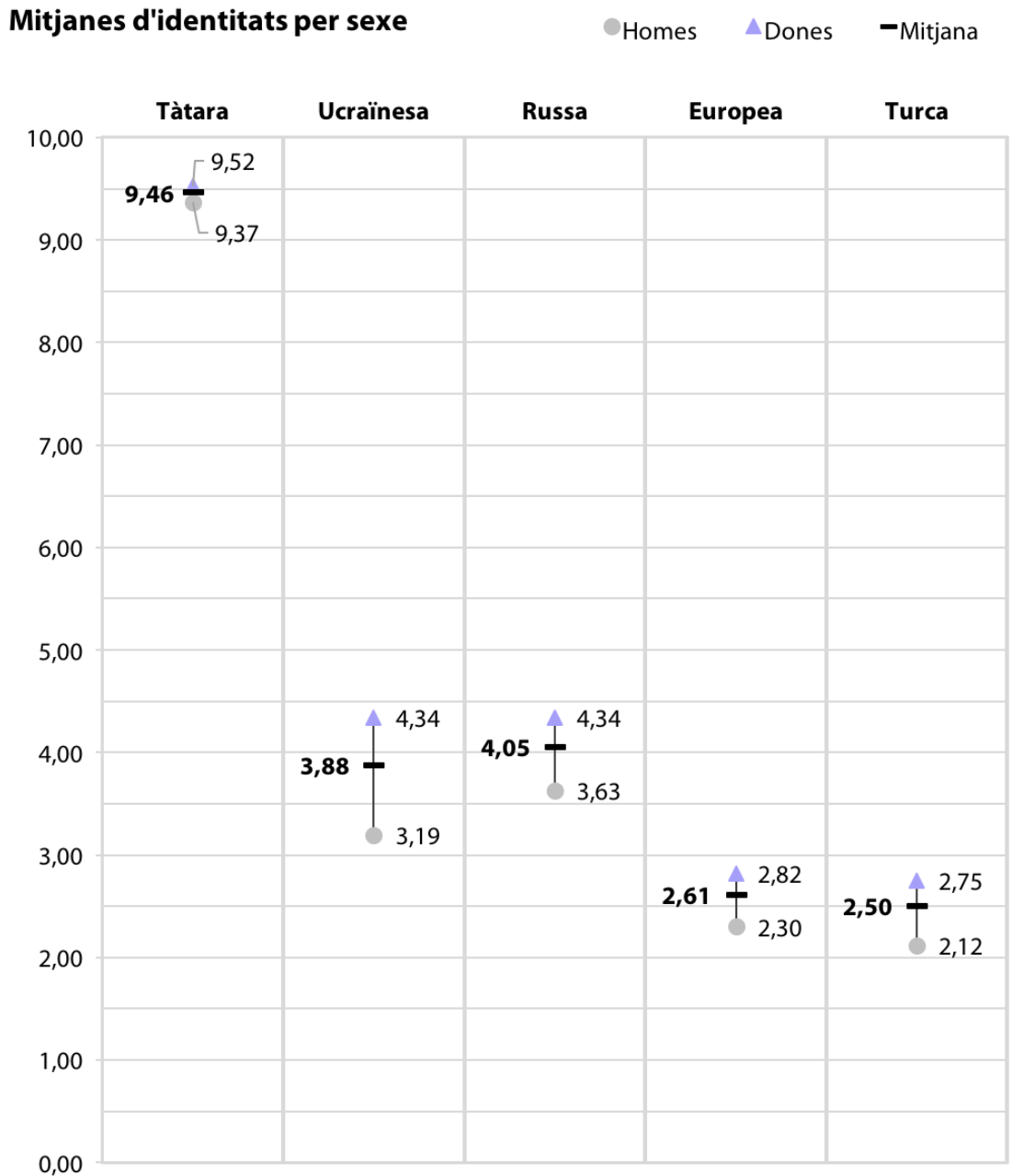
Total 509 7,7790 2,26423 ,10036 7,5818 7,9762 2,00 10,00

ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Mitjana competència tàtar	Entre grups	5,638	3	1,879	,797	,496
	Dins de grups	1200,637	509	2,359		
	Total	1206,275	512			
Mitjana competència rus	Entre grups	7,528	3	2,509	3,387	,018
	Dins de grups	374,121	505	,741		
	Total	381,649	508			
Mitjana competència ucraïnès	Entre grups	985,979	3	328,660	102,553	,000
	Dins de grups	1618,406	505	3,205		
	Total	2604,385	508			

6.10 Identitats

La identitat tàtara presenta unes mitjanes molt altes (en cap cas no baixen de 9 punts en una escala de 0 a 10). La resta de mitjanes identitàries presenten lleus oscil·lacions si les separem per sexe, mentre que si les separem per grups d'edat mostren diferències que arriben a ser estadísticament significatives.

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

Comprovem a les taules que les úniques diferències que presenten significació estadística en la distribució per sexes són les que es donen a la mitjana de la identitat ucraïnesa.

Descriptius

		N	Mitjana	Desviació estàndard	Error estàndard	95% de l'interval de confiança per a la mesura		Mínim	Màxim
						Límit inferior	Límit superior		
Identitat tàtara	Home	209	9,37	1,335	,092	9,19	9,55	4	10
	Dona	311	9,52	1,228	,070	9,39	9,66	4	10
	Total	520	9,46	1,273	,056	9,35	9,57	4	10
Identitat ucraïnesa	Home	180	3,19	3,173	,237	2,73	3,66	0	10
	Dona	267	4,34	3,382	,207	3,93	4,75	0	10
	Total	447	3,88	3,343	,158	3,57	4,19	0	10
Identitat russa	Home	179	3,63	3,655	,273	3,09	4,17	0	10
	Dona	265	4,34	3,764	,231	3,88	4,79	0	10
	Total	444	4,05	3,732	,177	3,71	4,40	0	10
Identitat europea	Home	168	2,30	3,012	,232	1,84	2,76	0	10
	Dona	252	2,82	3,040	,191	2,44	3,20	0	10
	Total	420	2,61	3,036	,148	2,32	2,91	0	10
Identitat turca	Home	159	2,12	3,063	,243	1,64	2,60	0	10
	Dona	248	2,75	3,253	,207	2,34	3,16	0	10
	Total	407	2,50	3,192	,158	2,19	2,81	0	10

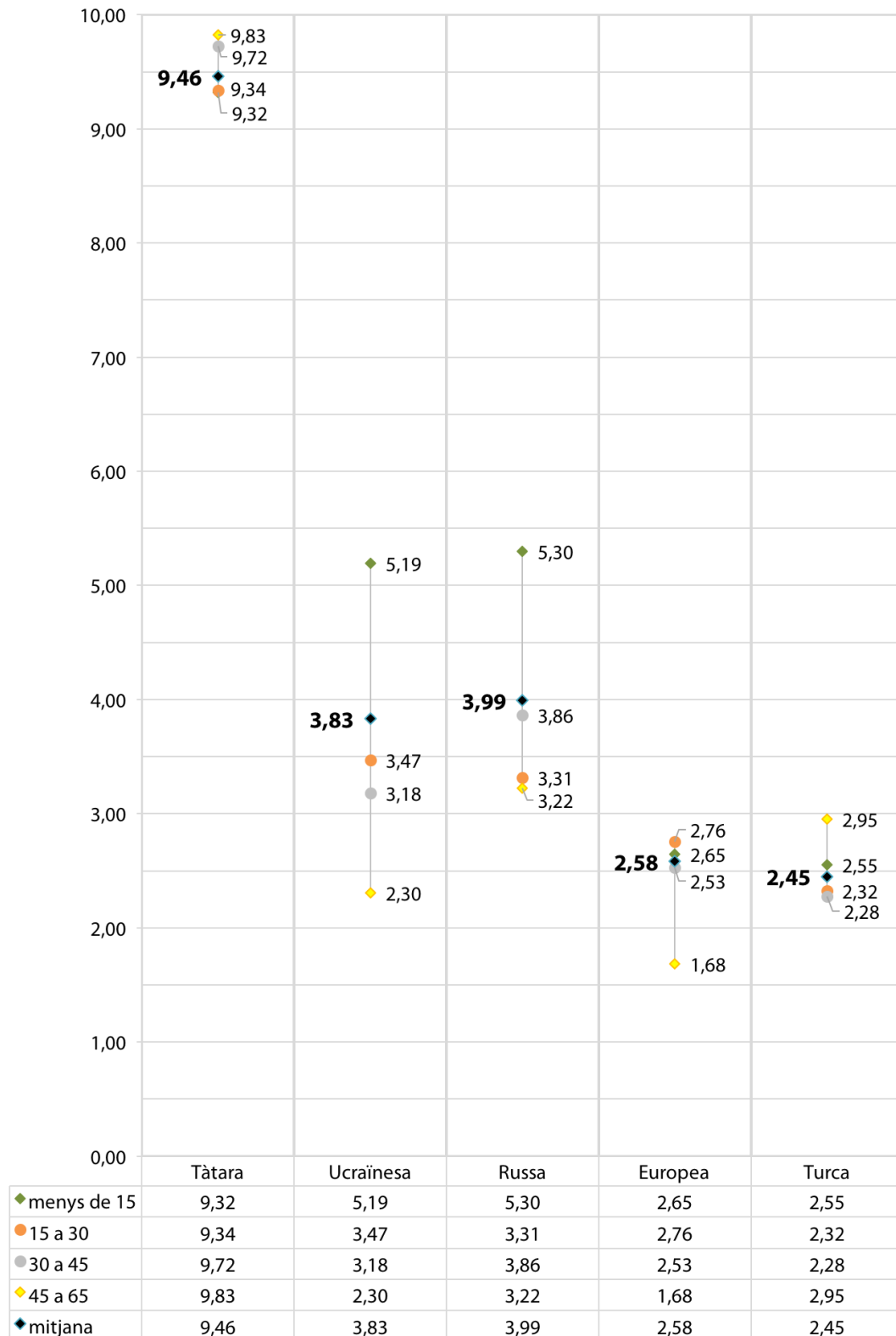
ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Identitat tàtara	Entre grups	3,030	1	3,030	1,873	,172
	Dins de grups	838,201	518	1,618		
	Total	841,231	519			
Identitat ucraïnesa	Entre grups	141,297	1	141,297	12,980	,000
	Dins de grups	4844,179	445	10,886		
	Total	4985,477	446			
Identitat russa	Entre grups	53,604	1	53,604	3,873	,050
	Dins de grups	6117,099	442	13,840		
	Total	6170,703	443			
Identitat europea	Entre grups	27,032	1	27,032	2,947	,087
	Dins de grups	3834,482	418	9,173		
	Total	3861,514	419			
Identitat turca	Entre grups	38,515	1	38,515	3,807	,052
	Dins de grups	4097,230	405	10,117		
	Total	4135,744	406			

D'altra banda, els grups d'edat sí que presenten diferències estadísticament significatives tant per a les mitjanes de la identitat tàtara com per a les identitats ucraïnesa i russa.

Mitjanes d'identitas per grup d'edat

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

Descriptius

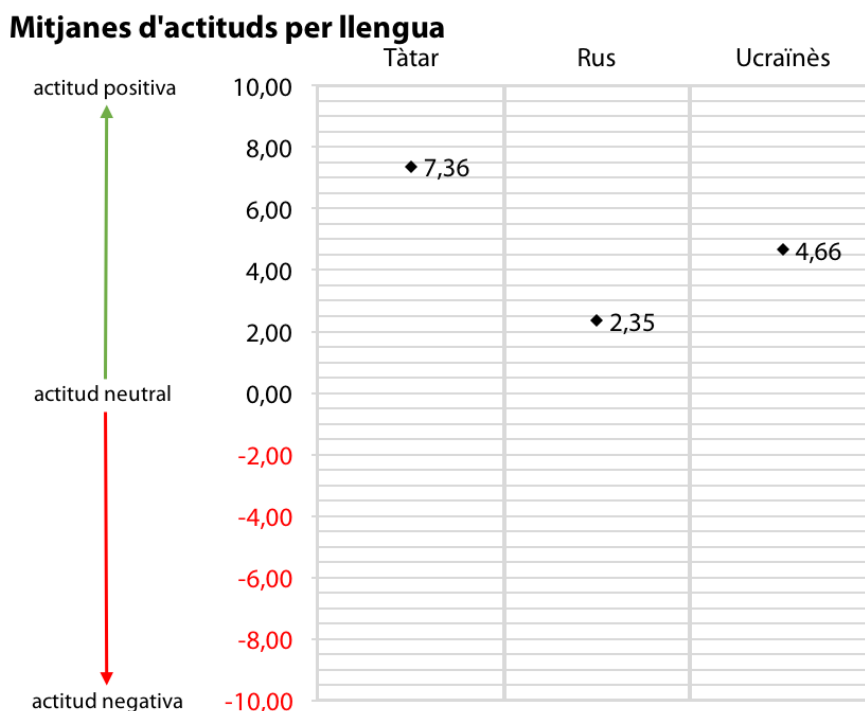
		N	Mitjana	Desviació estàndard	Error estàndard	95% de l'interval de confiança per a la mesura		Mínim	Màxim
						Límit inferior	Límit superior		
Identitat tàtara	Menors de 15	143	9,32	1,392	,116	9,09	9,55	4	10
	Entre 15 i 30	220	9,34	1,426	,096	9,15	9,53	4	10
	Entre 30 i 45	83	9,72	,801	,088	9,55	9,90	5	10
	Entre 45 i 65	69	9,83	,804	,097	9,63	10,02	5	10
	Total	515	9,46	1,277	,056	9,35	9,57	4	10
Identitat ucraïnesa	Menors de 15	135	5,19	3,554	,306	4,59	5,80	0	10
	Entre 15 i 30	202	3,47	3,129	,220	3,04	3,90	0	10
	Entre 30 i 45	61	3,18	2,890	,370	2,44	3,92	0	9
	Entre 45 i 65	46	2,30	2,920	,431	1,44	3,17	0	9
	Total	444	3,83	3,345	,159	3,52	4,15	0	10
Identitat rusa	Menors de 15	137	5,30	3,862	,330	4,65	5,95	0	10
	Entre 15 i 30	201	3,31	3,462	,244	2,83	3,79	0	10
	Entre 30 i 45	58	3,86	3,658	,480	2,90	4,82	0	10
	Entre 45 i 65	45	3,22	3,667	,547	2,12	4,32	0	10
	Total	441	3,99	3,734	,178	3,64	4,34	0	10
Identitat europea	Menors de 15	122	2,65	3,323	,301	2,05	3,24	0	10
	Entre 15 i 30	197	2,76	3,026	,216	2,33	3,18	0	10
	Entre 30 i 45	53	2,53	2,798	,384	1,76	3,30	0	10
	Entre 45 i 65	44	1,68	2,154	,325	1,03	2,34	0	7
	Total	416	2,58	3,018	,148	2,29	2,87	0	10
Identitat turca	Menors de 15	118	2,55	3,309	,305	1,95	3,15	0	10
	Entre 15 i 30	197	2,32	3,108	,221	1,89	2,76	0	10
	Entre 30 i 45	47	2,28	3,091	,451	1,37	3,18	0	9
	Entre 45 i 65	42	2,95	3,298	,509	1,92	3,98	0	10
	Total	404	2,45	3,180	,158	2,14	2,76	0	10

ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Identitat tàtara	Entre grups	21,083	3	7,028	4,396	,005
	Dins de grups	816,851	511	1,599		
	Total	837,934	514			
Identitat ucraïnesa	Entre grups	409,597	3	136,532	13,215	,000
	Dins de grups	4546,070	440	10,332		
	Total	4955,667	443			
Identitat russa	Entre grups	354,322	3	118,107	8,929	,000
	Dins de grups	5780,658	437	13,228		
	Total	6134,980	440			
Identitat europea	Entre grups	42,319	3	14,106	1,555	,200
	Dins de grups	3736,902	412	9,070		
	Total	3779,221	415			
Identitat turca	Entre grups	16,298	3	5,433	,535	,658
	Dins de grups	4059,712	400	10,149		
	Total	4076,010	403			

6.11 Les actituds lingüístiques

Les mitjanes de les actituds dels informants envers el tàtar, el rus i l'ucraïnès queden totes a la banda positiva, és a dir, totes oscil·len entre 0 i +10. Si fem una mirada a les mitjanes per llengua, hi veurem que les actituds més positives es registren per al tàtar de Crimea (amb 7,36 punts a l'escala de -10 a +10), mentre que les més neutrals són les que fan referència al rus (amb 2,35 punts positius):

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

No hi ha diferències significatives entre sexes. La distància més gran es dona amb les mitjanes envers la llengua ucraïnesa, i malgrat tot la diferència no arriba ni a un punt:

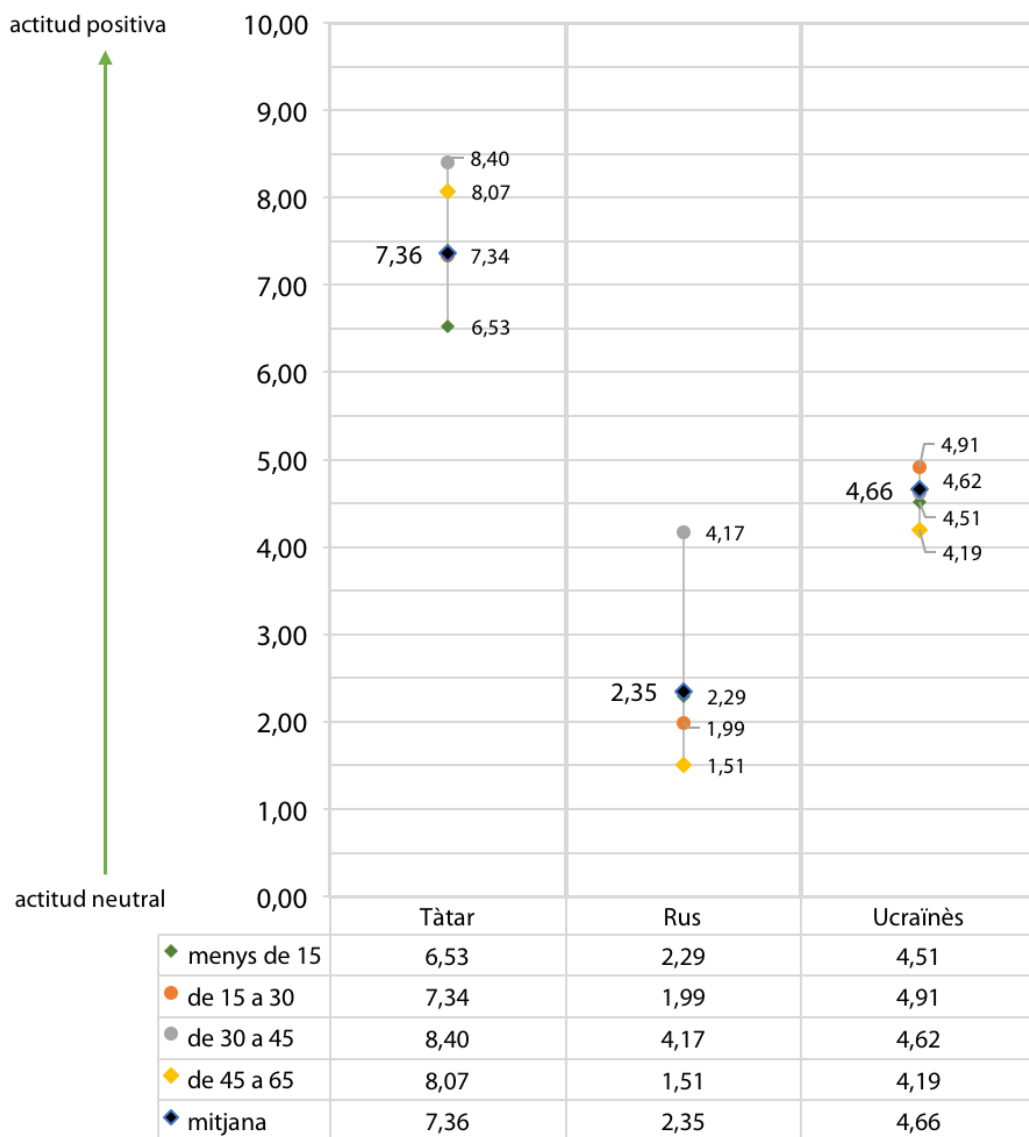
Mitjanes actituds per sexe

	Tàtar	Rus	Ucraïnès
Homes	7,27	2,34	4,23
Dones	7,37	2,42	5,05
Mitjana	7,33	2,39	4,72

Font: dades pròpies

Per grups d'edat sí que hi trobem diferències significatives. Totes les actituds continuen a la banda positiva de l'escala, però el tàtar de Crimea i el rus presenten molta distància entre els diversos grups d'edat. En el cas de l'ucraïnès, veiem que les actituds envers la llengua són molt més regulars.

Mitjanes d'actituds per grup d'edat

Font: elaboració pròpia a partir de dades pròpies

El grup d'edat de 30 a 45 anys és el que presenta unes mitjanes més altes tant pel que fa al tàtar (8,40) com al rus (4,17). En el cas del rus, a més a més, es troba a molta distància del grup que el segueix, que és el de menors de 15 anys (2,29 punts). Cal remarcar també la baixa mitjana del grup de més edat envers el rus (1,51 punts), una mitjana que l'acosta molt a la neutralitat.

La prova d'ANOVA de les mitjanes d'actituds en relació amb els grups d'edat es mostra estadísticament significativa en el cas del tàtar i el rus. L'ucraïnès, com ja hem dit, no presenta gaires variacions.

Informe

GrupEdat		Mitjana actituds tàtar	Mitjana actituds rus	Mitjana actituds ucraïnès
Menors de 15	Mitjana	6,4282	2,2862	4,5061
	N	138	136	136
	Desviació estàndard	3,89274	4,13244	3,71899
Entre 15 i 30	Mitjana	7,3417	1,9849	4,9125
	N	220	218	217
	Desviació estàndard	2,98030	4,07667	3,62698
Entre 30 i 45	Mitjana	8,3991	4,1691	4,6238
	N	82	77	77
	Desviació estàndard	2,32233	3,93416	4,30807
Entre 45 i 65	Mitjana	8,0747	1,5068	4,1869
	N	64	63	64
	Desviació estàndard	2,25618	4,76121	4,40707
Total	Mitjana	7,3567	2,3473	4,6616
	N	504	494	494
	Desviació estàndard	3,15910	4,23038	3,86755

Taula d'ANOVA

		Suma de quadrats	gl	Mitjana quadràtica	F	Sig.
Mitjana actituds tàtar *	Entre grups (combinat)	241,125	3	80,375	8,410	,000
	Dins de grups	4778,757	500	9,558		
	Total	5019,882	503			
GrupEdat						
Mitjana actituds rus *	Entre grups (combinat)	329,205	3	109,735	6,331	,000
	Dins de grups	8493,559	490	17,334		
	Total	8822,764	493			
GrupEdat						
Mitjana actituds ucraïnès *	Entre grups (combinat)	31,486	3	10,495	,700	,552
	Dins de grups	7342,770	490	14,985		
	Total	7374,256	493			

Mesures d'associació

	Eta	Eta quadrada
Mitjana actituds tàtar * GrupEdat	,219	,048
Mitjana actituds rus * GrupEdat	,193	,037
Mitjana actituds ucraïnès * GrupEdat	,065	,004

7. Conclusions

7. Conclusions

Aquest treball brollava d'una pregunta inicial: «fins a quin punt podem considerar que el tàtar de Crimea és una llengua amenaçada?» Partint del treball de camp i dels conceptes teòrics que hem exposat a la part inicial, hem postulat dues hipòtesis que ens havien de permetre corroborar o desmentir aquesta qüestió. La investigació que hem dut a terme s'ha basat en l'observació pròpia de la realitat crimeana i en les percepcions recollides a les 543 enquestes sociolingüístiques fetes per informants tàtars de Crimea la primavera de 2011. Així, doncs, les conclusions que ens disposem a redactar volen ser un final, un compendi de tot plegat i alhora una proposta, un fil a seguir, un principi.

En primer lloc, el treball ha alertat sobre un fet que ja es coneixia, però que no s'havia exposat encara d'una manera clara i mai sobre la base de dades empíriques: el biaix en el recompte de parlants a l'espai postsoviètic. En segon lloc, el treball ha estudiat profusament les actituds i els usos lingüístics dels tàtars de Crimea per poder aventurar una anàlisi de la transmissió intergeneracional de la llengua pròpia. Aquesta part de l'estudi també és pionera i aboca llum sobre l'estat de la llengua crimeana. Una llum que no s'hi havia dirigit mai de manera directa.

7.1 La dimensió lingüística de la identitat tàtara

Hem constatat que la identitat tàtara de Crimea està lligada a la llengua tàtara d'una manera gairebé indestruïble. Això, que pot semblar que és i ha de ser així en la gran majoria de les identitats nacionals que vulguem o puguem estudiar, presenta una sèrie de peculiaritats en el cas crimeà.

El tàtar de Crimea és la llengua d'identificació de la pràctica totalitat dels tàtars de Crimea. Tots la declaren amb automatisme com a *rodnoi iazik*, per bé que prop d'una quarta part del poble tàtar no la té com a llengua inicial de manera dominant. Fins i tot els tàtars que de petits només van aprendre rus i que fan servir aquesta llengua amb els progenitors i els germans declaren el tàtar com a *rodnoi iazik*. Ni els usos quotidians cada vegada més escassos ni el fet que el rus es faci servir en la majoria d'interaccions diàries entre els més joves no redueixen aquesta identificació exclusiva amb el tàtar de Crimea.

Les actituds positives cap a la llengua també cal incloure-les en aquesta dimensió identitària. Són una de les vies de què disposa la comunitat tàtara si vol endegar un procés de revitalització d'una llengua que, com veurem a continuació, es troba en un moment més que compromès. Les dades declarades que hem fet servir passen pel filtre d'aquestes actituds positives, per descomptat. Sabem que treballem amb percepcions, i hem de fer per interpretar-les.

7.2 L'equívoc de la llengua nativa (*rodnoi iazik*)

Confrontades les dades que acabem de mencionar i vista la realitat crimeana, queda palès que el concepte de *rodnoi iazik* no correspon ni a la llengua inicial, ni a la llengua habitual ni a la llengua en què el parlant té més competència.

La llengua nativa de l'espai postsoviètic, la *rodnoi iazik* dels censos, les publicacions científiques i les lleis i reglaments de política lingüística no correspon a cap d'aquests termes, sinó que és el reflex d'un dels vectors més importants i íntims de la identitat nacional: el vector simbòlic de la llengua.

Si bé els acadèmics ja fa un temps que s'han adonat que és un terme que es presta a equívoc i que complica enormement tots els aspectes de la política lingüística vinculats a les dades demolingüístiques (que, al capdavall, ens temem que són tots), a efectes pràctics continua fent-se servir arreu i per a usos d'allò més diversos. Habitualment, entre les pernicioses aplicacions del terme, s'hi compta la confusió de *rodnoi iazik* amb la llengua que es parla, la llengua de què s'és parlant. Així, sense més comprovacions, ni dubtes, ni vacil·lacions, fins ara tothom que ha declarat el tàtar de Crimea com a *rodnoi iazik* ha estat comptat com a parlant de tàtar de Crimea.

Després de la nostra investigació, sabem que ni per quantitat ni per qualitat això no és així. I no ho és per a una part considerable dels qui declaren el tàtar com a *rodnoi iazik*. Cal, per tant, trobar la manera de comptar parlants prescindint d'aquesta categoria. És feina dels sociòlegs incorporar als censos preguntes que permetin tenir un coneixement més acurat de les llengües.

7.3 El declivi dels usos

Les dades observades ens han ofert un quadre d'ús del tàtar molt restringit. Les dades declarades l'han eixamplat una mica, però ens han corroborat tres tendències que tenen una significació enorme:

- El tàtar de Crimea és una llengua en procés de ruralització.
- El tàtar de Crimea és una llengua que retrocedeix en l'àmbit familiar.
- Els usos habituals tenen lloc sobretot entre o amb les generacions més grans.

Aquestes tres tendències semblen un indicador prou evident que el procés de substitució lingüística a favor del rus es troba en un estadi força avançat. Les traves que actualment viu el poble tàtar en matèria escolar i en els mitjans de comunicació en llengua pròpia no faran sinó exagerar i accelerar aquestes tendències substitutòries. La marcació de la llengua com a patrimoni rural de la gent gran és un punt de no retorn, si més no ho ha estat per a altres llengües de l'espai postsoviètic, de les quals algunes fins i tot són oficials i titulars dels seus Estats, com és el cas del bielorús a Bielorússia.

Hem comprovat que en els usos lingüístics de la generació més jove hi ha una presència aclaparadora del rus. Això és així fins i tot en l'àmbit de les escoles nacionals. De fet, cal que remarquem que un dels aspectes més greus de les dades compilades és justament que reflecteixen la situació dels escolars i els familiars dels escolars que reben l'educació obligatòria en la xarxa d'escoles nacionals tàtares. Aquesta cohort passa per ser la que té més consciència lingüística (a

banda d'una elit acadèmica, política i cultural que és més aviat escassa, val a dir). Si aquesta part de la població mostra un nivell de russificació considerable en les generacions més joves i en l'àmbit familiar, podem sospitar sense gaire por d'equivocar-nos que la resta dels tàtars de Crimea, sobretot en entorns urbans, deuen presentar uns nivells de russificació notablement més elevats que per força s'han de traduir en un abandonament progressiu de la llengua.

Hem registrat usos exclusivament en rus amb els fills i usos mixtos amb els progenitors. Encara que no siguin opcions declaradament majoritàries, sí que mostren unes freqüències significatives. També hem registrat usos amb dominància de rus en interaccions entre germans que declaraven el tàtar com a llengua inicial exclusiva o dominant. Aquests casos, sobretot si tenim en compte el sector de població tàtara en què els hem documentat, són representatius d'una substitució lingüística en fase avançada i, per tant, alarmants.

7.4 La interrupció de la transmissió

Els indicadors ens diuen que la presència del tàtar de Crimea en els usos familiars i en la xarxa quotidiana són significativament menors entre els diversos grups d'edat que hem estudiat. Resulta especialment revelador que només en la meitat de les interaccions entre germans dels dos grups d'edat més joves (fins a 30 anys) hi hagi presència de tàtar. I també que a la capital l'ús dominant del tàtar entre germans es limiti a un 16 %.

Per descomptat, tot això són dades declarades i cal que les abordem amb cura; però si hem suposat que el vector identitari pot fer que els informants tendeixin a idealitzar fins a cert punt la seva lleialtat lingüística i, per consegüent, que puguin exagerar de manera inconscient els usos de la llengua pròpia, hem d'inferir que les dades reals d'ús i transmissió del tàtar de Crimea encara han de ser més descoratjadores.

I si a aquests factors, hi afegim que el que analitzem són dades del sector de població amb més consciència lingüística, un sector amb una retòrica i un discurs lingüístics molt ben apresos (com vam poder comprovar a les fallides entrevistes en grup), hem de pensar que la transmissió intergeneracional de la llengua tàtara ha d'estar greument compromesa. Que els usos entre generacions són parcials i fragmentats, i que els parlants més joves no adquireixen la llengua de manera generalitzada i, quan ho fan, no assoleixen una competència equiparable a la de les generacions anteriors.

7.5 Aportacions generals a la recerca

Aquest treball ha obert un camí en l'estudi del camp postsoviètic. Un camí de revisió de conceptes que fa més de 150 anys que s'arrossegueu i que no han fet res més que complicar i enterbolir l'estudi de la realitat sociolingüística d'un territori vast i divers.

En aquesta investigació hem volgut traslladar els paràmetres de què ens servim en la nostra tradició acadèmica a la realitat de l'Europa oriental. Una realitat amb fenòmens molt semblants als que

trobem a prop nostre, però que habitualment s'expliquen de maneres diferents, amb categories diferents i a partir de percepcions també diferents.

La contribució principal que aquest treball de tesi doctoral vol fer a l'àmbit de la recerca sociolingüística en l'espai postsoviètic té a veure amb les dades que hem de fer servir en qualsevol estudi i s'articula amb una aportació crítica de doble vessant: en primer lloc, cal que no perdem mai de vista que és feina de l'investigador trobar la manera de casar les dades declarades i les observades. No podem menysprear la percepció dels informants, que són part implicada en l'objecte de l'estudi o bé l'objecte mateix de la investigació i que ens forneixen d'una informació valuosíssima i que només ells poden oferir. En segon lloc, cal que ens replantegem totes les dades demolingüístiques de l'espai postsoviètic. Els parlants de les llengües dels territoris de l'ex-URSS no són els que hi ha registrats als censos oficials ni a les principals obres de referència en matèria demolingüística.

La categoria de *rodnoi iazik* ha de deixar d'interpretar-se com a llengua inicial i/o habitual si volem tenir un coneixement real, acurat i actualitzat de la situació de les llengües dels centenars de pobles que habiten les vastes i amples terres que van des de l'estepa ucraïnesa fins al mar del Japó i des dels deserts de la ruta de la seda fins a l'Àrtic.

7.6 Recomanacions en matèria de política lingüística

El primer aspecte que voldríem mencionar fa referència a la xarxa d'escoles nacionals. Si el sistema escolar de la Federació Russa ha de continuar articulant-se segons les premisses que es van idear durant la dècada de 1920, en ple període indigenista, cal fer-hi diversos canvis i intervencions que aconseguixin que aterri en una societat que, passat un segle, presenta diferències evidents i substancials amb la de llavors, sobretot pel que fa als mitjans de comunicació i a les formes de socialització.

La xarxa d'escoles nacionals cal que s'eixampli, que es doti de recursos didàctics moderns i que arribi a ser un focus d'atracció per a tota mena d'alumnes, siguin del grup nacional que siguin. Els processos d'atracció de parlants cal iniciar-los d'alguna manera transversal, sobretot en els casos en què la llengua minoritzada es troba, a més a més, en ple procés de substitució. En aquest cas la via escolar ens sembla una bona solució: si al contingent de nous parlants s'hi incorporen representants d'altres grups nacionals, el procés de revitalització augmenta significativament les possibilitats de reeixir.

Així, doncs, el primer que caldria fer és convertir les escoles nacionals dels tàtars de Crimea en centres moderns i de qualitat, centres que destaquin i que resultin atractius per a tothom. I això val també per als centres d'ensenyament superior. El sistema d'escoles públiques de la Federació Russa passa per ser igualitari. Veurem si la xarxa d'escoles tàtares s'equipara en recursos amb la resta d'escoles i si l'Estat fa per obrir els centres que són necessaris per cobrir les necessitats educatives de tota la població escolar dels tàtars de Crimea. Ara per ara, la immensa majoria d'aquesta població escolar no aprèn la llengua pròpia a l'escola.

Els sistemes escolars segregats condueixen a societats igualment segregades. Si volem augmentar la cohesió i fer que els grups nacionals siguin permeables, cal que en fomentem el contacte. L'aprenentatge de la llengua *de l'altre* és una via ràpida i efectiva d'acostament i, a més a més, és una font de dignificació, de respecte i de vertebració social. Per això, el sistema d'escoles de la Federació Russa hauria de tornar als programes que incloïen sempre l'estudi de la llengua pròpia del territori o, en el cas que només n'hi hagi una, l'estudi d'una altra llengua de la Federació.

Això hauria de ser així també a les escoles de la xarxa anomenada *russa*, on actualment els escolars aprenen rus i una llengua estrangera (o més), però on normalment no estudien la llengua pròpia del territori de manera obligatòria fora de determinats casos, com el del Tatarstan o el de Txuvàixia, en què tot sovint l'aprenentatge es restringeix als rudiments de la llengua durant els primers cursos.

Ara bé, totes aquestes propostes no poden prosperar de cap manera si no hi ha un Estat propici (central i subestatal), un Estat que cregui en la necessitat de forjar una societat culturalment rica i diversa i alhora cohesionada i emmetxada també des del punt de vista cultural.

El segon aspecte sobre el que voldríem cridar l'atenció és el de la visibilitat i presència públiques del tàtar de Crimea. És absolutament necessari que la llengua guanyi espais d'ús i que es faci un lloc tant en el paisatge lingüístic dels pobles i les ciutats de Crimea com, sobretot, als mitjans de comunicació. La clausura de la televisió nacional dels tàtars fa que l'àmbit de la llengua hagi quedat molt restringit als mitjans audiovisuals i que, a més a més, actualment només s'utilitzi en programes de contingut folklòric que no fan sinó contribuir a la identificació del tàtar com a llengua d'usos molt concrets.

Aquesta folklorització mediàtica és una arma poderosíssima que actua contra la dignitat de la llengua, fins i tot entre els parlants (potencials) de tàtar, que en entorns urbans passen a identificar-la amb un patrimoni rural i del passat, dos trets que perjudiquen enormement la revitalització de qualsevol llengua en ple s. XXI.

El capgirament de la situació passa igualment per la intervenció d'una autoritat estatal propícia, és clar. El repte és, doncs, trobar el desllorigador que faci que l'Estat actuï com cal.

7.7 Línies d'investigació futura

Els camps d'estudi en el futur poden ser molts i diversos. Caldria poder comparar usos i actituds de tàtars que no estiguin escolaritzats a la xarxa nacional. Entrevistes en grup amb certes garanties serien ideals per abordar aquesta cohort, ara que sabem què hem de preguntar i com hem de preguntar-ho. El mateix s'hauria de fer amb una mostra de població russa de Crimea, per tenir elements de comparació i judici.

Seria molt útil fer un estudi comparatiu del cas tàtar amb el d'altres nacionalitats de la Federació Russa que puguin presentar un escenari semblant al crimeà. Pensem en Txuvàixia, per exemple, però també en el Tatarstan. Són dos territoris on el procés de revitalització de dues llengües turqueses ha aconseguit tirar endavant en un entorn fortament russificat amb moltes dificultats i amb resultats diversos.

Finalment, cal revisar i confrontar les dades de *rodnoi iazik* i L1 de moltes llengües i territoris de l'espai postsoviètic, una tasca tan necessària com colossal que tard o d'hora s'haurà d'emprendre en col·laboració amb els diversos agents locals.

8. Bibliografia

8. Bibliografia

- ABRAMSON, D., 2001. The Soviet legacy and the census in Uzbekistan. En *Census and Identity*.
- ALCOVER, A.M. & MOLL, F. DE B., 2002. *Diccionari català-valencià-balear*, [Barcelona] : l'Institut. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1577794~S1*cat [Accedit setembre 14, 2016].
- ALLWORTH, E.A., 1998. *The Tatars of Crimea. Return to the Homeland*, Durham: Duke University Press.
- ALVIRA, F., 2004. *La encuesta: una perspectiva general metodològica*, Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- APPEL, R. & MUYSKEN, P., 1987. *Language contact and bilingualism*, London : Arnold. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1236100~S1*cat [Accedit juliol 15, 2016].
- AREL, D., 2002a. Demography and Politics in the First Post-Soviet Censuses: Mistrusted State, Contested Identities. *Population*, 57(6), p.801-827.
- AREL, D., 2002b. Interpreting« Nationality» and« Language» in the 2001 Ukrainian Census. *Post-Soviet Affairs*, 18(3), p.213–249. Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/1060-586X.18.3.213> [Accedit agost 21, 2015].
- AREL, D., 2001. Language categories in censuses. En D. I. Kertzer & D. Arel, ed. *Census and Identity*. p. 92-120.
- ASCHERSON, N., 2001. *El Mar Negro: cuna de la civilización y la barbarie*, Barcelona: Tusquets.
- AUER, P. & HINSKENS, F., 1996. The convergence and divergence of dialects in Europe. New and not so new developments in an old area. *Sociolinguistica*, 10(1), p.1-30. Available at: <file://www.degruyter.com/view/j/solin.1996.10.issue-1/9783110245158.1/9783110245158.1.xml>.
- BAKER, C., 2001. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*, Clevedon: Multilingual Matters Limited.
- BENNINGSEN, A., 1992. Sultan Galiev. The USSR and the Colonial Revolution. En *The «Nationality» Question in the Soviet Union*.
- BIEDER, H., 1999. *Die sprach- und ethnopolitische Situation auf der Halbinsel Krim im Rahmen des russisch-ukrainisch-krimtatarischen Sprachkontaktes*.
- BILINSKY, Y., 1962. The Soviet Education Laws of 1958-9 and Soviet Nationality Policy. *Soviet Studies*, 14(2), p.138-157. Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09668136208410313> [Accedit juliol 19, 2016].
- BLUM, A. & GOUSSEFF, C., 1997. Nationalité, groupes ethniques, peuples : la représentation des nationalités en Russie. En J.-L. Rallu, Y. Courbage, & V. Piché, ed. *Anciennes et nouvelles minorités*. Montrouge [etc.]: John Libbey, p. 49-72.
- BOFARULL, A. DE, 1862. *La Orfaneta de Menargues ó Catalunya agonisant : novela històrica*, Barcelona : Estampa d'en Lluís Tasso. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1311972~S1*cat [Accedit setembre 14, 2016].

- BOIX-FUSTER, E. & VILA I MORENO, F.X., 1998. *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona: Ariel.
- BOIX, E., 1993. *Triar no és trair: identitat i llengua en els joves de Barcelona*, Barcelona : Edicions 62.
Available at: http://catalag.ub.edu/record=b1304089~S1*cat [Accedit setembre 5, 2016].
- BOURDIEU, P., 1973. L'opinion publique n'existe pas. *Les temps modernes*, 318(Janvier), p.1292-1309.
- BRENZINGER, M. ET AL., 2003. *Vitalidad y peligro de desaparición de las lenguas*, París.
- BRETXA I RIERA, V., 2014. *El salt a secundària: canvis en les tries lingüístiques i culturals dels preadolescents mataronins en la transició educativa*. Universitat de Barcelona. Available at: <http://hdl.handle.net/2445/55203>.
- BRETXA I RIERA, V. & VILA I MORENO, F.X., 2012. Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, (22).
Available at: <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/issue/view/4467/showToc>.
- BRUBAKER, R., 1994. Nationhood and the national question in the Soviet Union and post-Soviet Eurasia: An institutionalist account. *Theory and Society*, 23(1), p.47-78.
- CABAL GUARRO, M., 2013. Linguistic Vitality, Uses and Attitudes amongst the Crimean Tatar Youngsters: a Pre-study of the Simferopol Students. En *Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Topluluklarıkonulu 4, Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu [Actes del quart simposi internacional sobre llengües turques amenaçades]*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, p. 143-156.
- CABAL GUARRO, M., 2016. *Vatan. Els tàtars de Crimea.*, Catalunya. Available at: <http://www.vatan.cat>.
- CADIOT, J., 2005. Searching for Nationality: Statistics and National Categories at the End of the Russian Empire (1897-1917). *The Russian Review*, 64(July), p.440-455.
- CAMPBELL, L. & MUNTZEL, M.C., 1989. The structural consequences of language death. En N. C. Dorian, ed. *Investigating obsolescence: Studies in language contraction and death*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 445.
- CARDÚS, S. & ESTRUCH, J., 1984. *Les enquestes a la joventut de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Direcció General de Joventut.
- COMAJOAN, L. ET AL., 2013. Els usos lingüístics en família i amb amics de l'alumnat autòcton i al·locton de sisè de primària a Catalunya, Mallorca i la Franja. En *Noves immigracions i llengües*. p. 29-76.
- COMRIE, B., 1981. *The Languages of the Soviet Union*, Cambridge [etc.] : Cambridge University Press.
Available at: http://catalag.uab.cat/record=b1640753~S1*cat [Accedit juliol 28, 2016].
- CRISP, S., 1989. Soviet Language Planning: 1917-53. En *Language Planning in the Soviet Union*. p. 23-45.
- CRYSTAL, D., 2000. *Language death*, Cambridge: Cambridge University Press.
- CZERWONNAJA, S., 2007. The Islamic Factor in the Crimean Tatar National Movement in the Late Twentieth and Early Twenty-First Centuries. *Religion, State and Society*, 35(3), p.195-229.
Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09637490701458650>.

- DOWLER, W., 1995. The Politics of Language in Non-Russian Elementary Schools in the Eastern Europe, 1865-1914. *Russian Review*, 54(4), p.516-538.
- FASOLD, R.W., 1984. *The Sociolinguistics of society*, Oxford [etc.]: Basil Blackwell. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1104577~S1*cat [Accedit juliol 15, 2016].
- FEDERACIÓ RUSSA, 2012. *Llei federal 273, de 29 de desembre de 2012, «De l'educació a la Federació Russa»*,
- FISHER, A.W., 1978. *The Crimean Tatars*, Stanford: Hoover Institution Press.
- FISHMAN, J.A., 2001. *Can Languages Be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective* J. A. Fishman, ed., Clevedon [etc.]: Multilingual Matters. Available at: <http://books.google.com.tr/books?id=oScUXmAkRXIC>.
- FISHMAN, J.A., 1989. *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*, Clevedon [etc.]: Multilingual Matters.
- FISHMAN, J.A., 1991. *Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Clevedon: Multilingual Matters.
- GIGER, M. & SLOBODA, M., 2008. Language Management and Language Problems in Belarus: Education and Beyond. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11(3-4), p.315.
- GILES, H. ED., 1977. *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*, London [etc.]: Academic Press.
- GILES, H., BOURHIS, R.Y. & TAYLOR, D.M., 1977. Towards a theory of language in ethnic group relations. En H. Giles, ed. *Language, Ethnicity and Intergroup Relations*. London [etc.]: Academic Press, p. 307-348.
- GLUSCHECHKO, I., 2015. Советский просветительский проект: ликвидация неграмотности среди взрослых в 1920–1930-е годы (Soviet Enlightenment Project: Eradication of Illiteracy among Adults in the 1920s-1930s). *Voprosy Obrazovaniya/Educational Studies. Moscow*, (3), p.246-282. Available at: <http://vo.hse.ru/en/2015--3/160490735.html>.
- GORIAÍNOV, A., 2016. Comunicació privada.
- GRANT, N., 1989. Mechanisms: Policy Formation and Implementation. En *Language Planning in the Soviet Union*. MacMillan, p. 64-84.
- GRENOBLE, L.A., 2003. *Language policy in the Soviet Union* B. Spolsky & E. Shohamy, ed., Kluwer Academic Publishers.
- GRENOBLE, L.A. & WHALEY, L.J., 2006. *Saving Languages*, New York: Cambridge University Press.
- GUMPERZ, J.J., 1982. *Discourse Strategies*, Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- GÜR, F. ET AL., 2013. *TIKA Annual Report*, Available at: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/>.
- GÜR, F. ET AL., 2010. *TIKA Annual Report*, Available at: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/>.
- HAGÈGE, C., 2000. *Halte à la mort des langues*, Paris: Editions Odile Jacob. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1491082~S1*cat [Accedit juliol 26, 2016].
- HAUGEN, E., 1971. Instrumentalism in language planning. En *Can Languages Be Planned?*. p. 281-292.

- HIRSCH, F., 1997. The Soviet Union as a Work-in-Progress: Ethnographers and the Category Nationality in the 1926, 1937, and 1939 Censuses. *Slavic Review*, 56(2), p.251-278.
- HUGUET CANALIS, À. & SUÏLS SUBIRÀ, J., 1998. *Llengües en contacte i actituds lingüístiques: el cas de la frontera catalano- aragonesa (Vol. 11)*, Barcelona: Horsori Editorial.
- ILLAMOLA I GÓMEZ, C., 2015. Contacto de lenguas y la expresión de la posterioridad temporal en el español de Cataluña. Available at: <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/65566> \n <http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/65566?mode=full>.
- INTERNACIONAL SOCIALISTA, 1896. Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen sozialistischen arbeiter- und Gewerkschafts-kongresses zu London, vom 27. Juli bis 1. August 1896. En p. 32. Available at: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154604/1798649_a.pdf?sequence=1.
- JANKOWSKI, H., 2000. Crimean Tatars and Noghais in Turkey. Available at: <http://www.iccrimea.org/scholarly/jankowski.html>.
- JOHANSON, L. & CSATÓ, É.Á., 1998. *The Turkic Languages*, New York: Routledge.
- JUNYENT, M.C., 1998. *Contra la planificació: una proposta ecolingüística*, Barcelona: Empúries. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1363965~S1*cat.
- JUNYENT, M.C., 1992. *Vida i mort de les llengües*, Barcelona: Empúries. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1173537~S1*cat [Accedit agost 31, 2016].
- KERSWILL, P., 2013. Koineization. En *The Handbook of Language Variation and Change*. p. 519-536.
- KERSWILL, P., 2006. Migration and Language. En K. Mattheier, U. Ammon, & P. Trudgill, ed. *Sociolinguistics/Soziolinguistik. An international handbook of the science of language and society*. Berlin: Mouton de Gruyter, p. 2271–2285.
- KINKADE, M.D., 1991. The Decline of Native Languages in Canada. En R. H. Robins & E. M. Uhlenbeck, ed. *Endangered Languages*. Oxford: Berg Publishers, p. 157-176.
- KIRKWOOD, M., 1990a. Language Planning: Some Methodological Preliminaries. En *Language Planning in the Soviet Union*. p. 230.
- KIRKWOOD, M., 1990b. *Language Planning in the Soviet Union* M. Kirkwood, ed., London: Palgrave Macmillan UK. Available at: <http://link.springer.com/10.1007/978-1-349-20301-7> [Accedit juliol 14, 2016].
- KONDA, 2007. *Biz kimiz? – Toplumsal Yapı Araştırması*,
- KOUTAISOFF, E., 1951. Literacy and the Place of Russian in the Non-Slav Republics of the USSR. *Soviet Studies*, 3(2), p.113-130.
- KRAUSS, M., 1992. The world's languages in crisis. *Language*, 68(1), p.4-10.
- KREINDLER, I.T., 1977. A Neglected Source of Lenin's Nationality Policy. *Slavic Review*, 36(1), p.86-100.
- KREINDLER, I.T., 1985. *Sociolinguistic Perspectives on Soviet National Languages: Their Past, Present and Future*, Berlin [etc.] : Mouton de Gruyter.

- KREINDLER, I.T., 1989. Soviet Language Planning since 1953. En *Language Planning in the Soviet Union*. p. 46-63.
- KULICK, D., 1992. *Language Shift and Cultural Reproduction: Socialisation, Self, and Syncretism in a Papua New Guinean Village*, Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- LAITIN, D.D., PETERSEN, R. & SLOCUM, J.W., 1992. Language and the State: Russia and the Soviet Union in Comparative Perspective. En A. J. Motyl, ed. *Thinking Theoretically about Soviet Nationalities: History and Comparison in the Study of the US*. Nova York: Columbia University Press, p. 129-168.
- LEMERCIER-QUELQUEJAY, C., 1968. The Tatars of the Crimea, a retrospective summary. *Central Asian Review*, 16(1), p.15-25.
- LENIN, V.I. & STALIN, I., 1957. Декларация прав народов России. En *Декреты Советской власти*. Гос.изд-во полит.литературы, p. 39-41. Available at: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/DEKRET/peoples.htm>.
- LEPRÊTRE, M., 2002. Política lingüística a la Federació Russa: diversitat lingüística i identitat nacional. *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, p.1-10. Available at: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02primavera/internacional/marc.pdf> \nhttp://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm02primavera/internacional/marc1_8.htm.
- LEWIS, E.G., 1983. Implementation of Language Planning in the Soviet Union. En J. Cobarrubias & J. A. Fishman, ed. *Progress in Language Planning*. p. 309-326.
- LEWIS, E.G., 1971. Migration and Language in the USSR. *The International Migration Review*, 5(2), p.147-179.
- LEWIS, E.G., 1972. *Multilingualism in the Soviet Union: aspects of language policy and its implementation*, The Hague [etc.]: Mouton. Available at: http://catalog.ub.edu/record=b1104502~S1*cat [Accedit juliol 14, 2016].
- LEWIS, M.P. & SIMONS, G.F., 2010. Assessing endangerment: Expanding Fishman's GIDS. *Revue Roumaine de Linguistique*, 55(2), p.103-120.
- LEWIS, M.P., SIMONS, G.F. & FENNIG, C.D., 2015. *Ethnologue: Languages of Ukraine*,
- LIPSET, H., 1967. The Status of National Minority Languages in Soviet Education. *Soviet Studies*, 19(2), p.181-189. Available at: <http://www.jstor.org/stable/149394>.
- LOW, A.D., 1963. Soviet Nationality Policy and the New Program of the Communist Party of the Soviet Union. *Russian Review*, 22(1), p.3-29. Available at: <http://www.jstor.org/stable/126592>.
- MAGOCSI, P.R., 2010. *A History of Ukraine: The Land and its Peoples* 2a ed., University of Toronto Press.
- MANHEIM, J.B. & RICH, R.C., 1998. *Análisis político empírico: Métodos de investigación en ciencia política*, Madrid: Alianza.
- MARTÍNEZ, R., GONZÁLEZ, I. & DE MIGUEL, V., 2005. *Cultura i joves: Anàlisi de l'enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya*, Barcelona.
- MARX, K. & ENGELS, F., 2015. *Manifest del Partit Comunista 1848*, Barcelona: Tigre de Paper Edicions.

- MOSELEY, C., 2010. Atlas UNESCO des langues en danger dans le monde. Available at: <http://www.unesco.org/culture/fr/endangeredlanguages/atlas>.
- MOSELEY, C. & ASHER, R.E., 1994. *Atlas of the world's languages*, : Routledge. Available at: http://catalog.ub.edu/record=b1191128~S1*cat [Accedit agost 16, 2016].
- MOSKOVICH, W., 1989. Planned Language Change in Russian since 1971. En M. Kirkwood, ed. *Language Planning in the Soviet Union*. London: MacMillan, p. 85-99.
- MUFWENE, S.S., 2002. Colonisation, globalisation, and the future of languages in the twenty-first century. *International Journal on Multicultural Societies*, 4(2), p.1-48.
- OIT, 1989. ILO 169.
- ONU, 2007. United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Available at: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf.
- ORUSBAEV, A., MUSTAJOKI, A. & PROTASSOVA, E., 2008. Multilingualism, Russian Language and Education in Kyrgyzstan. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11(3-4), p.476-500. Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13670050802148806>.
- PAVLENKO, A., 2008. Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11(3-4), p.275-314.
- POLINSKY, M., 2016. Comunicació privada.
- PRUS, R., 1996. *Symbolic Interaction and Ethnographic Research. Intersubjectivity and the Study of Human Lived Experienced*, New York: State University of New York Press.
- REDACCIÓ КРЫМ.РЕАЛИИ, 2016. Переведенные на крымскотатарский язык учебники российского издательства поступили в Крым. *Крым.Реалии*. Available at: <http://ru.krymr.com/a/news/27635534.html>.
- REŞİTOV, N.M., 2011. Comunicació privada.
- ROSSELLÓ I PERALTA, C.DE & GINEBRA DOMINGO, D., 2014. Tries lingüístiques: vuit anys després. L'evolució dels usos lingüístics des de P3 fins a 6è de primària. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 24, p.267-280.
- SABOL, S., 1995. The Creation of Soviet Central Asia: The 1924 National Delimitation. *Central Asian Survey*, 14(2), p.225-241.
- SEBBA, M., 2006. Ideology and alphabets in the former USSR. *Language Problems and Language Planning*, 30(2), p.99-125.
- SENGUPTA, A., 2003. *The Formation of the Uzbek Nation-state: A Study in Transition*, Lexington Books.
- SERIOT, P., 2004. La langue, le pouvoir et le corps. *Cahiers de l'ILSL*, (17), p.231-259.
- SEYDAMETOVA, N., 2016. Comunicació privada.
- SIEGEL, J., 1985. Koines and koineization. *Language in Society*, 14(3), p.357-378. Available at: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S0047404500011313.

- SILVER, B.D., 1984. The Ethnic and Language Dimensions in Russian and Soviet Censuses. En R. S. Clem, ed. *Research Guide to the Russian and Soviet Censuses*. Florida International University, p. 25-27.
- SIMONS, G.F. & LEWIS, M.P., 2013. The world's languages in crisis: A 20-year update. En E. Mihás et al., ed. *Responses to Language Endangerment*. Amsterdam [etc.]: John Benjamins Publishing, p. 3-20.
- SKUTNABB-KANGAS, T., 2008. Bilingual education and Sign language as the mother tongue of Deaf children. En *English in International Deaf Communication*. p. 75-94.
- SKUTNABB-KANGAS, T., 1981. *Bilingualism or Not: The Education of Minorities*, Clevedon: Multilingual Matters. Available at: <http://books.google.es/books?id=70UUGw7UM6AC>.
- SKUTNABB-KANGAS, T., 2001. Linguistic Genocide in Education: Or Worldwide Diversity and Human Rights? *TESOL Quarterly*, 35(2), p.345. Available at: <http://www.jstor.org/stable/3587658?origin=crossref>.
- SLEZKINE, Y., 1994. The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*, 53(2), p.414-452.
- SMOLICZ, J.J. & RADZIK, R., 2004. Belarusian as an endangered language: Can the mother tongue of an independent state be made to die? *International Journal of Educational Development*, 24(5), p.511-528.
- SOROLLA VIDAL, N., 2015. *Tria de llengües i rols sociolingüístics a la Franja des de la perspectiva de l'anàlisi de xarxes socials*. Universitat de Barcelona.
- SOROLLA VIDAL, N., BRETXA I RIERA, V. & COMAJOAN, L., 2009. De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja. *NovesSL*, Hivern 200. Available at: <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/index.htm>.
- STALIN, I., 1946. Национальный вопрос в России. , p.359-367. Available at: http://grachev62.narod.ru/stalin/t2/t2_48.htm#r7.
- SULEYMANOVA, Z., 2011. Comunicació privada.
- TAAGEPERA, R., 1970. The 1970 Soviet Census: Fusion or Crystallization of Nationalities? *Soviet Studies*, 23(2), p.216-221.
- TABOURET-KELLER, A., 2004. Les métaphores multiples de l'expression «langue maternelle» : un projet de travail. *Cahiers de l'ILSL*, (15), p.277-288.
- TAULI, V., 1968. *Introduction to a theory of language planning*, Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- TENORIO SEGARRA, X., 2013. Llengua inicial i llengua amb progenitors. Una mateixa realitat o dues variables diferents? *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 0(23), p.407-426. Available at: <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/83154> [Accedit maig 27, 2014].
- TRUDGILL, P., 1972. Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society*, 1(2), p.179-195.
- UEHLING, G.L., 2004a. *Beyond memory: The Crimean Tatars Deportation and Return*, Palgrave Macmillan.

- UEHLING, G.L., 2004b. The first independent Ukrainian census in Crimea: Myths, miscoding, and missed opportunities. *Ethnic and Racial Studies*, 27(1), p.149-170.
- UNESCO, 2003. *Education in a Multilingual World*, Paris. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf>.
- UNESCO, 1953. *The Use of Vernacular Languages in Education*, Paris: UNESCO. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000028/002897eb.pdf>.
- VILA I MORENO, F. XAVIER, 2012. Algunes bases per a la recerca sociolingüística en sentit ampli. 20120). *Posar-hi la base. Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Accesible en: < <http://publicacions.iec.cat/Front/PopulaFitxa.do>. Available at: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000187%5C00000074.pdf> [Accedit agost 6, 2015].
- VILA I MORENO, F.X. ED., 2012. *Posar-hi la base. Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Available at: http://publicacions.iec.cat/Front/PopulaFitxa.do?moduleName=novetats_editorials&subModuleName=darreres_novetats&idCatalogacio=17208.
- VILA I MORENO, F.X., GALINDO SOLÉ, M. & ROSSELLÓ I PERALTA, C., 2002. Algunes consideracions sobre l'adequació del terme «llengua materna». *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, (24), p.94-101. Available at: <http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/128066/176313>.
- VILA I MORENO, F.X. & SALVAT, E. ED., 2013. *Noves immigracions i llengües*, Barcelona: Universitat de Barcelona. Available at: <https://fxvila.files.wordpress.com/2008/03/volum-club-18-enviat-5.pdf>.
- WEINREICH, U., 1979. *Languages in Contact. Findings and Problems* 9th ed., The Hague [etc.]: Mouton.
- WILLIAMS, B.G., 1998. *The Crimean Tatar exile in Central Asia: A case study in group destruction and survival*, Available at: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02634939808401038>.
- WILLIAMS, B.G., 2001. *The Crimean Tatars : the diaspora experience and the forging of a nation*, Leiden: Brill.
- WILLIAMS, B.G., 2015. *The Crimean Tatars: from Soviet genocide to Putin's conquest*, London: Hurst.
- WILLIAMS, B.G., 2002. The Hidden Ethnic Cleansing of Muslims in the Soviet Union: The Exile and Repatriation of the Crimean Tatars. *Journal of Contemporary History*, 37(3), p.323-347.
- WILLIAMS, B.G., 2013. *The Sultan's raiders. The Military Role of the Crimean Tatars in the Ottoman Empire*, Washington DC. Available at: http://www.jamestown.org/uploads/media/Crimean_Tatar_-_complete_report.pdf.
- WILSON, A., 1998. Politics in and around Crimea: A Difficult Homecoming. En *The Tatars of Crimea: Return to the Homeland*. p. 281-322.
- WURM, S.A., 1998. Methods of language maintenance and revival, with selected cases of language endangerment in the world. En K. Matsumura, ed. *Studies in Endangered Languages*. Tokyo: Hituzi Syobo, p. 191-211.

- YILDIZ, N., 2011. *TIKA Annual Report*, Available at: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/>.
- YILDIZ, N. ET AL., 2012. *TIKA Annual Report*, Available at: <http://www.tika.gov.tr/upload/publication/>.
- ZAMYATIN, K., 2012. From Language Revival to Language Removal? The Teaching of Titular Languages in the National Republics of Post-Soviet Russia. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 11(2), p.75-102.
- ZASLAVSKY, V., 1982a. The Ethnic Question in the USSR. En *The Neo-Stalinist State*. Brighton: The Harvester Press, p. 91-129.
- ZASLAVSKY, V., 1982b. *The Neo-Stalinist State: Class, Ethnicity, and Consensus in Soviet Society*, Brighton: Harvester Press. Available at: http://cataleg.ub.edu/record=b1935379~S1*cat [Accedit juliol 25, 2016].
- АЛПАТОВ, В.М., 2000. *150 языков и политика. 1917-2000. Социолингвистические проблемы СССР и постсоветского пространства*, Москва: Крафт+ИВ РАН.
- АХАТОВ, Г.Х., Классификация тюркских языков и диалектов. Available at: http://akhatov.org/index/klassifikacija_tjurkskikh_jazykov_i_dialektov_professora_g_kh_akhatova/0-14.
- БАСКАКОВ, Н.А., 1962. *Введение в изучение тюркских языков*, Москва.
- БАСКАКОВ, Н.А., 1952. К вопросу о классификации тюркских языков. *Известия*, XI(2), p.121-134.
- БАСКАКОВ, Н.А., 1999. Языковая компетенция и типы языковых контактов тюркоязычных народов Российской Федерации. En *Общее и восточное языкознание*. Москва: Советский писатель, p. 86-101.
- БЕКИРОВА, Г., 2004. *Крымскотатарская проблема в СССР (1944-1991)*, Симферополь: Оджакъ.
- БУГАЙ, Я.Ф., 1992. *Иосиф Сталин — Лаврентию Берию: «Их надо депортировать...».* Документы, факты, комментарии, Москва: Дружба Народов.
- ГУСАКОВА, Е., 2015. Один из трёх. *Российская Газета*. Available at: <https://rg.ru/2015/03/19/reg-kfo/yazik.html>.
- ДОНЕЦ, О.В. & БУЧАЦКИЙ, А.И., 2008. *Анализ предпосылок развития сельского зеленого туризма в Автономной Республике Крым*, Симферополь. Available at: <http://www.green.crimea.edu/publik/doc/analiz.pdf>.
- ИЗИДИНОВА, С.Р., 1997. Крымскотатарский язык. En *Языки мира: Тюркские языки*. p. 298-308.
- ИЛЬХАМОВ, А., 2002. *Этнический атлас Узбекистана*, Ташкент.
- ИСАЕВ, М.И., 1979. *Языковое строительство в СССР (Процессы создания письменностей народов СССР)*, Moscow: Naïka.
- КАДЖАМЕТОВА, С., 2005. Проблемы образования крымскотатарского народа. *turkology.tk*. Available at: <http://turkology.tk/library/150>.
- КАСЬЯНОВ, Г.В. ET AL., 1989. *Крымская АССР: 20-е – 30-е годы (исторический очерк)*, Киев.

- Козлов, В.И., 1982. *Национальности СССР: Этнодемографический обзор*, Москва: Финансы и статистика.
- Козлов, С.Я. & Чижова, Л.В., 2003. *Тюркские народы Крыма. Краимы, Крымские татары, Крымчаки.*, Москва: Наука.
- КПСС, 1970. *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференции и пленумов ЦК 8а ed.*, Москва.
- МИНИСТЕРСТВО НАРОДНОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ, 1869. *Сборникъ документовъ и статей по вопросу объ образованіи инородцевъ*, Санктперербургъ: Типографія Товарищества «Общественная Польза».
- МИХАЛЬЧЕНКО, В.Ю. ED., 2006. *Словарь социолингвистических терминов*, Москва: Российская академия наук, Институт языкознани, Российская академия лингвистических наук. Available at: <http://sociolinguistics.academic.ru/>.
- НЕКРИЧ, А., 1978. *Наказанные народы*, Нью Йорк: Хроника.
- ПОДЛЕСНЫХ, О.Н., 2010. Возможности использования переписных данных в целях имплементации Европейской Хартии региональных языков и языков меньшинств в России. *Этнографическое Обозрение*, 4, p.115-131.
- ПОЛЯН, П., 2000. *Не по своей воле. История и география принудительных миграций в СССР*, Москва: Объединенное гуманитарное издательство.
- ПРЕЗИДИУМ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР, 1967. Указ «О гражданах татарской национальности, проживавших в Крыму».
- РОССТАТ, 2014. Перепись населения в Крымском федеральном округе. Available at: http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/perepis_krim/perepis_krim.html.
- САМОЙЛОВИЧ, А.Н., 1922. *Некоторые дополнения к классификации турецких языков*, Петербург.
- СОКОЛОВСКИЙ, С.В. & ТИШКОВ, В.А., 2010. *Европейская языковая хартия и Россия*,
- СТАЛИН, И.В., 1950. Марксизм и вопросы языкознания. Available at: <http://www.philology.ru/linguistics1/stalin-50.htm>.
- СУРИНОВ, А.Е., 2014. *Итоги переписи населения 2014 года в Крымском Федеральном Округе*,
- СУХАРЕВ, А.Я. ED., 2007. *Большой юридический словарь*, Москва: ИНФРА-М.
- ТАИРОВ, С., 2011. *Крымские татары с древнейших времён до наших дней*, Симферополь: Доля.
- ФАСМЕР, М., 1971. *Этимологический словарь русского языка*, Москва: Прогресс.
- ЧЕРВОННАЯ, С.М. & ГУБОГЛО, М.Н., 1992. *Крымскотатарское национальное движение*, Москва: Центр по изучению межнациональных отношений ; Ин-т этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая.
- ШУЛЬГА, Н.А., 2009. Родной язык: надуманный конструкт или реальность? *Одна родина. Информационно-аналитическое издание*. Available at: <http://odnarodyna.org/content/rodnoy-yazyk-nadumannyy-konstrukt-ili-realnost> [Accedit agost 2, 2016].

- ЭМИРОВА, А.М., 1995. Крымскотатарский язык: последствия геноцида. En *Матеріали міжнародної наукової конференції «Кримські татари: Історія і сучасність» (до 50-річчя депортації кримськотатарського народу)*. Киев, р. 50-53. Available at: <http://www.philology.ru/linguistics4/emirova-95.htm>.
- ЭМИРОВА, А.М., 2010. Крымскотатарский язык как объект «Европейской Хартии региональных языков и языков меньшинств». En *Международный научно-практический онлайн-семинар «Функционирование и развитие крымскотатарского языка: отечественный и международный опыт»*.
- ЭМИРОВА, А.М., 2008. Крымскотатарско - русская языковая интерференция: диахрония и синхрония. En *MegaLing'2008. Горизонты прикладной лингвистики и лингвистических технологий*. р. 319-322. Available at: http://www.emirova.com/novye_raboty-1.pdf.

9. Annexos

Барселона Университети

Тильге мунасебетни тедкъикъ этмек ичюн анкета

1. Мектеп ве сыныф: _____
2. Къадын/эркек джынсы _____
3. Догъгъан тарихы: _____

Бу анкета бир социоллингвистик тедкъикъат ичюн керектир. Бу имтиан дегильдир, онынъ ичюн догъру я да янълыш джевап олмас. Риджа этемиз, анкетаны тертипнен, дикъкъатнен ве намуснен толдурынъыз. Анълашылмагъан бир шей олса, утанмангъыз, сорангъыз.

4. Миллетингъиз не?
  1. Къырымтатар
  2. Рус
  3. Украин
  4. Озбек
  5. Башкъа (насыл?) _____
5. Къайсы ерде дюньягъа кельдингъиз? _____
6. Къырымгъа не вакъыт къайттынгъыз? _____
7. Къайда яшайсынгъыз?
  1. Шеэрде _____
  2. Къасабада _____
  3. Койде _____
  4. Къырымтатарлар топлу яшагъан къасабада _____
8. Мектебингъизде дерслер эсасен къайсы тильде кечириле? _____
9. Ана тилингъиз не?
  1. Къырымтатарджа
  2. Русча
  3. Украиндже
  4. Башка? Къайсы? _____
10. Балалыкъта эвде къайсы тильде лаф эте эдингъиз?
  1. Тек къырымтатарджа.
  2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____.
  3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
  4. эсасен _____, ара-сыра къырымтатарджа.
  5. Тек _____

11. Сиз бала экенде ана-бабангыз озъара къайсы тильде лаф эте эдилер?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

12. Бабангызнен къайсы тильде сёйлешесингиз?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

13. Анангызнен къайсы тильде сёйлешесингиз?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

14. Агъалар, къыз къардашларынъ бар/олгъан олса, оларнынъ ады, джынсы ве оларнен къайсы тильде лаф эткенгингизни язынгыз.

Ады	Джыныс	тек я эсасен къырымтатарджа	тек я эсасен _____	къырымтатарджа ве _____ айны тарзда
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

15. Эр кунь корюшкен 10 кишини язынгыз, оларнен къайсы тильде лаф этесингиз.

	Ады	Ким о (акъай, апай, сой, достмы)?	тек я эсасен къырымтатарджа	тек я эсасен _____	къырымтатарджа ве _____ айны тарзда
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

16. Джумлелерни окъунъыз, фикирнен
разыолгъанъынъызны/олмагъанъынъызны бельгиленъыз.

		Эбет	Ёкъ
1.	Къырымда бутюн мектеп балалары къырымтатар тилини огренмек кереклер.	①	②
2.	Земаневий дюнъяда къырымтатар тили файдасыз бир тильдир.	①	②
3.	Къырымтатар тили муреккеп бир тильдир.	①	②
4.	Балаларымнен къырымтатарджа лаф этедегим.	①	②
5.	Къырымтатарджаны тек къырымтатарлары огренмек кереклер.	①	②
6.	Мен, адамлар къырымтардж лаф эткенини бегенем.	①	②
7.	Къырымтатарджа пек хош янъгъырай.	①	②
8.	Мен къырымтатарджа лаф этмеге истемейим, чюнки бу эски бир тиль.	①	②
9.	Биз къырымтатарджа чокъча лаф этмек керекмиз.	①	②
10.	Мен къырымтатар тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

		Эбет	Ёкъ
11.	Къырымда бутюн мектеп балалары рус тилини огренмек кереклер.	①	②
12.	Мен русча лафетмеге бегенем.	①	②
13.	Рус тилини тек руслар огренмек кереклер.	①	②
14.	Келеджекте Къырымда эр кес русча лаф этедек.	①	②
15.	Рус тили меним ичюн къыйын бир тиль.	①	②
16.	Мен русча лаф этмеге утанам.	①	②
17.	Рус тили пек дюльбер бир тильдир.	①	②
18.	Къырымтатарларнынъ эписи рус тилини бильмек кереклер.	①	②
19.	Украинада рус тилини огренмек керекмей.	①	②
20.	Мен рус тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

		Эбет	Ёкъ
21.	Къырымда яшагъанларнынъ эписи украин тилини огренмек кереклер.	①	②
22.	Украин тили чиркин янъгъырай.	①	②
23.	Къырымда кимсе украиндже лаф этмей.	①	②
24.	Украин тили яхшы иш тапмакъ ичюн керектир.	①	②
25.	Бир къач йылдан сонъ Украинада украиндже кимсе лаф этмейджек.	①	②
26.	Украин тили ватанымнынъ тилидир.	①	②
27.	Мен рус тилинде лаф этсем, манъа украинджени бильмек керекмей.	①	②
28.	Манъа украиндже лаф этмеге къыйын дегиль.	①	②
29.	Мен украинджени бильмек истейим.	①	②
30.	Мен украин тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

17. Озюнъизни ким дуясынъыз, бельгиленъиз?

Къырымтатар	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Украин	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рус	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Авропалы	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Турк	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ким? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ким? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

18. Бельгиленъиз, не дереджеде яхшы анълайсынъыз, лаф этесинъиз, окъуйсынъыз ве язасынъыз:

		Ярамай			Пек яхшы	
Къырымтатарджа	анълайым	1	2	3	4	5
	лаф этем	1	2	3	4	5
	окъуйым	1	2	3	4	5
	язам	1	2	3	4	5

		Ярамай			Пек яхшы	
Русча	анълайым	1	2	3	4	5
	лаф этем	1	2	3	4	5
	окъуйым	1	2	3	4	5
	язам	1	2	3	4	5

		Ярамай			Пек яхшы	
Украиндже	анълайым	1	2	3	4	5
	лаф этем	1	2	3	4	5
	окъуйым	1	2	3	4	5
	язам	1	2	3	4	5

		Ярамай			Пек яхшы	
_____	анълайым	1	2	3	4	5
	лаф этем	1	2	3	4	5
	окъуйым	1	2	3	4	5
	язам	1	2	3	4	5

		Ярамай			Пек яхшы	
_____	анълайым	1	2	3	4	5
	лаф этем	1	2	3	4	5
	окъуйым	1	2	3	4	5
	язам	1	2	3	4	5

19. Ананъ не ерде догъулды (шеэр/кой, мемлекет)?

20. Бабанъ не ерде догъулды (шеэр/кой, мемлекет)?

21. Ананъыз бала экенде къайсы тильде лаф эте эди? (буны бильмесенъиз, озъ ана-бабасынен къайсы тильде лаф эткенини бельгиленъиз)

22. Бабанъыз бала экенде къайсы тильде лаф эте эди?
(буны бильмесенъыз, озъ ана-бабасынен къайсы тильде лаф эткенини бельгиленъыз)
23. Ананъызнынъ тасиль дереджеси не?
1. Башлангъыч тасиль
  2. Орта тасиль (техникум, колледж)
  3. Юксек тасиль (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Илим унваны мусабыкъ (аспирантура, докторантура)
24. Бабанъызнынъ тасиль дереджеси не?
1. Башлангъыч тасиль
  2. Орта тасиль (техникум, колледж)
  3. Юксек тасиль (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Илим унваны мусабыкъ (аспирантура, докторантура)
25. Ананъыз ким олып чалыша/чалыша эди?
1. Колхозджи
  2. Фермер
  3. Ишчи
  4. Девлет эрбабы (мемур, оджапче, эким...)
  5. Тешеббюсчи
26. Бабанъыз ким олып чалыша/ чалыша эди?
1. Колхозджи
  2. Фермер
  3. Ишчи
  4. Девлет эрбабы (мемур, оджапче, эким...)
  5. Тешеббюсчи

Ярдымынъыз ичюн чокъ сагъ олунъыз!

Барселона Университети

Тильге мунасебетни тедкъикъ этмек ичюн анкета

1. Къадын/эркек джынсы
2. Догъгъан тарихы: _____

Бу анкета бир социоллингвистик тедкъикъат ичюн керектир. Бу имтиан дегильдир, онынъ ичюн догъру я да янълыш джевап олмаз. Риджа этемиз, анкетаны тертипнен, дикъкъатнен ве намуснен толдурынъыз. Анълашылмагъан бир шей олса, утанмангъыз, сорангъыз.

3. Миллетингъиз не?
  1. Къырымтатар
  2. Рус
  3. Украин
  4. Озбек
  5. Башкъа (насыл?) _____
4. Къайсы ерде дюнъягъа кельдингъиз? _____
5. Къырымгъа не вакъыт къайттынъыз? _____
6. Къайда яшайсынъыз?
  1. Шеэрде _____
  2. Къасабада _____
  3. Койде _____
  4. Къырымтатарлар топлу яшагъан къасабада _____
7. Мектепте къайсы тильде огрендингъиз? _____
8. Ана тилингъиз не?
  1. Къырымтатарджа
  2. Русча
  3. Украиндже
  4. Башка? Къайсы? _____
9. Балалыкъта эвде къайсы тильде лаф эте эдингъиз?
  1. Тек къырымтатарджа.
  2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____
  3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
  4. Эсасен _____, ара-сыра къырымтатарджа.
  5. Тек _____

10. Сиз бала экенде ана-бабанъыз озъара къайсы тильде лаф эте эдилер ?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

11. Бабанъызнен къайсы тильде сёйлешесинъыз/сёйлеше эдинъыз?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

12. Ананъызнен къайсы тильде сёйлешесинъыз/сёйлеше эдинъыз?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

13. Эвли олсанъыз, акъай/апайынъызнен къайсы тильде лаф этесиз?

1. Тек къырымтатарджа.
2. Эсасен къырымтатарджа, ара-сыра _____ .
3. Къырымтатарджа ве _____ айны тарзда.
4. Эсасен _____ , ара-сыра къырымтатарджа.
5. Тек _____

14. Эр кунь корюшкен 10 кишини язынъыз, оларнен къайсы тильде лаф этесинъыз?

	Ады	Ким о (акъай, апай, сой, достмы)?	тек я эсасен къырымтатарджа	тек я эсасен _____	къырымтатарджа ве _____ айны тарзда
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

15. Агъалар, къыз къардашларынъ бар/олгъан олса, оларнынъ ады, джынсы ве оларнен къайсы тильде лаф эткенъинъизни язынъыз.

Ады	Джыныс	тек я эсасен къырымтатарджа	тек я эсасен _____	къырымтатарджа ве _____ айны тарзда
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

16. Джумлелерни окъунъыз, фикирнен
разыолгъанъынъызны/олмагъанъынъызны бельгиленъиз.

		Эбет	Ёкъ
1.	Къырымда бутюн мектеп балалары къырымтатар тилини огренмек кереклер.	①	②
2.	Земаневий дюньяда къырымтатар тили файдасыз бир тильдир.	①	②
3.	Къырымтатар тили муреккеп бир тильдир.	①	②
4.	Балаларымнен къырымтатарджа лаф этем/лаф этеджегим.	①	②
5.	Къырымтатарджаны тек къырымтатарлары огренмек кереклер	①	②
6.	Мен, адамлар къырымтардж лаф эткенини бегенем.	①	②
7.	Къырымтатарджа пек хош янъгъырай.	①	②
8.	Мен къырымтатарджа лаф этмеге истемейим, чюнки бу эски бир тиль.	①	②
9.	Биз къырымтатарджа чокъча лаф этмек керекмиз.	①	②
10.	Мен къырымтатар тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

		Эбет	Ёкъ
11.	Къырымда бутюн мектеп балалары рус тилини огренмек кереклер.	①	②
12.	Мен русча лафетмеге бегенем.	①	②
13.	Рус тилини тек руслар огренмек кереклер.	①	②
14.	Келеджекте Къырымда эр кес русча лаф этеджек.	①	②
15.	Рус тили меним ичюн къыйын бир тиль.	①	②
16.	Мен русча лаф этмеге утанам.	①	②
17.	Рус тили пек дюльбер бир тильдир.	①	②
18.	Къырымтатарларнынъ эписи рус тилини бильмек кереклер.	①	②
19.	Украинада рус тилини огренмек керекмей.	①	②
20.	Мен рус тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

		Эбет	Ёкъ
21.	Къырымда яшагъанларнынъ эписи украин тилини огренмек кереклер.	①	②
22.	Украин тили чиркин янъгъырай.	①	②
23.	Къырымда кимсе украиндже лаф этмей.	①	②
24.	Украин тили яхшы иш тапмакъ ичюн керектир.	①	②
25.	Бир къач йылдан сонъ Украинада украиндже кимсе лаф этмейджек.	①	②
26.	Украин тили ватанымнынъ тилидир.	①	②
27.	Мен рус тилинде лаф этсем, манъа украинджени бильмек керекмей.	①	②
28.	Манъа украиндже лаф этмеге къыйын дегиль.	①	②
29.	Мен украинджени бильмек истейим.	①	②
30.	Мен украин тилини дегиль де, англиз тилини огренир эдим.	①	②

17. Озюнъизни ким дуясынъыз, бельгиленъиз:

Къырымтатар	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Украин	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Рус	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Авропалы	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Турк	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ким? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ким? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

18. Бельгиленъиз, не дереджеде яхшы анълайсынъыз, лаф этесинъиз, окъуйсынъыз ве язасынъыз:

		Ярамай				Пек яхшы	
Къырымтатарджа	анълайым	1	2	3	4	5	
	лаф этем	1	2	3	4	5	
	окъуйым	1	2	3	4	5	
	язам	1	2	3	4	5	

		Ярамай				Пек яхшы	
Русча	анълайым	1	2	3	4	5	
	лаф этем	1	2	3	4	5	
	окъуйым	1	2	3	4	5	
	язам	1	2	3	4	5	

		Ярамай				Пек яхшы	
Украиндже	анълайым	1	2	3	4	5	
	лаф этем	1	2	3	4	5	
	окъуйым	1	2	3	4	5	
	язам	1	2	3	4	5	

		Ярамай				Пек яхшы	
_____	анълайым	1	2	3	4	5	
	лаф этем	1	2	3	4	5	
	окъуйым	1	2	3	4	5	
	язам	1	2	3	4	5	

		Ярамай				Пек яхшы	
_____	анълайым	1	2	3	4	5	
	лаф этем	1	2	3	4	5	
	окъуйым	1	2	3	4	5	
	язам	1	2	3	4	5	

19. Ананъ не ерде догъулды (шеэр/кой, мемлекет)?
20. Бабанъ не ерде догъулды (шеэр/кой, мемлекет)?
21. Ананъыз бала экенде къайсы тильде лаф эте эди?
(буны бильмесенъиз, озь ана-бабасынен къайсы тильде лаф эткенини бельгиленъиз)
22. Бабанъыз бала экенде къайсы тильде лаф эте эди?
(буны бильмесенъиз, озь ана-бабасынен къайсы тильде лаф эткенини бельгиленъиз)
23. Ананъызнынъ тасиль дереджеси не?
1. Башлангъыч тасиль
  2. Орта тасиль (техникум, колледж)
  3. Юксек тасиль (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Илим унваны мусабыкъ (аспирантура, докторантура)
24. Бабанъызнынъ тасиль дереджеси не?
1. Башлангъыч тасиль
  2. Орта тасиль (техникум, колледж)
  3. Юксек тасиль (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Илим унваны мусабыкъ (аспирантура, докторантура)
25. Тасиль дередженъиз не?
1. Башлангъыч тасиль
  2. Орта тасиль (техникум, колледж)
  3. Юксек тасиль (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Илим унваны мусабыкъ (аспирантура, докторантура)
26. Ананъыз ким олып чалыша/чалыша эди?
1. Колхозджи
  2. Фермер
  3. Ишчи
  4. Девлет эрбабы (мемур, оджапче, эким...)
  5. Тешеббюсчи

27. Бабанъыз ким олып чалыша/чалыша эди?

1. Колхозджи
2. Фермер
3. Ишчи
4. Девлет эрбабы (мемур, оджапче, эким...)
5. Тешеббюсчи

28. Ким олып чалышасынъыз?

1. Колхозджи
2. Фермер
3. Ишчи
4. Девлет эрбабы (мемур, оджапче, эким...)
5. Тешеббюсчи

Ярдымынъыз ичюн чокъ сагъ олунъыз!

Барселонский Университет

Анкета по исследованию отношения к языку

UNIVERSITAT DE BARCELONA

1. Школа и класс: _____
2. Пол: муж. / жен.
3. Дата рождения: _____

Данная анкета является средством для научного исследования в области социолингвистики на полуострове Крыма. Это не экзамен, поэтому вообще нет правильных или неправильных ответов. Просим Вас отвечать на все вопросы как можно более аккуратно и честно. Если что-то Вам неясно, не стесняйтесь спрашивать.

4. Кто Вы по национальности?
  1. Крымский татарин
  2. Русский
  3. Украинец
  4. Узбек
  5. Другое (укажите) _____
5. Где Вы родились? _____
6. Когда Ваша семья вернулась в Крым? _____
7. В каком населённом пункте Вы сейчас живете?
  1. В городе _____
  2. В посёлке городского типа _____
  3. В сельской местности _____
  4. В местах компактного проживания _____
8. На каком языке в основном проводятся уроки в Вашей школе? _____
9. Какой язык является Вашим родным языком?
  1. Крымскотатарский
  2. Русский
  3. Украинский
  4. Другой, какой? _____
10. На каком языке вы общались дома, когда Вы были маленькими?
  1. Только по-крымскотатарски
  2. В основном по-крымскотатарски, иногда по- _____
  3. Одинаково по-крымскотатарски и по- _____
  4. В основном по- _____ , иногда по-крымскотатарски
  5. Только по- _____

11. На каком языке общались Ваши родители между собой, когда Вы были маленькими?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по- _____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по- _____
4. В основном по- _____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

12. На каком языке Вы общаетесь со своим отцом?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по- _____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по- _____
4. В основном по- _____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

13. На каком языке Вы общаетесь со своей матерью?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по- _____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по- _____
4. В основном по- _____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

14. Если у Вас есть братья или сестры, укажите их имена, их пол и на каком языке Вы общаетесь с ними.

Имя	Пол	Только или в основном по-крымскотатарски	Только или в основном по- _____	Одинаково по- _____ и по-крымскотатарски
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

15. Запишите 10 людей, с которыми Вы чаще всего связываетесь в вашей повседневной жизни, и укажите на каком языке Вы общаетесь.

	Имя	Кто это? (Друг, подруга, родственник...)	Только или в основном по-крымскотатарски	Только или в основном по- _____	Одинаково по- _____ и по-крымскотатарски
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

16. Прочитайте следующие предложения и укажите согласны ли Вы с тем, что сказано.

	Да	Нет
1. Все школьники Крыма должны изучать крымскотатарский язык.	①	②
2. В современном мире крымскотатарский бесполезен.	①	②
3. Крымскотатарский — сложный язык.	①	②
4. Со своими детьми я буду общаться на крымскотатарском.	①	②
5. Только крымским татарам следует изучать крымскотатарский.	①	②
6. Я люблю, когда люди говорят на крымскотатарском.	①	②
7. Крымскотатарский звучит классно.	①	②
8. Я не хочу говорить по-крымскотатарски потому что это старый язык.	①	②
9. Нам надо побольше употреблять крымскотатарский.	①	②
10. Я скорее бы учил английский язык, чем крымскотатарский.	①	②

	Да	Нет
11. Все школьники Крыма должны изучать русский язык.	①	②
12. Мне нравится говорить на русском языке.	①	②
13. Только русским надо бы учить русский язык.	①	②
14. В будущем в Крыму мы все будем общаться на русском языке.	①	②
15. Для меня русский — трудный язык.	①	②
16. Я стесняюсь говорить по-русски.	①	②
17. Русский — очень красивый язык.	①	②
18. Все крымские татары должны знать русский.	①	②
19. В Украине не надо изучать русский язык.	①	②
20. Я скорее бы учил английский язык чем русский.	①	②

	Да	Нет
21. Всем крымчанам надо знать украинский.	①	②
22. Украинский некрасиво звучит.	①	②
23. В Крыму никто не говорит по-украински.	①	②
24. Украинский очень полезен чтобы найти хорошую работу.	①	②
25. Через несколько лет в Украине никто не будет общаться по-украински.	①	②
26. Украинский — язык моей родины.	①	②
27. Мне не надо изучать украинский, если я уже говорю по-русски.	①	②
28. Мне нетрудно говорить по-украински.	①	②
29. Я хочу владеть украинским.	①	②
30. Я скорее бы учил английский язык чем украинский.	①	②

17. Укажите от 0 (никак) до 10 (вполне) насколько Вы осознаёте себя...

Крымским татаринoм	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Украинцем	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Русским	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Европейцем	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Турком	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кем? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кем? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

18. Оцените как Вы понимаете, говорите, читаете и пишете по-...

		Очень плохо				Отлично
По-крымскотатарски	я понимаю	1	2	3	4	5
	я говорю	1	2	3	4	5
	я читаю	1	2	3	4	5
	я пишу	1	2	3	4	5

		Очень плохо				Отлично
По-русски	я понимаю	1	2	3	4	5
	я говорю	1	2	3	4	5
	я читаю	1	2	3	4	5
	я пишу	1	2	3	4	5

		Очень плохо				Отлично
По-украински	я понимаю	1	2	3	4	5
	я говорю	1	2	3	4	5
	я читаю	1	2	3	4	5
	я пишу	1	2	3	4	5

		Очень плохо				Отлично
По- _____	я понимаю	1	2	3	4	5
	я говорю	1	2	3	4	5
	я читаю	1	2	3	4	5
	я пишу	1	2	3	4	5

		Очень плохо				Отлично
По- _____	я понимаю	1	2	3	4	5
	я говорю	1	2	3	4	5
	я читаю	1	2	3	4	5
	я пишу	1	2	3	4	5

19. Где родилась Ваша мать (город/деревня и страна)?

20. Где родился Ваш отец (город/деревня и страна)?

21. На каком языке говорила дома Ваша мать, когда она была маленькой?
(Если Вы этого не знаете, укажите на каком языке она общается со своими родителями.)

22. На каком языке говорил дома Ваш отец, когда он был маленьким?
(Если Вы этого не знаете, укажите на каком языке он общается со своими родителями.)
23. Какое образование у Вашей матери?
1. Начальное
  2. Среднее профессиональное (техникум, колледж)
  3. Высшее (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Послевузовское (аспирантура, докторантура)
24. Какое образование у Вашего отца?
1. Начальное
  2. Среднее профессиональное (техникум, колледж)
  3. Высшее (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Послевузовское (аспирантура, докторантура)
25. Кем работает Ваша мать? (Уточните насколько возможно.)
1. Колхозницей
  2. Фермершей
  3. Работницей
  4. Государственной служащей
(чиновницей, учительницей, врачом...)
  5. Предпринимательницей
26. Кем работает Ваш отец? (Уточните насколько возможно.)
1. Колхозником
  2. Фермером
  3. Работником
  4. Государственным служащим
(чиновником, учителем, врачом...)
  5. Предпринимателем

Спасибо огромное за Вашу помощь!

Барселонский Университет

Анкета по исследованию отношения к языку

UNIVERSITAT DE BARCELONA

1. Пол: муж. / жен.
2. Дата рождения: _____

Данная анкета является средством для научного исследования в области социолингвистики на полуострове Крым. Это не экзамен, поэтому вообще нет правильных или неправильных ответов. Просим Вас отвечать на все вопросы как можно более аккуратно и честно. Если что-то Вам неясно, не стесняйтесь спрашивать.

3. Кто Вы по национальности?
  1. Крымский татарин
  2. Русский
  3. Украинец
  4. Узбек
  5. Другое (укажите) _____
4. Где Вы родились? _____
5. Когда Ваша семья вернулась в Крым? _____
6. В каком населенном пункте Вы сейчас живете?
  1. В городе _____
  2. В посёлке городского типа _____
  3. В сельской местности _____
  4. В местах компактного проживания _____
7. На каком языке Вы учились в школе? _____
8. Какой язык является Вашим родным языком?
  1. Крымскотатарский
  2. Русский
  3. Украинский
  4. Другой, какой? _____
9. На каком языке вы общались дома когда Вы были маленькими?
  1. Только по-крымскотатарски
  2. В основном по-крымскотатарски, иногда по-_____
  3. Одинаково по-крымскотатарски и по-_____
  4. В основном по-_____ , иногда по-крымскотатарски
  5. Только по- _____

10. На каком языке общались Ваши родители между собой, когда Вы были маленькими?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по-_____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по-_____
4. В основном по-_____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

11. На каком языке Вы общаетесь/общались со своим отцом?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по-_____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по-_____
4. В основном по-_____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

12. На каком языке Вы общаетесь/общались со своей матерью?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по-_____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по-_____
4. В основном по-_____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

13. Если Вы замужем/женаты, на каком языке общаетесь с супругом/супругой?

1. Только по-крымскотатарски
2. В основном по-крымскотатарски, иногда по-_____
3. Одинаково по-крымскотатарски и по-_____
4. В основном по-_____, иногда по-крымскотатарски
5. Только по- _____

14. Запишите 10 людей, с которыми Вы чаще всего связываетесь в вашей повседневной жизни, и укажите, на каком языке Вы общаетесь.

	Имя	Кто это? (Муж, жена, друг, родственник...)	Только или в основном по-крымскотатарски	Только или в основном по- _____	Одинаково по- и по-крымскотатарски
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

15. Если у Вас есть/были братья или сестры, укажите их имена, их пол и на каком языке Вы общаетесь/общались с ними.

Имя	Пол	Только или в основном по-крымскотатарски	Только или в основном по-_____	Одинаково по-и по-крымскотатарски
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

16. Прочитайте следующие предложения и укажите, согласны ли Вы с тем, что сказано.

		Да	Нет
1.	Все школьники Крыма должны бы изучать крымскотатарский язык.	①	②
2.	В современном мире крымскотатарский бесполезен.	①	②
3.	Крымскотатарский — сложный язык.	①	②
4.	Со своими детьми я общаюсь или буду общаться на крымскотатарском.	①	②
5.	Только крымским татарам следует изучать крымскотатарский.	①	②
6.	Я люблю, когда люди говорят на крымскотатарском.	①	②
7.	Крымскотатарский звучит классно.	①	②
8.	Я не хочу говорить по-крымскотатарски потому что это старый язык.	①	②
9.	Нам надо побольше употреблять крымскотатарский.	①	②
10.	Я скорее бы учил английский языку чем крымскотатарский.	①	②

		Да	Нет
11.	Все школьники Крыма должны бы изучать русский язык.	①	②
12.	Мне нравится говорить на русском языке.	①	②
13.	Только русским надо бы учить русский язык.	①	②
14.	В будущем в Крыму мы все будем общаться на русском языке.	①	②
15.	Для меня русский — трудный язык.	①	②
16.	Я стесняюсь говорить по-русски.	①	②
17.	Русский — очень красивый язык.	①	②
18.	Все крымские татары должны знать русский.	①	②
19.	В Украине не надо изучать русский язык.	①	②
20.	Я скорее бы учил английский язык чем русский.	①	②

		Да	Нет
21.	Всем крымчанам надо бы учить украинскому.	①	②
22.	Украинский некрасиво звучит.	①	②
23.	В Крыму никто не говорит по-украински.	①	②
24.	Украинский очень полезен чтобы найти хорошую работу.	①	②
25.	Через несколько лет, в Украине никто не будет общаться по-украински.	①	②
26.	Украинский — язык моей родины.	①	②
27.	Мне не надо знать украинский, если уже по-русски говорю.	①	②
28.	Мне нетрудно говорить по-украински.	①	②
29.	Я хочу владеть украинским.	①	②
30.	Я скорее бы учил английскому языку чем украинскому.	①	②

17. Укажите от 0 (никак) до 10 (вполне) насколько Вы осознаёте себя...

Крымским татаринoм	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Украинцем	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Русским	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Европейцем	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Турком	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кем? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Кем? _____	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

18. Оцените как Вы понимаете, говорите, читаете и пишете по-...

		Очень плохо					Отлично
По-крымскотатарски	я понимаю	1	2	3	4	5	
	я говорю	1	2	3	4	5	
	я читаю	1	2	3	4	5	
	я пишу	1	2	3	4	5	

		Очень плохо					Отлично
По-русски	я понимаю	1	2	3	4	5	
	я говорю	1	2	3	4	5	
	я читаю	1	2	3	4	5	
	я пишу	1	2	3	4	5	

		Очень плохо					Отлично
По-украински	я понимаю	1	2	3	4	5	
	я говорю	1	2	3	4	5	
	я читаю	1	2	3	4	5	
	я пишу	1	2	3	4	5	

		Очень плохо					Отлично
По- _____	я понимаю	1	2	3	4	5	
	я говорю	1	2	3	4	5	
	я читаю	1	2	3	4	5	
	я пишу	1	2	3	4	5	

		Очень плохо					Отлично
По- _____	я понимаю	1	2	3	4	5	
	я говорю	1	2	3	4	5	
	я читаю	1	2	3	4	5	
	я пишу	1	2	3	4	5	

19. Где родилась Ваша мать (город/деревня и страна)?
20. Где родился Ваш отец (город/деревня и страна)?
21. На каком языке говорила дома Ваша мать, когда она была маленькой?
(Если Вы этого не знаете, укажите на каком языке она общается со своими родителями.)
22. На каком языке говорил дома Ваш отец, когда он был маленьким?
(Если Вы этого не знаете, укажите на каком языке она общается со своими родителями.)
23. Какое образование у Вашей матери?
1. Начальное
  2. Среднее профессиональное (техникум, колледж)
  3. Высшее (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Послевузовское (аспирантура, докторантура)
24. Какое образование у Вашего отца?
1. Начальное
  2. Среднее профессиональное (техникум, колледж)
  3. Высшее (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Послевузовское (аспирантура, докторантура)
25. Какое у Вас образование?
1. Начальное
  2. Среднее профессиональное (техникум, колледж)
  3. Высшее (бакалавриат, специальность, магистратура)
  4. Послевузовское (аспирантура, докторантура)
26. Кем работает Ваша мать? (Уточните насколько возможно.)
1. Колхозницей
  2. Фермершей
  3. Работницей
  4. Государственной служащей (чиновницей, учительницей, врачом...)
  5. Предпринимательницей

27. Кем работает Ваш отец? (Уточните насколько возможно.)

1. Колхозником
2. Фермером
3. Работником
4. Государственным служащим (чиновником, учителем, врачом...)
5. Предпринимателем

28. Кем Вы работаете? (Уточните насколько возможно.)

1. Колхозником / Колхозницей
2. Фермером / Фермершей
3. Работником / Работницей
4. Государственным служащим / Государственной служащей
5. Предпринимателем / Предпринимательницей

Спасибо огромное за Вашу помощь!

Universitat de Barcelona

Enquesta d'actituds lingüístiques

1. Sexe: home / dona
2. Data de naixement:

Aquesta enquesta forma part d'una investigació científica en l'àmbit de la sociolingüística a la península de Crimea. No és un examen, per la qual cosa no hi ha respostes correctes ni incorrectes. Us demanem que hi respongueu de la manera més acurada i franca possible. Si hi ha res que no entengueu, no us faci vergonya preguntar-ho.

3. Quina és la teva nacionalitat?
  1. Tàtar de Crimea
  2. Rus
  3. Ucraïnès
  4. Uzbek
  5. Una altra (quina?)
4. On vas néixer?
5. Quan va tornar a Crimea, la teva família?
6. A quina població vius actualment?
  1. En una ciutat:
  2. En una vila:
  3. En un poble:
  4. En un assentament:
7. En quina llengua es fan les classes normalment a la teva escola?
(En quina llengua vas estudiar a l'escola?)
8. Quina és la teva llengua nativa (rodnoi iazik)?
  1. Tàtar de Crimea
  2. Rus
  3. Ucraïnès
  4. Una altra, quina?
9. En quina llengua parlàveu a casa quan eres petit?
  1. Només en tàtar
  2. Sobretot en tàtar, de vegades en
  3. Igual en tàtar que en
  4. Sobretot en _____, de vegades en tàtar
  5. Només en

10. En quina llengua parlaven els pares entre ells quan eres petit?

1. Només en tàtar
2. Sobretot en tàtar, de vegades en
3. Igual en tàtar que en
4. Sobretot en _____, de vegades en tàtar
5. Només en

11. En quina llengua parles/parlaves amb el teu pare?

1. Només en tàtar
2. Sobretot en tàtar, de vegades en
3. Igual en tàtar que en
4. Sobretot en _____, de vegades en tàtar
5. Només en

12. En quina llengua parles/parlaves amb la teva mare?

1. Només en tàtar
2. Sobretot en tàtar, de vegades en
3. Igual en tàtar que en
4. Sobretot en _____, de vegades en tàtar
5. Només en

13. Si ets casat/casada, en quina llengua parles amb la teva parella?

1. Només en tàtar
2. Sobretot en tàtar, de vegades en
3. Igual en tàtar que en
4. Sobretot en _____, de vegades en tàtar
5. Només en

14. Indica les deu persones amb qui et relaciones més en la teva vida quotidiana i digues en quina llengua hi parles.

	Nom	Qui és? (Amic, parent, parella...)	Només o sobretot en tàtar de Crimea	Només o sobretot en	Igual en que en tàtar
1.			①	②	③
2.			①	②	③
3.			①	②	③
4.			①	②	③
5.			①	②	③
6.			①	②	③
7.			①	②	③
8.			①	②	③
9.			①	②	③
10.			①	②	③

15. Si tens (tenies) germans o germanes, indica'n el nom, el sexe i en quina llengua hi parles (parlaves).

Nom	Sexe	Només o sobretot en tàtar de Crimea	Només o sobretot en	Igual en que en tàtar
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③
		①	②	③

16. Llegeix aquestes frases i digues si hi estàs d'acord o no.

		Sí	No
1.	Tots els escolars de Crimea haurien d'estudiar tàtar.	①	②
2.	El tàtar és inútil en el món modern.	①	②
3.	El tàtar és una llengua difícil.	①	②
4.	Amb els meus fills, hi parlaré (hi parlo) només en tàtar.	①	②
5.	Només els tàtars de Crimea han d'estudiar tàtar.	①	②
6.	M'agrada sentir que la gent parla tàtar.	①	②
7.	El tàtar sona guai.	①	②
8.	No vull parlar en tàtar perquè és una llengua antiga.	①	②
9.	Hauríem de fer servir més el tàtar.	①	②
10.	M'estimaria més estudiar anglès que tàtar.	①	②

		Sí	No
11.	Tots els escolars de Crimea haurien d'estudiar rus.	①	②
12.	M'agrada parlar rus.	①	②
13.	Només els russos haurien d'aprendre rus.	①	②
14.	En el futur a Crimea tots ens comunicarem en rus.	①	②
15.	El rus em sembla difícil.	①	②
16.	Em fa vergonya parlar en rus.	①	②
17.	El rus és una llengua molt bonica.	①	②
18.	Tots els tàtars de Crimea han de saber rus.	①	②
19.	A Ucraïna no s'ha d'estudiar rus.	①	②
20.	M'estimaria més estudiar anglès que rus.	①	②

		Sí	No
21.	Tots els crimeans haurien d'estudiar ucraïnès	①	②
22.	L'ucraïnès sona malament.	①	②
23.	A Crimea ningú no parla en ucraïnès.	①	②
24.	L'ucraïnès és molt útil per trobar feina.	①	②
25.	D'aquí uns quants anys, a Ucraïna ningú no parlarà en ucraïnès.	①	②
26.	L'ucraïnès és la llengua de la meva pàtria.	①	②
27.	No cap que sàpiga ucraïnès si ja parlo rus.	①	②
28.	No em costa gaire parlar en ucraïnès.	①	②
29.	Vull arribar a dominar l'ucraïnès.	①	②
30.	M'estimaria més estudiar anglès que ucraïnès.	①	②

17. De 0 (gens) a 10 (totalment), indiqueu fins a quin punt us sentiu...

Tàtar de Crimea	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ucraïnès	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Rus	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Europeu	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Turc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Què més?	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Què més?	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

18. Valoreu com enteneu, parleu, llegeu i escriviu en...

		Molt malament				Perfectament	
Tàtar de Crimea	l'entenc	1	2	3	4	5	
	el parlo	1	2	3	4	5	
	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	
		Molt malament				Perfectament	
Rus	l'entenc	1	2	3	4	5	
	el parlo	1	2	3	4	5	
	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	
		Molt malament				Perfectament	
Ucraïnès	l'entenc	1	2	3	4	5	
	el parlo	1	2	3	4	5	
	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	
		Molt malament				Perfectament	
	l'entenc	1	2	3	4	5	
	el parlo	1	2	3	4	5	
	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	
		Molt malament				Perfectament	
	l'entenc	1	2	3	4	5	
	el parlo	1	2	3	4	5	
	el llegeixo	1	2	3	4	5	
	l'escric	1	2	3	4	5	

19. On va néixer la teva mare (ciutat/poble i país)?
20. On va néixer el teu pare (ciutat/poble i país)?
21. En quina llengua parlava la teva mare a casa quan era petita?
(Si no ho saps, indica en quina llengua parla (parlava) amb els seus pares)
22. En quina llengua parlava el teu pare a casa quan era petit?
(Si no ho saps, indica en quina llengua parla (parlava) amb els seus pares)
23. Nivell d'estudis de la teva mare:
1. Primaris
  2. Formació professional
  3. Superiors (grau, llicenciatura, màster)
  4. Doctorals
24. Nivell d'estudis del teu pare:
1. Primaris
  2. Formació professional
  3. Superiors (grau, llicenciatura, màster)
  4. Doctorals
25. Nivell d'estudis propis:
1. Primaris
  2. Formació professional
  3. Superiors (grau, llicenciatura, màster)
  4. Doctorals
26. De què treballa la teva mare? (Especifica-ho tant com puguis.)
1. Jornalera
  2. Agricultora
  3. Assalariada
  4. Funcionària (de servei, d'educació, de sanitat...)
  5. Per compte propi

27. De què treballa el teu pare? (Especifica-ho tant com puguis.)

1. Jornaler
2. Agricultor
3. Assalariat
4. Funcionari (de servei, d'educació, de sanitat...)
5. Per compte propi

28. De què treballes? (Especifica-ho tant com puguis.)

1. Jornaler/a
2. Agricultor/a
3. Assalariat/da
4. Funcionari/a (de servei, d'educació, de sanitat...)
5. Per compte propi

Moltíssimes gràcies per ajudar-nos!

Questionari de resocialització i pràctiques culturals

Moltes gràcies per participar en aquest estudi.

Aquest questionari forma part d'un estudi sobre l'alumnat de 6è de primària i 1r d'ESO a diferents escoles.

En el questionari hauràs de contestar diverses preguntes sobre tu mateix i les coses que fas. Aproximadament trigaràs 45 minuts a completar-lo. No és un examen.

No hi ha preguntes correctes ni incorrectes. Senzillament contesta tan bé com puguis a cada pregunta.

Si per alguna raó no vols participar en aquest estudi, digues-ho a la persona que t'ha repartit els questionaris.

El questionari és anònim. No has de posar-hi el nom. Només l'equip de recerca llegiran les teves respostes.

Si durant el questionari tens alguna pregunta, aixeca el braç i demana ajuda a la persona que te l'ha entregat.

Nom del centre:

Data:

- 1 Sexe: (marca amb una creu)
 1. Masculí   2. Femení
- 2 Data de naixement: (dia/mes/any) _____ / _____ / 199 _____
- 3 Quina és la teva llengua? (marca amb una creu)
 1. Català
 2. Castellà
 3. Tant català com castellà
 4. Una altra (quina o quines?) _____
- 4 A quin poble o ciutat vas néixer? _____
 (País) _____
- 5 Quant temps fa que vius a Catalunya?
 1. Sempre
 2. Fa _____ anys (omple la ratlla)
- 6 A quin poble o ciutat vius ara? _____
 (Barri) _____
- 7 Quanta estona dediques a fer les següents activitats al llarg del curs **durant els dies de classe**?
 (marca amb una creu la resposta adequada)

Activitat	Més de 3h cada dia	Entre 1 i 3h cada dia	Menys d'1h cada dia	Almenys un cop a la setmana	Almenys un cop al mes	Mai
Mirar la televisió	1	2	3	4	5	6
Llegir llibres	1	2	3	4	5	6
Escoltar música	1	2	3	4	5	6
Estar connectat a Internet	1	2	3	4	5	6
Jugar a videojocs	1	2	3	4	5	6
Estar amb els pares i germans	1	2	3	4	5	6
Estar amb els amics	1	2	3	4	5	6
Altres activitats en el temps lliure. Quines?	1	2	3	4	5	6

8

Quanta estona dediques a fer les següents activitats al llarg del curs **durant el cap de setmana**?
(marca amb una creu la resposta adequada)

Activitat	Més de 3h cada dia	Entre 1 i 3h cada dia	Menys d'1h cada dia	Almenys un cop a la setmana	Almenys un cop al mes	Mai
Mirar la televisió	1	2	3	4	5	6
Llegir llibres	1	2	3	4	5	6
Escoltar música	1	2	3	4	5	6
Estar connectat a Internet	1	2	3	4	5	6
Jugar a videojocs	1	2	3	4	5	6
Estar amb els pares i germans	1	2	3	4	5	6
Estar amb els amics	1	2	3	4	5	6
Altres activitats en el temps lliure. Quines?	1	2	3	4	5	6

9

Quanta estona dediques a fer les següents activitats **durant les vacances d'estiu**? (marca amb una creu la resposta adequada)

Activitat	Més de 3h cada dia	Entre 1 i 3h cada dia	Menys d'1h cada dia	Almenys un cop a la setmana	Almenys un cop al mes	Mai
Mirar la televisió	1	2	3	4	5	6
Llegir llibres	1	2	3	4	5	6
Escoltar música	1	2	3	4	5	6
Estar connectat a Internet	1	2	3	4	5	6
Jugar a videojocs	1	2	3	4	5	6
Estar amb els pares i germans	1	2	3	4	5	6
Estar amb els amics	1	2	3	4	5	6
Altres activitats en el temps lliure. Quines?	1	2	3	4	5	6

10

Normalment, què fas durant el cap de setmana? (pots marcar més d'una resposta)

1. Em quedo a la meua ciutat o poble.
2. Vaig amb la meua família a una segona residència (casa al poble, a la muntanya, apartament, etc.) Població _____
3. Vaig d'excursió amb la meua família.
4. Vaig d'excursió sense la meua família.
5. Altres. Quins? _____

11

Cada quan fas les següents activitats **durant el curs**? (marca amb una creu)

Activitat	Freqüència					En quina llengua és?			
	Cada dia	Més d'un dia a la setmana	Almenys un dia a la setmana	Almenys un dia al mes	Mai	Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	Una altra llengua
Anar a classes de repàs o reforç (fora de l'escola)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Anar a classes de música, dansa, dibuix o teatre	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Practicar algun esport	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Anar a un esplai o agrupament escolta	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Altres activitats formatives. Quines?	1	2	3	4	5	1	2	3	4

12

Cada quan fas les següents activitats **durant les vacances d'estiu**? (marca amb una creu)

Activitat	Freqüència					En quina llengua és?			
	Cada dia	Més d'un dia a la setmana	Almenys un dia a la setmana	Almenys un dia al mes	Mai	Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	Una altra llengua
Anar a classes de repàs o reforç (fora de l'escola)	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Anar a classes de música, dansa, dibuix o teatre	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Practicar algun esport	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Anar a un esplai o agrupament escolta	1	2	3	4	5	1	2	3	4
Altres activitats formatives. Quines?	1	2	3	4	5	1	2	3	4

13 Quins són els tres programes, series o dibuixos de televisió que més mires? En quina llengua són?

Escriu el nom del programa	Escriu la cadena	En quina llengua és?				
		Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	En una altra llengua →	Quina ?
		1	2	3	4 →	.....
		1	2	3	4 →	.....
		1	2	3	4 →	.....

14 Quins són els tres últims llibres que has llegit que no siguin de l'escola? En quina llengua és?

Escriu el nom del llibre	En quina llengua és?			
	Només o sobretot en català	Només o sobretot en castellà	En una altra llengua →	Quina ?
	1	2	3 →	.....
	1	2	3 →	.....
	1	2	3 →	.....

15 Quins són els tres cantants o grups de música que més escoltes? En quina llengua canten?

Escriu el nom del grup o cantant	En quina llengua canten?				
	Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	En una altra llengua →	Quina ?
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....

16 Quines són les tres pàgines web que més visites? En quina llengua estan escrites?

Escriu el nom de la pàgina web	En quina llengua és?				
	Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	En una altra llengua →	Quina ?
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....

17 Si utilitzes Internet per comunicar-te (correu electrònic, missatgeria instantània, xats..) en quina llengua ho fas? (marca amb una creu la resposta adequada)

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà
4. En una altra llengua, quina? _____

18 Quina llengua vas parlar primer a casa quan eres petit/a? (marca amb una creu la resposta adequada)

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà
4. En una altra llengua, quina? _____

19 Quan eres petit/a, quina llengua parlaven el teu pare i la teva mare entre ells? (marca amb una creu la resposta adequada)

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà
4. En una altra llengua, quina? _____

20 Quina llengua parles amb el teu pare? (marca amb una creu la resposta adequada)

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà
4. En una altra llengua, quina? _____

21 Quina llengua parles amb la teva mare? (marca amb una creu la resposta adequada)

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà
4. En una altra llengua, quina? _____

22 Si els teus pares estan separats, quina llengua parles amb la parella del teu pare? (només respon si estan separats)

- 1. Només o sobretot en català
- 2. Igual en català que en castellà
- 3. Només o sobretot en castellà
- 4. En una altra llengua, quina? _____

23 Si els teus pares estan separats, quina llengua parles amb la parella de la teva mare? (només respon si estan separats)

- 1. Només o sobretot en català
- 2. Igual en català que en castellà
- 3. Només o sobretot en castellà
- 4. En una altra llengua, quina? _____

24 Tens germans o germanes?

- 1. Sí
- 2. No (passa a la pregunta 26)

25 Escriu el nom dels teus germans o germanes ordenats de gran a petit. Indica en quina llengua hi parles.

Escriu el nom del germà	Només o sobretot en català	Igual en català que en castellà	Només o sobretot en castellà	En una altra llengua →	Quina? →
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....
	1	2	3	4 →	.....

26 Puntua de 0 a 10 la teva capacitat d'entendre, parlar, llegir i escriure el català i el castellà.

		gens ni mica										perfectament
EL CATALÀ...	l'entenc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé parlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé llegir	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé escriure	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
EL CASTELLÀ...	l'entenc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé parlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé llegir	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé escriure	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

27 Saps altres llengües? Escriu quines. Puntua de 0 a 10 la teva capacitat d'entendre-les, parlar-les, llegir-les i escriure-les.

		gens ni mica										perfectament
Llengua	l'entenc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé parlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
.....	el sé llegir	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé escriure	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Llengua	l'entenc	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé parlar	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
.....	el sé llegir	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	el sé escriure	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

28 A classe, sense comptar les classes de català, castellà i idiomes, tu en general en quina llengua parles amb els professors ?

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà

29 A classe, sense comptar les classes de català, castellà i idiomes, els professors en general en quina llengua et parlen ?

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà

30 Pensa en els anys que has anat a l'escola. Sense comptar les classes de català, castellà i altres idiomes, en quina llengua t'han fet les classes ?

1. Només o sobretot en català
2. Igual en català que en castellà
3. Només o sobretot en castellà

31

Pensa un moment en les coses que fas al llarg de la setmana (per exemple jugar amb els amics, activitats extraescolars, estar amb familiars, anar a escola...). Escriu a la primera i segona columnes de la taula el nom de les 20 persones amb qui més et relaciones. Un cop escrits els noms, respon a les altres preguntes.

	Nom de la persona (sense cognoms)	Tipus de relació (amic, cosina, monitor...)	Ens relacionem...			En quina llengua hi parles tu amb aquesta persona ?			
			Molt	Bastant	Poc	català	cat=cast	castellà	altres
1			1	2	3	1	2	3	4
2			1	2	3	1	2	3	4
3			1	2	3	1	2	3	4
4			1	2	3	1	2	3	4
5			1	2	3	1	2	3	4
6			1	2	3	1	2	3	4
7			1	2	3	1	2	3	4
8			1	2	3	1	2	3	4
9			1	2	3	1	2	3	4
10			1	2	3	1	2	3	4
11			1	2	3	1	2	3	4
12			1	2	3	1	2	3	4
13			1	2	3	1	2	3	4
14			1	2	3	1	2	3	4
15			1	2	3	1	2	3	4
16			1	2	3	1	2	3	4
17			1	2	3	1	2	3	4
18			1	2	3	1	2	3	4
19			1	2	3	1	2	3	4
20			1	2	3	1	2	3	4

32 Torna a la pàgina anterior i fes un cercle sobre totes les persones que van a classe amb tu.
(Exemple: En aquest quadre, s'han encerclat els noms de Maria i Marc perquè van a classe amb la persona que ha contestat)

	Nom de la persona (sense cognoms)	Tipus de relació (amic, cosina, monitor...)	Ens relacionem...			En quina llengua hi parles tu amb aquesta persona ?			
			Molt	Bastant	Poc	català	cat=cast	castellà	altres
1	Maria	Amiga	X	2	3	X	2	3	4
2	Carme	Cosina	X	2	3	1	2	X	4
3	Marc	Amic	1	2	X	1	X	3	4

33 A continuació llegiràs unes frases sobre el català i el castellà. Digues si estàs d'acord o en desacord amb cada frase.

Sobre el CATALÀ...	Totalment en desacord	En desacord	Ni d'acord ni en desacord	D'acord	Totalment d'acord
1. Penso que sóc capaç de llegir i entendre la majoria de textos en català.	1	2	3	4	5
2. Em poso nerviós quan he de parlar en català en una botiga.	1	2	3	4	5
3. Em sembla que sé prou català per poder escriure'l amb comoditat.	1	2	3	4	5
4. Penso que sé prou català per parlar-lo correctament.	1	2	3	4	5
5. Tinc confiança en la meua habilitat per escriure en català correctament.	1	2	3	4	5
6. Quan he de parlar en català per telèfon, vaig una mica perdut.	1	2	3	4	5
7. Em sembla que puc entendre bastant bé qualsevol persona que em parli en català.	1	2	3	4	5
8. En una botiga,estic tranquil quan he de demanar alguna cosa en català.	1	2	3	4	5
9. Penso que sé prou català per fer-ho bé en la majoria de situacions en què el necessito.	1	2	3	4	5
10. Quan em trobo amb una persona que parla català i jo hi parlo en català, em sento incòmode.	1	2	3	4	5
11. Em sento còmode quan he de preguntar com s'arriba a un lloc en català.	1	2	3	4	5
12. Em trobo còmode quan parlo en català amb amics en un grup on hi ha persones que parlen en català i castellà.	1	2	3	4	5

34

Sobre el CASTELLÀ...	Totalment en desacord	En desacord	Ni d'acord ni en desacord	D'acord	Totalment d'acord
1. Em poso nerviós quan he de parlar en castellà en una botiga.	1	2	3	4	5
2. Penso que sóc capaç de llegir i entendre la majoria de textos en castellà.	1	2	3	4	5
3. Em sembla que sé prou castellà per poder escriure'l amb comoditat.	1	2	3	4	5
4. Penso que sé prou castellà per parlar-lo correctament.	1	2	3	4	5
5. Quan he de parlar en castellà per telèfon, vaig una mica perdut.	1	2	3	4	5
6. Tinc confiança en la meua habilitat per escriure en castellà correctament.	1	2	3	4	5
7. Em sembla que puc entendre bastant bé qualsevol persona que em parli en castellà.	1	2	3	4	5
8. En una botiga, estic tranquil quan he de demanar alguna cosa en castellà.	1	2	3	4	5
9. Quan em trobo amb una persona que parla castellà i jo hi parlo en castellà, em sento incòmode.	1	2	3	4	5
10. Penso que sé prou castellà per fer-ho bé en la majoria de situacions en què el necessito.	1	2	3	4	5
11. Em sento còmode quan he de preguntar com s'arriba a un lloc en castellà.	1	2	3	4	5
12. Em trobo còmode quan parlo en castellà amb amics en un grup on hi ha persones que parlen en català i castellà.	1	2	3	4	5

35

A continuació llegiràs unes afirmacions sobre el català i castellà. Marca si tu hi estàs d'acord o en desacord marcant sí o no.

Sobre el català...	SÍ	NO
1. Em sembla bé que tot els nens i les nenes de Catalunya estudiïn el català.....	1	2
2. És desagradable aprendre el català.....	1	2
3. No serveix de res aprendre el català perquè segurament no el faré servir mai.....	1	2
4. Hauríem d'esforçar-nos per fer servir més el català.....	1	2
5. És més important aprendre anglès o francès que no català.	1	2
6. M'agrada sentir parlar català.....	1	2
7. Visc a Catalunya i per això he de conèixer, estudiar i parlar el català.....	1	2
8. El català, només l'haurien d'estudiar els catalans.....	1	2
9. El català és una llengua que sona malament.....	1	2
10. M'agrada parlar en català.....	1	2

Sobre el castellà....

SÍ NO

- 11. El castellà és una llengua bonica..... 1 2
- 12. Tots els catalans han de saber parlar castellà..... 1 2
- 13. El castellà només l'haurien d'aprendre i estudiar els qui el parlen..... 1 2
- 14. M'agrada sentir parlar castellà..... 1 2
- 15. A Catalunya s'haurien d'estudiar altres idiomes abans que el castellà..... 1 2
- 16. El català és més important que el castellà..... 1 2
- 17. El castellà és una llengua fàcil d'aprendre..... 1 2
- 18. És avorrit aprendre el castellà..... 1 2
- 19. El castellà l'haurien d'ensenyar a tots els països..... 1 2
- 20. Els catalans haurien de parlar menys castellà..... 1 2

36 Respon encerclant la xifra que, segons tu, descriu millor com et sents, segons els valors d'aquesta escala. Omple les tres primeres files. I les altres que vulguis (castellà, andalús, equatorià, gallec...)

		gens ni mica										perfectament
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
EM SENTO...	Català - catalana	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Espanyol - espanyola	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Europeu - europea	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Altres. Nom:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Altres. Nom:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

37 A quin poble o ciutat va néixer la teva mare?

38 A quin poble o ciutat va néixer el teu pare?

(País) _____

(País) _____

39 Quina llengua va parlar la teva mare a casa seva, de petita?
Si no ho saps, pensa com parla amb els teus avis.

- 1. Només o sobretot en català
- 2. Igual en català que en castellà
- 3. Només o sobretot en castellà
- 4. En una altra llengua, quina? _____

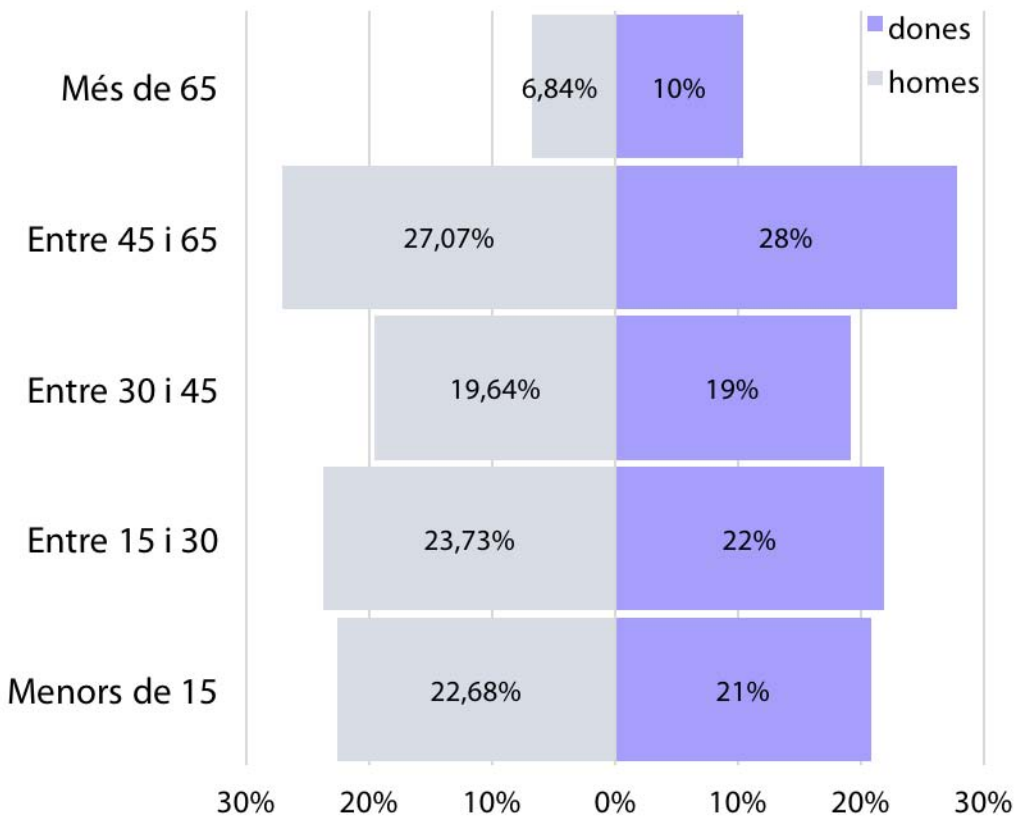

- 40 Quina llengua va parlar el teu pare a casa seva, de petit?
Si no ho saps, pensa com parla amb els teus avis.
1. Només o sobretot en català
  2. Igual en català que en castellà
  3. Només o sobretot en castellà
  4. En una altra llengua, quina? _____
- 41 Quin és el nivell màxim d'estudis acabats per la teva mare? (Marca una sola resposta)
1. La meva mare no va acabar l'escola primària
  2. La meva mare va acabar l'escola primària
  3. La meva mare va acabar l'escola secundària
  4. La meva mare va acabar una carrera a la universitat
- 42 Quin és el nivell màxim d'estudis acabats pel teu pare? (Marca una sola resposta)
1. El meu pare no va acabar l'escola primària
  2. El meu pare va acabar l'escola primària
  3. El meu pare va acabar l'escola secundària
  4. El meu pare va acabar una carrera a la universitat
- 43 De què treballa la teva mare?.....
- 44 De què treballa el teu pare?.....

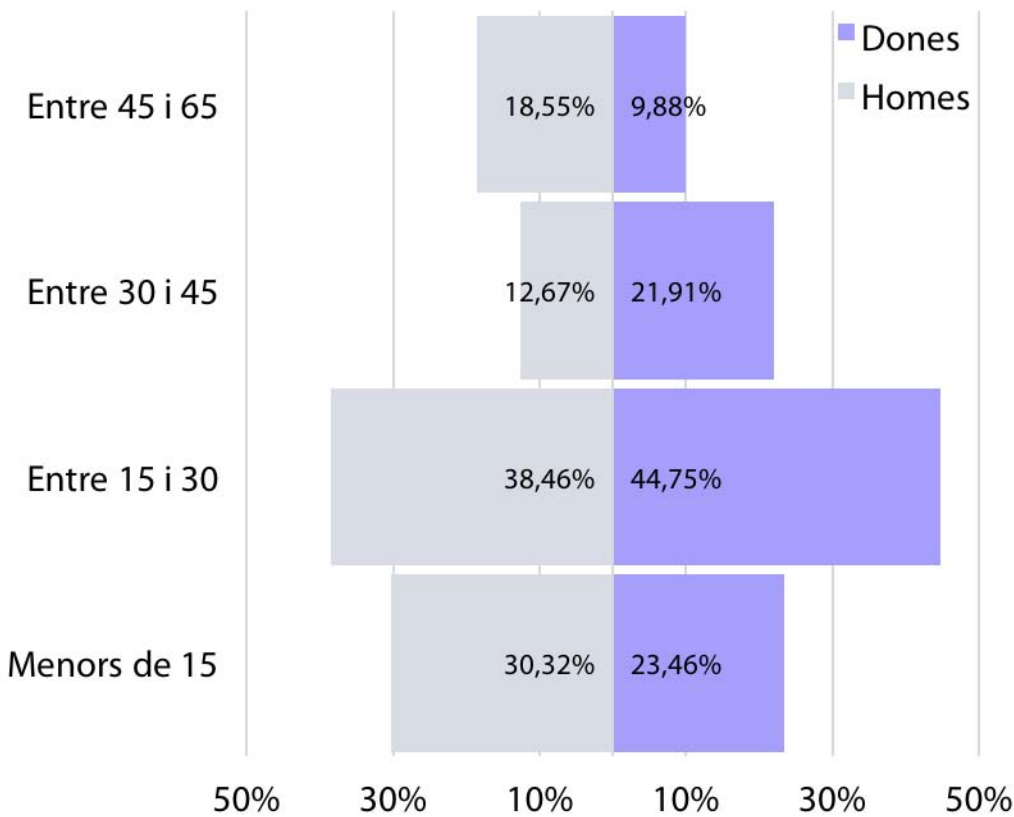
FINAL DE L'ENQUESTA. MOLTES GRÀCIES

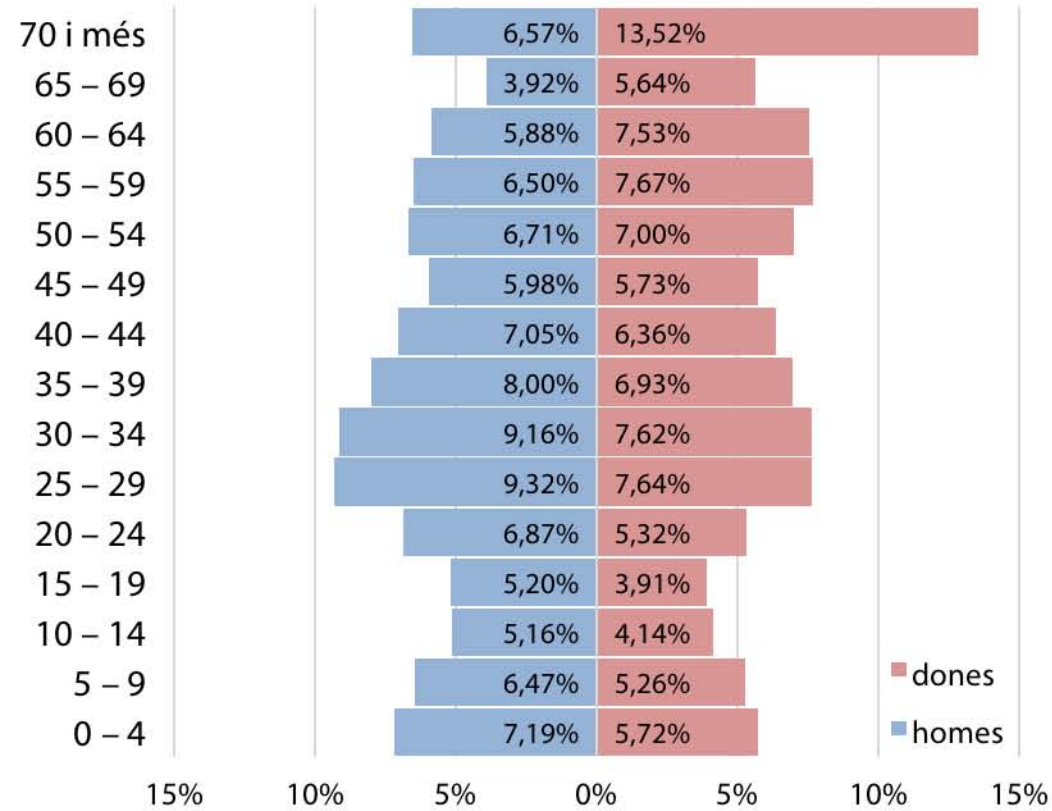
Piràmide d'edat dels tàtars de Crimea

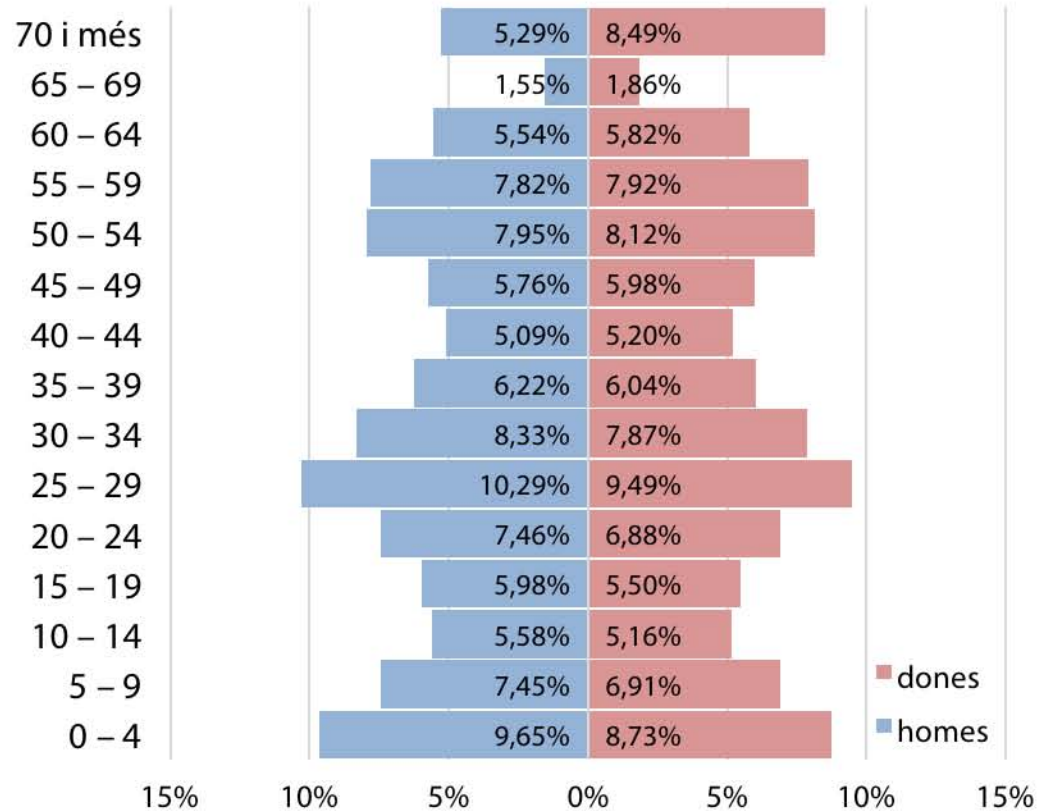
Piràmide d'edat dels informants

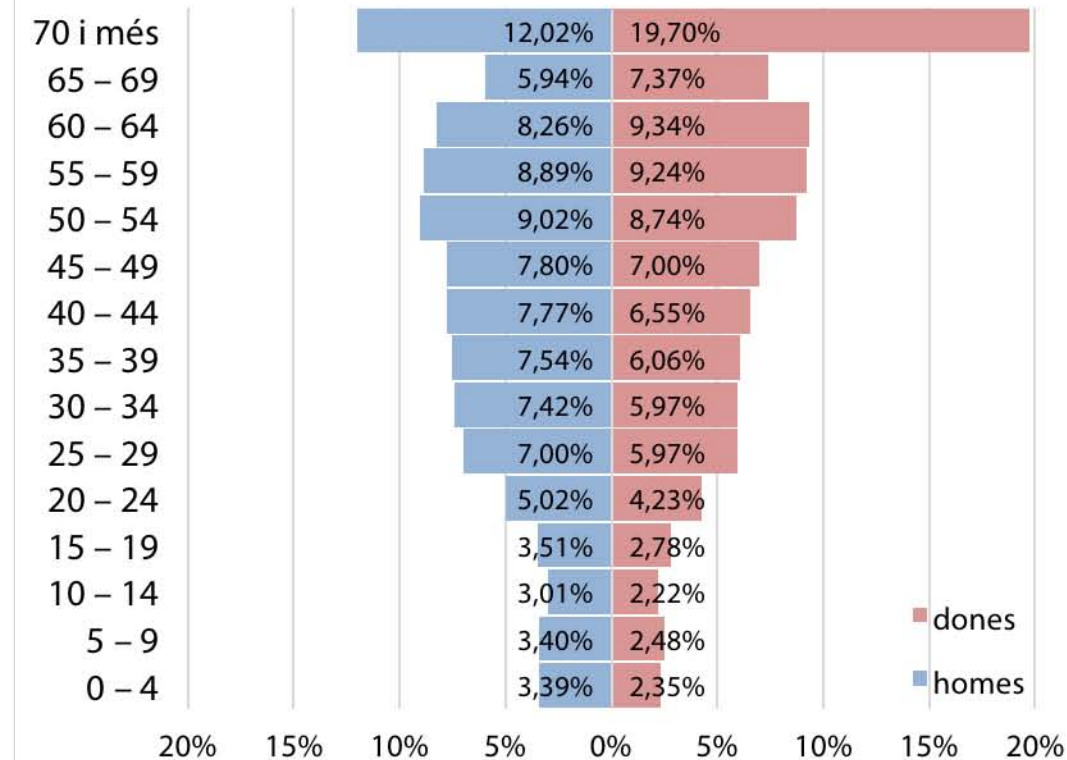
Russos

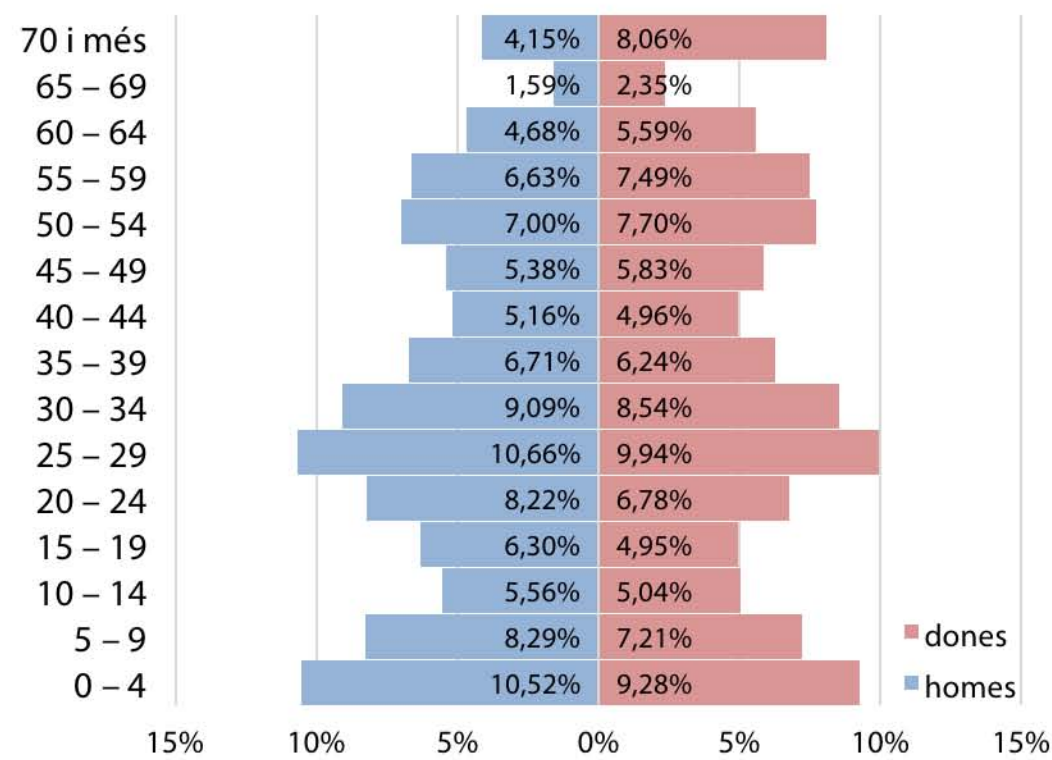
Tàtars de Crimea

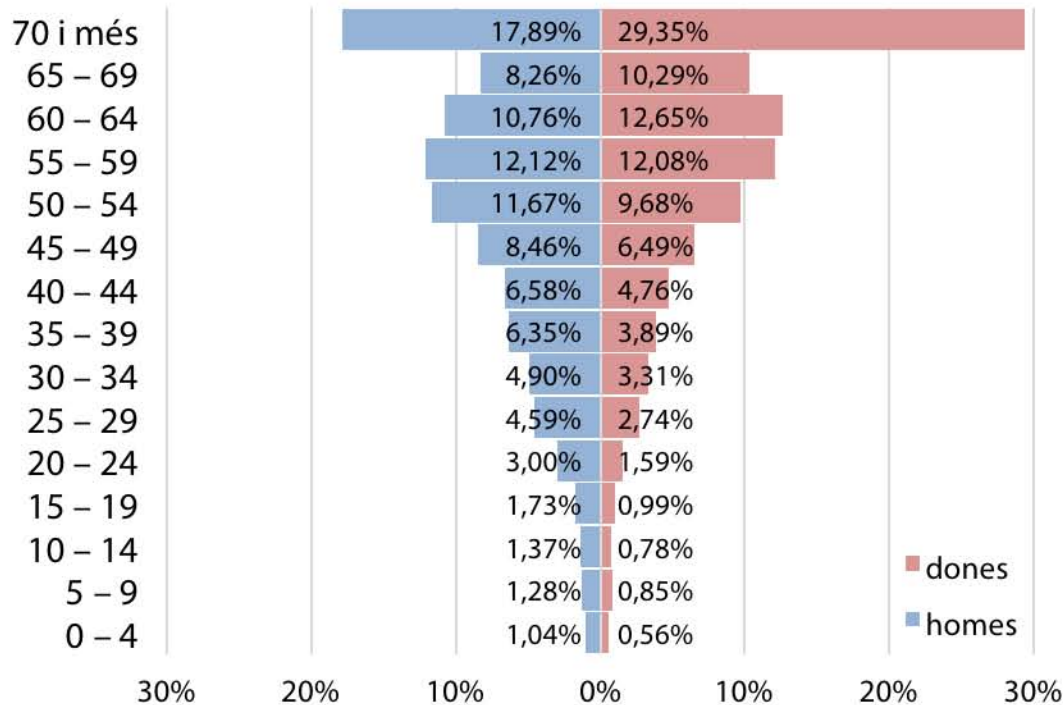
Ucraïnesos

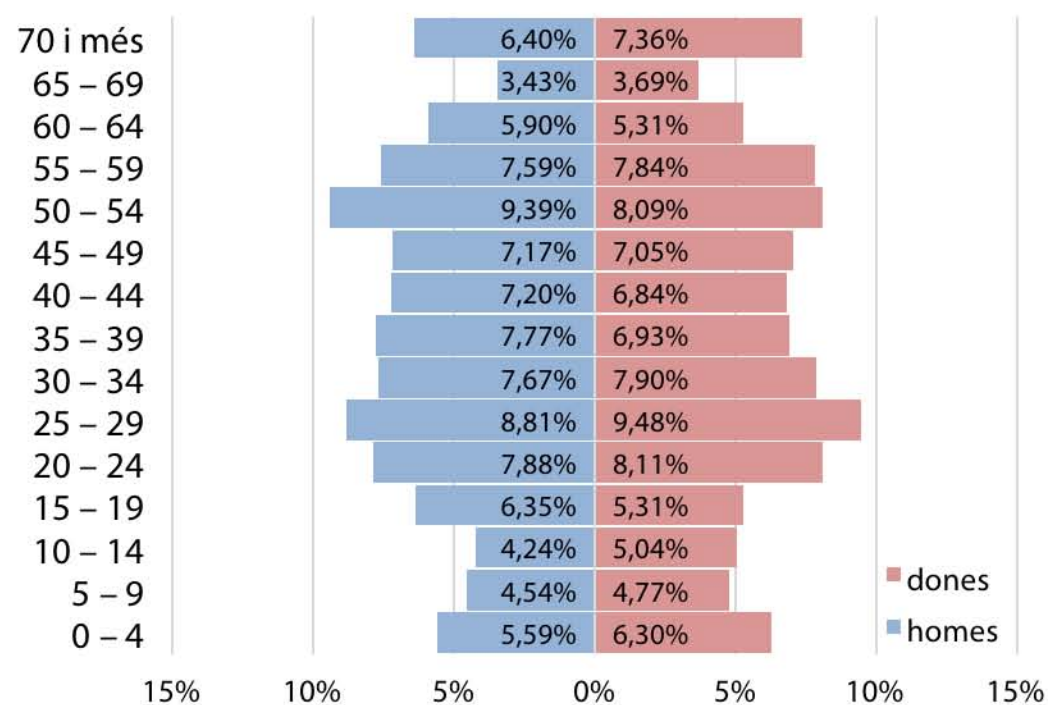
Tàtars

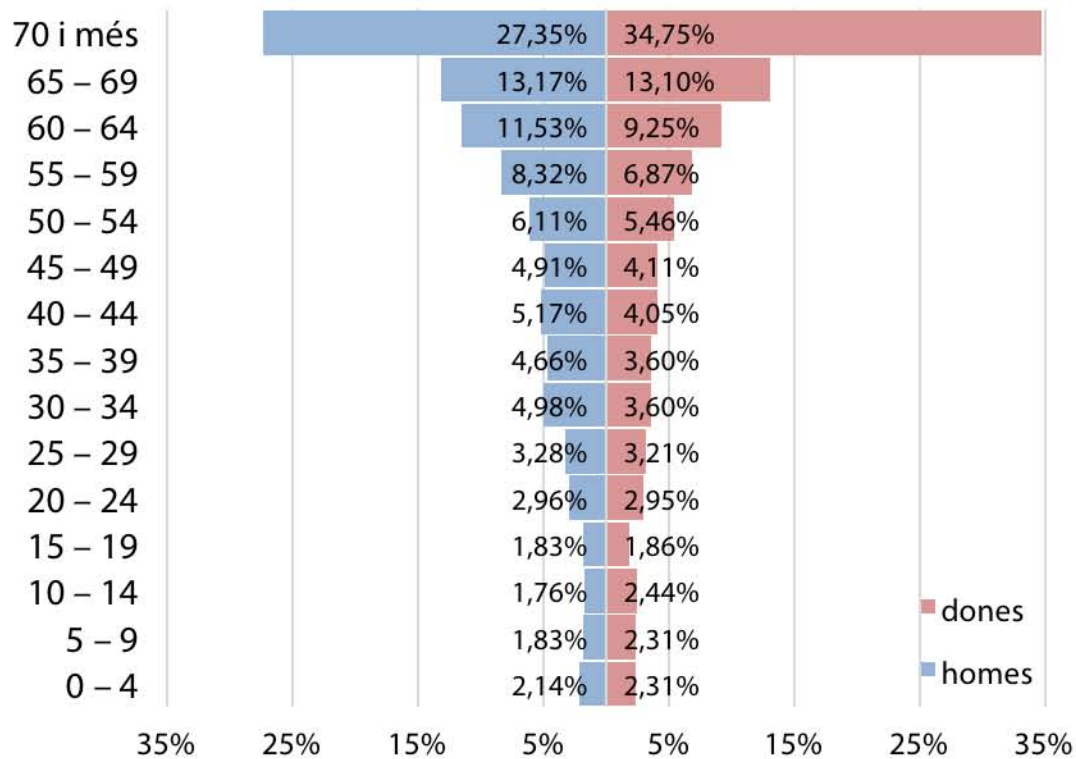
Bielorussos

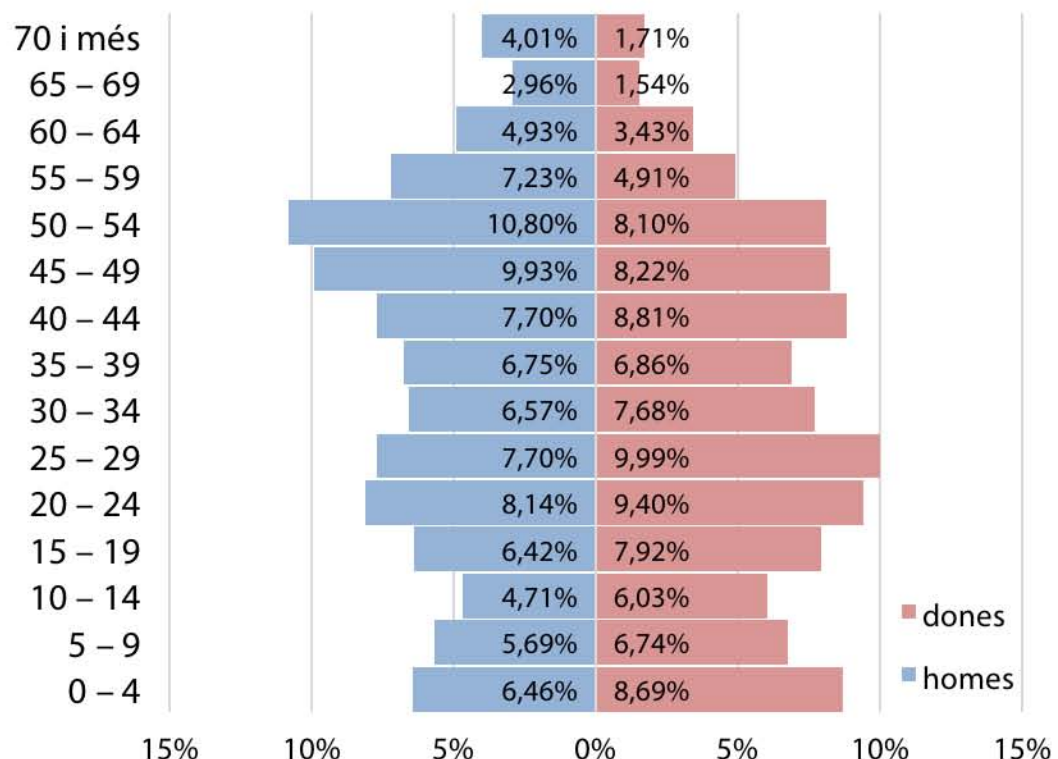
Armenis

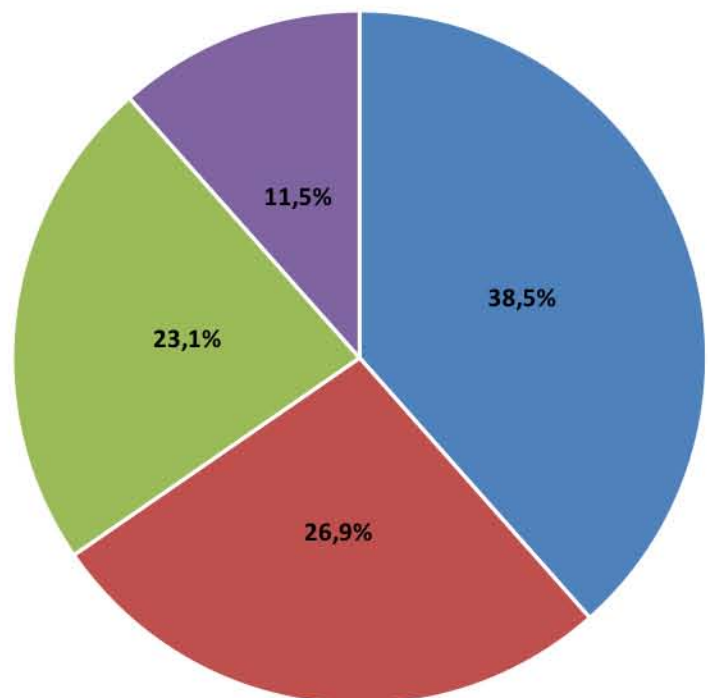
Jueus

Àzeris

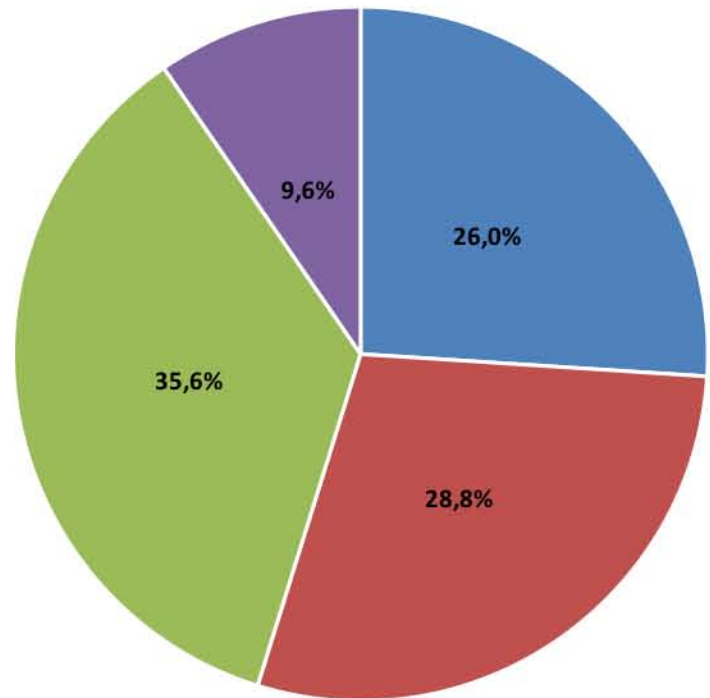

Belogorsk

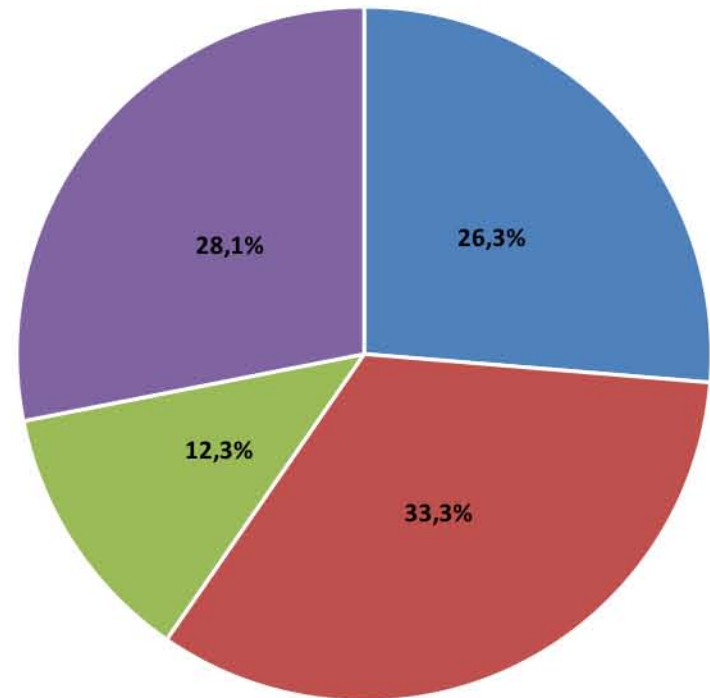
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Bakhtxisarai

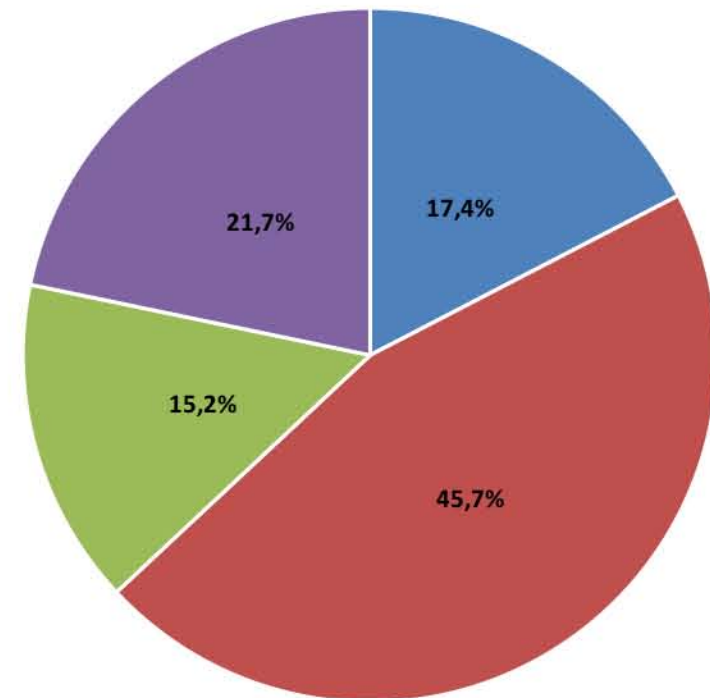
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Màiskoie

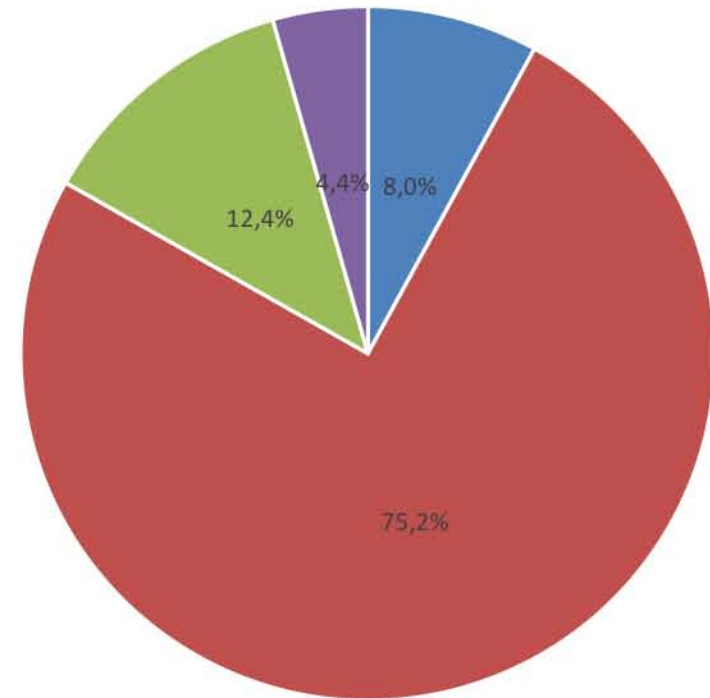
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Oktiàbrskoie

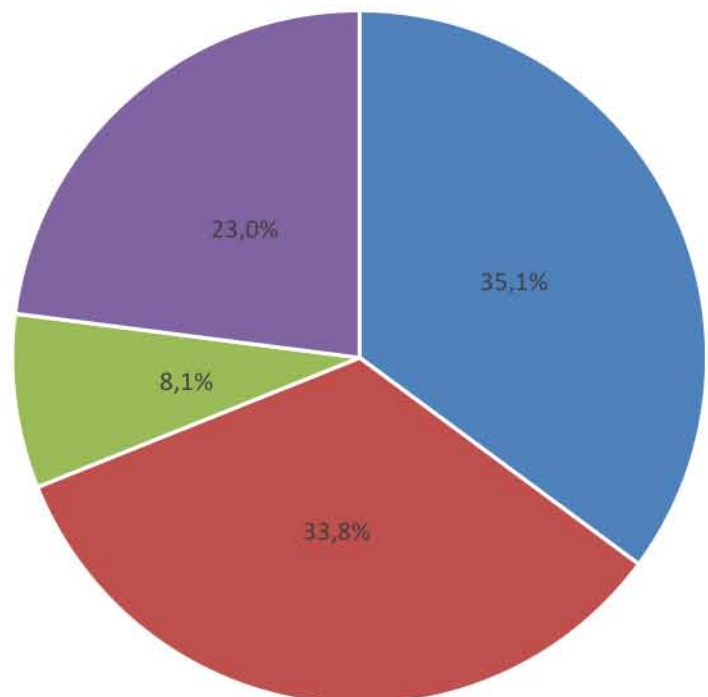
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Simferópol

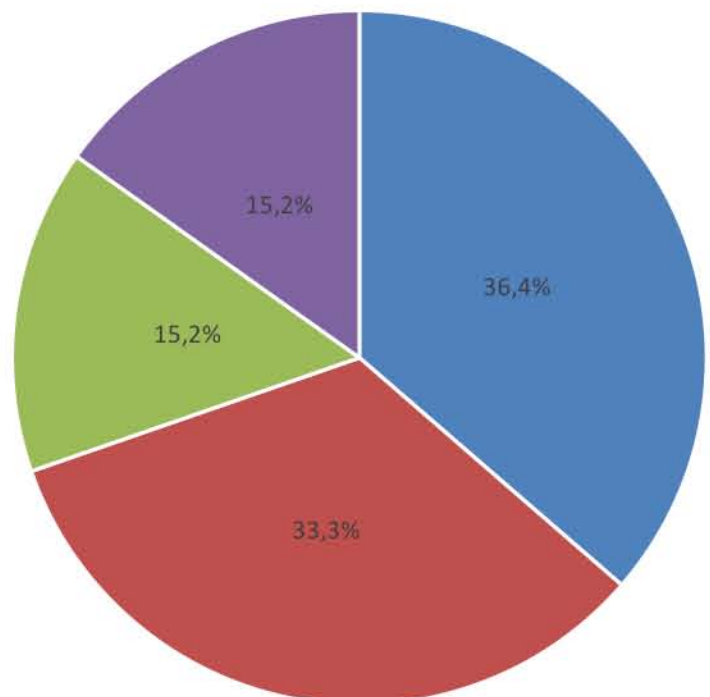
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Sovetski

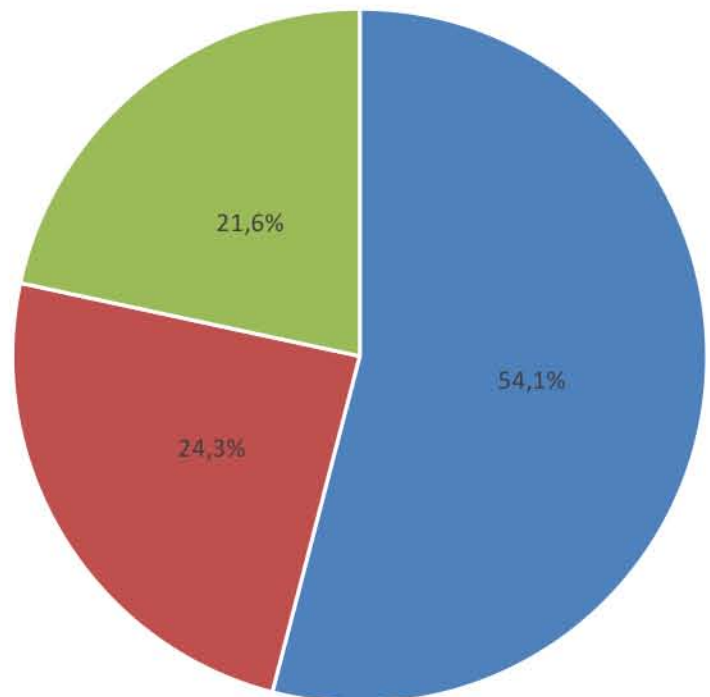
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Stari Krim

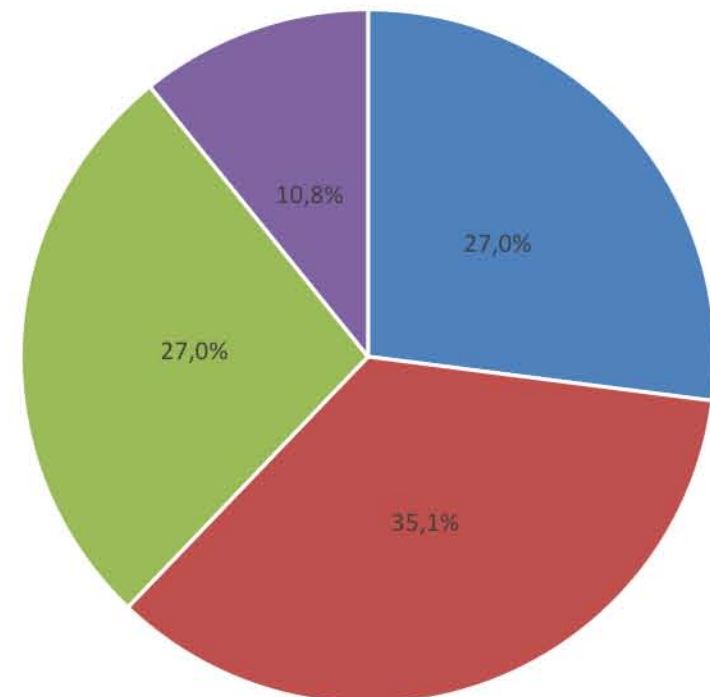
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Sudak

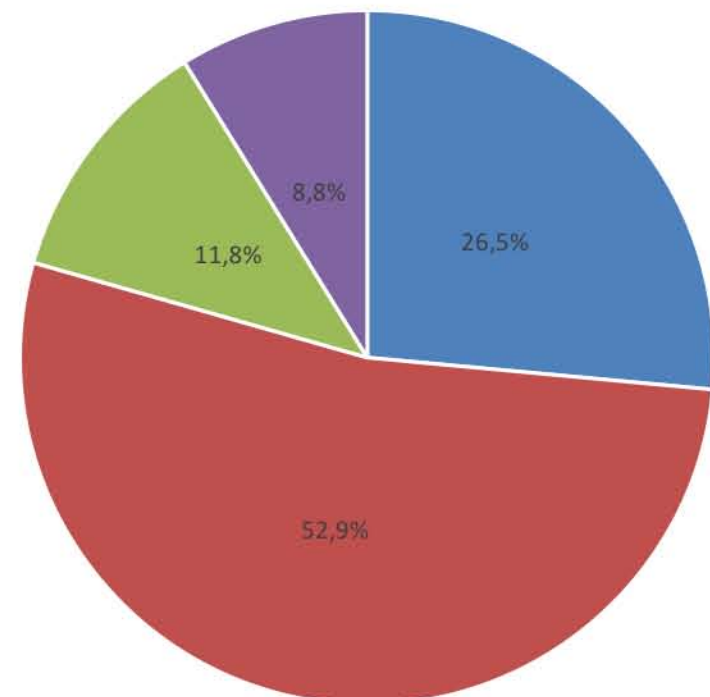
■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45

Vílino

■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

Zaréxnioie

■ Menors de 15 ■ Entre 15 i 30 ■ Entre 30 i 45 ■ Entre 45 i 65

LLENGUA AMB LA XARXA SOCIAL PER GRUP D'EDAT I TIPUS DE RELACIÓ

■ Només o sobretot tàtar ■ Igual tàtar que rus ■ Només o sobretot rus

